

JULY 11-13, 2025 Roma, Italy

5th World
YOUTH
Studies Congress

EDITOR
Dr. Nguyen Thi Bich Van

ISBN: 979-8-89695-125-4

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-V

July 11-13, 2025 / Roma, Italy

01.08.2025

Liberty Publishing House

Water Street Corridor New York, NY 10038

www.libertyacademicbooks.com

+1 (314) 597-0372

ALL RIGHTS RESERVED NO PART OF THIS BOOK MAY BE REPRODUCED IN ANY FORM, BY PHOTOCOPYING OR BY ANY ELECTRONIC OR MECHANICAL MEANS, INCLUDING INFORMATION STORAGE OR RETRIEVAL SYSTEMS, WITHOUT PERMISSION IN WRITING FROM BOTH THE COPYRIGHT OWNER AND THE PUBLISHER OF THIS BOOK.

© Liberty Academic Publishers 2025

The digital PDF version of this title is available Open Access and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits adaptation, alteration, reproduction and distribution for noncommercial use, without further permission provided the original work is attributed. The derivative works do not need to be licensed on the same terms.

adopted by Mariam Rasulan

PROCEEDINGS BOOK

ISBN: 979-8-89695-125-4

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-V

DATE AND PLACE

July 11-13, 2025 / Roma, Italy

ORGANIZATION

IKSAD INSTITUTE

EDITOR

Dr. Nguyen Thi Bich Van

COORDINATOR

Samet KUŞKIRAN

PARTICIPANTS COUNTRY (10 countries)

**MEXICO, AUSTRIA, BANGLADESH, AZERBAIJAN, INDONESIA, MOROCCO, SERBIA,
NIGERIA, UKRAINE, TÜRKİYE**

Total Accepted Article: 38

Total Rejected Papers: 16

Accepted Article (Türkiye): 17

Accepted Article (Other Countries): 21

ISBN: 979-8-89695-125-4

ORGANIZING COMMITTEE

PROF. GERMAN MARTINEZ PRATZ

Universidad Juárez Autónoma de Tabasco

PROF. MS. GUILHERME ALVES GRUBERTT

Instituto Federal de Educação, Ciência e Tecnologia de Mato Grosso do Sul
Physical Education

PROF. DR. OSMAN ERKMEN

Organizing Committee Member
Istanbul Arel University, Head of Nutrition and Dietetic Department

ASSOC. PROF. DR. HUSEYİN ERİŞ

Harran University

PROF. DR. NAIF HADDAD

Acting President of the American University of Madaba (AUM),
Dean of the Faculty of Architecture and Design & Dean of Scientific Research
and Graduate Studies at the American University of Madaba (AUM)

ASST. PROF. DR. OPHELIA IVANOVA KANEVA

Plovdiv University "Paisii Hilendarski", Management of Education

PROF. DR. FUAD HACIYEV

3rd Congress President
Rector of Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

PROF. DR. AYLİN GÖRGÜN BARAN

2nd Congress President
Hacettepe University, Youth Studies Research and Application Center

PROF. DR. VIKTOR SITKAR

Ternopil national pedagogical university
Associate Professor at the Department of Developmental Psychology and
Counseling (Faculty of Pedagogics and Psychology)

SCIENTIFIC ADVISORY COMMITTEE

Prof. Dr. German M. PRATZ

Universidad Juárez Autónoma de Tabasco

Prof. Dr. Bakhtiyar RUSTEMOV

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

Prof. Dr. Naif HADDAD

American University of Madaba

Prof. Dr. Aylin Görgün BARAN

Hacettepe University

Prof. Ms. Guilherme Alves GRUBERTT

Ciência e Tecnologia de Mato Grosso do Sul Physical Education

Prof. Dr. Samir LADACI

Polytechnic School National Polytechnic School of Constantine

Prof. Dr. Viktor SITKAR

Ternopil national pedagogical university

Prof. Mohamed JEMNI

The Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization

Prof. Dr. Robert REPNIK

Director of the Slovenian Research Agency, Slovenia

Prof. Dr. Roopali SHARMA

Amity University of India

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI

Ardahan University

Assoc. Prof. Dr. Naila KELEENTERLI

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

SCIENTIFIC ADVISORY COMMITTEE

Dr. Hulya BERKTAS

İnönü University

Dr. Gainiya TAZHINA

University of International Business

Dr. Prachi V. MOTIYANI

Gujarat University School of Law

Dr. Şinasi TEK

Hacettepe University

Dr. Charu DUREJA

Rayat College of Law, Panjab University

Aryan DHAWAN

Rayat College Of Law

Ms. Spriha MUKHERE

Amity University

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

PHOTO GALLERY

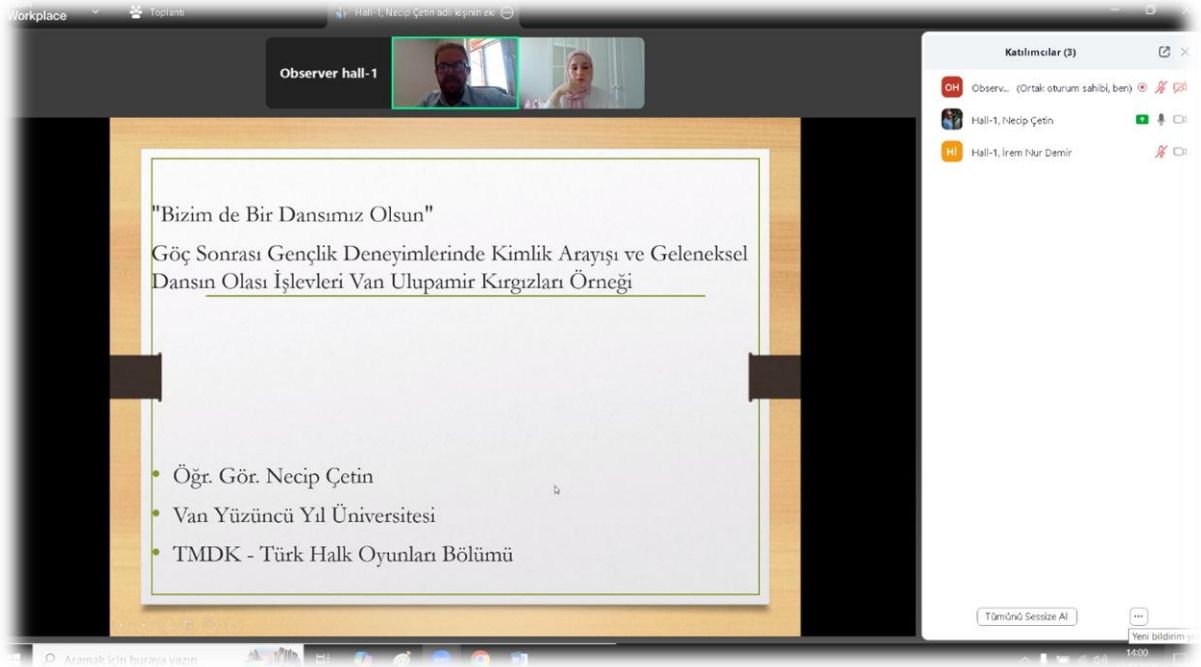

PHOTO GALLERY

zoom Workplace Toplantı H2/EMRAH KARA adlı kişinin ekrana Giriş yapın Kaydediliyor... Görüntüle

GİRİŞ

- **Araştırmanın Amacı**
Bu çalışmanın amacı dağ kızağı parkı ziyaretçilerinin deneyimlerini belirlemektir.
- **Araştırmanın Önemi**
Dağ kızağı gibi rekreatif ve eğlence temelli aktivitelerin sunulduğu alanlarda ziyaretçi deneyimini incelemek, hem işletmeler hem de akademi açısından önemlidir. Bu bağlamda, işletmeler açısından memnuniyeti, turistik ürün geliştirme, sürdürülebilirlik ve rekabet gücü gibi konularda, akademi ve literatürdeki boşlukları doldurma ve gelecekteki araştırmalara temel oluşturması açısından bu çalışma önemlidir.
- **Araştırmanın Özgünlüğü**
Literatürde dağ kızağı parkı ziyaretçilerinin deneyimlerini ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla, bu çalışmanın özgün bir nitelik taşıdığı ifade edilebilir.

Observer H-2
Observer H-2
H-2 Mustafa YÜCEL
H2/EMRAH KARA

zoom Workplace Toplantı H-2 Mustafa YÜCEL adlı kişinin ekrana Giriş yapın Kaydediliyor... Görüntüle

METHODOLOGY

- This is a qualitative literature-based study using secondary data.
- Key sources (2020–2024):

EU Youth Survey 2024	McKinsey: Future of Work – Türkiye
OECD Employment Outlook Reports	TÜİK İş Gücü İstatistikleri, Mayıs 2025

Observer H-2
Observer H-2
H-2 Mustafa YÜCEL
H2 Nematullah Rahimi
H2/EMRAH KARA

PHOTO GALLERY

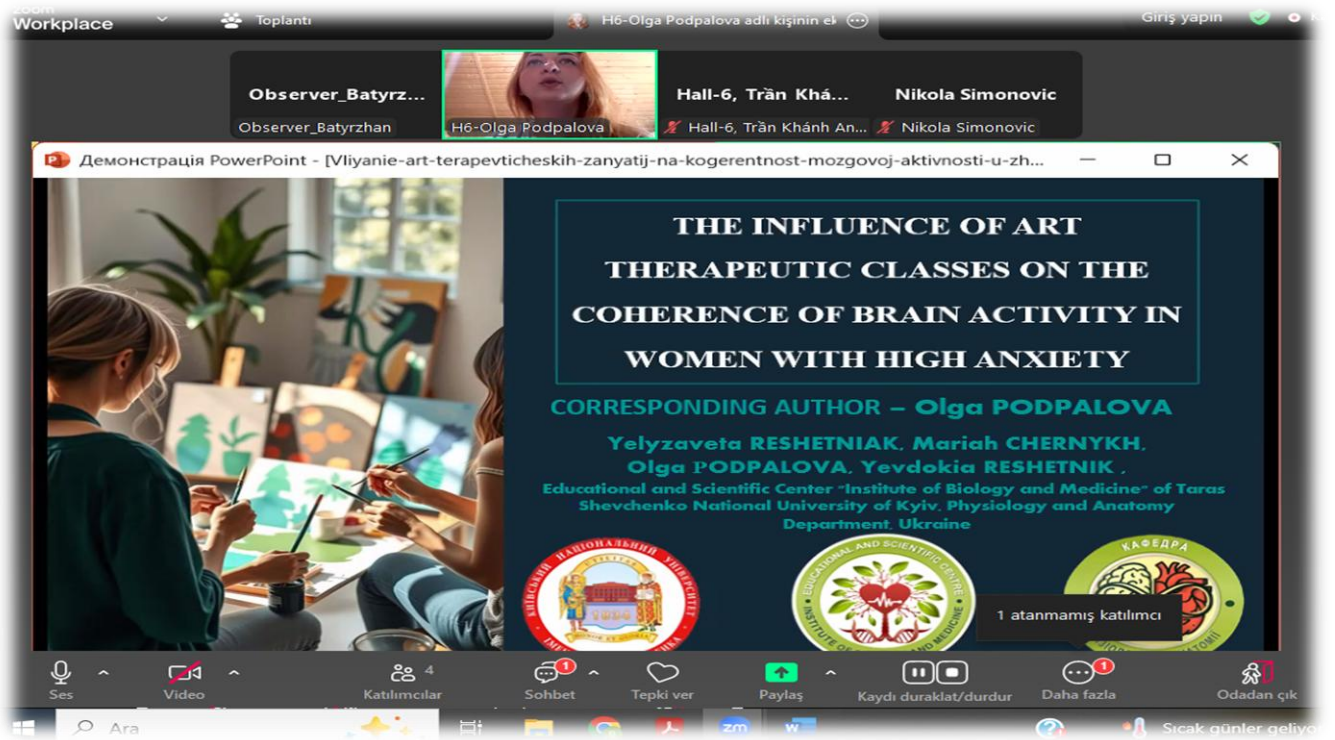
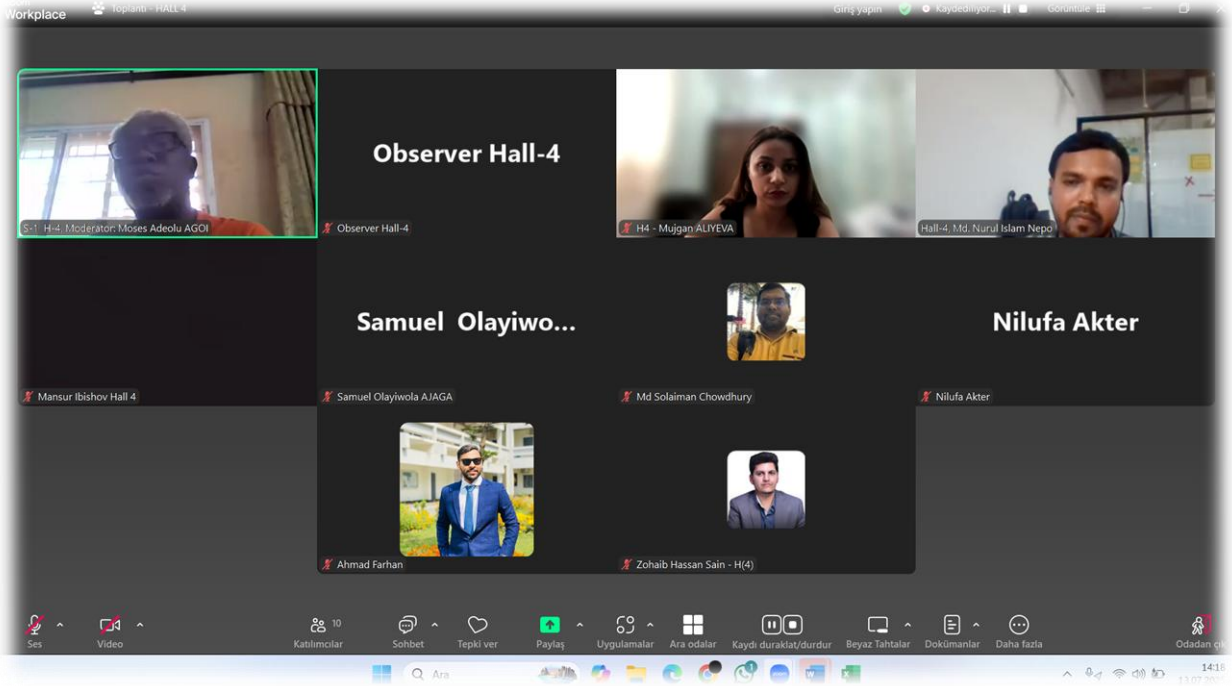

PHOTO GALLERY

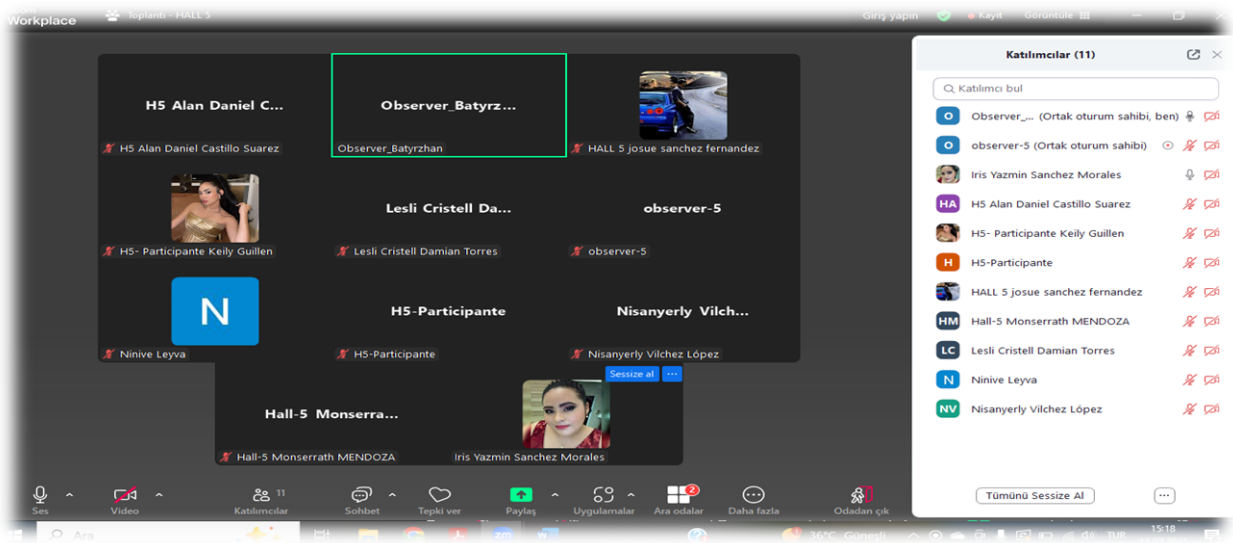
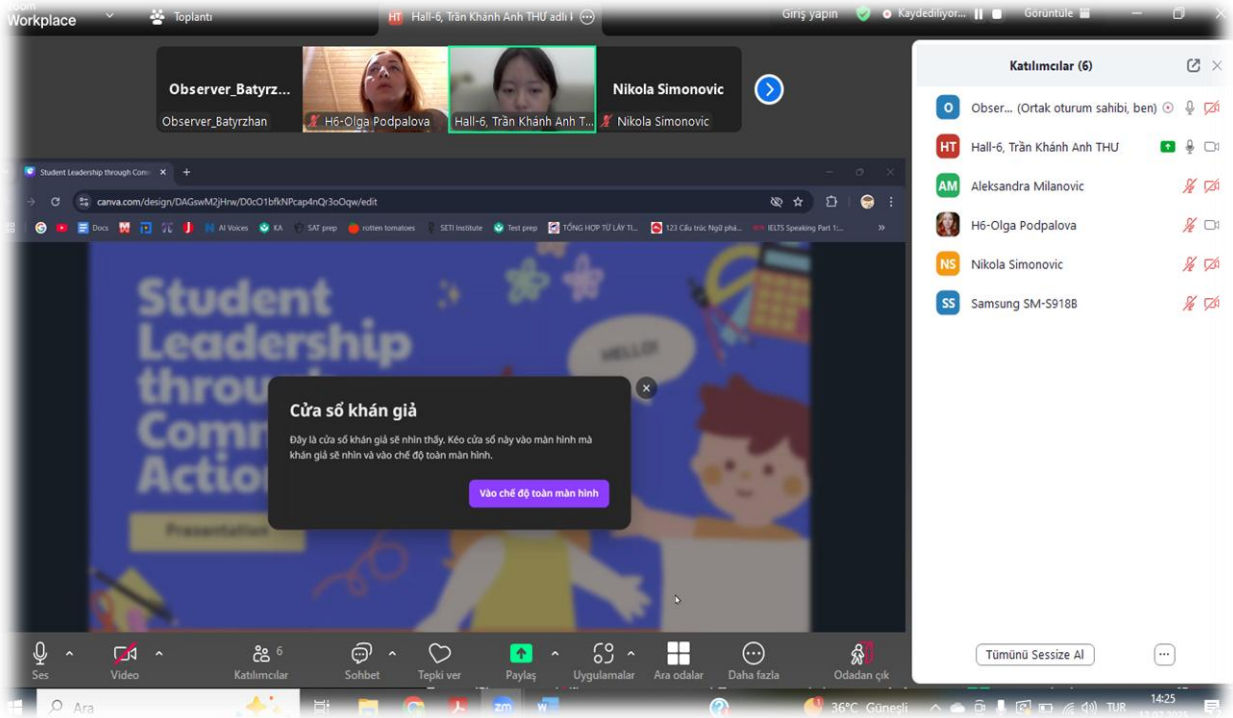
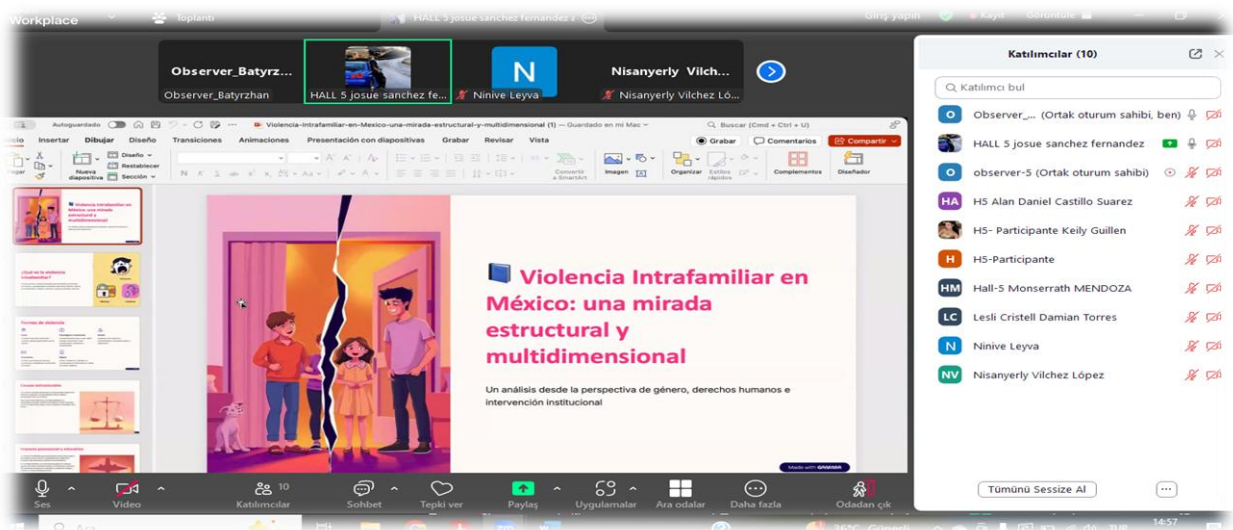
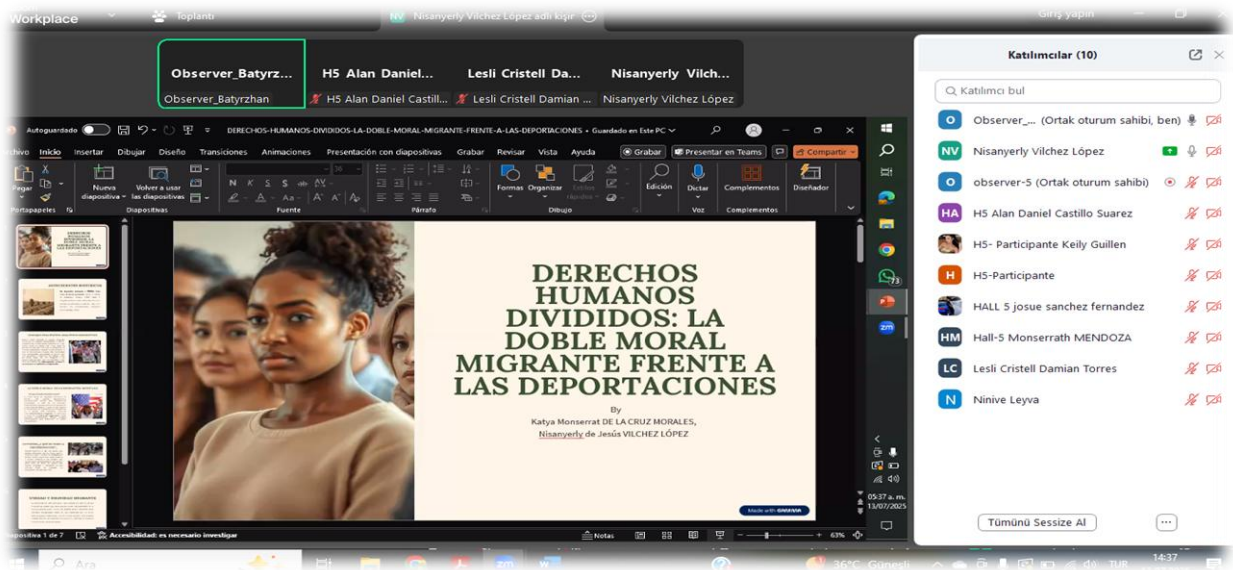

PHOTO GALLERY

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-V

JULY 11-13, 2025 / ROMA, ITALY

CONFERENCE PROGRAM

Zoom Meeting ID: 897 0755 8402

Zoom Passcode: 131313

<https://us02web.zoom.us/j/89707558402?pwd=Y33RoY9eQBSCl9Rujgog02v8BzrHdr.1>

Participant Countries (10): Mexico, Austria, Bangladesh, Azerbaijan, Indonesia, Morocco, Serbia, Nigeria, Ukraine, Türkiye

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ **Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.**

Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

**Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,
exp. Hall-1, Merve KIDIRYUZ**

12.07.2025 / FACE-TO-FACE SESSION- H1

**Termini Congress Center Via Cavour, 50/a, 00184 Roma RM,
Italy**

**Ankara Time: 15:00-16:00
Roma Time: 14:00-15:00**

Moderator: Assoc. Prof. Dr. Nur BELKAYALI

Title	Author(s)	Affiliation
FANATICISM, RADICAL IDENTITY FORMATION IN ADOLESCENTS, AND RISKS ON SCHOOL CLIMATE: A CONCEPTUAL EVALUATION FROM A SCHOOL SOCIAL WORK PERSPECTIVE	İkbal İÇER Prof. Dr. Kasım KARATAŞ	Hacettepe University TÜRKİYE
AN EVALUATION OF THE NEED FOR SCHOOL SOCIAL WORK IN TÜRKİYE FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS: A CONCEPTUAL REVIEW	İkbal İÇER Prof. Dr. Kasım KARATAŞ	Hacettepe University TÜRKİYE
"TRIBUNE ACTIVISM" DYNAMICS OF POLITICIZATION AMONG YOUNG SUPPORTER GROUPS	Lect. Burak BALIK Esra TATAŞ	Çanakkale Onsekiz Mart University TÜRKİYE

13.07.2025 / Hall-1

Roma Local Time: 13:00-15:00

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Meeting ID: 897 0755 8402 / Passcode: 131313

Moderator: Lect. Necip ÇETİN

Title	Author(s)	Affiliation
"LET US HAVE A DANCE TOO" THE ROLE OF TRADITIONAL DANCE IN IDENTITY CONSTRUCTION AMONG POST-MIGRATION YOUTH – THE CASE OF ULUPAMİR KYRGYZ	Lect. Necip ÇETİN	Van Yüzüncü Yıl University TÜRKİYE
"TRADITION ON SCREEN" A PRACTICE-BASED DIGITAL METHOD FOR TRANSMITTING TRADITIONAL DANCE TO YOUTH	Lect. Necip ÇETİN	Van Yüzüncü Yıl University TÜRKİYE
THE ROLE OF LYCOPENE AS A FUNCTIONAL PHYTOCHEMICAL COMPOUND IN FEMALE AND MALE INFERTILITY	İrem Nur DEMİR Assoc. Prof. Dr. Halime UĞUR	İstanbul Medeniyet University TÜRKİYE
EVALUATION OF THE STAGING OF ADWARD ALBEE'S THEATRE PLAYS BY YOUNG THEATRE TEAMS THROUGH THE ZOO PLAY	Khayala KARIMOVA	Nişantaşı University TÜRKİYE
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

13.07.2025 / Hall-2

Roma Local Time: 13:00-15:00

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Meeting ID: 897 0755 8402 / Passcode: 131313

Moderator: Assist. Prof. Dr. Mustafa YÜCEL

Title	Author(s)	Affiliation
ADAPTATION OF THE SHORT AND VERY SHORT VERSIONS OF KERNIS'S CONTINGENT SELF-ESTEEM SCALE INTO TURKISH	Nematullah RAHIMI Hatice EREN Prof. Dr. Halil EKŞİ Assist. Prof. Dr. İbrahim Halil DEMİR	Marmara University TÜRKİYE Van Yüzüncü Yıl University TÜRKİYE
EXPLORING THE EXPERIENCES OF MOUNTAIN COASTER PARK VISITORS: A NETNOGRAPHIC RESEARCH	Emrah KARA Lect. Bilgin GÜNER Assoc. Prof. Dr. Taner DALGIN Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN	Muğla Sıtkı Koçman University TÜRKİYE
YOUTH CONSUMPTION BEHAVIOR AND THE SOCIAL IMPLICATIONS OF THE "BREAD ON THE HOOK" PRACTICE	Lect. Entes KOZALLIK	Sakarya University of Applied Sciences TÜRKİYE
ECONOMIC DYNAMICS OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN TURKEY: OPPORTUNITIES OF DIGITAL TRANSFORMATION AND THE EDUCATION-EMPLOYMENT MISMATCH	Lect. Entes KOZALLIK Emre KOZALLIK	Sakarya University TÜRKİYE Sakarya University of Applied Sciences TÜRKİYE
ADDRESSING YOUTH-TALENT MISMATCH THROUGH STRATEGIC HRM: COMPARATIVE INSIGHTS FROM TÜRKİYE AND THE EU	Assist. Prof. Dr. Mustafa YÜCEL	Kastmonu University TÜRKİYE
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

13.07.2025 / Hall-3

Roma Local Time: 13:00-15:00

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Meeting ID: 897 0755 8402 / Passcode: 131313

Moderator: Özlem DOĞAN

Title	Author(s)	Affiliation
A THEMATIC ANALYSIS OF THE EFFECTS OF ACADEMIC UNDERACHIEVEMENT AND SCHOOL ABSENTEEISM ON YOUTH VIOLENCE	Özlem DOĞAN	Sivas Cumhuriyet University TÜRKİYE
THE ROLE OF IMAGINED CONTACT ON REDUCING PREJUDICES AGAINST INTERNATIONAL STUDENTS IN TURKIYE	Soumegie TZOUTZE CHASAN Hilal YAMAÇ Hatice EKİCİ	İzmir Katip Çelebi University TÜRKİYE
SOCIAL MEDIA AND CYBERBULLYING AS DRIVING FORCES IN YOUTH VIOLENCE: A THEMATIC EVALUATION	Fatma ÇATALYILDIZ DÖNDAR	Sivas Cumhuriyet University TÜRKİYE
YOUNG CONSUMERS' PERCEPTION OF HEALTHY AND UNHEALTHY FOOD PRODUCTS: A FREE WORD ASSOCIATION TEST	Lect. Hediye YÜRÜYEN KILIÇ İnci DURSUN Can ÇOŞKUN Hazal UÇAK	Gebze Technical University TÜRKİYE
A FIELD RESEARCH ON UNDERGRADUATE STUDENTS' TAX PERCEPTION: THE CASE OF BAİBÜ	İsmail Tolga KÜÇÜKKESKİN Efeberk KORKMAZ Assoc. Prof. Dr. Anıl ERALP	Bolu Abant İzzet Baysal University TÜRKİYE
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

13.07.2025 / Hall-4

Roma Local Time: 13:00-15:00

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Meeting ID: 897 0755 8402 / Passcode: 131313

Moderator: Moses Adeolu AGOI

Title	Author(s)	Affiliation
THE IMPORTANCE OF TEACHING KINDERGARTEN AND PRESCHOOL CHILDREN ABOUT THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN LIFE	Mansur Ibishov	Johannes Kepler University AUSTRIA
DOES RELIGIOUS ALIGNMENT MATTER? A STUDY ON FEMALE UNIVERSITY STUDENTS' PERCEPTIONS OF ISLAMIC BANKING IN BANGLADESH	Assoc. Prof. Md. Solaiman CHOWDHURY Lect. Md. Nurul Islam NEPO Assist. Prof. Md. Enamul HAQUE Res. Assist. Nilufa AKTER Ahmad Ahsanullah FARHAN	Rajshahi University BANGLADESH Varendra University BANGLADESH Jamalpur Science & Technology University BANGLADESH Rajshahi University BANGLADESH Rajshahi University BANGLADESH
EDUCATIONAL INTERVENTIONS AND INSTRUCTIONAL PLANNING FOR LEARNERS WITH COGNITIVE AND LEARNING CHALLENGES	Mujgan Aliyeva	Azerbaijan University of Languages AZERBAIJAN
THE EFFECT OF GAMIFIED MOBILE LEARNING APPS ON ENHANCING CRITICAL THINKING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION	Zohaib Hassan Sain	Brawijaya University INDONESIA
EXPLORING THE DYNAMICS OF CYBERBULLYING AMONG YOUTH IN THE DIGITAL AGE: A SOCIO-ECONOMIC PERSPECTIVE	Moses Adeolu AGOI Oluwanifemi Opeyemi AGOI Samuel Olayiwola AJAGA Solomon Abraham UKPANA	Lagos State University NIGERIA Obafemi Awolowo University NIGERIA Lagos State University NIGERIA Lagos State University NIGERIA
INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION OF YOUTH	Hassane ABD-DADA	Sultan Moulay Slimane University MOROCCO
THE ROLE OF PEER TUTORING IN SUPPORTING LEARNERS WITH LEARNING DISABILITIES	Elizabeth Alimot Emiola	Federal College of Education NIGERIA
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

13.07.2025 / Hall-5

Roma Local Time: 13:00-15:00

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Meeting ID: 897 0755 8402 / Passcode: 131313

Moderator: Dra. Gloria Auristela Hernández Pérez

Title	Author(s)	Affiliation
THE IMPACT OF CYBERBULLYING AGAINST WOMEN, ADOLESCENTS, AND GIRLS IN MEXICO	Monserath DEL CARMEN MENDOZA RAMÓN Naomi HAMIYET RAMÓN ALVAVERA	Juárez Autonomous University MEXICO
THE LEGAL EFFECTS OF ASSISTED REPRODUCTION ON AFFILIATION IN FAMILY LAW	Iris Yazmin Sánchez Morales Dra. Gloria Auristela Hernández Pérez	Juárez Autonomous University MEXICO
MENTAL HEALTH IN POST-PANDEMIC MEXICAN YOUTHS	Jennifer GAMAS JIMÉNEZ Ninive Del Carmen LEYVA GARDUZA Yazmin ISOLDA ALVAREZ GARCÍA	Juárez Autonomous University MEXICO
STRUCTURAL DETERMINANTS INFLUENCING PERCEPTIONS OF LIMITED OPPORTUNITIES AND MIGRATION INTENTIONS AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN TABASCO	Keily VIRGINIA GUILLEN RIVERO Alan DANIEL CASTILLO SUÁREZ	Juárez Autonomous University MEXICO
DOMESTIC VIOLENCE IN MEXICO	Jimmy CERINO CALLES Josué SÁNCHEZ FERNÁNDEZ Yazmin Isolda ALVAREZ GARCÍA	Juárez Autonomous University MEXICO
THE HARMFUL USE OF SOCIAL MEDIA AMONG ADOLESCENTS LIVING IN VILLAHERMOSA, TABASCO	Lesli CRISTELL DAMIAN TORRES Fatima GUADALUPE CHABLE TORREZ	Juárez Autonomous University MEXICO
STRUCTURAL FACTORS INFLUENCING THE PERCEPTION OF LACK OF OPPORTUNITIES AND MIGRATORY INTENTION OF UNIVERSITY STUDENTS IN TABASCO	Keily VIRGINIA GUILLEN RIVERO Alan DANIEL CASTILLO SUÁREZ Yazmin Isolda ALVAREZ GARCÍA	Juárez Autonomous University MEXICO
HUMAN RIGHTS DIVIDED: THE DOUBLE MORALS OF MIGRANTS IN THE FACE OF DEPORTATIONS	Katya MONSERRAT DE LA CRUZ MORALES Nisanyerly DE JESÚS VILCHEZ LÓPEZ	Juárez Autonomous University MEXICO
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

13.07.2025 / Hall-6

Roma Local Time: 13:00-15:00

Ankara Local Time: 14:00 – 16:00

Meeting ID: 897 0755 8402 / Passcode: 131313

Moderator: Slađana Milenković

Title	Author(s)	Affiliation
IMPORTANCE OF WOMEN IN FREEDOM STRUGGLE IN PAKISTAN	Saeed Ahmad Zaman Dr. Imran Ibrahim Dr. Naima Nawaz Dr. Zain Nawaz Dr. Ijaz Ashraf Dr. Muhammad Idrees Nadia Idrees Lubna Anjum Dr. Shahzad Ayesha Riaz Abdul Rahman Muhammad Tariq Saman Raheel	Lahore University PAKISTAN Agriculture University PAKISTAN College University PAKISTAN
PAKISTAN WOMEN'S STRUGGLE AGAINST DOMESTIC VIOLENCE AND THE CHALLENGES THEY FACE	Saeed Ahmad Zaman Dr. Imran Ibrahim Dr. Naima Nawaz Dr. Zain Nawaz Dr. Ijaz Ashraf Dr. Muhammad Idrees Nadia Idrees Lubna Anjum Dr. Shahzad Ayesha Riaz Abdul Rahman Muhammad Tariq Saman Raheel	Lahore University PAKISTAN Agriculture University PAKISTAN College University PAKISTAN
PREVENTING PEER VIOLENCE AT HIGH SCHOOL AGE - A REASON FOR INTRODUCING PEDAGOGY IN THE CURRICULUM OF THE REPUBLIC OF SERBIA	Aleksandra Milanović Nikola Simonović Jelena Maksimović	Niš University SERBIA
THE INFLUENCE OF ART THERAPEUTIC CLASSES ON THE COHERENCE OF BRAIN ACTIVITY IN WOMEN WITH HIGH ANXIETY	Yelyzaveta RESHETNIAK Dr. Mariia CHERNYKH Assist. Dr. Olga PODPALOVA Assist. Dr. Yevdokiya RESHETNIK	Taras Shevchenko National University UKRAINE
SUPPORTING CHILDREN'S CURIOSITY THROUGH THE USE OF DIGITAL MEDIA	Slađana Milenković	College of Vocational Studies, Sremska Mitrovica SERBIA
STUDENTS AND COMMUNITY ACTION: SMALL LEADERSHIP ROLES, BIG IMPACT	Dr. Nguyễn Thị Bích Vân Trần Khánh Anh Thư	University of Architecture Ho Chi Minh City VIETNAM Lê Hồng Phong High School for the Gifted VIETNAM
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

CONTENTS

AUTHOR	TITLE	No
Nguyễn Thị Bích Vân Trần Khánh Anh Thư	STUDENTS AND COMMUNITY ACTION: SMALL LEADERSHIP ROLES FOR BIG CHANGES	1
Hassane ABD-DADA	INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION OF YOUTH	7
Necip ÇETİN	"TRADITION ON SCREEN": A PRACTICE-BASED DIGITAL METHOD FOR TRANSMITTING TRADITIONAL DANCE TO YOUTH	8
Elizabeth Alimot Emiola	THE ROLE OF PEER TUTORING IN SUPPORTING LEARNERS WITH LEARNING DISABILITIES	10
Iris Yazmin Sánchez Morales Gloria Auristela Hernández Pérez	THE LEGAL EFFECTS OF ASSISTED REPRODUCTION ON AFFILIATION IN FAMILY LAW	11
Burak BALIK Esra TATAŞ	"TRIBUNE ACTIVISM": DYNAMICS OF POLITICIZATION AMONG YOUNG SUPPORTER GROUPS	28
Entes KOZALLIK Emre KOZALLIK	ECONOMIC DYNAMICS OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN TURKEY: OPPORTUNITIES OF DIGITAL TRANSFORMATION AND THE EDUCATION-EMPLOYMENT MISMATCH	30
Soumegie TZOUTZE CHASAN Hilal YAMAÇ Hatice EKİCİ	THE ROLE OF IMAGINED CONTACT ON REDUCING PREJUDICES AGAINST INTERNATIONAL STUDENTS IN TURKIYE	31
Khayala KARIMOVA	EVALUATION OF THE STAGING OF ADWARD ALBEE'S THEATRE PLAYS BY YOUNG THEATRE TEAMS THROUGH THE ZOO PLAY	32
Yelyzaveta RESHETNIAK Mariia CHERNYKH Olga PODPALOVA Yevdokiya RESHETNIK	THE INFLUENCE OF ART THERAPEUTIC CLASSES ON THE COHERENCE OF BRAIN ACTIVITY IN WOMEN WITH HIGH ANXIETY	34
Jennifer GAMAS JIMÉNEZ Ninive Del Carmen LEYVA GARDUZA Yazmin ISOLDA ALVAREZ GARCÍA	MENTAL HEALTH IN POST-PANDEMIC MEXICAN YOUTHS	36
Nematullah RAHIMI Hatice EREN Halil EKŞİ İbrahim Halil DEMİR	ADAPTATION OF THE SHORT AND VERY SHORT VERSIONS OF KERNIS'S CONTINGENT SELF-ESTEEM SCALE INTO TURKISH	46
Monserrath del Carmen MENDOZA RAMÓN Naomi Hamiyet RAMÓN ALVAVERA Yazmín Isolda ÁLVAREZ GARCÍA	THE IMPACT OF CYBERBULLYING AGAINST WOMEN, ADOLESCENTS, AND GIRLS IN MEXICO	48
Lesli CRISTELL DAMIAN TORRES Fatima GUADALUPE CHABLE TORREZ	THE HARMFUL USE OF SOCIAL MEDIA AMONG ADOLESCENTS LIVING IN VILLAHERMOSA, TABASCO	53

Keily VIRGINIA GUILLEN RIVERO Alan DANIEL CASTILLO SUÁREZ Yazmin Isolda ALVAREZ GARCÍA	STRUCTURAL FACTORS INFLUENCING THE PERCEPTION OF LACK OF OPPORTUNITIES AND MIGRATORY INTENTION OF UNIVERSITY STUDENTS IN TABASCO	61
Özlem DOĞAN	A THEMATIC ANALYSIS OF THE EFFECTS OF ACADEMIC UNDERACHIEVEMENT AND SCHOOL ABSENTEEISM ON YOUTH VIOLENCE	71
Mustafa YÜCEL	ADDRESSING YOUTH-TALENT MISMATCH THROUGH STRATEGIC HRM: COMPARATIVE INSIGHTS FROM TÜRKİYE AND THE EU	81
Saeed Ahmad Zaman Imran Ibrahim Naima Nawaz Zain Nawaz Ijaz Ashraf Muhammad Idrees Nadia Idrees Lubna Anjum Shahzad Ayesha Riaz Abdul Rahman Muhammad Tariq Saman Raheel	PAKISTAN WOMEN'S STRUGGLE AGAINST DOMESTIC VIOLENCE AND THE CHALLENGES THEY FACE	82
Aleksandra Milanović Pedagogical Faculty University of Niš Nikola Simonović Jelena Maksimović	PREVENTING PEER VIOLENCE AT HIGH SCHOOL AGE - A REASON FOR INTRODUCING PEDAGOGY IN THE CURRICULUM OF THE REPUBLIC OF SERBIA	84
İkbal İÇER Kasım KARATAŞ	FANATICISM, RADICAL IDENTITY FORMATION IN ADOLESCENTS, AND RISKS ON SCHOOL CLIMATE: A CONCEPTUAL EVALUATION FROM A SCHOOL SOCIAL WORK PERSPECTIVE	93
Solaiman CHOWDHURY Nurul Islam NEPO Enamul HAQUE Nilufa AKTER Ahmad Ahsanullah FARHAN	DOES RELIGIOUS ALIGNMENT MATTER? A STUDY ON FEMALE UNIVERSITY STUDENTS' PERCEPTIONS OF ISLAMIC BANKING IN BANGLADESH	94
İkbal İÇER Kasım KARATAŞ	AN EVALUATION OF THE NEED FOR SCHOOL SOCIAL WORK IN TÜRKİYE FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS: A CONCEPTUAL REVIEW	96
Necip ÇETİN	"LET US HAVE A DANCE TOO" THE ROLE OF TRADITIONAL DANCE IN IDENTITY CONSTRUCTION AMONG POST-MIGRATION YOUTH – THE CASE OF ULUPAMİR KYRGYZ	97
đana Milenković	SUPPORTING CHILDREN'S CURIOSITY THROUGH THE USE OF DIGITAL MEDIA	101
İrem Nur DEMİR Halime UĞUR	THE ROLE OF LYCOPENE AS A FUNCTIONAL PHYTOCHEMICAL COMPOUND IN FEMALE AND MALE INFERTILITY	102
Emrah KARA Bilgin GÜNER Taner DALGIN Hüseyin ÇEKEN	EXPLORING THE EXPERIENCES OF MOUNTAIN COASTER PARK VISITORS: A NETNOGRAPHIC RESEARCH	110

Hediye YÜRÜYEN KILIÇ İnci DURSUN Can ÇOŞKUN Hazal UÇAK	YOUNG CONSUMERS' PERCEPTION OF HEALTHY AND UNHEALTHY FOOD PRODUCTS: A FREE WORD ASSOCIATION TEST	112
Entes KOZALLIK	YOUTH CONSUMPTION BEHAVIOR AND THE SOCIAL IMPLICATIONS OF THE "BREAD ON THE HOOK" PRACTISE	125
Fatma Çatalyıldız DÖNDAR	SOCIAL MEDIA AND CYBERBULLYING AS DRIVING FORCES IN YOUTH VIOLENCE: A THEMATIC EVALUATION	134
Zohaib Hassan Sain	THE EFFECT OF GAMIFIED MOBILE LEARNING APPS ON ENHANCING CRITICAL THINKING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION	136
İsmail Tolga KÜÇÜKKESKİN Efeberk KORKMAZ Anıl ERALP	A FIELD RESEARCH ON UNDERGRADUATE STUDENTS' TAX PERCEPTION: THE CASE OF BAİBÜ	137
Katya MONSERRAT DE LA CRUZ MORALES Nisanyerly DE JESÚS VILCHEZ LÓPEZ	HUMAN RIGHTS DIVIDED: THE DOUBLE MORALS OF MIGRANTS IN THE FACE OF DEPORTATIONS	147
Mansur Ibishov	THE IMPORTANCE OF TEACHING KINDERGARTEN AND PRESCHOOL CHILDREN ABOUT THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN LIFE	149
Mujgan Aliyeva	EDUCATIONAL INTERVENTIONS AND INSTRUCTIONAL PLANNING FOR LEARNERS WITH COGNITIVE AND LEARNING CHALLENGES	150
Jimmy CERINO CALLES Josué SÁNCHEZ FERNÁNDEZ Yazmin Isolda ALVAREZ GARCÍA	DOMESTIC VIOLENCE IN MEXICO	158
Saeed Ahmad Zaman Imran Ibrahim Naima Nawaz Zain Nawaz Ijaz Ashraf Muhammad Idrees Nadia Idrees Lubna Anjum Shahzad Ayesha Riaz Abdul Rahman Muhammad Tariq Saman Raheel	IMPORTANCE OF WOMEN IN FREEDOM STRUGGLE IN PAKISTAN	169
Moses Adeolu AGOI Oluwanifemi Opeyemi AGOI Samuel Olayiwola AJAGA Solomon Abraham UKPANA	EXPLORING THE DYNAMICS OF CYBERBULLYING AMONG YOUTH IN THE DIGITAL AGE: A SOCIO- ECONOMIC PERSPECTIVE	171

STUDENTS AND COMMUNITY ACTION: SMALL LEADERSHIP ROLES, BIG IMPACT

Dr. Nguyễn Thị Bích Vân

Faculty of Architecture Interior Design, University of Architecture HoChiMinh City,
Vietnam.

Trần Khánh Anh Thư

Lê Hồng Phong High School for the Gifted, Ho Chi Minh City, Vietnam

Abstract: When it comes to leadership, people often think of adults with titles or power. But to me, leadership is when a student dares to take action for the greater good without waiting for permission. As a high school student, I believe each of us can become a leader for change, starting with small actions within our own community. This paper shares real-life experiences of students actively participating in community activities, such as organising book donations, launching environmental campaigns at school, supporting peers in need, and connecting with the elderly in the neighbourhood. These seemingly small actions create a significant ripple effect, nurturing civic awareness, a sense of responsibility, and leadership skills from a young age.

Through specific examples, this paper emphasises that acting with compassion, empathy, and commitment is the foundation for students to become young leaders. Even without titles or authority, students can lead positive change in their communities through their own hearts and initiative.

Keywords: Young leadership, community action, social responsibility, civic education, informal leadership, youth as change-makers

Introduction

In the 21st century, education is not merely about delivering knowledge; it is also a process of shaping character, values, and social competencies. In this context, the concept of leadership must be redefined. Rather than being associated only with adults, power, or official titles, leadership today is seen as the ability to generate positive influence through action, inspiration, and guidance—even when one holds no formal position.

In Vietnam, building a young generation with resilience, responsibility, and civic competence is a key direction of the new general education framework (Duong, Hoang, & Bui, 2021). Within this, community leadership—including the ability to organise, support others, and foster collective spirit—is regarded as one of the essential soft skills, especially in the era of globalisation and digital transformation (Duong, 2021).

This article is a reflective case study by a high school student, sharing personal experiences in community engagement. It aims to show that leadership can stem from small actions that bring meaningful impacts to both the community and personal development. It also offers a new approach to life skills and civic education for today's students.

Theoretical Background: Informal Leadership and Students Civic Competence

Informal leadership refers to individuals who hold no official position in an organisational structure yet can influence others through personal credibility, concrete actions, or positive values. In schools, informal leadership is demonstrated by students who initiate movements, support peers through difficulties, or act as community connectors without being formally assigned such roles (Nguyen & Hoang, 2022).

Moreover, research in civic education has shown that participation in community activities directly contributes to the development of students' civic competence, including critical thinking, collaboration, compassion, and responsibility (Torney-Purta et al., 2001; Duong et al., 2021). These are the foundations for becoming proactive and engaged citizens in the future.

The early formation of informal leadership roles not only helps students grow but also motivates peers to join, spreading humanistic values and contributing to the community. According to Tuong (2022), young people's beliefs, ideals, and moral values are strongly shaped through practical experiences and learning from role models within their communities.

Methodology

This paper uses the **reflective case study** method, based on personal experiences during school life and participation in local social activities. This method allows the learner to revisit their actions and analyse motivations, outcomes, and meanings of each activity, thereby gaining insights, awareness, and maturity.

Reflection is not only a tool for personal experience analysis but also a form of autonomous learning that enhances critical thinking, self-assessment, and long-term development planning (Bang, 2016).

Description of Small Leadership Actions in the Student Community

4.1. "Old Books – New Knowledge" Campaign

Motivated by the desire to support underprivileged students, the Bach Khoa University's students launched a campaign to collect used textbooks, notebooks, and school supplies. The campaign followed structured steps: designing posters, mobilising participation across the grade, sorting and packing the items. Over the past seven years since 2016, the club has donated more than 10,000 general textbooks from Bach Khoa University, along with thousands of other scientific books and journals. It has also collaborated with various organizations to turn the Festival Day into a welcoming space that helps freshmen integrate on their very first day at university.

Picture source: chungtacungtien.com/about-us/activities/sach-cu-tri-thuc-moi

Creating a “Green Corner” and “No Plastic” Days

Picture source: thanhvien.vn/hang-ngan-hoc-sinh-tham-gia-goc-xanh-hoc-duong-trong-cay-phu-xanh-san-truong-185916298.htm

Faced with the excessive use of single-use plastic bottles and poor waste sorting, the student group proposed the creation of a “Green School Corner” with plants, educational boards, and recycled decorations made from plastic bottles. At the same time, they initiated “No Plastic” Mondays. After one month, the schoolyard became cleaner, students brought personal water bottles, and learnt to sort waste properly.

Intergenerational Connection

During Lunar New Year (Tết Holidays), students visited and gave gifts to elderly people living alone in the neighbourhood. In addition to helping clean their homes, they listened to the elders' stories, deepening their understanding of traditional values and showing respect for the older generation. This activity strengthened bonds between youth and seniors in the community.

Picture source: songdep.com.vn/tet-sum-vay-va-nghe-thuat-noi-chuyen-trong-gia-dinh-d16511.html

Supporting a Classmate in Difficult Circumstances

When a classmate experienced a family crisis and considered dropping out, the whole class contributed financially, offered study support, and gave emotional encouragement to help the student overcome the hard times. This not only enabled the student to stay in school but also fostered unity and compassion within the class.

Picture source: tiengchuong.chinhphu.vn/tre-em-co-hoan-canh-dac-biet-can-duoc-ho-tro-va-giup-do-11317717.htm

Discussion

These examples demonstrate that informal leadership among students is entirely feasible and, when properly encouraged, can bring tangible social impacts. Through initiating, organising, and executing community projects, students develop core soft skills, including:

- Creative thinking and the ability to solve social problems
- Teamwork, communication, and persuasion skills
- Compassion, empathy, and a sense of responsibility
- Organisational skills and value-spreading ability

According to Nguyen & Hoang (2022), developing social responsibility in youth requires igniting intrinsic motivation through practical actions. Students' voluntary contributions to the community not only signify personal growth but also vividly represent the civic role of young people in modern society (Trang, 2020).

Conclusion

Leadership is no longer the privilege of adults or those with titles. In a modern school environment, every student can be a small-scale leader through concrete, compassionate, community-orientated actions. Participating in and leading initiatives such as book donations, environmental protection, intergenerational connection, or peer support not only generates value for the community but also nurtures students' character, ethics, and leadership capacity.

This paper thus recommends that schools create opportunities to recognise and promote students' informal leadership as an essential part of civic education, life skills development,

and a positive school culture. Today's students are not just learners – they are young citizens, the very architects of our future.

References

Duong, B. H., Hoang, A. D., & Bui, T. M. H. (2021). *General Education in Vietnam: Challenges, Innovation, and Change*.

Bang, T. C. (2016). *The motivation of Vietnamese university students to learn English: A study using the expectancy-value model of academic motivation* (Doctoral dissertation, The University of Newcastle).

Tuong, V. *Strengthening the Beliefs and Revolutionary Ideals of the Young Generation through Learning and Following the Thoughts, Ethics, and Style of Ho Chi Minh*.

Trang, P. T. T. *The Leadership of the Thai Nguyen Provincial Party Committee in Youth Activities and Youth Movements from 2010 to 2020*.

Duong, M. Q. (2021). *Factors affecting the "community leadership capacity" of students at Vietnam National University, Ho Chi Minh City*. *Journal of Education*, 47–51.

Nguyen, V. K., & Hoang, T. H. Y. (2022). *Identifying Factors that Contribute to the Social Responsibility of Young People and Suggestions for Promoting Vietnamese Youth's Social Responsibility Today*. *VNU Journal of Science: Policy and Management Studies*, 38(2).

INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION OF YOUTH

Hassane ABD-DADA

Laboratory of Agro-Industrial and Medical Biotechnologies, Faculty of Sciences and Techniques, Sultan Moulay Slimane University, Beni Mellal, Morocco

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5214-3043>

Abstract

With the growing focus on artificial intelligence (AI) in education, many experts anticipate significant changes in the roles of teachers, schools, and educational leaders. This study aims to explore potential scenarios associated with the integration of AI in education and its implications for the future of schools. Conducted as a phenomenological study using qualitative research methods, the research examines perspectives from participants across various sectors. The findings reveal that while AI offers new tools and benefits, it also presents challenges for schools and educators. Participants generally expressed positive views toward AI, though concerns were raised—particularly by teachers and academics—about its impact on the teaching profession. Legal experts emphasized the need to address regulatory frameworks and potential legal issues, while engineers highlighted AI's potential to enhance quality and efficiency in education. The study provides recommendations for the effective use of AI and strategies to mitigate potential challenges.

Keywords: Artificial intelligence, youth, education, school, teachers

"TRADITION ON SCREEN": A PRACTICE-BASED DIGITAL METHOD FOR TRANSMITTING TRADITIONAL DANCE TO YOUTH

Necip ÇETİN

Van Yüzüncü Yıl University, State Conservatory of Turkish Music, Department of Turkish Folk Dances, Van Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-6716-1302>

ABSTRACT

Introduction and Purpose:

This study proposes a practice-based method for transmitting traditional dance to youth through digital environments. In response to the challenges posed by globalization, migration, and digitalization, the research focuses on how traditional dances—archived as video recordings of source performers—can be embodied by younger generations in a pedagogically structured and culturally faithful manner. Rooted in a post-migration context, the method aims to provide youth with a tangible connection to heritage, while addressing the need for authentic, context-sensitive learning experiences.

Methodology:

The method was applied at Van Yüzüncü Yıl University, State Conservatory of Turkish Music, with first-year students enrolled in the Department of Folk Dance. The three-week process includes:

- (1) introducing the selected dance and its contextual details (such as performer identity, musical style, recording setting and date),
- (2) guiding students through individual embodiment practices, and
- (3) facilitating a collective performance and archival recording. The study draws on theoretical frameworks from embodied learning (Merleau-Ponty), cultural performance (Giurchescu), and fidelity in transmission, emphasizing bodily discipline and interpretive restraint.

Findings and Conclusion:

Observational data and student reflections suggest that digital embodiment of traditional dances fosters heightened cultural awareness, deeper bodily engagement, and sensitivity to authenticity. Participants reported that imitating the movements, gestures, and postures of source performers enhanced their understanding of the cultural context and deepened their emotional connection to tradition. Particularly for youth navigating identity in post-migration settings, the method offered a means to reconstruct belonging through embodied cultural practices. Rather than encouraging stylistic innovation, the process encouraged respectful replication, thereby promoting intergenerational cultural continuity.

Key Words: Youth, Digital Transmission, Traditional Dance, Embodiment, Cultural Identity, Post-Migration

ÖZET

Giriş ve Amaç:

Bu çalışma, geleneksel dansın dijital ortamlar aracılığıyla genç kuşaklara aktarımına yönelik uygulamalı bir yöntem önermektedir. Küreselleşme, göç ve dijitalleşmenin yarattığı zorluklara

yanıt olarak tasarlanan araştırma, kaynak kişilere ait dans kayıtlarının genç kuşaklar tarafından pedagojik olarak yapılandırılmış ve kültürel bağlama sadık biçimde bedenlenmesini konu edinmektedir. Göç sonrası kimlik bağlamına yerleştirilen bu yöntem, genç bireylerin kültürel mirasla somut bir temas kurmalarını ve özgün, bağlamsal duyarlılığı yüksek öğrenme deneyimleri kazanmalarını hedeflemektedir.

Yöntem:

Yöntem, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü birinci sınıf öğrencileriyle uygulanmıştır. Üç haftalık süreç şu aşamalardan oluşmaktadır:

- (1) Seçilen dansın ve bağlamsal unsurlarının (kaynak kişi kimliği, müzik tarzı, kayıt yeri ve tarihi gibi) öğrencilere tanıtılması,
- (2) öğrencilerin bireysel bedenleme çalışmalarının yürütülmesi,
- (3) toplu performans ve arşiv kaydının gerçekleştirilmesi. Bu süreç, bedensel öğrenme (Merleau-Ponty), kültürel performans (Giurchescu) ve aktarımda sadakat kuramlarına dayanmaktadır. Yöntem, bedensel disiplini ve yorumsuz taklidi ön plana çıkarmaktadır.

Bulgular ve Sonuç:

Gözlemler ve öğrenci yansımaları, geleneksel dansların dijital bedenlenmesi sürecinin kültürel farkındalığı artırdığını, bedensel katılımı derinleştirdiğini ve otantiklik hassasiyetini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, kaynak kişilerin hareketlerini, jestlerini ve beden tavırlarını taklit ederken, kültürel bağlamı daha iyi kavradıklarını ve gelenekle duygusal bir bağ kurduklarını ifade etmişlerdir. Özellikle göç sonrası kimlik arayışı içinde olan genç bireyler için bu yöntem, kültürel aidiyetin yeniden inşasında etkili bir araç sunmaktadır. Yöntem, stilize yenilikler yerine saygılı bir tekrar üretimi teşvik ederek kuşaklar arası kültürel sürekliliği desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Dijital Aktarım, Geleneksel Dans, Bedenleme, Kültürel Kimlik, Göç Sonrası

THE ROLE OF PEER TUTORING IN SUPPORTING LEARNERS WITH LEARNING DISABILITIES

Elizabeth Alimot Emiola

Department of Education for Learners with Learning Disabilities
Federal College of Education (Special), Oyo, Nigeria

Abstract

Peer tutoring has emerged as an effective instructional strategy in supporting learners with learning disabilities by promoting academic achievement, social interaction, and inclusive participation. This paper examines the role of peer tutoring as a practical, learner-centered approach that enables students with learning disabilities to receive individualized support through structured peer-assisted learning. Drawing on relevant studies and educational practices, the paper highlights how peer tutoring enhances reading comprehension, problem-solving skills, and overall classroom engagement. It also emphasizes the dual benefits for both tutors and tutees, including improved empathy, confidence, and communication skills.

This paper examines the role of peer tutoring in supporting learners with learning disabilities through both theoretical and practical lenses. Rooted in Vygotsky's Social Development Theory, particularly the concept of the Zone of Proximal Development (ZPD). Vygotsky's Social Development Theory emphasizes that social interaction plays a fundamental role in cognitive development, with the Zone of Proximal Development (ZPD) referring to the gap between what a learner can do independently and what they can achieve with guidance from a more knowledgeable other.

The paper concludes with recommendations for the successful implementation of peer tutoring programs in inclusive classrooms, particularly within the Nigerian educational context, to foster a more equitable and supportive learning environment.

Keywords: Peer tutoring, learning disabilities, and inclusive education

THE LEGAL EFFECTS OF ASSISTED REPRODUCTION ON AFFILIATION IN FAMILY LAW

Iris Yazmin Sánchez Morales

Student at Universidad Juárez Autónoma de Tabasco, Academic Division of Social Sciences and Humanities, Villahermosa, Tabasco, Mexico.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4056-9162>

Dr. Gloria Auristela Hernández Pérez

PhD, Universidad Juárez Autónoma de Tabasco, Mexico.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-3446-4622>

ABSTRACT

Assisted Reproduction has transformed the traditional concept of family and has raised significant legal challenges regarding affiliation. In Mexico, the legal framework regulating this matter is dispersed among the Constitution, international treaties, federal laws, and state codes, with the state of Tabasco standing out as an emblematic case. Article 4 of the Political Constitution of the United Mexican States recognizes the right to freely decide on reproduction and establishes the principle of the best interests of children and adolescents as the guiding axis in any decision regarding affiliation. At the international level, the Convention on the Rights of the Child and the American Convention on Human Rights

Guarantee the right to identity and to know one's biological origin.

At the federal level, there is no specific law on assisted reproduction. The General Health Law regulates certain medical aspects but leaves legal gaps regarding affiliation. The Federal Civil Code does not expressly contemplate these procedures either, which forces legal interpretations to resolve family disputes. Tabasco has been a pioneer in legislating surrogacy. The Civil Code of the State of Tabasco, in articles (92 BIS to 92 BIS), legally recognized this figure, allowing intended parents to be registered as legal parents. However, after its reform in 2016, this right was limited to Mexican citizens residing in Tabasco, exclusively for altruistic purposes.

In conclusion, although affiliation derived from assisted reproduction lacks uniform federal regulation, Tabasco stands out for its local regulations. However, challenges remain to harmonize the rights of all parties involved and to guarantee the best interests of the child being gestated, as a fundamental principle of family law in Mexico.

Keywords: human rights, reproduction, affiliation, family, surrogacy, code, gestation.

Introducción

In recent decades, the development of medical science has profoundly impacted traditional conceptions of family, motherhood, and fatherhood. Assisted Reproductive Technologies (ART), such as artificial insemination, in vitro fertilization, the ROPA method, and surrogacy, have enabled heterosexual couples, same-sex couples, and single individuals to fulfill their desire to have children, overcoming biological obstacles that were previously insurmountable. This phenomenon has brought about a profound impact in the legal field, particularly in Family Law, where the concept of affiliation, traditionally linked to biology or adoption, has had to adapt to new realities in which procreational will often replaces the genetic bond.

In Mexico, these transformations have occurred unevenly. Although there is recognition of the right to freely and informedly decide on procreation, enshrined in Article 4 of the Political Constitution of the United Mexican States, no uniform federal legislation has been created to regulate the effects of ART on affiliation. This has resulted in a regulatory vacuum that has been partially addressed through state legislation. A paradigmatic case is the State of Tabasco, which since the late 1990s has legislated on surrogacy, becoming a national and international reference on the subject, although its regulations have been subject to various reforms and controversies due to the ethical and legal implications it presents.

The lack of regulatory uniformity has given rise to multiple problems: uncertainty about the legal affiliation of children born through ART, legal gaps regarding the rights and obligations of gestational carriers, and difficulties in guaranteeing the rights of non-biological parents. Furthermore, the growing demand for these techniques, fueled by medical advances, new family configurations, and the globalization of reproductive services, calls for clear and coherent responses from lawmakers.

This paper aims to analyze the legal effects of assisted reproduction on affiliation within Family Law in Mexico, with an emphasis on the case of Tabasco. It will address the international, constitutional, federal, and state legal frameworks, as well as the bioethical and social implications, with particular attention to the best interests of the child, the guiding principle of Family Law that must prevail in all decisions affecting children and adolescents.

This analysis seeks to contribute to the reflection on the need for uniform legislation that guarantees legal certainty for all parties involved and respects human rights, equality, and human dignity within a context in which science and technology continue to challenge traditional legal conceptions.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

Assisted Reproduction: General Concept

Assisted Reproduction is a set of techniques, treatments, and biomedical procedures developed by medical science and applied by healthcare professionals. Its primary objective is to facilitate the conception of pregnancy when individuals or couples face difficulties in achieving it naturally. These techniques are constantly evolving, and their implementation involves direct intervention in the biological processes of fertilization and gestation, both inside and outside the human body.

The development of these techniques has enabled single individuals, heterosexual couples, and same-sex couples to have the possibility of forming a family, which has profoundly transformed the social and legal structures related to the concept of affiliation. Assisted reproduction is not only a medical tool but also a social and legal phenomenon that affects fundamental human rights such as the right to family life, reproductive self-determination, and the protection of the identity of children born through these methods.

Classification of Assisted Reproductive Technologies (ART)

Assisted Reproductive Technologies can be classified into two main groups: low-complexity techniques and high-complexity techniques, depending on the level of medical intervention required.

Classification of Assisted Reproductive Technologies (ART)

Assisted Reproductive Technologies can be classified into two main groups: low-complexity techniques and high-complexity techniques, depending on the level of medical intervention required.

Low-Complexity Techniques

Artificial Insemination (AI):

This consists of medically introducing semen, previously selected and prepared in a laboratory, into the female reproductive system (usually into the uterus) to facilitate the fertilization of the egg. This technique is recommended in cases where the infertility factor is mild or moderate and is also used by single women or lesbian couples who wish to conceive. Variants within this technique include:

- Intrauterine Insemination (IUI)
- Intracervical Insemination
- Intratubal Insemination

High-Complexity Techniques

In Vitro Fertilization (IVF):

This is a more advanced technique that consists of extracting the woman's eggs, fertilizing them in a laboratory with sperm, and, once the embryo is formed, transferring it to the uterus to continue its development. It is recommended in cases of severe infertility, previous failed artificial insemination attempts, women over 35 years old, or when there are genetic factors that need to be controlled.

ICSI (Intracytoplasmic Sperm Injection):

This involves injecting a sperm directly into the egg through microscopic techniques. It is used in cases of severe male infertility or when there is a low quantity or poor quality of sperm.

ROPA Method (Reception of Oocytes from the Partner):

Designed for female couples. It allows one partner to contribute the oocytes (genetic contribution) while the other carries the pregnancy (gestational biology). This technique is a clear example of how ART contributes to redefining traditional models of motherhood.

Preservation of Gametes (Eggs and Sperm) and Ovarian Tissue:

This consists of freezing and storing gametes or ovarian tissue for future use. It is used by individuals undergoing aggressive medical treatments (chemotherapy, radiotherapy) or those who wish to postpone parenthood for personal or professional reasons.

Preimplantation Genetic Diagnosis (PGD):

This technique allows for the analysis of embryos before implantation to detect hereditary genetic diseases or chromosomal abnormalities.

It has sparked bioethical debates due to its association with embryo selection.

Surrogacy:

A woman carries a child for another person or couple, who will be recognized as the legal parents. It may occur for medical, social, or biological reasons.

There are altruistic and commercial models; however, in Mexico, it is restricted to non-profit purposes (according to certain states).

Affiliation and Procreational Will

Concept of Affiliation

Affiliation is the legal relationship that connects an individual with their mother and father, creating mutual rights and obligations.

Traditionally, affiliation has been determined through biological birth (consanguinity) or by a legal act (adoption).

In both cases, it generates inherent rights such as support, inheritance, surname, and parental authority.

The emergence of ART has given rise to a new model of affiliation based on procreational will, that is, the express intention and informed consent of individuals who wish to become parents, regardless of genetic or biological ties.

Affiliation by Procreational Will

Prior, informed, and express consent is the legal foundation of this form of affiliation. Mexican laws recognize that those who have given their consent to undergo ART must assume the resulting parenthood, even if they have not contributed genetic material. For example:

- In surrogacy, the intended parents are recognized as parents from birth, even if there are no biological ties.
- In the ROPA method, both women are recognized as mothers from the outset.
- This form of affiliation aims to provide legal certainty to all parties and protect the child's right to a clear and stable identity.
- In Mexico, this concept still presents gaps in federal legislation, creating legal uncertainty and leading to litigation for full recognition of affiliation.

The Best Interests of the Child

International and National Legal Framework

The principle of the best interests of children and adolescents is an international standard enshrined in the Convention on the Rights of the Child (1989), ratified by Mexico, and has been incorporated into Article 4 of the Political Constitution of the United Mexican States. It establishes that all decisions related to children must prioritize their comprehensive well-being.

The best interests of the child is not an abstract concept but a set of specific rights that must be protected: identity, health, integral development, family life, among others.

Application in Assisted Reproduction and Affiliation

In cases of assisted reproduction, the best interests of the child must ensure that:

- The child has the right to know their origin and clear affiliation.
- The child is granted protection against any form of exploitation or vulnerability.
- The child is registered in the Civil Registry with full rights from birth.
- The child's right to a stable family environment is respected, with parents who have expressed their procreational will.

This principle is key to resolving disputes over affiliation, custody, and inheritance rights in cases involving donors, surrogate mothers, or non-biological parents.

Protection of the Child's Identity

The right to identity includes the clear determination of affiliation and access to information about biological origin, where possible.

Although Mexican legislation on this matter is still in its early stages, there are international precedents recognizing that genetic identity is part of a child's development.

The best interests of the child require harmonizing the rights of procreational parents, the confidentiality of donors, and the protection of the child, avoiding discriminatory practices or anything that could undermine the child's legal status.

LEGAL FRAMEWORK

International and Constitutional Regulations

International Treaties

At the international level, Mexico has signed various instruments that recognize rights related to assisted reproduction, family, and the best interests of the child. These instruments hold constitutional status according to Articles 1 and 133 of the Mexican Constitution.

American Convention on Human Rights (Pact of San José, 1969):

Article 17 establishes the right to form a family, which must be interpreted progressively and in accordance with scientific advances, guaranteeing all people, without distinction, the possibility of accessing motherhood or fatherhood, even through assisted reproductive technologies.

Convention on the Rights of the Child (1989):

This is of vital importance as it enshrines the best interests of the child as the guiding principle in all decisions affecting children (Articles 3, 7, 8).

It recognizes the child's right to know their affiliation and origin, which directly impacts children born through assisted reproductive technologies.

General Comment No. 14 of the Committee on the Rights of the Child (2013):

It establishes that the best interests of the child must be a primary consideration in all legislation and public policies, including those concerning assisted reproduction.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW):

Recognizes the right of women to freely decide on the number and spacing of their children and to have access to services that enable them to exercise this right (Article 16).

Oviedo Convention (Convention on Human Rights and Biomedicine, 1997):

Although Mexico has not ratified it, this convention is a mandatory reference in bioethics. It establishes limits and guarantees for the application of biomedical technologies, including assisted reproductive technologies, prioritizing human dignity.

Political Constitution of the United Mexican States

Article 1:

Recognizes the human rights contained in the Constitution and international treaties. It prohibits all forms of discrimination, including those related to sexual orientation or marital status, which legitimizes access to ART for same-sex couples and single individual

Article 4:

Enshrines the right to freely, responsibly, and informedly decide on the number and spacing of children, including access to reproductive health services and, by progressive interpretation, to assisted reproductive technologies.

It recognizes the protection of the family as a fundamental social institution.

Article 133:

Establishes the supremacy of international treaties ratified by Mexico over secondary legislation.

Federal Regulations**General Health Law**

Although it does not specifically regulate affiliation derived from ART, the General Health Law does establish provisions regarding medical practices in assisted reproduction:

- Articles 314 and following: Establish that facilities performing assisted reproduction procedures require authorization from the Ministry of Health.
- Requires biosecurity guidelines, medical ethics, and protection of user rights.
- COFEPRIS is the authority responsible for supervising and granting permits.

However, this law presents significant gaps concerning affiliation, rights of gestational carriers, and protection of the child.

Federal Civil Code

The Federal Civil Code does not contain explicit regulation regarding affiliation derived from ART.

It is limited to establishing traditional forms of affiliation (biological, adoptive, voluntary acknowledgment, or by court ruling).

This omission creates legal uncertainty for those born through these techniques.

In practice, judges have filled these gaps by resorting to:

- Extensive interpretation of Article 4 of the Constitution.
- The principle of the best interests of the child.
- Jurisprudence on procreational will.

Federal Penal Code

The Federal Penal Code criminalizes offenses indirectly related to assisted reproduction:

Identity theft (Article 214).

Child trafficking (Article 366).

Human trafficking (Articles 10 to 22 of the General Law to Prevent and Punish Crimes in the Matter of Human Trafficking).

These provisions aim to prevent abuses linked to irregular surrogacy practices, such as exploitation of women or trafficking of newborns, although they do not specifically typify conduct related to ART.

State Regulation: Tabasco

The State of Tabasco is a pioneer in Mexico in regulating surrogacy, recognizing it since 1997 as a lawful form of assisted reproduction, provided certain requirements of legality, altruism, and informed consent are met.

Civil Code of the State of Tabasco

Article 92 Bis (and related articles):

Regulate surrogacy by establishing the following key points:

- There must be a prior written contract between the intended parents and the gestational carrier.
- Profit motives are prohibited; only compensation for medical and gestational expenses is allowed.
- Affiliation corresponds to the intended parents from the birth of the child.
- Medical reports must prove the biological incapacity of the intended parents to gestate.
- Participation of foreigners without residency in Mexico is prohibited, following recent reforms to prevent reproductive tourism.

This regulation has been subject to criticism for not providing sufficient protection to gestational women, who could face contractual imbalances and may relinquish their reproductive rights under economic pressure.

Health Law of the State of Tabasco

It complements what is established in the Civil Code by requiring clinics to have sanitary licenses and comply with quality standards in assisted reproduction procedures.

Other State Regulations

- **Civil Registry Regulation of the State of Tabasco:** Establishes procedures for registering births resulting from surrogacy, recognizing as parents those who entered into the contract.
- **Law on the Rights of Children and Adolescents of the State of Tabasco:** Reinforces the application of the best interests of the child principle in cases of affiliation derived from ART.

Applicable Jurisprudence and Doctrine

The Supreme Court of Justice of the Nation (SCJN) has issued relevant criteria that, while not legislating, guide judicial interpretation:

- The validity of procreational will has been recognized as a basis for establishing affiliation.
- The right to identity and family life of children born through these techniques has been protected.
- Surrogacy motherhood has been validated under legal contractual frameworks while respecting the rights of the gestational woman.

Mexican doctrine in family law and bioethics has also agreed on the need to harmonize federal legislation to clearly regulate ART and guarantee legal certainty for all involved, with full respect for human rights and the best interests of the child.

PUBLIC AND PRIVATE INSTITUTIONS

The legal and social impact of Assisted Reproductive Technologies (ART) on affiliation within family law in Mexico, and specifically in Tabasco, involves various institutions from both the public and private sectors.

These entities perform essential functions to ensure legality, the protection of rights, and the correct application of procedures related to assisted procreation and the determination of affiliation.

Public Institutions

Civil Registry

The Civil Registry is a fundamental institution for the legal recognition of affiliation in Mexico. Its primary function in cases of assisted reproduction is the registration of birth, which gives rise to the corresponding birth certificate and, therefore, to the legal identity of the child.

In Tabasco, in particular, the Civil Registry is authorized to record births resulting from assisted reproduction techniques and, specifically, from surrogacy, in accordance with the local Civil Code and its internal regulations.

Relevant Functions:

- Registration of the child's birth with the surnames of the procreational parents.
- Recognition of procreational will through surrogacy contracts in legally permitted cases.
- Protection of the child's right to identity and legal certainty regarding their affiliation.

Relevant Functions:

- Registration of the child's birth with the surnames of the procreational parents.
- Recognition of procreational will through surrogacy contracts in legally permitted cases.
- Protection of the child's right to identity and legal certainty regarding their affiliation.

Observed Issues:

- Gaps in federal guidelines create inconsistent criteria between states.
- In Tabasco, following reforms to limit reproductive tourism, the supervision of records related to births through surrogacy has been strengthened.

Family Courts

Family Courts play an essential role in resolving disputes related to affiliation derived from assisted reproduction.

Through these judicial bodies, cases are settled regarding:

- Challenges to affiliation.
- Claims of affiliation through procreational will.
- Judicial authorization for the registration of children born through surrogacy when there is doubt about the legality of the procedure.
- Protection of the rights of children born through ART in cases where registration or recognition is denied by non-biological parents.

Importance:

These courts serve as a guarantee to protect the best interests of the child and to ensure equal rights for people born through these techniques, especially in contexts where legal gaps persist.

Child Protection Agencies (Procuradurías de Protección de Niñas, Niños y Adolescentes)

The Child Protection Agencies (at the state and municipal levels) are responsible for safeguarding the rights of minors, including those born through assisted reproductive technologies.

They act as administrative authorities in charge of protecting:

- The right to identity.
- The best interests of the child.
- The physical and emotional integrity of minors, particularly in cases of vulnerability due to abandonment, exploitation, or negligence arising from improper assisted reproduction practices.

Specific Powers:

- Advising families on legal procedures.
- Intervening before administrative and judicial authorities to protect violated rights.
- Participating in adoption processes that may result from irregular surrogacy practices.

Ministry of Health and COFEPRIS

The Ministry of Health and the Federal Commission for the Protection Against Health Risks (COFEPRIS) are the governing authorities responsible for the regulation and supervision of establishments offering assisted reproduction services.

Ministry of Health:

- Establishes public policies and official standards related to reproductive health.
- Issues guidelines for the operation of fertility clinics and gamete banks.
- Oversees compliance with reproductive rights according to the General Health Law.

COFEPRIS:

- Authorizes, regulates, and supervises health facilities that perform assisted reproductive techniques.
- Ensures that these clinics comply with ethical, sanitary, and technical standards.
- Controls the procedures for importing, storing, and using gametes and embryos.
- Investigates and sanctions clinics operating without authorization or engaging in illicit practices.

Both institutions play an essential role in ensuring that ART is practiced under solid ethical, medical, and legal standards, contributing to the protection of the rights of users and of those born through these techniques.

Private Institutions**Fertility Clinics (National and Foreign)**

Private fertility clinics are the main providers of services related to assisted reproductive technologies.

Their role is both medical and social, as they offer access to treatments for individuals wishing to form a family through scientific methods.

Services Offered:

- Artificial insemination.

- In vitro fertilization (IVF).
- Gamete cryopreservation.
- Preimplantation genetic diagnosis.
- Surrogacy programs (where permitted by law).

In Mexico, these clinics must have current authorizations from COFEPRIS and operate under biosecurity standards, confidentiality, and medical ethics.

However, there is concern about abusive commercial practices related to costs, advertising, and the management of information on the rights of gestational carriers or donors.

Surrogacy Agencies

Although surrogacy agencies do not have formal recognition as legal actors under Mexican legislation, in practice, they act as intermediaries between those who wish to become parents through this technique and the women who offer their wombs for gestation. These agencies operate mainly in Tabasco and Sinaloa, where legal frameworks were previously more permissive.

Functions:

- Linking the parties.
- Managing surrogacy contracts.
- Coordinating medical, legal, and logistical services.
- Ensuring confidentiality and formalization of agreements.

Recent reforms in Tabasco have limited their scope of action, prohibiting contracts with foreigners and reinforcing the altruistic nature of surrogacy.

Bioethics and Human Rights Organizations

Various civil society organizations, both national and international, address the ethical, legal, and social implications of ART.

Their role is to foster debate, monitor human rights, and propose more protective regulatory frameworks.

Relevant Organizations:

- State and National Human Rights Commissions (CNDH): monitor possible violations of reproductive rights, especially those of gestational women and minors.
- Bioethics bodies (Hospital Bioethics Committees, State Bioethics Committees): issue recommendations on ethical practices in assisted reproduction.
- Civil associations (GIRE, Grupo de Información en Reproducción Elegida): promote the defense of reproductive rights and women's autonomy.
- **International organizations (Human Rights Watch, Amnesty International):** have documented the risks of exploitation of women in commercial surrogacy.

Impact:

These organizations play a crucial role in raising social awareness, promoting legislative reforms, and monitoring respect for human rights in the practice of ART.

METHODOLOGY

Legal-Analytical Approach

This study was developed under a legal-analytical approach, aimed at the systematic and critical analysis of legal norms, principles, international treaties, national and state legislation, as well as applicable jurisprudence on the phenomenon of assisted reproduction and its impact on affiliation within family law in Mexico, with special attention to the state of Tabasco. This approach allows for the evaluation not only of the current regulatory content but also of its implications for the legal and social life of those involved, particularly minors born through these techniques.

It is based on the understanding that law is not merely a set of rules but a dynamic system that reflects values, principles, and social tensions. Thus, legal analysis is accompanied by doctrinal, ethical, and empirical elements.

Legal Research Techniques Employed

Regulatory and Legislative Review

An exhaustive review of international, federal, and state legislation was carried out to identify the legal frameworks that impact assisted reproduction and the determination of affiliation:

- **International regulations:** treaties and conventions signed and ratified by Mexico, such as the Convention on the Rights of the Child (1989), the American Convention on Human Rights (1969), and CEDAW (1979), among others.
- **Constitutional regulations:** Articles 1, 4, and 133 of the Political Constitution of the United Mexican States, which protect human, reproductive, equality, and family rights.
- **Federal regulations:** General Health Law, Federal Civil Code, Federal Penal Code, Law for the Protection of the Rights of Children and Adolescents, and their gaps concerning affiliation derived from ART.
- **State regulations:** Civil Code of the State of Tabasco (especially Article 92 Bis), State Health Law, Civil Registry regulations, among other applicable instruments.

This review allowed for the identification of legal gaps, regulatory contradictions, lack of harmonization between regulatory levels, and the need for comprehensive legislative reforms.

Doctrinal Analysis

Different approaches from national and international legal doctrine on topics such as:

- **Family law and new forms of parenthood.**
- **Bioethics and assisted human reproduction techniques.**
- **Procreational will as a determining element of affiliation.**
- **Best interests of the child in non-traditional family structures.**
- **Equality and non-discrimination in access to reproductive techniques.**

Works by recognized authors in civil and family law (such as Ignacio Galindo Garfias, Cecilia Grosman, Christian Courtis, among others) were reviewed, as well as academic articles from specialized legal journals such as *Isonomía*, *Boletín Mexicano de Derecho Comparado*, *Revista de Derecho Privado*, and documents from the Legal Research Institute of UNAM.

Jurisprudential Interpretation

An analysis was conducted on relevant jurisprudence issued by the Supreme Court of Justice of the Nation (SCJN), collegiate courts, and local courts, on topics such as:

- Recognition of procreational will as the basis of affiliation.
- Recognition of the rights of same-sex couples to access assisted reproduction (Thesis: 1a./J. 74/2018).

- Protection of the best interests of the child in contexts of surrogacy (Thesis: 1a./J. 20/2019).
- Criteria on the unconstitutionality of laws that discriminate in access to reproductive services (Actions of unconstitutionality promoted by the CNDH and state commissions).
- Criteria on the legality of registering children born through surrogacy.

This jurisprudential analysis allowed for the interpretation of the content and scope of recognized rights, as well as evaluating the role of the judiciary as a guarantor of the right to affiliation and identity within the framework of ART.

Documentary and Press Review

Academic documents, technical reports, and publications from national and international organizations were consulted, such as:

- Reports from the UN Committee on the Rights of the Child.
- Publications from the National Bioethics Observatory.
- Reports from the CNDH and the State Human Rights Commission of Tabasco on reproductive rights and assisted reproductive techniques.
- Legislative opinions issued by the Congress of the State of Tabasco regarding reforms on surrogacy.
- Reports from the National Center for Gender Equity and Reproductive Health.

Consultation and Analysis of Statistical and Official Sources

Various statistical sources were used to contextualize the phenomenon from a demographic, medical, and social perspective:

- **INEGI (National Institute of Statistics and Geography):** Information on registered births, fertility statistics, and the number of marriages and same-sex unions.
- **CONAPO (National Population Council):** Reproductive health indicators, infertility rates among the Mexican population, fertility trends.
- **CONADIC (National Commission Against Addictions):** Data on the comprehensive health of women of reproductive age, considering reproductive risk factors.
- **Federal Ministry of Health:** Records of assisted reproduction procedures performed, the number of authorized clinics, and applicable protocols.
- **COFEPRIS:** Information on licenses granted to fertility clinics, sanctions for non-compliance, and operational criteria.

The integration of this information allowed for contrasting the legal dimension with the social reality of access to and practice of ART in Mexico and Tabasco.

Methodological Limitations

- The lack of specific federal legislation on assisted reproduction means that many cases are resolved based on judicial criteria, making regulatory systematization difficult.
- The limited availability of official public information on births through surrogacy restricts the statistical analysis of the phenomenon.
- The absence of unified records on donors, surrogacy contracts, and the use of gametes prevents effective control and full transparency.

Methodological Justification

The legal-analytical approach adopted not only allows for the description of regulations but also for their interpretation and contrast with constitutional principles, international treaties, and socio-cultural realities. This method enables a critical view of the implications of assisted reproduction in Mexican family law, especially in contexts of family diversity, unequal access, and ethical-legal conflicts such as surrogacy.

STATISTICS (EXTENDED AND PRECISE)

Infertility and Demand for Treatments

- Between 4 and 5 million couples in Mexico face infertility problems, representing between 15% and 20% of couples of reproductive age.
- According to INEGI, more than 4.5 million couples have had difficulties conceiving; however, only 53% have attended at least one specialized medical consultation.
- Infertility is distributed approximately 60% among women, 30% among men, and 10% due to mixed or unknown causes.
- These figures highlight a growing demand for assisted reproduction treatments in the private sector, although a high proportion of couples still lack access to specialized medical care.

Techniques Used and Costs

- In Mexico, there are at least 68 private assisted reproduction clinics, accounting for more than 15,000 births through ART between 2000 and 2011.
- Techniques such as IVF are widely used: the average cost of a treatment in Mexico ranges between 50,000 and 200,000 pesos, depending on complexity.
- **Egg cryopreservation**, recommended before age 35, is gaining popularity as a preventive method.

Fertility and Demographic Trends

- The total fertility rate in Mexico has decreased from 2.07 children per woman (2018) to 1.6 children per woman in 2023.
- This decline reinforces the role of ART as a viable option to fulfill reproductive desires, especially for women who postpone motherhood or face fertility issues.

Births through Surrogacy in Tabasco (2010-2016)

- There are no detailed official records, but various journalistic reports indicate a significant increase in births by surrogacy in Tabasco during this period, mainly driven by reproductive tourism.
- The lack of consolidated official figures suggests the need to establish transparent registries to monitor and evaluate the social and legal impact of these practices.

State Supervision and Regulation

- There are 68 authorized private clinics, but state supervision is uneven and, in some cases, insufficient, increasing the risk of abuses.
- Agencies such as COFEPRIS regulate health permits, but no consolidated public records exist on clinic results or success rates.

- Reproductive tourism in Tabasco was limited by local reforms that restricted contracts with foreigners to prevent abuses.

Reproductive Health and Emotional Well-being

- A significant 40% of infertile women experience emotional strain, with depression and anxiety disorders during reproductive treatment.
- Infertility and the use of ART have become a public health concern, having been classified by the WHO as a reproductive system disease.

Related Demographic Factors

- Rural vs. urban fertility rate (2023): 2.13 in rural areas vs. 1.44 in urban areas.
- The size of Mexican households has decreased from 3.5 to 3.3 persons between 2018 and 2023.
- There is an increase in the number of single individuals (30%) and non-marital unions (50%).

Statistical Conclusion

- There is a growing demand for assisted reproduction treatments, reflected in the number of couples facing infertility (approximately 4.5 million) and successful births via ART (15,000 between 2000 and 2011).
- Services are concentrated in the private sector, with high costs limiting equitable access.
- The decline in fertility and the delay in motherhood reinforce the need for alternative options such as ART.
- In Tabasco, although there is evidence of a significant rise in surrogacy, there are no clear official figures, highlighting the urgency to establish robust state registries.
- Health supervision is heterogeneous and needs to be strengthened to ensure safety, effectiveness, and protection of rights.

These statistics provide a solid and contrasted foundation for the legal and social analysis of assisted reproduction in Mexico and its growing relevance in family law

DISCUSSION AND CONCLUSION

Legal and Social Repercussions of Assisted Reproduction on Filiation in Mexico and Tabasco

Filiation constitutes one of the most relevant and sensitive legal bonds within family law, as it establishes rights and obligations for both parents and children. Traditionally, filiation has been associated with the biological relationship between parents and children, with consanguinity being the guiding criterion for establishing rights related to identity, support, inheritance, and nationality. However, advances in Assisted Reproduction Techniques (ART) have challenged this classical conception by introducing new ways of gestating and conceiving human life that, in many cases, dissociate the biological relationship from the legal and social bond. Mexico, and particularly the state of Tabasco, have become clear examples of this transformation.

The practice of assisted reproduction has exposed the gaps, contradictions, and challenges within the Mexican legal system, both at the federal and state levels. At the federal level, the regulatory framework is notably insufficient and fragmented: there is no specific law that comprehensively regulates assisted reproduction techniques, and the civil codes and the General

Health Law contain only isolated or indirect references. Thus, the issue has been subject to judicial interpretations, constitutional principles, and international treaties, which generates legal uncertainty for those who resort to these techniques and vulnerability for the people born through them.

Tabasco, on the other hand, became one of the few states to expressly regulate surrogacy (Article 92 Bis of the Civil Code), which led to a phenomenon of reproductive tourism, mostly from foreign couples seeking access to this method under a permissive legal framework. However, the lack of federal regulation and the social and legal tensions that arose led the state to restrict this practice to Mexican residents in the state, highlighting the lack of legislative harmonization between the federation and the federal entities.

The discussion broadens by analyzing how ART has given rise to new forms of filiation that do not depend on the biological element but on prior and freely given consent (recreational will). This principle, supported by the Supreme Court of Justice of the Nation (SCJN), recognizes as legal parents those who consented to undergo the reproductive procedure, regardless of their genetic contribution. Thus, the filial bond shifts from the biological plane to the legal and volitional one, representing a profound transformation of Mexican family law.

This change has also had repercussions on the recognition of family diversity. Same-sex couples, single individuals, and those who cannot procreate for medical reasons have found in ART a legitimate way to exercise their right to form a family. This openness has been supported by international treaties such as the American Convention on Human Rights and the Convention on the Rights of the Child, as well as by constitutional principles of equality, non-discrimination, and free personal development. However, normative gaps and the lack of uniform criteria among federal entities hinder the full exercise of these rights and generate legal uncertainty in matters of civil registration, guardianship of minors, and inheritance rights.

Surrogacy, in particular, has sparked complex ethical and legal debates. On one hand, it is recognized as an opportunity for many people to realize their family life project. On the other hand, there are clear risks of exploitation, especially toward women in vulnerable situations.

Economic vulnerability situation, which, in the absence of adequate regulation, could make them victims of abuse, harmful contracts, and undignified conditions. For this reason, the Mexican State faces the urgent need to design federal legislation that guarantees ethical practices, protects all involved parties, and prioritizes the best interests of the child above any economic or contractual interests.

The best interests of girls, boys, and adolescents have been the guiding principle in judicial rulings addressing these matters. The Supreme Court of Justice of the Nation (SCJN) has established that a child born through ART must have their filiation, identity, and rights assured from the moment of birth, regardless of whether their parents are biological or not. This implies that authorities must guarantee immediate access to civil registration, as well as all rights derived from filiation, including nationality, support, and social security. However, practice shows that, in the absence of clear legislation, civil authorities may act arbitrarily, prolonging administrative and judicial processes to the detriment of minors.

Statistically, the figures reinforce the relevance of the issue. Millions of couples face infertility problems in Mexico, and the demand for assisted reproduction treatments has steadily increased. However, access to these treatments remains concentrated in the private sector and in large cities, highlighting a social and economic gap that needs to be addressed. On the other hand, the decline in fertility at the national level and the postponement of motherhood reinforce the importance of these techniques as part of public reproductive health policies.

At the institutional level, both authorities and private clinics play a fundamental role. The Civil Registry, family courts, and child protection agencies must act with uniform criteria, sensitivity,

and a human rights perspective. COFEPRIS and the Ministry of Health must strengthen oversight and regulation of establishments offering assisted reproduction services to ensure the quality, safety, and ethics of the procedures. On the private side, fertility clinics and surrogacy agencies must adhere to rigorous ethical standards and avoid practices that reduce people to mere means to achieve economic ends.

The comparative analysis of doctrines, jurisprudence, and international regulations shows that Mexico lags behind other countries that have legislated clearly and comprehensively on ART, guaranteeing legal certainty for both parents and minors. This legal vacuum has led to unnecessary judicialization of cases that should be resolved administratively, saturating family courts and exposing families to long, costly, and exhausting processes. Therefore, it is essential to move towards a comprehensive reform that harmonizes federal and state legislation, expressly recognizes filiation derived from assisted reproduction techniques, establishes clear rules for surrogacy, and guarantees effective protection of the best interests of the child. This reform should also consider the regulation of contracts, protection of labor and health rights of gestational women, oversight mechanisms, and sanctions for irregular or abusive practices.

Finally, it is necessary to emphasize that the full recognition of filiation derived from ART is not only a legal matter but also one of human rights, dignity, equality, and social justice. In a constitutional rule of law, all individuals must have the certainty that their family project will be respected and protected by law, without discrimination or arbitrary obstacles. Guaranteeing this right is a pending debt of Mexican law with new family and social realities.

BIBLIOGRAPHIES

- COFEPRIS. (n.d.). Federal Commission for the Protection against Sanitary Risks. <https://www.gob.mx/cofepris>
- CONAPO. (2023). Population Projections 2020-2070. National Population Council. <https://www.gob.mx/conapo>
- Consultor Salud. (2023). Infertility in Mexico: figures and public health challenges. <https://consultorsalud.com/infertilidad-en-mexico/>
- Forbes Mexico. (2018). Assisted fertility in Mexico: a public health issue. <https://www.forbes.com.mx/la-fertilidad-asistida-en-mexico-un-problema-de-salud-publica/>
- INEGI. (2023). National Survey of Demographic Dynamics 2023 (ENADID). National Institute of Statistics and Geography. <https://www.inegi.org.mx>
- INEGI. (2023). Infertility affects 17% of women of reproductive age in Mexico. <https://bajio.quadratin.com.mx/inegi-53-de-parejas-buscan-ayuda-para-un-tratamiento-de-fertilidad/>
- La Jornada. (2014). Assisted reproduction: private clinics and lack of regulation in Mexico. <https://www.jornada.com.mx/2014/02/20/sociedad/040n2soc>
- Las Periodistas. (2023). Infertility affects 17% of women of reproductive age in Mexico: INEGI and CONAPO. <https://lasperiodistas.com/infertilidad-afecta-al-17-de-mujeres-en-edad-reproductiva-en-mexico-inegi-y-conapo/>
- Mega Noticias. (2023). Assisted fertilization: the struggle of couples to become parents. <https://www.meganoticias.mx/salina-cruz/noticia/fecundacion-asistida-la-lucha-de-parejas-para-ser-padres/568425>
- MVS Noticias. (2024). INEGI: Fertility rate in Mexico dropped to 1.6 children per woman in 2023. <https://mvsnoticias.com/nacional/2024/5/22/inegi-tasa-de-fecundidad-en-mexico-cayo-16-hijos-por-cada-mujer-en-2023-640369.html>
- Supreme Court of Justice of the Nation (SCJN). (n.d.). Jurisprudence on assisted reproduction and filiation. <https://www.scjn.gob.mx>

XEVT Noticias. (2024). INEGI: Fertility rate decreased to 1.6 children per woman in 2023. <https://www.xevt.com/primeraplana/tasa-de-fecundidad-en-mexico-disminuyo-a-16-hijos-por-cada-mujer-en-2023-inegi/322523>

Chamber of Deputies of the Honorable Congress of the Union. (2024). Federal Civil Code. Mexico: Official Gazette of the Federation. https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/2_010224.pdf

Chamber of Deputies of the Honorable Congress of the Union. (2024). Federal Penal Code. Mexico: Official Gazette of the Federation. https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/9_080124.pdf

Congress of the State of Tabasco. (2024). Civil Code of the State of Tabasco. Mexico: Official State Gazette. <https://congresotabasco.gob.mx/files/legislacion/CODIGO-CIVIL-ESTADO-DE-TABASCO.pdf>

“TRIBÜN AKTİVİZMİ”: GENÇ TARAFTAR GRUPLARINDA POLİTİKLEŞME

"TRIBUNE ACTIVISM": DYNAMICS OF POLITICIZATION AMONG YOUNG SUPPORTER GROUPS

Öğr. Gör. Burak BALIK

Çanakkale Social Sciences Vocational School, Local Governments, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2473-1759>

Esra TATAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Sport Sciences, Department of Coaching Education, Çanakkale, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2344-9666>

ÖZET

Giriş ve Amaç: Bu çalışma, genç taraftar gruplarında gelişen politikleşme süreçlerini, futbol tribünlerinin alternatif bir siyasal sosyalleşme alanı olarak işlevselliği bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Spor sosyolojisi ile gençlik çalışmaları kesişiminde konumlanan bu araştırma, tribünlerin yalnızca sportif destek mekânları değil; aynı zamanda kolektif kimliğin, toplumsal aidiyetin ve siyasal ifadenin üretildiği kültürel alanlar olduğunu varsayar. Özellikle Türkiye’de gençlerin geleneksel siyasal katılım biçimlerinden uzaklaşması ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden dolaylı biçimde siyasal pozisyonlar geliştirmesi, taraftarlık olgusunu önemli bir analitik kategori hâline getirmektedir.

Araçlar ve Yöntemler: Araştırmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve Çanakkale’de yaşayan çeşitli taraftar gruplarından seçilen 15 genç bireyle yüz yüze derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, 18–30 yaş aralığında olup aktif tribün katılımcısı ya da dijital taraftar topluluklarında etkin olan kişilerden oluşmaktadır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, tematik içerik analizi yöntemiyle kodlanmış ve anlamlı örüntüler oluşturularak değerlendirilmiştir.

Sonuçlar: Elde edilen bulgular, genç taraftarların tribün deneyimini güçlü bir kolektif aidiyet biçimi olarak kurguladıklarını; siyasal tutum ve eleştirilerini doğrudan değil, çoğunlukla mizahi, ironik ve kültürel ifadeler aracılığıyla ortaya koyduklarını göstermektedir. **Tartışma ve Sonuç:** Dijital platformların (özellikle sosyal medya mecralarının) tribün kültürünün yeniden üretildiği ve siyasal söylemlerin dolaşıma sokulduğu melez alanlar olarak işlev gördüğü belirlenmiştir. Çalışma, taraftarlığın gençler açısından yalnızca sportif değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir özneleşme alanı sunduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik; Hayran Kültürü; Politikleşme; Tribünler; Dijital Aktivizm

ABSTRACT

Introduction and Purpose: This study aims to examine the processes of politicisation developing in young fan groups in the context of the functionality of football stands as an alternative political socialisation space. Positioned at the intersection of sports sociology and youth studies, this research assumes that stands are not merely venues for sporting support, but

also cultural spaces where collective identity, social belonging, and political expression are produced. Especially in Turkey, young people's distancing themselves from traditional forms of political participation and developing political positions indirectly through their daily life practices has made fan culture an important analytical category.

Materials and Methods: Qualitative research methods were adopted in the study, and in-depth semi-structured interviews were conducted with 15 young individuals selected from various fan groups living in Çanakkale. The participants were between the ages of 18 and 30 and consisted of active stadium participants or individuals active in digital fan communities. The data obtained from the interviews were coded using thematic content analysis and evaluated by creating meaningful patterns.

Results: The findings show that young fans construct their stadium experience as a strong form of collective belonging and express their political attitudes and criticisms not directly, but mostly through humorous, ironic, and cultural expressions. **Discussion and Conclusion:** It has been determined that digital platforms (especially social media channels) function as hybrid spaces where stadium culture is reproduced and political discourse is circulated. The study argues that, for young people, fandom is not only a sporting activity but also a space for social and political subjectification.

Keywords: Youth; Fan Culture; Politicisation; Stands; Digital Activism

**ECONOMIC DYNAMICS OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN TURKEY:
OPPORTUNITIES OF DIGITAL TRANSFORMATION AND THE EDUCATION-
EMPLOYMENT MISMATCH**

Entes KOZALLIK

Sakarya University, Institute of Social Sciences Department of Communication Sciences,
Sakarya, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1454-4311>

Emre KOZALLIK

Sakarya University, Sakarya University Institute Of Social Sciences Economics Main Branch
Department Of Economics, Sakarya, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6846-4173>

ABSTRACT

Youth unemployment in Turkey constitutes a critical socio-economic issue shaped by structural inefficiencies in the labor market and the misalignment between educational outcomes and employment demands. Despite the country's demographic advantage of a large young population, high rates of youth unemployment persist due to macroeconomic instability, sectoral imbalances, and limited job creation in high-skill areas.

This study explores the economic dynamics behind youth unemployment in Turkey by focusing on two interconnected themes: the accelerating digital transformation of the labor market and the growing mismatch between education and workforce requirements. While digitalization presents new opportunities—especially in fields such as software development, data analytics, and digital entrepreneurship—many young individuals lack the necessary skills due to outdated curricula and limited access to vocational or technological training.

Moreover, the research addresses regional inequalities, gender-based disparities, and the impact of informal employment on youth job prospects. The findings suggest that the Turkish education system needs a structural transformation to equip students with digital competencies and soft skills that align with market needs.

The paper concludes by recommending a set of policy actions including early digital skills education, public-private cooperation in workforce development, and support for youth-led startups. These strategies aim to turn digital transformation into an inclusive opportunity and to enhance the employability of Turkey's youth in the global economy.

Keywords:

Youth unemployment, digital transformation, labor market, education-employment mismatch, Turkey, workforce development, digital skills, policy reform

THE ROLE OF IMAGINED CONTACT ON REDUCING PREJUDICES AGAINST INTERNATIONAL STUDENTS IN TURKIYE

Soumegie TZOUTZE CHASAN

Izmir Katip Celebi University, Institute of Social Sciences, Department of Psychology, Izmir, Turkiye

<https://orcid.org/0009-0000-1680-9275>

Hilal YAMAÇ

Izmir Katip Celebi University, Institute of Social Sciences, Department of Psychology, Izmir, Turkiye

<https://orcid.org/0009-0007-4300-6911>

Hatice EKİCİ

Izmir Katip Celebi University, Institute of Social Sciences, Department of Psychology, Izmir, Turkiye

<https://orcid.org/0000-0002-8032-9708>

ABSTRACT

Introduction and Purpose: Prejudice is widely recognized as a barrier to intergroup harmony, often resulting in discrimination, exclusion, and negative attitudes toward outgroup members. Imagined contact—defined as the mental simulation of a positive interaction with an outgroup individual—has been shown to reduce prejudice. Previous research highlights its potential to decrease anxiety, increase empathy, and improve behavioral intentions. However, studies on imagined contact remain limited in Turkish university settings.

The present study aimed to evaluate the effectiveness of imagined contact in reducing prejudice toward Syrian and Palestinian students. The objective was to assess the impact on deportation-related attitudes, intergroup threat perceptions, emotional responses, and intentions to engage in future contact.

Materials and Methods: A total of 88 undergraduate students from İzmir Katip Çelebi University were randomly assigned to a 2 (setting: control, friendship potential imagined contact) x 2 (target group: Syrian student, Palestinian student) between-subjects design. Participants received imagined contact scenarios and completed questionnaires measuring contact intention, emotional attitude, perceived threat, and attitudes toward deportation. To examine the efficacy of imagined contact, five independent 2 x 2 ANOVA were conducted.

Results: The interaction effect for perceived threat and attitudes toward deportation was significant, meaning that the effect of the imagined contact conditions varied depending on the target group. In the Palestinian friendship condition, levels of perceived threat and support for deportation were significantly lower than in the control. In the Syrian group, no significant difference was observed.

A main effect of target group was found: participants in the imagined contact condition with Palestinians reported lower levels of perceived threat and less support for deportation than those with Syrians. No main effects of imagined contact were found.

Discussion and Conclusion: The findings indicate that the effectiveness of imagined contact may vary depending on the target group and sociopolitical context.

Keywords: imagined contact, prejudice, prejudice reduction, Syrian, Palestinian

ADWARD ALBEE’NİN TİYATRO OYUNLARININ GENÇ TİYATRO EKİPLERİNCE SAHNELENMESİNİN HAYVANAT BAHÇESİ OYUNU ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE STAGING OF ADWARD ALBEE’S THEATRE PLAYS BY YOUNG THEATRE TEAMS THROUGH THE ZOO PLAY

Khayala KARIMOVA

Nişantaşı Üniversitesi, Konservatuvar, Müzik ve Sahne Sanatları Tezli Yüksek Lisans

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5568-606X>

ÖZET

Türkiye’de gençlik tiyatroları denilince akla ilk olarak genelde lise dönemi yapılan tiyatrolar akla gelmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde ve literatür taraması yapıldığında dünya genelinde oluşan genel kanı İngilizce “teenage” yaş grubu olarak tanımlanan 13-19 yaş arasına karşılık gelmektedir. Bu yaş grubu ise Türkiye’de lise dönemini karşıladığı için lise tiyatroları ya da lise yaş grubuna sahnelenen oyunlar gençlik tiyatrosu olarak anılmaktadır.

Liselerde sahnelenen ve kavramsal olarak gençlik tiyatrosu ismiyle anılan bu oyunlarda en sık karşılaşılan problemlerden birisi metin çözümleme ve oyun analizi kısmıdır. Yapılan sahnelerinde genelde sözlere odaklanılan ve büyük oranda amatör olarak gerçekleştirilen bu oyunlarda metin çözümleme aşamasına geçilemediği görülmektedir. Bu sebeple çoğunlukla oyuncular tarafından hatalı tonlanan replikler ya da tek bir tempo ile sahnelenen oyunun seyirci tarafından anlaşılması zorlaşmaktadır. Yapılacak oyunlarda iyi bir oyun analizi, karakter analizi ve metin çözümleme oyunların seyirlik hazzını yükseltebilir. Bu problemle birlikte gençlerin içerisinde kendiyi özdeşleştirebileceği, yakınlık, bağ kurabileceği metinler seçilirse gençlik tiyatroları daha çok başarı sağlayabilir. Bu konuda oluşan metin çözümleme sorunsalına bir çözüm üretilebilir.

Adward Albee Amerika’da yaşadığı dönemde Amerika’nın kültürel problemlerini inşaa etti güçlü ve derinliği olan karakterlerle tiyatro oyunu haline getirmiş ve bu sayede ünlü bir yazar olmuştur. Oyunları günümüzde güncelliğini korumaktadır ve dünya üzerinde sahnelenmektedir. Özellikle oyunları gençler tarafından sahnelenmektedir. Oyunlarındaki karakterlerin derinlikleri oyunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda oyunlarının sahneleme başarısı metin analizi ile doğru orantılıdır. Albee’nin oyunlarının göstergebilime göre yüzselsel anlatıda anlatılmak istenilen ile derinsel anlatıya göre anlatılmak istenen büyük farklar göstermektedir. Albee’nin oyunları üzerinden gençlik oyunlarının metin çözümleme sorunsalının analizi bu soruna ışık tutacaktır.

Anahtar Kelimeler: Adward Albee, Oyun Analizi, Metin Çözümleme, Gençlik Tiyatrosu

ABSTRACT

When youth theaters are mentioned in Turkey, the first thing that comes to mind is theaters that are generally performed during high school. When the studies conducted in this field are examined and the literature is scanned, the general opinion that has emerged worldwide is that the age group defined as “teenage” in English corresponds to the age group of 13-19. Since this age group corresponds to the high school period in Turkey, high school theaters or plays staged for the high school age group are called youth theater.

One of the most common problems encountered in these plays staged in high schools and conceptually called youth theater is the text analysis and play analysis part. In these plays, which are generally focused on the words in the stagings and are largely performed by amateurs, it is seen that the text analysis stage cannot be passed. For this reason, it is difficult for the audience to understand the lines that are often intoned incorrectly by the actors or the play is staged with a single tempo. A good play analysis, character analysis and text analysis in the plays to be performed can increase the pleasure of watching the plays. With this problem, if texts that young people can identify with, establish closeness and bond with are selected, youth theaters can be more successful. A solution can be produced to the text analysis problem that occurs in this regard.

During his time in America, Edward Albee built the cultural problems of America and transformed them into a theater play with strong and deep characters, and thus became a famous writer. His plays maintain their relevance today and are staged all over the world. His plays are especially staged by young people. The depth of the characters in his plays plays an important role in the play. In this context, the staging success of his plays is directly proportional to text analysis. According to semiotics, what is intended to be told in the superficial narrative of Albee's plays and what is intended to be told in the deep narrative show great differences. The analysis of the text analysis problem of youth plays through Albee's plays will shed light on this problem.

Key Words: Edward Albee, Play Analysis, Textual Analysis, Youth Theatre

THE INFLUENCE OF ART THERAPEUTIC CLASSES ON THE COHERENCE OF BRAIN ACTIVITY IN WOMEN WITH HIGH ANXIETY

Yelyzaveta RESHETNIAK

student. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Center "Institute of Biology and Medicine", Department of Physiology and Anatomy, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0009-0001-7523-1597

Mariia CHERNYKH

PhD (Biol.), Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Center "Institute of Biology and Medicine", Department of Physiology and Anatomy, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0001-5091-5071

Olga PODPALOVA

PhD (Biol.), Assist. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Center "Institute of Biology and Medicine", Department of Physiology and Anatomy, Kyiv, Ukraine. (Responsible Author)

ORCID: 0000-0002-8795-5541

Yevdokiya RESHETNIK

PhD (Biol.), Assist. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Center "Institute of Biology and Medicine", Department of Physiology and Anatomy, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0003-1084-842X

Abstract

In the context of the ongoing armed conflict in Ukraine, there is a growing need for non-drug strategies to stabilize the psycho-emotional state of the civilian population, in particular women who perform numerous social roles. Our study aimed to assess the impact of drama therapy classes on the bioelectrical activity of the brain and coherence between its areas within different EEG frequency ranges.

The study involved 43 volunteer women (20 in the experimental group, 23 in the control group) aged 20-40 years. EEG recording was performed before and after a two-month course of acting training (namely basic drama body- and acting-oriented exercises), during the perception of olfactory stimuli. The obtained data were preprocessed, and subsequently, analysis was carried out in the frequency bands of θ (3.5–7.4 Hz), β_1 (13.6–19.9 Hz), and β_2 (20–30 Hz) using the detrended phase transfer entropy algorithm.

The results obtained indicate an increase in interhemispheric connectivity in the theta band following training, which may suggest an improvement in internal emotional balance and the integration of emotional and cognitive processing. Additionally, we observed a reduction in beta-range hyperconnectivity, typically associated with heightened anxiety and psycho-emotional overload, alongside increased activation in the frontal and temporal cortices—areas

crucial for affect regulation and executive control. These findings suggest that drama therapy may positively modulate functional brain connectivity, supporting its potential as a targeted intervention for reducing psycho-emotional distress. Beyond its therapeutic promise, this approach represents an accessible and human-centered strategy for fostering resilience in populations exposed to chronic stress and trauma.

Overall, our results highlight the neurobiological plausibility of creative therapies and underscore the need for further, more extensive research into their mechanisms and long-term efficacy in clinical and post-conflict rehabilitation settings.

Keywords: electroencephalography (EEG); chronic stress, cognitive functions.

MENTAL HEALTH IN POST-PANDEMIC MEXICAN YOUTHS

SALUD MENTAL EN JÓVENES MEXICANOS POSTPANDEMIA

Jennifer GAMAS JIMÉNEZ

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-3312-8711>

Ninive Del Carmen LEYVA GARDUZA

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid : <https://orcid.org/0009-0008-8531-3167>

Yazmin ISOLDA ALVAREZ GARCÍA

Doctora en estudios jurídicos Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid: <https://orcid.org/0009-0006-1763-5899>

RESUMEN

Este artículo tiene como objeto analizar, desde un enfoque cualitativo, el estado de la salud mental en jóvenes mexicanos tras la pandemia de COVID-19, identificando los principales factores que influyen en el aumento de casos de ansiedad y depresión. Se realizaron entrevistas semiestructuradas y grupos focales virtuales con jóvenes de entre 18 y 25 años de diferentes estados de México, explorando sus emociones, percepciones de bienestar y acceso a servicios de salud mental en la etapa postpandemia. Los hallazgos muestran que la mayoría de los participantes experimentaron síntomas de ansiedad y sentimientos de soledad relacionados con el aislamiento social prolongado, la incertidumbre económica y la presión académica, además de un uso excesivo de redes sociales como estrategia de distracción. Los relatos de los jóvenes reflejan la necesidad de contar con espacios de escucha, estrategias de autocuidado emocional y acceso a atención psicológica accesible que responda a sus realidades. Se concluye que es fundamental implementar programas de intervención temprana que fortalezcan la salud mental de los jóvenes mexicanos postpandemia y prevengan consecuencias a largo plazo en su desarrollo personal, académico y social.

Palabras clave: salud mental, jóvenes, postpandemia, México, ansiedad.

ABSTRACT

This article aims to analyze, from a qualitative approach, the state of mental health in young Mexicans after the COVID-19 pandemic, identifying the main factors influencing the increase in cases of anxiety and depression. Semi-structured interviews and virtual focus groups were conducted with young people aged 18-25 years from different states of Mexico, exploring their emotions, perceptions of well-being and access to mental health services in the post-pandemic stage. The findings show that most participants experienced symptoms of anxiety and feelings of loneliness related to prolonged social isolation, economic uncertainty and academic pressure,

in addition to an excessive use of social networks as a distraction strategy. The young people's accounts reflect the need for listening spaces, emotional self-care strategies and access to accessible psychological care that responds to their realities. It is concluded that it is essential to implement early intervention programs that strengthen the mental health of post-pandemic Mexican youth and prevent long-term consequences in their personal, academic and social development.

Key words: mental health, youth, post-pandemic, Mexico, anxiety.

Introducción

La pandemia de COVID-19 representó una de las crisis sanitarias y sociales más significativas de la historia reciente, cuyas repercusiones trascendieron el ámbito físico, impactando profundamente en la salud mental de diversos grupos poblacionales, en particular en los jóvenes de entre 15 y 23 años. Este sector, caracterizado por atravesar una etapa de consolidación de la identidad, definición de proyectos de vida y fortalecimiento de habilidades socioemocionales, se vio enfrentado a un escenario de confinamiento prolongado, disrupción académica, aislamiento social y exposición constante a incertidumbre económica y sanitaria (UNICEF, 2021). Tales condiciones generaron un incremento en la prevalencia de sintomatología ansiosa, depresiva y de estrés percibido, afectando su bienestar emocional y funcionamiento social (OMS, 2022).

Diversos estudios internacionales han evidenciado que, durante y después de la pandemia, los jóvenes experimentaron un incremento en los niveles de ansiedad y depresión, relacionados con el miedo al contagio, las pérdidas familiares, la inseguridad económica y las limitaciones para mantener interacciones sociales significativas (Racine et al., 2021; OPS, 2022). Estos factores, en conjunto, contribuyeron a un cambio emocional sustancial que se manifiesta en dificultades de concentración, falta de motivación, alteraciones en el sueño y síntomas físicos vinculados al malestar psicológico. Además, las restricciones en el acceso a servicios de salud mental y la estigmatización que persiste en torno a estas problemáticas contribuyeron al agravamiento de estos cuadros clínicos en jóvenes.

Sin embargo, es importante reconocer que, en medio de este contexto adverso, emergieron factores de resiliencia y estrategias de afrontamiento en la juventud, tales como la búsqueda de redes de apoyo, la participación en actividades creativas, el autocuidado y la consolidación de espacios de contención emocional (UNICEF, 2021). Estos elementos funcionaron como protectores ante el malestar emocional, permitiendo a algunos jóvenes adaptarse de manera positiva y mantener niveles aceptables de bienestar emocional, aun en condiciones de incertidumbre prolongada (OPS, 2022).

En este sentido, el presente artículo tiene como objetivo analizar **por qué se generó un cambio emocional en los jóvenes tras la pandemia de COVID-19 y cómo puede ser abordado de manera integral**, utilizando como ejes centrales las variables de salud mental, ansiedad, depresión, estrés percibido, afrontamiento y resiliencia. Para ello, se presentan cinco apartados que sistematizan el impacto del confinamiento, el papel de la ansiedad ante la incertidumbre, la depresión juvenil post pandemia, los factores de resiliencia y las propuestas de atención integral para la salud mental juvenil.

Se espera que este análisis contribuya a la comprensión de las implicaciones de la pandemia en la salud mental de los jóvenes, brindando un marco de referencia para la formulación de políticas públicas, programas escolares y comunitarios, así como estrategias de intervención que prioricen el bienestar emocional de esta población clave para el desarrollo social, en el marco de la post pandemia.

El impacto del confinamiento y la interrupción académica en la salud mental juvenil

El confinamiento y las medidas de distanciamiento social implementadas durante la pandemia de COVID-19 generaron una interrupción significativa en las rutinas académicas y sociales de los jóvenes, afectando de forma directa su salud mental y funcionamiento social. El cierre de espacios educativos presenciales alteró las dinámicas de interacción que constituyen un soporte esencial para el desarrollo emocional y social en esta etapa del ciclo vital (UNICEF, 2021). Asimismo, la falta de actividades extracurriculares, de contacto físico y de rutinas previamente establecidas generó un vacío en las experiencias necesarias para el fortalecimiento de la identidad juvenil y de habilidades socioemocionales.

En este contexto, diversos estudios internacionales y regionales han documentado un incremento en la prevalencia de síntomas de estrés percibido y alteraciones emocionales en jóvenes durante la pandemia. La Organización Mundial de la Salud (OMS, 2022) reportó que las restricciones prolongadas en la movilidad, combinadas con la incertidumbre sanitaria, elevaron los niveles de malestar psicológico en adolescentes y jóvenes adultos, evidenciando dificultades para mantener la concentración académica, irritabilidad y un aumento de conflictos intrafamiliares. Estos factores afectaron de manera directa el bienestar emocional de los jóvenes al confrontarlos con una sensación constante de incertidumbre respecto a su futuro académico y personal.

La transición abrupta a la educación en línea fue otro elemento que contribuyó al deterioro del bienestar emocional en jóvenes, dado que muchos carecían de condiciones tecnológicas óptimas para continuar sus estudios, generando frustración, rezago y sentimientos de incapacidad (OPS, 2022). Adicionalmente, la sobrecarga académica percibida, sumada a la ausencia de espacios de socialización escolar, reforzó el aislamiento social y redujo significativamente los espacios de contención emocional que representan las interacciones con pares y figuras educativas (UNICEF, 2021). Este fenómeno ha sido vinculado con dificultades en el funcionamiento social y un aumento de sentimientos de soledad.

Por otro lado, el confinamiento redujo las oportunidades de los jóvenes para mantener actividades recreativas y de autocuidado, que funcionan como protectores de la salud mental. La falta de actividad física, la exposición prolongada a pantallas y la disminución de contacto con redes de apoyo influyeron negativamente en la regulación emocional y en la percepción de bienestar subjetivo (Caycho-Rodríguez et al., 2022). Esta confluencia de factores constituye una explicación al cambio emocional experimentado por los jóvenes post pandemia, donde la restricción de la movilidad y la ruptura de las rutinas funcionales impactaron en su capacidad de afrontamiento ante el estrés.

Frente a este panorama, es indispensable comprender que el confinamiento y la interrupción académica no solo alteraron la estructura educativa, sino que actuaron como detonantes de una crisis emocional que evidenció la vulnerabilidad de los jóvenes en materia de salud mental. Estos hallazgos permiten comprender por qué el cambio emocional tras la pandemia en jóvenes no es un fenómeno aislado, sino el resultado de una acumulación de factores estructurales y contextuales que afectaron su bienestar emocional y funcionamiento social, enfatizando la necesidad de intervenciones educativas y comunitarias que restauren los espacios de contención emocional (OPS, 2022; UNICEF, 2021).

Ansiedad y miedo ante la incertidumbre: factores que detonaron el cambio emocional

La pandemia de COVID-19 no solo representó una crisis sanitaria, sino también un evento generador de incertidumbre constante que influyó en los niveles de ansiedad de los jóvenes. La imposibilidad de prever la duración de las restricciones, el temor al contagio propio o de familiares y las alteraciones en la estabilidad económica y académica fueron factores que

incrementaron la vulnerabilidad emocional en esta población (UNICEF, 2021). Esta incertidumbre se asocia con una respuesta de alerta sostenida en el organismo, lo que genera sintomatología ansiosa que interfiere con la funcionalidad y el bienestar de los jóvenes (OMS, 2022).

El miedo al contagio de COVID-19 se presentó como uno de los principales factores de ansiedad, debido a la constante exposición a noticias alarmantes y al desconocimiento sobre las posibles secuelas de la enfermedad (OPS, 2022). Esta preocupación constante se tradujo en hipervigilancia, evitación de situaciones sociales, insomnio y somatización, siendo estos síntomas manifestaciones características de los trastornos de ansiedad (González Ramírez et al., 2020). La incertidumbre sobre la salud y la seguridad personal generó un estado de alerta crónica, afectando tanto las actividades académicas como las relaciones interpersonales de los jóvenes.

Por otra parte, la falta de certeza respecto al futuro académico, tales como la posibilidad de concluir estudios de manera efectiva o ingresar al mercado laboral, intensificó la sintomatología ansiosa. La educación en línea, aunque una herramienta de continuidad académica, implicó una carga de estrés adicional y la percepción de un aprendizaje insuficiente, lo cual generó sentimientos de frustración y preocupación entre los jóvenes (OPS, 2022). Estos elementos contribuyeron al incremento de cuadros de ansiedad generalizada, afectando la motivación y la percepción de autoeficacia académica.

El confinamiento social y la reducción de las interacciones cotidianas limitaron las oportunidades de los jóvenes para utilizar sus redes de apoyo como recursos de afrontamiento emocional ante la incertidumbre, reforzando sentimientos de soledad y aislamiento (UNICEF, 2021). La ausencia de espacios de socialización y actividades recreativas que funcionaban como reguladores emocionales contribuyó a la intensificación de síntomas ansiosos, que se manifestaron con mayor frecuencia en crisis de pánico, sensación de opresión en el pecho y taquicardia ante eventos de incertidumbre cotidiana.

En este sentido, el miedo y la incertidumbre generados durante la pandemia operaron como detonantes directos del cambio emocional observado en los jóvenes, dado que se vivió en un contexto de amenaza constante y prolongada que sobrepasó las capacidades individuales de afrontamiento emocional (OMS, 2022). Comprender cómo estos factores contribuyeron al incremento de los niveles de ansiedad en jóvenes post pandemia permite orientar estrategias de intervención que prioricen la estabilidad emocional, la gestión de la incertidumbre y la implementación de programas psicoeducativos que fomenten la resiliencia y el manejo adaptativo de la ansiedad en escenarios de crisis.

Depresión juvenil post pandemia: una consecuencia multifactorial

La depresión en jóvenes post pandemia se ha configurado como una problemática de salud pública multifactorial, derivada de la confluencia de factores individuales, sociales y estructurales que exacerbaban su vulnerabilidad emocional. La Organización Mundial de la Salud (OMS, 2022) ha documentado un aumento significativo de síntomas depresivos en adolescentes y jóvenes adultos durante y después de la pandemia, destacando que los periodos prolongados de aislamiento, junto con las restricciones de movilidad, redujeron las oportunidades de interacción y de participación en actividades significativas, elementos que son esenciales para la salud mental juvenil.

Entre los factores que contribuyeron al incremento de síntomas depresivos en jóvenes se encuentra la pérdida de rutinas estructuradas y de actividades recreativas que fungían como reguladores emocionales y fuentes de bienestar subjetivo (UNICEF, 2021). La interrupción de actividades académicas presenciales, la reducción de interacciones sociales y la cancelación de

eventos significativos para esta etapa vital, como graduaciones y prácticas deportivas, generaron sentimientos de vacío, pérdida de propósito y tristeza persistente entre los jóvenes (OPS, 2022). Estos elementos se relacionan directamente con dimensiones de la depresión como la anhedonia, la fatiga y la disminución de la motivación.

Asimismo, la incertidumbre económica y familiar durante la pandemia funcionó como un elemento de estrés crónico que contribuyó a la aparición y agudización de cuadros depresivos (Caycho-Rodríguez et al., 2022). Las dificultades económicas en los hogares, junto con la percepción de falta de oportunidades laborales y académicas futuras, impactaron en la construcción de proyectos de vida de los jóvenes, generando sentimientos de desesperanza y de falta de control sobre su propio futuro, lo que refuerza la sintomatología depresiva en esta población.

Otro factor relevante en la explicación del aumento de la depresión juvenil post pandemia es la reducción en el acceso a servicios de salud mental y de contención emocional. Durante los periodos más críticos de confinamiento, muchos jóvenes carecieron de redes de apoyo formales e informales, lo que limitó las posibilidades de identificar tempranamente los síntomas depresivos y de recibir atención oportuna (OPS, 2022). Esta falta de acceso, unida a la estigmatización social que persiste en torno a los problemas de salud mental, contribuyó al agravamiento de cuadros depresivos no tratados, generando impactos negativos en el funcionamiento académico, social y familiar de los jóvenes.

En este sentido, la depresión juvenil post pandemia no puede comprenderse de manera aislada, sino como el resultado de una interacción entre factores estructurales, económicos, sociales y emocionales que se intensificaron durante la crisis sanitaria. Reconocer que la depresión en jóvenes es una consecuencia multifactorial permite visualizar la necesidad de implementar estrategias de atención integrales y sensibles a las realidades de esta población, con el fin de disminuir las brechas en salud mental y fortalecer las capacidades de afrontamiento emocional de los jóvenes ante escenarios de crisis prolongadas (OMS, 2022; UNICEF, 2021).

Factores de resiliencia y afrontamiento: lo que ayudó a los jóvenes a adaptarse

Aunque la pandemia generó un entorno de vulnerabilidad emocional para los jóvenes, también propició el desarrollo de factores de resiliencia y estrategias de afrontamiento que permitieron mitigar los impactos negativos en la salud mental. La resiliencia, entendida como la capacidad de adaptarse positivamente ante la adversidad, se manifestó en muchos jóvenes a través de la búsqueda de recursos personales y sociales para enfrentar el estrés, la ansiedad y la incertidumbre generados durante la crisis sanitaria (UNICEF, 2021). Esta capacidad de adaptación resultó fundamental para explicar las diferencias individuales en la respuesta emocional de los jóvenes frente a las restricciones y cambios abruptos en su cotidianidad.

Uno de los principales factores de resiliencia identificados durante la pandemia fue el mantenimiento de redes de apoyo social, las cuales proporcionaron espacios de contención emocional y contribuyeron a la regulación afectiva de los jóvenes (OPS, 2022). A pesar de la distancia física, las interacciones virtuales con amigos y familiares se convirtieron en herramientas de conexión que permitieron disminuir sentimientos de soledad y aislamiento, funcionando como un factor protector ante la depresión y la ansiedad (OMS, 2022). La percepción de contar con el apoyo de personas significativas facilitó la expresión emocional y la sensación de acompañamiento en un periodo caracterizado por la incertidumbre.

Asimismo, el uso de estrategias de afrontamiento centradas en la solución de problemas y en el manejo de las emociones se asoció con una mayor capacidad de adaptación en jóvenes durante la pandemia. Actividades como el ejercicio físico en casa, la participación en espacios creativos y artísticos, y la implementación de rutinas de autocuidado demostraron ser prácticas efectivas

para la regulación emocional, reduciendo niveles de estrés y ansiedad (Caycho-Rodríguez et al., 2022). Estas acciones permitieron a los jóvenes mantener un sentido de control sobre su entorno inmediato, contrarrestando la percepción de falta de control que caracterizó al contexto pandémico.

La conexión con actividades educativas también funcionó como un factor de resiliencia en aquellos jóvenes que lograron mantener una participación activa en espacios académicos, lo que les permitió conservar un sentido de propósito y estructura en su día a día. Aunque la transición a la educación en línea presentó múltiples desafíos, para algunos jóvenes representó la posibilidad de continuar con su formación académica y de proyectarse hacia el futuro, contribuyendo a mantener la motivación y reducir los sentimientos de desesperanza asociados con la depresión (OPS, 2022). La adquisición de nuevas habilidades tecnológicas y la adaptación a nuevos formatos de aprendizaje fortalecieron en muchos casos su autoconfianza y percepción de autoeficacia.

En síntesis, el análisis de los factores de resiliencia y afrontamiento en los jóvenes post pandemia permite comprender cómo ciertos elementos individuales y contextuales favorecieron la adaptación emocional frente a la adversidad. Estos hallazgos subrayan la importancia de potenciar las redes de apoyo, fomentar las habilidades socioemocionales y promover el autocuidado como estrategias fundamentales para fortalecer la salud mental juvenil en escenarios de crisis prolongada (OMS, 2022; UNICEF, 2021). Identificar y reforzar estos factores protectores resulta clave para diseñar programas de intervención que busquen no solo atender el malestar emocional, sino también potenciar las capacidades de resiliencia de los jóvenes ante futuros escenarios de adversidad.

Hacia soluciones integrales: propuestas para la atención de la salud mental juvenil

La crisis emocional provocada por la pandemia en los jóvenes evidencia la urgente necesidad de diseñar e implementar soluciones integrales que atiendan no solo los síntomas inmediatos, sino también las causas estructurales que inciden en la salud mental de esta población. La Organización Panamericana de la Salud (OPS, 2022) destaca la importancia de políticas públicas orientadas a fortalecer los sistemas de salud mental, con un enfoque preventivo y comunitario, que incluya programas escolares y comunitarios para la promoción del bienestar emocional en jóvenes.

Entre las estrategias prioritarias se encuentra la incorporación de programas de educación socioemocional en el currículo escolar, orientados a desarrollar habilidades de afrontamiento, regulación emocional y resiliencia (UNICEF, 2021). Estas intervenciones deben estar acompañadas de capacitación continua a docentes y personal educativo para identificar signos tempranos de malestar emocional y actuar como agentes facilitadores de apoyo psicológico. La inclusión de espacios seguros y de escucha en el ámbito escolar contribuye a la detección oportuna y a la disminución del estigma asociado a los trastornos mentales.

Adicionalmente, es fundamental ampliar el acceso a servicios de salud mental accesibles, gratuitos y culturalmente pertinentes para los jóvenes, considerando las barreras económicas, geográficas y sociales que dificultan su atención (OMS, 2022). La implementación de plataformas digitales de apoyo psicológico, así como la integración de profesionales de salud mental en comunidades y escuelas, puede mejorar la cobertura y eficacia de las intervenciones, especialmente en contextos vulnerables y marginados.

El fortalecimiento de las redes de apoyo social y comunitario también debe considerarse como un pilar en las políticas de atención, promoviendo la participación activa de familias, organizaciones civiles y jóvenes en la construcción de entornos protectores que favorezcan el bienestar emocional (OPS, 2022). La colaboración intersectorial entre salud, educación y

desarrollo social es esencial para diseñar acciones coordinadas que respondan a las necesidades reales de los jóvenes y eviten la fragmentación de recursos y esfuerzos.

Finalmente, el abordaje de la salud mental juvenil post pandemia debe integrar un enfoque de derechos humanos, reconociendo a los jóvenes como sujetos activos y protagonistas de su propio bienestar (UNICEF, 2021). Promover la participación juvenil en el diseño, implementación y evaluación de programas asegura que las soluciones sean pertinentes, innovadoras y sostenibles en el tiempo, contribuyendo a la construcción de sociedades más inclusivas, resilientes y saludables.

I. Encuesta sobre salud mental en jóvenes post pandemia (15-23 años)

Objetivo: Identificar niveles de ansiedad, depresión, estrés percibido y estrategias de afrontamiento en jóvenes post pandemia.

Datos sociodemográficos:

- Edad:
- Sexo:
- Nivel educativo:
- Ocupación:
- Entidad federativa:
- Vive con (marcar): padres / pareja / amigos / solo / otros.

Escala: 1 (Nunca) – 2 (Casi nunca) – 3 (A veces) – 4 (Casi siempre) – 5 (Siempre)

Bloque 1: Estado emocional post pandemia

1. Durante la pandemia sentí preocupación constante por el futuro.
2. Me he sentido triste o desmotivado sin razón aparente.
3. He tenido dificultades para concentrarme en mis actividades escolares o laborales.
4. He experimentado insomnio o problemas de sueño.
5. Siento cansancio o falta de energía durante el día.

Bloque 2: Ansiedad y estrés percibido

6. He sentido nerviosismo o ansiedad de manera constante.
7. Me he sentido abrumado por mis responsabilidades.
8. Evito actividades por miedo a fracasar o contagiarme.
9. Siento que pierdo el control de mis emociones con facilidad.
10. He tenido palpitaciones, sudoración o temblores al sentir ansiedad.

Bloque 3: Estrategias de afrontamiento

11. Hablo con amigos o familiares cuando me siento mal emocionalmente.
12. Realizo actividades físicas o recreativas para sentirme mejor.
13. Mantengo rutinas diarias que me ayuden a organizarme.
14. Busco ayuda profesional si siento que no puedo controlar mis emociones.
15. Participo en actividades escolares o comunitarias que me ayudan a sentirme útil.

Bloque 4: Redes de apoyo y bienestar

16. Considero que tengo personas de confianza con quienes hablar de mis problemas.
17. Me siento apoyado por mi familia en momentos difíciles.
18. Siento que mis amigos me escuchan cuando necesito apoyo.
19. Participo en grupos o actividades que me hacen sentir acompañado.
20. Actualmente me siento emocionalmente mejor que durante la pandemia.

Pregunta abierta final: ¿Qué actividades, personas o recursos te han ayudado a sentirte mejor emocionalmente después de la pandemia?

II. Entrevista semiestructurada sobre salud mental en jóvenes post pandemia

Objetivo: Explorar percepciones, vivencias y estrategias de afrontamiento relacionadas con la salud mental en jóvenes de 15 a 23 años post pandemia.

Datos del participante:

- Edad:
- Sexo:
- Nivel educativo:
- Ocupación:
- Contexto familiar y de vivienda:
- Contacto con servicios de salud mental previos/post pandemia:

Guía de preguntas:

1. **¿Cómo describirías tu experiencia emocional durante la pandemia?**
 - Explorar sentimientos predominantes, cambios de humor, preocupaciones.
2. **¿Cuáles fueron las situaciones que más te generaron estrés o ansiedad durante ese periodo?**
 - Escuela en línea, salud familiar, aislamiento, incertidumbre.
3. **¿Qué cambios notaste en tu ánimo y motivación después de la pandemia?**
 - Actividades que dejó de hacer, cambios en rutina, percepciones de mejora o persistencia de síntomas.
4. **¿Tuviste momentos en los que sentiste tristeza o desesperanza? ¿Cómo los enfrentaste?**
 - Estrategias utilizadas, recursos personales o redes de apoyo.
5. **¿Con quién hablaste o pediste apoyo durante momentos difíciles?**
 - Rol de familia, amigos, maestros, psicólogos.
6. **¿Qué actividades te ayudaron a sentirte mejor emocionalmente después de la pandemia?**
 - Ejercicio, pasatiempos, actividades creativas, participación comunitaria.
7. **¿Sientes que aún te afecta emocionalmente lo que viviste durante la pandemia?**
 - Identificar áreas de persistencia de ansiedad, depresión o estrés.

8. ¿Qué piensas que las escuelas o tu comunidad pueden hacer para apoyar la salud mental de los jóvenes?

- Propuestas de intervención desde su perspectiva.

9. ¿Has pensado en buscar ayuda profesional para tu salud mental? ¿Por qué sí o por qué no?

- Factores de acceso, barreras, percepciones de necesidad.

10. ¿Qué significa para ti “bienestar emocional” en este momento de tu vida?

- Construcción de sentido y expectativas de bienestar post pandemia.

Conclusión

La pandemia de COVID-19 dejó una huella profunda en la salud mental de los jóvenes mexicanos, revelando tanto su vulnerabilidad emocional como su capacidad de adaptación ante contextos de crisis prolongada. A lo largo de este estudio, se evidenció que factores como el confinamiento, la disrupción académica, la incertidumbre económica y la falta de interacción social impactaron significativamente en el bienestar emocional de esta población, generando un aumento preocupante en los casos de ansiedad, depresión y estrés percibido. Sin embargo, también se identificaron elementos de resiliencia —como el fortalecimiento de redes de apoyo, el autocuidado y la participación en actividades significativas— que permitieron a muchos jóvenes enfrentar de manera adaptativa los desafíos derivados de la emergencia sanitaria.

Ante este panorama, resulta indispensable transitar hacia una atención integral y preventiva de la salud mental juvenil, que contemple la implementación de políticas públicas intersectoriales, programas de educación socioemocional en el ámbito escolar y el acceso equitativo a servicios psicológicos accesibles y culturalmente pertinentes. Asimismo, es urgente visibilizar las voces de los propios jóvenes como agentes activos en la construcción de soluciones, reconociendo su papel fundamental en la transformación de entornos más empáticos, solidarios y emocionalmente seguros. Solo así será posible no solo atender las secuelas emocionales de la pandemia, sino también fortalecer las capacidades individuales y colectivas para enfrentar futuros escenarios de adversidad con mayor bienestar, conciencia y resiliencia.

Referencias

- Madigan, S., Racine, N., Vaillancourt, T., Korczak, D. J., Hewitt, J. M. A., Pador, P., Park, J. L., McArthur, B. A., Holy, C., & Neville, R. D. (2023). *Changes in Depression and Anxiety Among Children and Adolescents From Before to During the COVID-19 Pandemic: A Systematic Review and Meta-analysis*. *JAMA Pediatrics*, 177(6), 567–581. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2023.0846>
pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/41444444/
pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/41444444/
- Racine, N., McArthur, B. A., Cooke, J. E., Eirich, R., Zhu, J., & Madigan, S. (2021). *Global Prevalence of Depressive and Anxiety Symptoms in Children and Adolescents During COVID-19: A Meta-analysis*. *JAMA Pediatrics*, 175(11), 1142–1150. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2021.2482>
pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35444444/
jamanetwork.com/41444444/
- Slomski, A. (2021). *Pediatric Depression and Anxiety Doubled During the Pandemic*. *JAMA*, 326(13), 1246. <https://doi.org/10.1001/jama.2021.16374> jamanetwork.com/41444444/

Xiahe Publishing (2024). *Impact of the COVID-19 Pandemic on Pediatric Anxiety and Depression: Prevalence Data, Theoretical Synthesis, and Clinical Implications*. *Evid Based Ment Health*, 27(1), 19–27. <https://doi.org/...>

Hawes, M. T., Szenczy, A. K., Klein, D. N., Hajcak, G., & Nelson, B. D. (2021). Increases in depression and anxiety symptoms in adolescents and young adults during the COVID-19 pandemic. *Psychological Medicine*, 1–9. <https://doi.org/10.1017/S0033291720005358> (Cambridge University Press)

Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., Reynolds, S., Shafran, R., Brigden, A., Linney, C., McManus, M. N., Borwick, C., & Crawley, E. (2020). Rapid Systematic Review: The Impact of Social Isolation and Loneliness on the Mental Health of Children and Adolescents in the Context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 59(11), 1218–1239.e3. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2020.05.009> (JAACAP)

Magson, N. R., Freeman, J. Y. A., Rapee, R. M., Richardson, C. E., Oar, E. L., & Fardouly, J. (2021). Risk and protective factors for prospective changes in adolescent mental health during the COVID-19 pandemic. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 44–57. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01332-9> (SpringerLink)

Pierce, M., Hope, H., Ford, T., Hatch, S., Hotopf, M., John, A., Kontopantelis, E., Webb, R., Wessely, S., McManus, S., & Abel, K. M. (2020). Mental health before and during the COVID-19 pandemic: A longitudinal probability sample survey of the UK population. *The Lancet Psychiatry*, 7(10), 883–892. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30308-4](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30308-4) (The Lancet Psychiatry)

Singh, S., Roy, D., Sinha, K., Parveen, S., Sharma, G., & Joshi, G. (2020). Impact of COVID-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: A narrative review with recommendations. *Psychiatry Research*, 293, 113429. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113429> (ScienceDirect)

**ADAPTATION OF THE SHORT AND VERY SHORT VERSIONS OF KERNIS'S
CONTINGENT SELF-ESTEEM SCALE INTO TURKISH**

**KERNİS'İN KOŞULLU BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ KISA VE ÇOK KISA
VERSİYONUNUN TÜRKÇEYE UYARLANMASI**

Nematullah RAHIMI

Marmara University, Institute of Educational Sciences, Department of Guidance and
Psychological Counseling, Istanbul, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2787-9928>

Hatice EREN

Marmara University, Institute of Educational Sciences, Department of Guidance and
Psychological Counseling, Istanbul, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1320-5714>

Halil EKŞİ

Marmara University, Institute of Educational Sciences, Department of Guidance and
Psychological Counseling, Istanbul, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7520-4559>

İbrahim Halil DEMİR

Van Yüzüncü Yıl University, Institute of Educational Sciences, Department of Guidance and
Psychological Counseling, Van, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9397-9232>

ABSTRACT

Introduction and Purpose: The aim of this study is to adapt the short (K-CSEC-S) and very-short (K-CSES-VS) versions of Kernis's Contingent Self-Esteem Scale, which evaluates individuals' dependence of self-esteem on external conditions (performance, social approval, and physical appearance), into Turkish and to examine the validity and reliability of these forms in a Turkish adult sample.

Method: The study involved three independent sample groups of individuals aged 18 and over, determined through convenience sampling and who voluntarily completed an online questionnaire. The first group was used for linguistic equivalence, the second for criterion validity, and the third for construct validity and reliability analyses. The K-CSEC-S form consists of 8 items and three dimensions, while the K-CSEC-VS form comprises a total of 3 items representing each dimension. For criterion validity, the Short Form of the State Self-Esteem Scale (Kurnaz & Koçtürk, 2025) and the Rosenberg Self-Esteem Scale (Çuhadaroglu, 1986) were used; construct validity was tested using confirmatory factor analysis (CFA).

Results: The CFA results showed that the Turkish forms of the scales were consistent with the original structures. Both forms demonstrated high internal consistency coefficients, and item-total correlations were at acceptable levels. Criterion validity analyses revealed significant relationships in the expected direction. The findings indicate that the Turkish versions of both forms are valid and reliable measurement tools.

Discussion and Conclusion: The K-CSEC-S and K-CSEC-VS forms are adapted appropriately to Turkish culture and are recommended as reliable tools for psychological assessment. They offer practical application potential, especially in clinical and research settings requiring quick assessment of the extent to which self-esteem is contingent on situational conditions.

Key Words: Kernis, contingent self-esteem, scale adaptation, validity, reliability

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, bireylerin benlik saygılarının dışsal koşullara (performans, sosyal onay ve fiziksel görünüm) bağlılık düzeyini değerlendiren Kernis'in Koşullu Benlik Saygısı Ölçeği'nin kısa (K-KBSÖ-K) ve çok kısa (K-KBSÖ-ÇK) versiyonlarını Türkçeye uyarlamak ve bu formların geçerlik-güvenirliliğini Türk yetişkin örneklemini üzerinde incelemektir.

Yöntem: Çalışma, kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen ve çevrimiçi anket formunu gönüllü olarak dolduran 18 yaş ve üzeri bireylerden oluşan üç bağımsız örneklem grubunu kapsamaktadır. Birinci grup dilsel eşdeğerlik, ikinci grup ölçüt geçerliği, üçüncü grup ise yapı geçerliği ve güvenirlik analizleri için kullanılmıştır. K-KBSÖ-K formu 8 maddeden ve üç boyuttan oluşurken, K-KBSÖ-ÇK formu her boyutu temsil eden toplam 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçüt geçerliği için Durumluluk Benlik Saygısı Ölçeği Kısa Formu (Kurnaz & Koçtürk, 2025) ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Çuhadaroglu, 1986) kullanılmış; yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir.

Bulgular: Elde edilen DFA sonuçları, ölçeklerin Türkçe formlarının özgün yapılarla uyumlu olduğunu göstermiştir. Her iki formun da iç tutarlılık katsayıları yüksek bulunmuştur ve madde-toplam korelasyonları kabul edilebilir düzeydedir. Ölçüt geçerliği analizleri, beklenen yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bulgular, her iki formun da Türkçe versiyonlarının geçerli ve güvenilir ölçme araçları olduğunu ortaya koymaktadır.

Tartışma ve Sonuç: K-KBSÖ-K ve K-KBSÖ-ÇK formları, Türk kültürüne uygun şekilde uyarlanmıştır ve psikolojik değerlendirme bağlamında kullanılabilecek güvenilir araçlar olarak önerilmektedir. Özellikle kısa sürede benlik saygısının durumsal koşullara bağlılık düzeyini değerlendirme gereksinimi olan klinik ve araştırma ortamları için pratik uygulama potansiyeline sahiptir.

Anahtar Sözcükler: Kernis, koşullu benlik saygısı, ölçek uyarlama, geçerlik, güvenirlik

THE IMPACT OF CYBERBULLYING AGAINST WOMEN, ADOLESCENTS, AND GIRLS IN MEXICO

EL IMPACTO DEL CIBERACOSO CONTRA LAS MUJERES, ADOLESCENTES Y NIÑAS EN MÉXICO

Monserath del Carmen MENDOZA RAMÓN

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid : <https://orcid.org/0009-0005-3554-4352>

Naomi Hamiyet RAMÓN ALVAVERA

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid : <https://orcid.org/0009-0000-1665-7398>

Yazmín Isolda ÁLVAREZ GARCÍA

Doctora en Estudios Jurídicos Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0587-0406>

RESUMEN

El ciberacoso, se define como un comportamiento repetitivo de hostigamiento e intimidación a través de medios digitales, manifestándose en múltiples formas, desde comentarios ofensivos y amenazas, hasta extorsión y difusión no consentida de contenido íntimo; en México, por mucho tiempo hubo una falta importante de investigación al tema, encontrando estudios desde una perspectiva muy limitada, enfocadas en las manifestaciones mas visibles, sin tener en cuenta a grandes rasgos las consecuencias que este tiene en nuestro contexto social, que lo impulsaba y como se podría proteger de este, fue sino hasta los años 2014 y 2015 que el tema comenzó a cobrar relevancia, gracias al trabajo de investigadores y organismos como el INEGI, que incluyó en sus encuestas datos sobre la prevalencia de este fenómeno en la sociedad mexicana. Desde entonces, se ha evidenciado un crecimiento constante del ciberacoso, convirtiéndose en una forma de violencia digital cada vez más común, y principalmente, en grupo constantemente violentado, las mujeres, adolescentes y niñas mexicanas. Aunque en años recientes, el avance de la tecnología y con la evolución de las generaciones, se han implementado leyes para castigar ciertas conductas en entornos digitales, como lo es la divulgación de contenido íntimo sin consentimiento, sien embargo, el Estado sigue careciendo de mecanismos eficaces para prevenir, atender y sancionar acciones que atenten contra la seguridad de las mexicana en espacios cibernéticos, sumando así la escasa difusión de información sobre como actuar ante el ciberacoso, obteniendo como resultado, una combinación de factores como la falta de cultura digital, debilidades legales y una respuesta institucional limitada. Abordar este problema va más allá de leyes extensas, sino el crear estrategias integrales que eduquen, protejan y visibilicen esta forma de violencia que afecta profundamente el bienestar y seguridad de las mujeres, niñas y adolescentes de nuestro país.

PALABRAS CLAVES: Ciberacoso, Mujeres, Educación digital, Protección

ABSTRACT

Cyberbullying is defined as a repetitive behavior of harassment and intimidation through digital means, manifesting in various forms—from offensive comments and threats to extortion and the non-consensual distribution of intimate content. In Mexico, for a long time, there was a significant lack of in-depth research on this issue. Early studies focused primarily on visible manifestations, without fully addressing the social context that fuels it, its consequences, or strategies for protection. It wasn't until 2014 and 2015 that the topic began gaining relevance, thanks to the work of researchers and institutions such as INEGI, which began collecting data on the prevalence of this phenomenon within Mexican society. Since then, a steady increase in cyberbullying has been observed, establishing it as a growing form of digital violence, especially against a constantly targeted group: women, adolescents, and girls in Mexico. In recent years, with technological advancements and generational shifts, some laws have been implemented to penalize certain behaviors in digital environments, such as the dissemination of intimate content without consent. However, the State still lacks effective mechanisms to prevent, address, and sanction actions that endanger the safety of Mexican women in cyberspace. This is compounded by the limited dissemination of information on how to respond to cyberbullying, resulting in a combination of issues such as poor digital literacy, legal shortcomings, and a limited institutional response. Addressing this problem requires more than extensive legislation; it calls for comprehensive strategies that educate, protect, and raise awareness about this form of violence that deeply affects the well-being and safety of women, girls, and adolescents in our country.

KEYWORDS: Cyberbullying, Women, Digital Education, Protection

INTRODUCCIÓN

En la actualidad, el uso diario de las tecnologías ha transformado el cómo las personas interactúan. Pero es justamente este entorno el que ha dado pie a nuevas formas de violencia, una muy conocida que es el ciberacoso, la cual se basa en amenazar u hostigar mediante medios digitales de forma constante de manera anónima.

Debido a esta problemática que afecta desproporcionadamente a las mujeres, adolescentes y niñas, pues se enfrentan a diversas formas de agresión las cuales vulneran su integridad y derecho a una vida libre de violencia.

En México ciberacoso a cobrado relevancia en los últimos años, esto por el impacto negativo que tiene en la salud mental de sus víctimas. Según y de acuerdo a los estudios recientes del INEGI, la violencia digital afecta a mujeres jóvenes, esto por que es muy frecuente las insinuaciones sexuales no solicitadas, etc. Cabe recalcar que por más que se den pasos importantes siguen persistiendo los vacíos legales.

Este presente artículo busca visibilizar el impacto del ciberacoso en la vida cotidiana de las mujeres mexicanas, sobre todo aquellas en etapas vulnerables como la adolescencia y juventud. Se busca y pretende comprender no solo cómo se manifiesta esta forma de violencia, sino también qué tan preparado está el Estado mexicano para prevenir y sancionar el daño causado por estas agresiones digitales.

TRABAJOS RELACIONADOS

El estudio lo digital es político de la UNAM, ha explorado el ciberacoso o violencia digital en universitarias, revelando que se sienten vulnerables en su intento de desenvolverse en el mundo digital o el uso de redes sociales. El informe de FEMERIS 2022, publicado por la Revista Multidisciplinar de Estudios de Género y enfocado en la violencia digital contra las mujeres en

México, analiza el enfoque de mujeres mexicanas, que reportan afectaciones como aislamiento y revictimización institucional.

Informes como los de CEPAL se enfocan en la violencia estructural que enfrentan tanto las mujeres como adolescentes y niñas en espacios digitales, colectivos como “Luchadoras Mx” que recogen vivencias y experiencias de adolescentes y niñas, sobre todo en contextos escolares que han sufrido o están sufriendo en tiempo real, algún tipo de ciberacoso

De igual manera se consideran fuentes legislativas como la Ley Olimpia, que busca sancionar la difusión no consensuada de contenido íntimo, herramienta reciente en el avance de las leyes que marcó un antes y un después, más, sin embargo, ha presentado inconsistencia en su aplicación y reconocimiento en la república mexicana para expandir su existencia.

MATERIALES Y MÉTODOS

Se implementó el método de revisión cualitativa integrativa con datos recabados entre enero y junio del año 2025, se seleccionaron fuentes publicadas entre el año 2020 y 2024 en donde la información fuese en acuerdo con nuestros objetivos principales, como lo es el entender como se presencia del ciberacoso en la vidas de las niñas, adolescentes y mujeres en México con un enfoque principalmente cualitativo, incluyendo testimonios de vivencias de las víctimas de la violencia de genero en espacios cibernéticos, marcos legales y análisis respecto a derechos humanos, usando fuentes académicas, institucionales, legislativas y ONGs que se encargan de brindar atención al tema y reporten resultados garantizados y confiables para entender y abordar el tema debidamente con el enfoque de sensibilidad correcto.

Usando el análisis de codificación temática se identificaron los patrones que hay entre los años de investigación comportamientos y afectaciones presentadas en las victimas de forma continua, así llegando a establecer el núcleo del problema, las victimas principales, las formas más recurrentes en las que se presenta, y de igual forma cómo es que las instituciones gubernamentales responden ante la problemática y como la han ido erradicando hasta la actualidad, integrando también un análisis estructural profundo sobre el entorno cibernético en el que se presenta la violencia de genero en entornos cibernéticos

RESULTADOS Y DISCUSIÓN

Como resultado del análisis de la información, comparativa de vivencias y reportes de la población, encontramos patrones más recurrentes en las siguientes áreas.

Formas de ciberacoso.

Las formas mas comunes en las que se presenta el ciberacoso en el sector femenino de la población mexicana encontramos los mensajes de odio por medio de redes sociales, lamentablemente no queda ahí, ya que, a raíz de estos mensajes, llega a escalar hasta niveles más allá, como lo es el uso de la IA para crear contenido sexual falso de usuarios conocido como “deepfake”, con la intención de humillar y controlar a la victima con el contenido.

De igual forma encontramos la suplantación de identidad, amenazas sexuales y divulgación de contenido sexual sin consentimiento, principalmente por parte de las parejas de las víctimas y dándose con frecuencias en adolescentes, en donde se usa la manipulación para obtener las mismas como las llamadas “pruebas de amor”.

Consecuencias emocionales y sociales

Debido al acoso constante, las victimas relatan el sentir miedo en cada paso, afecta su salud mental a tal grado de generar ataques de pánico constantes, el deseo de que nadie las vea o de volver al mundo de las redes sociales, y en casos extremos, los llevan hasta el punto de querer

desaparecer de la vida, no solo afecta su salud mental, sino que también ha llegado a provocar que tengan que cambiarse de escuela, de casa su forma de ser, de vestir, de comunicarse con las demás personas, miedos que antes no había y que ahora se presenta en cada momento.

Sumando a que no siempre hay apoyo, o peor aún, las personas que escuchan de sus problemas las culpan a ellas mismas de la violencia que sufren, por exponerse en redes sociales, por subir esa foto, por estar con esas personas, una vuelta enorme a la situación para que la víctima ahora sea también la culpable, y ni hablar de lo difícil que es también sumarle el silencio institucional, que solo ayuda a reforzar una violencia invisible, pero con un enorme daño.

Respuestas institucionales y legales

En México queda clara una cosa, la revictimización, va por encima de la protección, y es que como se mencionó, se encuentra como respuesta principal la indiferencia y el reproche, lugares en donde las víctimas deberán de ser ayudadas, escuelas, juzgados, trabajos, es donde menos ayuda pueden conseguir, no hay educación suficiente para actuar ante estas situaciones y darle la importancia que debería de darse a esta problemática.

Aunque encontramos como gran ayuda a la Ley Olimpia, un cambio en la protección en espacios cibernéticos, no quiere decir que sea lo suficientemente eficiente para seguir protegiendo a las mujeres en el entorno, su aplicación ha carecido de igualdad, de entendimiento por parte de los juzgadores y de divulgación para asegurar que se sepa la existencia de esta ley.

Su afrontamiento

Ante la presencia de esto, muchas mujeres han encontrado ayuda en colectivos feministas, en amigas, en espacios donde comparten con más mujeres que han pasado por lo mismo, algunas han decidido dejar las redes, otras defenderse por su propia cuenta, y de igual forma, en ONGs que ofrecen su ayuda leal y acompañamiento en el proceso para pasar su daño, sin embargo, este no siempre llega a todas.

CONCLUSIÓN

Podemos concluir, basándonos en los patrones encontrados, relatos de víctimas y datos anuales de la aparición del ciberacoso en el sector femenino de México, que es una violencia muy recurrente, con grandes afectaciones en la vida de estas, no solo a nivel emocional, sino que también termina afectando su salud, su entorno, la forma en la que se relacionan y viven su vida día a día, y que no obstante a su presencia a niveles grandes, y consecuencias visibles, aún se sigue careciendo de mucha información sobre cómo erradicar este tipo de violencia, que hacer en caso de que esto ocurra, a dónde acudir, que los encargados de las instituciones que protegen nuestros derechos escuchen a las mujeres y las hagan sentir seguras.

El internet avanza, pero en México nos hemos quedado estancados para ir a la par con ella y su regulación, hace falta mucho avance en la forma en que se maneja la violencia en los espacios cibernéticos, un cambio que de verdad impacte, no solo uno, miles de cambios que prevengan, atiendan y sancionen a la violencia cibernética.

Es de importancia el visibilizar las voces de las víctimas para poder tener un cambio en esta problemática y así poder conocer las nuevas formas de agresión, para así promover un entorno de respeto y seguridad en línea. Para ello es de importancia educar a los jóvenes sobre el ciberacoso, así como sus consecuencias, cómo prevenirlo y el promover un uso responsable de la tecnología.

REFERENCIAS

1. CentroGeo & Comisión de Derechos Humanos de la Ciudad de México. (2021). Violencia digital contra las mujeres en la Ciudad de México. CDHCM. <https://cdhcm.org.mx/2021/03/palabras-de-la-presidenta-de-cdhcm-nashieli-ramirez-durante-la-presentacion-del-informe-violencia-digital-contra-las-mujeres-en-la-ciudad-de-mexico>
2. Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL). (2022). Cerrar la brecha digital de género y fomentar la participación de más mujeres en la tecnología. <https://mexico.un.org/es/222325-cepal-llama-cerrar-la-brecha-digital-de-g%C3%A9nero-fomentar-la-participaci%C3%B3n-de-m%C3%A1s-mujeres>
3. El País. (2024, octubre 16). El caso Andrea Chávez: la impunidad de la violencia digital contra las mujeres, ahora con inteligencia artificial. <https://elpais.com/mexico/2024-10-16/el-caso-andrea-chavez-la-impunidad-de-la-violencia-digital-contra-las-mujeres-ahora-con-inteligencia-artificial.html>
4. FEMERIS. (2022). Violencia digital contra las mujeres en México: caracterización, efectos, experiencias y redes. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/364236724_Violencia_digital_contra_las_mujeres_en_Mexico
5. Instituto Nacional de Estadística y Geografía (INEGI). (2021). Módulo sobre Ciberacoso (MOCIBA). <https://www.inegi.org.mx/programas/mociba/>
6. Lado B. (2020, octubre 14). Niñas y adolescentes: un sector vulnerable e invisible de la violencia digital. <https://www.ladobe.com.mx/2020/10/ninas-y-adolescentes-un-sector-vulnerable-e-invisible-de-la-violencia-digital>
7. Luchadoras. (2021). Informe anual de violencia digital. <https://luchadoras.mx>
8. ONU Mujeres. (2021). Violencia contra mujeres y niñas en el espacio digital. <https://mexico.unwomen.org/es/digiteca/publicaciones/2020-nuevo/diciembre-2020/violencia-digital>
9. Redalyc / UNAM. (2020). Lo digital es político: universitarias frente a la violencia digital hacia las mujeres. Revista Mexicana de Ciencias Políticas y Sociales, 65(240), 357–378. <https://www.redalyc.org/journal/906/90675227003/>
10. ResearchGate. (2022). Experiencias adolescentes de violencia de género digital en relaciones sexoafectivas. <https://www.researchgate.net/publication/38357mexi>
11. Villamil, A. (2020, noviembre 25). Olimpia Coral: la mujer que logró tipificar la violencia digital en todo México. Animal Político. <https://www.animalpolitico.com/2020/11/olimpia-coral-ley-violencia-digital-mujeres>
12. Cámara de Diputados. (2021, junio 1). Decreto por el que se reforma el Código Penal Federal y la Ley General de Acceso de las Mujeres a una Vida Libre de Violencia. Diario Oficial de la Federación. https://www.dof.gob.mx/nota_detalle.php?codigo=5591665&fecha=01/06/2021

**EL USO DAÑINO DE LAS REDES SOCIALES EN LOS ADOLESCENTES
RESIDENTES DE VILLAHERMOSA, TABASCO**

**THE HARMFUL USE OF SOCIAL MEDIA AMONG ADOLESCENTS LIVING IN
VILLAHERMOSA, TABASCO**

Lesli CRISTELL DAMIAN TORRES

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid : <https://orcid.org/0009-0000899-1577>

Fatima GUADALUPE CHABLE TORREZ

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

Orcid <https://orcid.org/0009-0009-8865-3172>

RESUMEN:

El tema que vamos a desarrollar examina los efectos perjudiciales del uso excesivo de redes sociales en el bienestar psicológico, social y académico de adolescentes de Villahermosa, Tabasco. El objetivo es analizar las dinámicas de consumo digital y su impacto en la salud mental y las relaciones interpersonales en un contexto regional específico. Con un enfoque cualitativo, se realizaron entrevistas semiestructuradas y grupos focales con adolescentes de 13 a 18 años, inscritos en instituciones educativas públicas y privadas de Villahermosa. El marco teórico integra teorías de la psicología social y la comunicación digital, abordando conceptos como la adicción digital, la comparación social y la autoestima. La discusión señala que el uso prolongado de plataformas como Instagram y TikTok genera ansiedad, reducción de la autoestima y conflictos familiares, efectos intensificados por factores socioeconómicos y culturales locales. Los resultados indican que los adolescentes utilizan las redes como un medio de evasión, pero también experimentan estrés constante derivado de estas. Las conclusiones proponen intervenciones innovadoras, como programas escolares de alfabetización digital y campañas comunitarias adaptadas al contexto de Villahermosa, para promover un uso responsable de las redes. Esta investigación aporta una perspectiva localizada sobre el impacto de las redes sociales, ofreciendo estrategias prácticas para mitigar sus efectos adversos.

Palabras clave: redes sociales, adolescentes, Villahermosa, impacto psicológico, adicción digital, autoestima, alfabetización digital, salud mental.

ABSTRACT:

The topic we will explore examines the detrimental effects of excessive social media use on the psychological, social, and academic well-being of adolescents in Villahermosa, Tabasco. The objective is to analyze digital consumption patterns and their impact on mental health and interpersonal relationships within a specific regional context. Using a qualitative approach, semi-structured interviews and focus groups were conducted with adolescents aged 13 to 18, enrolled in public and private educational institutions in Villahermosa. The theoretical framework integrates social psychology and digital communication theories, addressing concepts such as digital addiction, social comparison, and self-esteem. The discussion highlights that prolonged

use of platforms like Instagram and TikTok generates anxiety, reduced self-esteem, and family conflicts, effects intensified by local socioeconomic and cultural factors. The results indicate that adolescents use social media as a means of escapism, but also experience constant stress derived from it. The conclusions propose innovative interventions, such as school-based digital literacy programs and community campaigns tailored to the Villahermosa context, to promote responsible social media use. This research provides a localized perspective on the impact of social media, offering practical strategies to mitigate its adverse effects.

Keywords: Social media, adolescents, Villahermosa, psychological impact, digital addiction, self-esteem, digital literacy, mental health.

INTRODUCCIÓN

Las plataformas digitales están cambiando de manera permanente la forma en que los adolescentes de hoy en día están forjando su identidad, así como la interacción que tienen con su entorno y como continúan manejando sus emociones. En el Estado de Villahermosa, Tabasco, México, una ciudad sumamente destacada por diferencias socioeconómicas, un rico patrimonio cultural que combina la tradición y la modernidad, y un acceso bastante desigual y poco equitativo a recursos tecnológicos, el uso activo de las redes sociales nos está planteando diferentes retos importantes para el bienestar de nuestros jóvenes tabasqueños. Este fenómeno, aunque es conocido por ser mundial, adquiere tipos únicos en este contexto local del que estamos hablando debido a diferentes factores como las expectativas sociales de las personas en general al proyectar una imagen idealizada de un mundo que está totalmente atascado, las restricciones económicas que nos continúan limitando el acceso a herramientas digitales personales y la escasez de espacios recreativos que nos ofrecen alternativas a nuestro entorno digital.

Nuestro artículo se enfoca en analizar de manera reflexiva los efectos adversos del consumo prolongado y permanente de las redes sociales de forma actual en el bienestar psicológico, social y académico de adolescentes de entre 13 y 18 años de Villahermosa, Tabasco, examinamos diversas dinámicas tales como la adicción a los celulares, computadoras, tabletas smartphones o cualquier tipo de dispositivo digital, así como hablaremos de la comparación social, la autoestima y los conflictos interpersonales de los adolescentes de nuestra ciudad. Es por eso que abordaremos en teorías de la psicología social y la comunicación digital, puesto que nuestra investigación busca generar conocimiento general y relevante para el contexto de nuestra ciudad, Villahermosa, con el propósito de diseñar intervenciones que sean efectivas y culturalmente apropiadas para nuestro entorno.

En el presente texto, este estudio nos lleva a abordar una pregunta inicial: ¿de qué forma las condiciones socioeconómicas y culturales locales entonan los impactos del uso excesivo de las redes sociales en los adolescentes de nuestra región, Villahermosa? Por estas razones, a través de este análisis, pretendemos no solo ofrecer una perspectiva que esté localizada sobre los duelos actuales del consumo digital, sino también en segundo aspecto buscamos proponer estrategias prácticas que mitiguen todos sus efectos negativos, promoviendo un uso más equilibrado de las plataformas digitales y fomentando el bienestar integral de los adolescentes en Villahermosa, Tabasco, México.

MARCO TEÓRICO

Podemos comenzar que con esta investigación ardua que presentamos a continuación, buscamos profundizar en el impacto de las redes sociales en los adolescentes de Villahermosa, Tabasco, un nuevo contexto donde la tecnología actual está transformado absolutamente todas las dinámicas sociales y personales en los entornos. En la actualidad, las redes sociales digitales

son una herramienta básica y sumamente esencial en la vida cotidiana de todas las personas, las solemos utilizar para fines académicos, sociales y profesionales, entre otros. Hace algunas décadas, la comunicación cara a cara era la norma y no se veía una visión futura más que esa, y el acceso a tecnologías y aparatos digitales como son los teléfonos o internet era demasiado limitado para una sociedad que no podía acceder a estos recursos. Sin embargo, comparado con la llegada de la era digital esto cambió drásticamente. Estas dinámicas, integrando a Villahermosa a medida en un mundo interconectado donde las redes sociales nos facilitan la comunicación, el intercambio cultural y la conexión con nuevas personas y culturas, al tiempo que generan desafíos contractuales, especialmente para los adolescentes.

El marco teórico de nuestro estudio lo construimos sobre varias perspectivas complementarias. En primer lugar, la teoría de la comparación social de León Festinger publicado en el año 1954 nos propone un marco destacado para ayudarnos a entender cómo los jóvenes están evaluando su identidad y autoestima en base a compararse constantemente con los contenidos que encuentran en internet. De modo que este fenómeno, conocido más formalmente como comparación social ascendente, pasa cuando los adolescentes se miden frente a imágenes idealizadas y estereotipadas de belleza, éxito o popularidad, lo que a menudo resulta en consecuencia en sentimientos de insuficiencia y una disminución grave y constante de la autoestima. En Villahermosa, la imagen social tiene un peso cultural muy fuerte y significativo, si esta dinámica se intensifica, logrará que más jóvenes sean particularmente susceptibles a los efectos negativos de las plataformas digitales.

En segundo lugar, la definición de adicción digital propuesto por la psicóloga experta en adicciones a internet Kimberly Young en el año 1998, no abrió una visión amplia para analizar el uso excesivo y compulsivo de las redes sociales, que interfiere e impacta a un nivel preocupante con las responsabilidades diarias que tenemos como seres humanos, como los deberes escolares y las relaciones familiares. Por esta razón es clave comprender cómo los adolescentes de Villahermosa, Tabasco están priorizando el tiempo en redes sociales de forma preocupante sobre otras actividades esenciales. Y en tercer aspecto, tenemos la llamada comunicación digital, y utilizamos como referencia el modelo de posibilidades tecnológicas de la investigadora Danah Boyd en el año de 2014. La investigadora nos destaca las características de las redes sociales, como son la instantaneidad, la accesibilidad y la exposición pública que tenemos todos al dar acceso a las plataformas digitales, y estas influyen en las interacciones sociales y fomentan radicalmente la búsqueda constante de validación pública a través de interacciones en línea, como son los más conocidos "likes" o comentarios de internet. Continuar con esta actividad generará una dependencia emocional, especialmente entre los jóvenes actuales que buscan reconocimiento en el entorno digital por diversos factores y sus entornos sociales. Como cuarto y último aspecto que tenemos que reconocer y destacar, la noción precisa de capital cultural del año 1986 del Sociólogo francés Pierre Bourdieu, destacado representante de la época contemporánea, nos ayudó a explicar gratamente cómo las normas culturales locales de nuestro entorno, que valoran la apariencia y el estatus social sobre cualquier cosa, refuerzan demasiado fuerte esta presión por mantener una presencia digital atractiva en las redes sociales. En Villahermosa, Tabasco, México, la imagen personal y el prestigio social son definiciones altamente apreciadas por nuestros ciudadanos, los adolescentes de nuestra comunidad se enfrentan a estas expectativas intensas para proyectar una identidad en línea que cumpla con estos estándares. Así pues, las desigualdades socioeconómicas que enfrentamos día a día en la región, como el acceso limitado a los dispositivos o conexiones estables en comunidades de bajos ingresos o pueblos, las definimos como dinámicas de exclusión digital que también agravan las tensiones sociales y emocionales que sienten entre los jóvenes. La ciudad de Villahermosa, Tabasco, es una muy buena fuente para conversar sobre este tema y su aplicación a diferentes teorías que nos ayudan a interpretar los comportamientos con el contexto de nuestra sociedad. La ciudad combina cultura y desafíos, como el desempleo y la migración, y afectan las relaciones familiares y limitan las oportunidades recreativas para los adolescentes. Por ende,

estas condiciones, junto con la presión cultural por mantener una imagen social idealizada ante otras personas, causan los efectos negativos del uso excesivo de redes sociales, haciendo que los adolescentes de esta ciudad sean esencial y particularmente vulnerables a problemas como la baja autoestima y la adicción digital.

METODOLOGIA

Para comenzar con la metodología, nos dirigimos con un enfoque cualitativo para explorar las vivencias, puntos de vista y experiencias de los adolescentes en Villahermosa, Tabasco, y como se relacionan deliberadamente con las redes sociales. Nuestra muestra estuvo formada y estructurada por 30 adolescentes de entre 13 y 18 años, fueron seleccionados de forma deliberada para asegurar una representación diversa en cuanto a género, estrato socioeconómico y tipo de institución educativa (pública y privada) sin hacerles ningún tipo de distinción a ninguno. Reclutamos a los participantes de tres escuelas secundarias, la Escuela Secundaria Técnica Número 11, ubicada en Marcelino García Garraban 302, La Escuela Secundaria Técnica Número 1, ubicada en Heroico Colegio Militar 302, Atasta de Serra, y Escuela Secundaria Técnica 49, ubicada en Avenida Puerto Ceiba los Austros, Parrilla y dos preparatorias ubicadas en distintas áreas de la ciudad, el COBATAB PLANTEL 1 ubicado en el Circuito Deportivo y el CBTIS 163 ubicado en Avenida Revolución 1102, Cuadrante 2, 18 de Marzo, incluyendo zonas urbanas y periurbanas ubicadas en Villahermosa, teniendo como finalidad poder reflejar esta diversidad del contexto local. La recolección de datos se llevó a cabo mediante dos estrategias principales:

- Entrevistas individuales semiestructuradas: Realizamos 15 entrevistas, cada una con una duración aproximada de 15 minutos, que diseñamos para lograr de forma más profundo en las opiniones de estos adolescentes sobre su uso de plataformas digitales, los efectos que ellos perciben en su bienestar emocional y sus dinámicas interpersonales. Las preguntas abiertas fueron abordadas con aspectos como la cantidad de tiempo que ellos invierten en las redes sociales, los sentimientos que ellos tienen y asocian con el consumo digital y las diferentes interacciones que tienen con familiares y sus amigos.
- Realizamos sesiones de discusión grupal: Organizamos tres grupos de discusión, cada uno con entre 5 participantes, y fomentamos un diálogo colectivo con el objetivo de lograr captar las dinámicas sociales que ellos tienen. Con estas sesiones nos permitimos identificar las tendencias comunes y diferencias en las experiencias de los adolescentes, tomando en cuenta su entorno socioeconómico y el género de cada uno.

El análisis de los datos del que nos basamos fue un proceso de codificación temática, inspirándonos en los principios de la teoría fundamentada Anselm Strauss y Juliet Corbin, en el año de 1998. Nuestro proceso se desarrolló en tres fases: una codificación inicial para identificar temas recurrentes, una codificación relacional para establecer conexiones entre categorías, y una codificación integradora para construir una narrativa coherente a partir de los hallazgos. Por una parte para garantizar la robustez de los resultados, decidimos emplear la triangulación, contrastando las respuestas de las entrevistas y las sesiones grupales con observaciones del contexto local.

RESULTADOS

Inicialmente por los resultados de esta investigación nos mostraron que el uso adictivo de las redes sociales tuvo un impacto profundo en el bienestar de los adolescentes de la ciudad de

Villahermosa, Tabasco. Los participantes indicaron que suelen dedicar entre 4 y 6 horas al día a plataformas digitales como Instagram, TikTok y WhatsApp, con mayor actividad durante las noches, madrugadas y los fines de semana. Consideramos que estas plataformas son un medio estimulante para escapar de las presiones académicas, familiares y sociales que los hacen sentir emociones negativas, pero, sin embargo, consideramos que este consumo prolongado da como resultado consecuencias negativas en tres áreas principales presentadas a continuación:

- **BIENESTAR EMOCIONAL:** Los adolescentes nos reportaron en las entrevistas experiencias donde generan emociones negativas tales como ansiedad, estrés y disminución de su autoestima, que asociamos principalmente con la comparación social. Las mujeres jóvenes, en particular, nos expresaron que sienten una fuerte presión por alcanzar estándares de belleza poco realistas promovidos en las redes sociales específicamente como Instagram y TikTok, con cuerpos idealizados o estereotipados o estilos de vida lujosos. Una adolescente de 16 años nos comentó: "A veces suelo ver publicaciones de influencers con vidas perfectas y siento que no estoy a su altura, aunque soy consciente de que mucho de eso es falso, no puedo evitar sentirme mal por ello". Aunque en menor medida, los varones también nos mencionaron inseguridades relacionadas con su popularidad o estatus en línea. Concluimos en este aspecto que la exposición constante a estos contenidos idealizados ayuda a reforzar aquellos sentimientos de insuficiencia, lo que contribuye a una menor autoestima y, en algunos casos, a síntomas de ansiedad social.

- **DINÁMICAS INTERPERSONALES:** Por consiguiente, el uso excesivo de redes sociales nos brindó el resultado de que genera conflictos significativos en las relaciones familiares y de amistad. Los participantes nos indicaron que el tiempo invertido en línea les redujo sus interacciones directas y aislamiento, lo que los llevó a malentendidos con sus padres, quienes perciben esta conducta como desinterés de ellos en su convivencia familiar. Por ejemplo, un chico de 15 años nos expresó: "Mis papás se molestan conmigo porque paso mucho tiempo en el celular, pero en las redes me di cuenta de que encuentro a personas que parece que me entienden mejor que ellos". Reflexionamos que la búsqueda constante de validación en línea, a través de "likes", comentarios o seguidores, fomentó una dependencia emocional en estos adolescentes que afectaron las relaciones con amigos y usuarios desconocidos en línea. Varios de los adolescentes entrevistados nos reportaron sentimientos de envidia o competencia con sus pares debido a comparaciones basadas en la popularidad digital.

- **DESEMPEÑO ESCOLAR:** Reportamos que en efecto el consumo intensivo de redes sociales interfiere directamente con las responsabilidades académicas. Los participantes entrevistados admitieron realizar múltiples tareas al mismo tiempo, como navegar en redes mientras estudian o hacen tareas, lo que concluimos que disminuye su capacidad de concentración, y, en consecuencia, generan efectos negativos académicamente que se ven reflejados en el rendimiento académico, calificaciones, relaciones con sus profesores y compañeros, entre otros. Un estudiante de preparatoria nos comentó: "A veces abro TikTok para relajarme un momento, pero termino perdiendo horas y no avanzo mucho con mis tareas, dejándolas inconclusas".

Los factores socioeconómicos y culturales de la ciudad de Villahermosa agravan estos efectos en los jóvenes ciudadanos de 13 y 18 años. En comunidades de menores recursos de Villahermosa, el acceso restringido a dispositivos personales llevó a los adolescentes a compartir celulares, lo que genera frustraciones y conflictos familiares. Desde nuestro punto de vista cultural, la valoración de la apariencia y el estatus social en Villahermosa aumentó esta presión por proyectar una imagen en internet atractiva. Los adolescentes dedican más esfuerzos

significativos a crear contenido que refleje una vida "exitosa" o "popular", lo que amplifica aquellas dinámicas de comparación social y sus consecuencias emocionales.

DISCUSIÓN

En los resultados de nuestra investigación encontramos hallazgos de estudios previos que asocian el uso prolongado de redes sociales con problemas de bienestar emocional, como ansiedad y reducción de la autoestima de Jean M. Twenge y W Keith Campbell, del año 2019. No obstante, la ciudad de Villahermosa nos ayudó aportar estos matices únicos que enriquecen la comprensión de estos efectos. Las desigualdades económicas, como el acceso restringido a dispositivos tecnológicos y conexiones confiables, limitaron la participación en el entorno digital, y también generaron conflictos adicionales que intensificaron los impactos secuenciales del consumo de redes sociales en internet y en la salud mental. Por estas razones, los valores culturales locales, que otorgan gran importancia a la apariencia y el prestigio social, potenciaron los aspectos anteriormente mencionados como la comparación social, haciendo que los adolescentes sean particularmente susceptibles a las presiones de las plataformas digitales.

Usar las redes sociales como una vía de escape es una carencia estructural en Villahermosa: existen una escasez de espacios recreativos y recursos de apoyo emocional para los jóvenes. En comunidades donde las oportunidades de ocio son sumamente limitadas, destacando sectores rurales con bajos ingresos, las redes sociales ayudaron a que se convirtiera en una de las principales formas para entretenerse y lograr conectar socialmente. Este acontecimiento puso de manifiesto la necesidad de implementar estrategias que no solo nos ayuden a abordar su uso excesivo, sino que también ofrezcan diferentes alternativas para lograr satisfacer las necesidades sociales y emocionales de los adolescentes de Villahermosa, Tabasco, México. A partir de un enfoque teórico, los resultados que obtuvimos nos respaldan la aplicabilidad de conceptos como la comparación social, la adicción digital, en el entorno digital actual. Además, el modelo de las posibilidades tecnológicas nos dio como oportunidad una perspectiva adicional al destacar cómo las características de diseño de las plataformas, como los algoritmos que promueven contenido sensacionalista o idealizado, agravan los efectos negativos la salud mental de los adolescentes. Estas plataformas, lejos de ser herramientas neutrales, fueron diseñadas para maximizar la interacción del usuario, lo que inconscientemente fomenta una dependencia emocional y contribuye a las dificultades ya observadas en este sector de Villahermosa, Tabasco.

PROPUESTAS DE INTERVENCIÓN

Basándonos en los hallazgos ya encontramos, planteamos diferentes ideas y estrategias, diseñadas específicamente para responder a las estructuras sociales y el contexto cultural de la ciudad de Villahermosa:

- **TALLERES DE EDUCACIÓN:** Proponemos desarrollar programas en escuelas públicas y privadas que ayuden a capacitar a los adolescentes en el manejo responsable del tiempo en redes sociales, la identificación de contenidos potencialmente dañinos para ellos (como imágenes idealizadas o información errónea) y el desarrollo de un pensamiento crítico en ellos para evaluar la veracidad del contenido digital y que no sean susceptibles a este tipo de contenidos. Estos talleres deben incorporar componentes de educación emocional y psicológico para ayudar a la salud mental de los jóvenes y a gestionar las presiones derivadas de la comparación social.

- **INICIATIVAS COMUNITARIAS:** Tenemos como estrategia realizar campañas que involucren a familias, gobernadores locales y centros educativos para que se fomente un diálogo abierto sobre el uso equilibrado de las redes sociales. Nuestras iniciativas consideran específicamente los valores culturales de la ciudad de Villahermosa, como la relevancia e importancia de la imagen social, y promover una comunicación efectiva entre padres e hijos para reducir tensiones familiares relacionadas con el consumo digital, y lograr estrechar sus relaciones.
- **ESPACIOS DE CONVIVENCIA ALEATORIOS:** Por consiguiente, es una buena estrategia implementar programas extracurriculares que ofrezcan actividades recreativas, culturales y deportivas como alternativas que disminuyan el uso de redes sociales. Las actividades deben priorizar comunidades de bajos ingresos, donde las opciones de ocio son escasas, así como lograr incluir estas propuestas e implementar talleres artísticos, deportes comunitarios o grupos de lectura innovadores. La participación de los adolescentes en la planificación de estas actividades nos ayudará a poder garantizar su pertinencia y aceptación.
- **ALIANZAS INTERSECTORIALES:** Proponemos contribuir a la colaboración entre escuelas, organizaciones no gubernamentales y autoridades locales para financiar y sostener estas iniciativas. Por ejemplo, el gobierno municipal de nuestro estado liderado por el gobernador Javier May Rodríguez, podría apoyar la creación de centros comunitarios equipados con recursos tecnológicos y espacios recreativos, ofreciendo entornos seguros para que los jóvenes socialicen fuera de lo digital.

CONCLUSIONES

Para dar conclusión, a lo largo de esta investigación académica logramos comprender con veracidad que el uso excesivo de plataformas digitales ejerce un impacto significativo y multidimensional en el bienestar emocional, social y educativo de los adolescentes en Villahermosa, Tabasco. Los factores más llamados psicosociales como la dependencia digital, las comparaciones sociales y las expectativas culturales de proyectar una imagen ideal contribuyen a problemas graves de salud mental como ansiedad, disminución de la autoestima, tensiones familiares y un desempeño escolar reducido. Estamos agradecidas de poder representar y darle la verdadera relevancia de abordar estos retos desde un enfoque contextualizado, reflexivo y analítico, de forma exitosa de tomaron en cuenta las particularidades socioeconómicas y culturales de nuestra región, como las limitaciones en el acceso a recursos tecnológicos y la escasez de espacios de recreación que sirven como alternativas al entorno digital. Las estrategias propuestas exitosamente, en el que incluimos talleres de educación digital, iniciativas comunitarias y el desarrollo de espacios alternativos para la convivencia, se considera que buscamos un camino para fomentar un uso más equilibrado de las redes sociales y promover el bienestar integral de los jóvenes. Este artículo ayuda y contribuye con una perspectiva localizada que amplía la comprensión de los efectos del consumo digital en contextos regionales específicos, al mismo tiempo que concientiza y destaca la necesidad de soluciones integrales que combinen educación, participación comunitaria y políticas públicas efectivas en el estado.

REFERENCIAS

- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Greenwood.
- boyd, d. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7(2), 117-140.
- Orben, A., & Przybylski, A. K. (2019). The association between adolescent well-being and digital technology use. *Nature Human Behaviour*, 3(2), 173-182.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Sage Publications.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2019). Media use is linked to lower psychological well-being: Evidence from three datasets. *Psychiatric Quarterly*, 90(2), 311-331.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.

STRUCTURAL FACTORS INFLUENCING THE PERCEPTION OF LACK OF OPPORTUNITIES AND MIGRATORY INTENTION OF UNIVERSITY STUDENTS IN TABASCO

Keily VIRGINIA GUILLEN RIVERO

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9011-4914>

Alan DANIEL CASTILLO SUÁREZ

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0100-1711>

Yazmin Isolda ALVAREZ GARCÍA

Doctora en estudios jurídicos Universidad Juárez Autónoma de Tabasco México

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0587-0406>

Sumario: I. Contexto local y diagnóstico, II. Fundamentos conceptuales, III. Estrategia de análisis, IV. Hallazgos principales, V. Análisis crítico, VI. Conclusiones

RESUMEN:

El desarrollo profesional de los jóvenes universitarios en Tabasco se ha visto limitado por condiciones estructurales que, en lugar de mejorar, continúan generando un entorno poco favorable para su crecimiento. Existe una percepción extendida de que las posibilidades de desarrollarse dentro del estado son escasas, lo que impacta directamente en las decisiones que toman los estudiantes respecto a su futuro inmediato. Esta percepción, cada vez más común entre quienes están por egresar de la universidad, se traduce con frecuencia en la intención de migrar nacional o internacionalmente.

Esta percepción es especialmente común entre los estudiantes próximos a egresar, para quienes el panorama local se muestra estancado y desconectado de sus aspiraciones. En consecuencia, muchos contemplan la migración no como una opción secundaria, sino como una decisión necesaria para acceder a mejores condiciones de vida. Esta intención no responde únicamente a factores económicos, sino también al deseo de reconocimiento profesional, acceso a la innovación y pertenencia a entornos que valoren su potencial.

Esta investigación busca analizar cómo los estudiantes de la Universidad Juárez Autónoma de Tabasco perciben su entorno profesional y qué factores influyen en su decisión de buscar oportunidades fuera del estado. Más allá de identificar si existe o no intención de migrar, se examina también hacia dónde se orienta esa intención: si a otros estados del país o al extranjero.

A través de la recolección de datos cualitativos y cuantitativos, se buscan patrones comunes en las motivaciones, expectativas y preocupaciones de los jóvenes. Se examina además el papel de las políticas públicas estatales, la desconexión entre las instituciones educativas y las estrategias de desarrollo regional, así como la falta de planes a largo plazo que promuevan la retención y el empoderamiento juvenil.

Se recogen respuestas que permiten identificar patrones comunes entre los jóvenes, así como los elementos del contexto local que influyen en sus decisiones. El objetivo es comprender de manera más clara y directa qué está fallando localmente desde la perspectiva de quienes están por ingresar al campo profesional.

Se busca demostrar cómo una estructura estatal débil, desarticulada y ajena a las necesidades reales de su juventud propicia un entorno en el que el talento no puede prosperar. La decisión de migrar no surge del capricho, sino de una evaluación crítica del entorno: para muchos estudiantes, quedarse representa conformarse con limitaciones que otras regiones han superado. Según la Encuesta Nacional de la Dinámica Demográfica (ENADID) del INEGI, Tabasco tuvo un saldo migratorio interno negativo del -1.6% en 2023, lo que lo ubicó como el segundo estado con mayor pérdida de población hacia otras entidades del país, entender esta percepción no solo permite diagnosticar una problemática, sino también reconocer la urgencia de construir condiciones que dignifiquen la permanencia, no como un sacrificio, sino como una posibilidad viable de desarrollo.

Palabras claves: Migración, Universitarios, Percepciones, Oportunidades, Desarrollo

Summary: I. Local Context and Diagnosis, II. Conceptual Foundations, III. Analytical Strategy, IV. Main Findings, V. Critical Analysis, VI. Conclusions

ABSTRACT:

The professional development of university students in Tabasco has been limited by structural conditions that, rather than improving, continue to create an unfavorable environment for growth. There is a widespread perception that the possibilities for advancement within the state are scarce, which directly influences the decisions students make about their immediate future. This perception, increasingly common among those nearing graduation, often translates into the intention to migrate, whether nationally or internationally.

This research seeks to analyze how students from the Universidad Juárez Autónoma de Tabasco perceive their professional environment and which factors influence their decision to seek opportunities outside the state. Beyond identifying whether there is an intention to migrate, the study also examines the direction of that intention: whether it is oriented toward other states in the country or abroad.

Responses are collected to identify common patterns among young people, as well as the local contextual elements that influence their decisions. The objective is to clearly and directly understand what is failing at the local level from the perspective of those about to enter the professional field.

This work aims to demonstrate how a weak, disjointed state structure, disconnected from the real needs of its youth, creates an environment where talent cannot thrive. The decision to migrate does not arise from whim, but from a critical assessment of their surroundings: for many students, staying means accepting limitations that other regions have already overcome. According to data from the National Survey on Demographic Dynamics (ENADID) conducted by INEGI, Tabasco recorded a negative internal migration rate of -1.6% in 2023, making it the second state with the highest population loss due to internal migration in Mexico, understanding this perception not only allows us to diagnose a structural issue, but also highlights the urgency of creating conditions that dignify permanence, not as a sacrifice, but as a viable path for development.

Keywords: Migration, University students, Perceptions, Opportunities, Development

Contexto local y diagnóstico

Tabasco, conocido como el Edén de México ha sido durante décadas uno de los estados con mayor riqueza natural del país. Con una economía históricamente anclada en la industria petrolera y un entorno biodiverso con amplio potencial de crecimiento, sin embargo, en los últimos años ese impulso ha perdido fuerza, la realidad es que las condiciones actuales se conflictúan para ser ideales, más que una situación de inseguridad generalizada dentro de este territorio, el ámbito laboral nos ofrece una mayor visión de la falta de oportunidades que los jóvenes toman en cuenta al momento de tomar decisiones acerca del área donde van a establecerse.

La refinería de Dos Bocas nació como una respuesta a la primera gran sacudida económica que vivió el estado en 2014, cuando la caída en los precios del crudo y la disminución en la producción de hidrocarburos provocaron una fuerte crisis laboral. Durante ese periodo, el desempleo en Tabasco superó el 10 %, la cifra más alta del país en ese momento (Tabasco Hoy, 2025). Con el anuncio de la refinería, se generaron empleos temporales y una sensación de alivio. Pero esa aparente recuperación fue de corta duración, en 2022 con la obra prácticamente concluida, muchas empresas comenzaron a retirarse y los contratos desaparecieron tan rápido como llegaron. La situación no solo regresó al punto inicial, sino que se agravó, con un nuevo descenso en la actividad productiva y la pérdida de miles de puestos laborales desencadenando las tasas de desempleo.

Entre 2022 y 2025, la entidad ha atravesado contrastes que explican por qué muchos consideran que quedarse es, en cierto modo, renunciar a oportunidades. Durante la construcción de Dos Bocas, inaugurada parcialmente en 2022, se vivió un auge temporal en el empleo formal. Sin embargo, tras concluir las obras principales, ese impulso no se sostuvo, y miles de plazas desaparecieron rápidamente (El Herald de Tabasco, 2025).

Uno de los factores más delicados que afectaron considerablemente la economía es la deuda acumulada por Petróleos Mexicanos (PEMEX) con proveedores locales. Actualmente, el monto supera los 3 mil millones de pesos, lo que ha provocado el cierre de más de 100 empresas en Tabasco y la pérdida de al menos 5,000 empleos directos (La Verdad Noticias, 2025). Esta falta de liquidez no solo ha dejado a decenas de compañías en el limbo, sino que ha generado un efecto en cadena: sin pagos ni circulante, muchas micro y pequeñas empresas simplemente no pueden continuar sus operaciones, forzando un cierre de estas aumentando nuevamente el desempleo. De hecho, líderes empresariales locales denuncian que las cifras reales de adeudos podrían ser mucho mayores, debido a servicios ya prestados que ni siquiera han podido facturarse.

Conforme a que la situación se ha visto empeorada por la finalización de proyectos como el Tren Maya y la misma refinería, que si bien atrajeron inversión temporal, también retiraron sus beneficios rápidamente, dejando un vacío difícil de llenar. Lo dijo recientemente el analista económico Héctor Magaña: la economía de Tabasco está profundamente vinculada a la salud financiera de PEMEX y al ritmo de la industria petrolera. Y cuando esa maquinaria falla como ocurre ahora, con caídas en la extracción, deuda impagable y pagos detenidos todo lo demás se desestabiliza (El Economista, 2025).

Aunque en 2024 hubo una aparente recuperación, con un 2.6 % de desempleo en el primer trimestre, los datos muestran que fue algo efímero. Durante al menos nueve meses consecutivos, Tabasco ocupó el primer lugar en desempleo a nivel nacional (El Ceo, 2025). Pero el problema no es solo la falta de trabajo: también lo son las condiciones laborales, los bajos salarios y la precariedad que enfrentan quienes sí logran emplearse.

Discutir el empleo en Tabasco implica también abordar el tema de la informalidad. Es común encontrar personas que trabajan arduamente cada día sin un contrato formal, sin seguro y sin beneficios. De hecho, más de la mitad de la fuerza laboral se encuentra en esta situación. Según datos del INEGI, Además, en el último trimestre de 2024, el 17.2% de los trabajadores se encontraban subocupados, lo que significa que tenían empleos que no les ofrecían ni el tiempo completo ni los ingresos necesarios para su sustento (INEGI, 2025).

En el primer trimestre de 2025, Tabasco registró una tasa de desempleo del 4.9 %, la más alta de México, mientras que el promedio nacional fue de solo 2.5 % (XeVT, 2025). El 66.7% de los ocupados en el estado estaban en la informalidad, lo que representa a miles de individuos sin garantías laborales, viviendo al día. Villahermosa, como cabecera municipal, tampoco escapó del impacto, ya que tuvo una tasa de desocupación del 4.4 %, colocándose entre las tres zonas metropolitanas con más desempleo en ese periodo (Tabasco Hoy Radio, 2025).

Hoy Tabasco vive una segunda crisis económica, y sus efectos son cada vez más visibles: precios más altos, empleos menos estables y un malestar que se siente en la calle, en las familias, en los jóvenes que miran hacia fuera con la esperanza de encontrar lo que aquí, por ahora, no tienen. Actualmente, Tabasco vive un momento clave en su historia laboral. Aunque ha sido protagonista de grandes proyectos, las cifras recientes muestran una realidad menos prometedora: altos niveles de desempleo, migración y falta de estabilidad para los jóvenes que buscan construir un futuro en el estado.

Gracias a estos factores esto se suma otro fenómeno preocupante: la migración interna. Tabasco es el segundo estado del país con más pérdida de población por este motivo. De acuerdo con cifras recientes, entre 2022 y 2024, se convirtió en el segundo estado con mayor migración interna del país, solo detrás de Guerrero, el 82.4 % de quienes se fueron lo hicieron por razones laborales, buscando un lugar donde sí puedan avanzar. Apenas un 5.8 % se mudó por motivos familiares y un 5.3 % por estudios, lo que deja ver con claridad cuál es la principal causa del éxodo (XeVT, 2024). Los jóvenes, sobre todo, están saliendo en busca de mejores oportunidades y calidad de vida. Esta fuga de talento es otro síntoma de la falta de respuestas efectivas frente a un panorama económico que no termina de consolidarse.

Fundamentos conceptuales

La migración juvenil es un fenómeno que afecta el futuro de Tabasco. Los jóvenes representan el talento que podría impulsar el desarrollo local, pero la falta de oportunidades para crecer profesionalmente hace que muchos opten por salir del estado. Esto tiene un impacto importante no solo en su presente, sino en el potencial económico de la región a futuro, ya que su partida reduce la capacidad innovadora y el capital humano necesario para que Tabasco avance.

En los últimos años, Tabasco ha enfrentado una pérdida preocupante de capital humano, especialmente entre su población joven. Muchos habitantes entre 18 y 29 años, así como adultos de 30 a 44 años, han optado por dejar el estado en busca de mejores oportunidades principalmente laborales, lo que refleja no solo un problema económico, sino también una falta de incentivos para el desarrollo profesional dentro de la región, apoyado por las cifras. De acuerdo con datos de la Encuesta Nacional de la Dinámica Demográfica, Tabasco se posiciona como el segundo estado con mayor pérdida de población por migración interna, siendo el 82.4 % de estos movimientos motivados por razones laborales (XeVT, 2024). Para comprender por qué estos fenómenos impactan con mayor fuerza a los jóvenes, es útil recurrir a marcos teóricos que analizan la migración desde una perspectiva del desarrollo personal.

La teoría de expulsión-atracción (push-pull), sostiene por su parte que las personas migran tanto por condiciones negativas en su lugar de origen (como desempleo, inseguridad o falta de oportunidades) como por elementos atractivos en el destino (como calidad de vida o mayor

proyección profesional). En Tabasco, muchos jóvenes perciben un entorno que limita su desarrollo y no les garantiza condiciones para alcanzar sus metas, este enfoque adquiere una dimensión crítica: los altos niveles de desempleo juvenil, la informalidad laboral y la limitada diversificación económica del estado configuran un entorno poco favorable para el desarrollo profesional de las nuevas generaciones. La falta de industrias sólidas fuera del sector principal, sumada a las condiciones de acceso a empleo digno lo que los motiva a migrar hacia zonas que les ofrezcan un horizonte más prometedor, ya sea de manera nacional como tomando en consideración incluso la opción internacional (García Sánchez, 2017).

Otra perspectiva útil para comprender este fenómeno es la teoría del capital humano, que plantea que las personas migran con el objetivo de maximizar el retorno de sus habilidades, conocimientos y educación. En contextos donde la estructura económica local no permite aprovechar ese capital, los individuos especialmente los jóvenes se ven forzados a trasladarse a lugares donde sus capacidades sean valoradas y recompensadas ya que según sus capacidades, estudios y experiencias mantienen un mayor capital humano el cual se traduce en mejores retribuciones a la hora de acercarse al entorno laboral (Quintero Montaña, 2020).

En Tabasco, muchos egresados de nivel medio superior y superior enfrentan un mercado laboral restringido, sin opciones reales para crecer profesional o económicamente. Esta desconexión entre formación académica y oferta laboral genera una sensación de estancamiento que empuja a los jóvenes a migrar no solo como una forma de sobrevivir, sino como una estrategia para desarrollar su potencial en entornos más próximos a sus expectativas.

Por otro lado, la teoría centro-periferia, formulada inicialmente por Raúl Prebisch, explica las desigualdades territoriales a partir de una estructura económica jerárquica donde las regiones centrales concentran el poder, la inversión y el desarrollo, mientras que las periferias quedan subordinadas, limitadas a un menor valor agregado. Esta dinámica perpetúa la dependencia y el rezago estructural en las zonas periféricas, que se ven forzadas a adaptarse a las lógicas del centro sin autonomía suficiente para impulsar su propio desarrollo. Así, se configura una relación desproporcionada que impide una redistribución equitativa de recursos y oportunidades, reproduciendo ciclos de migración en busca de oportunidades que pueden ser proporcionadas por regiones centrales (Cañón Niño & Ramírez Díaz, 2022).

En el caso de Tabasco, esta teoría resulta especialmente útil para interpretar su dinámica migratoria. A pesar de su potencial económico, la región continúa siendo tratada como periferia dentro del modelo nacional. Esto incentiva a los jóvenes a buscar oportunidades en las “zonas centro”, como Ciudad de México, donde las posibilidades de movilidad social y profesional son más altas.

Estos elementos teóricos permiten comprender que la decisión de migrar no responde únicamente a aspiraciones individuales, sino que se encuentra profundamente influenciada por hechos que han moldeado la percepción del territorio, difiriendo en el potencial económico con el que el estado cuenta. En Tabasco, dichas condiciones confluyen con fuerza: una economía dependiente, oportunidades laborales limitadas, centralismo presupuestal y una histórica desigualdad regional. En este escenario, la migración deja de ser una elección libre y se vuelve una respuesta racional ante la precariedad persistente. Las cifras no solo confirman este fenómeno, sino que reflejan una narrativa compartida en una dirección, fuera del estado, en otras ocasiones fuera del país.

Estrategia de análisis

Este trabajo se desarrolla bajo un enfoque cualitativo transversal, con el propósito de entender el fenómeno de la migración juvenil desde la voz misma de quienes lo viven, especialmente en el contexto particular de Tabasco. A través de una encuesta cerrada dirigida a estudiantes de la

Universidad Juárez Autónoma de Tabasco, se buscó captar información clara, directa, que reflejara sus expectativas profesionales, su percepción sobre el entorno laboral local, y las motivaciones o los desincentivos que moldean la decisión de migrar o quedarse.

Pero más allá de simplemente describir respuestas, el análisis se adentra en interpretar con profundidad y un sentido crítico los elementos que dan forma a las aspiraciones de estos jóvenes. En este sentido, el estudio dialoga con marcos teóricos sólidos, como la teoría centro-periferia, la perspectiva del capital humano, y las explicaciones estructurales del desempleo juvenil. Estas herramientas permiten vislumbrar los mecanismos sociales que empujan a muchos a ver la migración no solo como una opción, sino como un proyecto de vida indispensable para alcanzar sus metas.

Además, la estrategia analítica intenta conectar lo individual con lo colectivo, reconociendo que la decisión de migrar o permanecer está tejida en un entramado más amplio de factores estructurales. Hay un desgaste palpable en la confianza hacia las instituciones y un desencanto creciente frente a las perspectivas profesionales que ofrece el estado. Esa sensación, que a veces parece un peso invisible, afecta el ánimo y moldea las decisiones, especialmente en quienes están a punto de egresar y enfrentarse a un mercado laboral incierto y competitivo.

Por eso, este análisis busca ir más allá del diagnóstico frío. Es un ejercicio reflexivo, un llamado a mirar de frente las tensiones y contradicciones que atraviesan a la juventud tabasqueña. Y es también un impulso para generar propuestas y abrir espacios para futuras investigaciones, políticas públicas o proyectos institucionales que realmente puedan fomentar el desarrollo y la retención del talento joven en su propio territorio, para que no tengan que irse en busca de un futuro que debería estar al alcance de su propia tierra

Hallazgos principales

Al desarrollar esta investigación, escuchar, leer y conectar con lo que piensan y sienten otros jóvenes, uno de los hallazgos que más nos alertó fue la distancia entre lo que se estudia y lo que realmente se puede ejercer en Tabasco. Muchos coincidieron en que, aunque se esfuerzan por prepararse, el panorama laboral en el estado no está a la altura de esas aspiraciones. El problema no es que no quieran quedarse: es que quedarse, para muchos, implica renunciar a ejercer su carrera dignamente. Es frustrante ver cómo tantos egresados terminan desempeñando trabajos que no reflejan todo el camino que recorrieron para graduarse. Esa sensación de impotencia se repite y se comparte.

También, el tema de la migración aparece como un pensamiento constante, casi como un plan de respaldo, y no porque no amen su estado y su cultura, sino porque sienten que quedarse es estancarse. Para la mayoría, irse no significa huir, sino buscar opciones. Aun así, tomar esa decisión es complejo. Hay culpa, miedo, nostalgia. La mayoría quisiera construir aquí su futuro, pero sienten que el entorno les exige marcharse para poder avanzar. Eso, aunque parezca contradictorio, habla de un fuerte arraigo emocional.

Otro punto que encontramos es que, aunque muchos se sienten limitados por el contexto, no han perdido la capacidad de soñar ni de exigir algo mejor. Hay crítica, hay análisis, hay mucha conciencia. No nos topamos con juventudes indiferentes ni apáticas, sino con jóvenes que piensan, que cuestionan y que, incluso con todo en contra, buscan salir adelante. Es una juventud que no se conforma.

En el marco de este trabajo, se aplicó una encuesta cerrada a 22 jóvenes universitarios con el fin de conocer sus percepciones sobre el entorno profesional en Tabasco. Ante la pregunta “¿Te gustaría ejercer tu profesión dentro de Tabasco?”, solo el 40.9% respondió afirmativamente, mientras que un 27.3% indicó que no y un 31.8% declaró no estar seguro, lo cual refleja una marcada incertidumbre sobre el futuro laboral en la entidad. Además, el 86.4% de los

encuestados considera que la situación económica de Tabasco es regular con un 45.5% o mala 40.9%, y un 63.6% percibe que existen muy pocas oportunidades profesionales para jóvenes universitarios.

Este contexto ha influido directamente en la disposición a migrar: un 59.1% respondió que sí migraría definitivamente, y un 36.4% afirmó haberlo pensado. Las principales motivaciones para emigrar fueron las mejores oportunidades laborales 40.9%, la calidad de vida 27.3% y los mejores sueldos 18.2%. Finalmente, los factores que más desalientan a los encuestados a quedarse en el estado después de graduarse son la falta de oportunidades 57.1% y la ausencia de crecimiento profesional 23.8%, lo que confirma un panorama poco alentador para la retención de talento joven en la región.

Lo que reflejan estas respuestas va mucho más allá de simples porcentajes. Hay una sensación clara de que quedarse en Tabasco, para muchos, no parece ser una opción viable. Aunque el estado ha sido promovido como una tierra de oportunidades, sobre todo por su riqueza natural, lo cierto es que esto no se traduce en mejoras tangibles para quienes están por dar el salto al mundo laboral. La mayoría no habla desde la desesperación, sino desde una especie de cansancio lúcido: saben que, si quieren avanzar, probablemente tengan que hacerlo lejos de aquí. Además, resulta llamativo que nadie haya marcado la inseguridad como un motivo principal para irse. No es que no exista, es simplemente que pesa más la falta de oportunidades, los sueldos bajos o la sensación de estancamiento. Es como si el problema ya no fuera “qué tan difícil es quedarse”, sino “¿qué sentido tiene hacerlo?”. Y eso, al final, es quizá lo más alarmante de todo: que no se estén yendo por miedo, sino por falta de futuro.

Este trabajo nos permitió ver que el problema no es solo económico ni únicamente estructural. Es también profundamente humano, lo conlleva a una problemática social tanto en la actualidad como en el futuro cercano. Lo que está en juego aquí no son únicamente estadísticas, sino historias, expectativas, decepciones y deseos colectivos. Y eso, por sí solo, ya exige atención

Análisis crítico

Al mirar de cerca lo que revelan los datos y las teorías, uno se da cuenta de que, aunque la teoría de expulsión-atracción, el capital humano y el centro-periferia nos dan una base sólida para entender por qué los jóvenes migran en Tabasco, no cuentan toda la historia. La verdad es que las decisiones de los jóvenes no son solo frías y racionales; detrás hay incertidumbre, emociones encontradas y un sentido profundo de pertenencia que las teorías clásicas muchas veces no alcanzan a captar. Por ejemplo, la familia, los lazos con amistades y hasta el miedo a lo desconocido juegan un papel fundamental, a veces más que las simples cifras económicas. Esto nos lleva a pensar que hace falta un enfoque más amplio, que incorpore no solo la economía, sino también lo humano y social.

Además, si vemos la realidad local con ojos un poco más atentos, notamos que la falta de oportunidades no solo afecta el bolsillo de los jóvenes, sino también su ánimo, sus sueños y la confianza que tienen en el futuro. Muchos sienten que, por más que se esfuercen, el reconocimiento y las condiciones dignas son esquivos. Y es que cuando el entorno no responde a sus expectativas, la frustración se instala y eso genera un desencanto profundo. Es aquí donde las políticas públicas deberían hacer la diferencia, pero la realidad es que muchas veces parecen distantes o poco efectivas. Esto provoca una especie de vacío social, una desconexión que empuja a que la migración no sea solo una opción, sino la salida que parece inevitable para muchos.

Esta situación no es nueva en el panorama latinoamericano. En países como Venezuela o Cuba, la falta estructural de oportunidades, la precariedad laboral y el estancamiento económico han obligado a millones de personas a migrar, no sólo a otras regiones, sino directamente al

extranjero. En ambos casos, el éxodo no fue una elección individual, sino una estrategia colectiva de supervivencia. Si bien en México el fenómeno aún opera mayoritariamente a nivel interno, el patrón comienza a parecerse: las condiciones en ciertas entidades, como Tabasco, están orillando a su población universitaria a mirar hacia fuera, a contemplar su futuro en otros estados como única posibilidad real de crecimiento. Esta comparación no pretende comparar escenarios, sino advertir cómo, si se ignoran los signos tempranos, la fuga de talento puede convertirse en una constante nacional.

También es importante reconocer que hay aspectos que aún no hemos explorado lo suficiente. Por ejemplo, ¿cómo viven emocionalmente estos jóvenes el hecho de partir? ¿Qué impacto tiene la migración en las familias que se quedan atrás? ¿Y qué pasa con la gente que sueña con regresar, pero no sabe si podrá hacerlo?

Las consecuencias de esta fuga constante de talento no son solo números o estadísticas. Son historias de sueños interrumpidos, de potencial que se va y que difícilmente regresa. Esta pérdida afecta no solo la economía, sino también el tejido social: se fragmentan comunidades, se debilitan familias, y se generan brechas cada vez más grandes. La falta de oportunidades puede desencadenar problemas sociales que van desde la inseguridad hasta la pérdida de sentido de comunidad, y la verdad es que eso nos debería preocupar a todos, porque habla de un riesgo para el futuro mismo de Tabasco.

Por último, es fundamental entender que este fenómeno es mucho más complejo de lo que parecen indicar los datos fríos. Para abordarlo de manera efectiva, necesitamos abrir la mirada y combinar enfoques: no solo analizar números o tendencias, sino también escuchar historias, emociones y contextos culturales. Solo así podremos diseñar políticas y estrategias que realmente conecten con las necesidades de los jóvenes y detengan esta sangría de talento que, de continuar, podría dejar a Tabasco sin sus futuras generaciones de líderes, profesionales y soñadores.

Conclusiones

Al hablar de la migración juvenil en Tabasco, no basta con ver números o porcentajes. Hay que mirar con más profundidad. Detrás de cada decisión de partir hay una historia, muchas veces marcada por la frustración, otras por el cansancio, y casi siempre por la esperanza de encontrar algo que aquí parece escaso: oportunidades reales. No se trata únicamente de un fenómeno estadístico. Es un reflejo de lo que está ocurriendo a nivel estructural y, sobre todo, humano.

Muchos jóvenes en Tabasco sienten que, aunque se esfuercen, el panorama no cambia. Estudian, se preparan, se forman, pero al finalizar su trayectoria académica, el camino se vuelve confuso. Lo que encuentran es un entorno laboral limitado, mal remunerado y, en muchos casos, indiferente a sus capacidades. A pesar de tener las herramientas para contribuir activamente al desarrollo del estado, terminan viendo en otras ciudades, o incluso en otros países, una salida más lógica. Esa sensación de tener que irse para avanzar no debería ser normal, pero lamentablemente se ha vuelto parte del día a día en algunas áreas.

Además, esta realidad no responde solo a una falta de empleos. Lo que se pone en juego es algo más profundo: el reconocimiento al mérito, la posibilidad de construir una vida digna, y la confianza en que el esfuerzo personal encontrará algún valor capital. Cuando eso no sucede, cuando el entorno parece cerrado o indiferente, se empieza a gestar una desconexión. Y no es que los jóvenes no quieran quedarse. Muchos de ellos desearían hacerlo. Tienen vínculos, raíces, afectos. Pero la permanencia deja de ser una opción cuando se convierte en una renuncia a sus aspiraciones.

Tabasco, con todo su potencial productivo, ha sido durante años un territorio que promete mucho, pero entrega poco en términos de desarrollo equitativo. Aun con proyectos de gran

escala, la estabilidad económica no se distribuye de manera justa ni alcanza a quienes más la necesitan. Las zonas urbanas crecen de forma desordenada, mientras que las rurales siguen rezagadas. Y en medio de ese desequilibrio, los jóvenes enfrentan una disyuntiva que no debería existir: quedarse a luchar contra un sistema que no los incluye o buscar su lugar en otro sitio que sí los valore.

Lo más preocupante es que esta dinámica no se ha transformado con el paso del tiempo. Por el contrario, parece estancarse. Las políticas públicas, cuando existen, muchas veces no responden a las necesidades reales de esta generación. Los programas de empleo juvenil resultan ineficientes o poco accesibles, y las instituciones encargadas de impulsar el desarrollo han perdido, en muchos casos, la confianza de la ciudadanía. Sin esa confianza, cualquier iniciativa, por bien intencionada que sea, termina siendo insuficiente.

Reconocer la magnitud del problema ya es un primer paso. Escuchar a los jóvenes, entender lo que buscan y diseñar políticas que respondan a esa realidad concreta es imprescindible. No se trata de retenerlos a toda costa, sino de construir un entorno donde quedarse no implique conformarse, sino proyectarse. Donde emprender un camino profesional dentro del estado sea tan viable como hacerlo fuera de él o incluso una mejor opción.

Tabasco debe convertirse en un espacio donde el talento local sea valorado y aprovechado. Esto requiere voluntad política, inversión inteligente y, sobre todo, una apuesta por la equidad. No se trata únicamente de crear empleos, sino de generar condiciones dignas, sostenibles y acordes al perfil de quienes egresan de universidades y centros de formación.

El futuro del estado está íntimamente ligado a lo que suceda con su juventud. Si esta sigue sintiendo que su mejor opción es marcharse, el impacto no será solo individual. Será también colectivo. Porque cada joven que se va representa no solo un talento perdido, sino también una voz menos en la construcción de un Tabasco más justo, más fuerte y más pleno.

Bibliografía

- Tabasco Hoy. (2025). (<https://www.tabascohoy.com/tabasco-segunda-crisis-economica-en-10-anos/>)
- El Heraldo de Tabasco. (2025). (<https://oem.com.mx/elheraldodetabasco/tendencias/cuantos-desempleados-hay-en-tabasco-13109969>)
- La Verdad Noticias. (2025). (<https://laverdadnoticias.com/mexico/crisis-en-tabasco-deuda-de-pemex-por-mas-de-3-mil-millones-ahoga-a-proveedores-cause-cierres-y-despidos-masivos-20250627?amp=1>)
- El Economista. (2025). (<https://www.eleconomista.com.mx/amp/estados/tabasco-aguascalientes-sinaloa-sonora-crisis-20250130-744409.html>)
- El Ceo. (2025). (<https://elceo.com/economia/tabasco-lidera-desempleo-en-mexico-por-noveno-mes-consecutivo/>)
- INEGI. (2025). (https://www.inegi.org.mx/contenidos/saladeprensa/boletines/2025/enoe/enoe2025_05_Tab.pdf)
- XeVT. (2025). (<https://www.xevt.com/tabasco/tabasco-con-la-tasa-mas-alta-de-desocupacion-en-1er-trimestre-del-ano-inegi/375437>)
- Tabasco Hoy Radio. (2025). (<https://tabascohoyradio.com/durante-el-primer-trimestre-de-2025-tabasco-encabeza-la-lista-de-entidades-con-las-tasas-mas-altas-de-desempleo-con-una-tasa-de-4-9-por-ciento-de-acuerdo-al-instituto-nacional-de-estadistica-geogra/>)
- XeVT. (2024). (<https://www.xevt.com/tabasco/tabasco-segundo-estado-que-mas-pierde-poblacion-por-migracion-interna/322524>)
- XeVT. (2024). (<https://www.xevt.com/noticias/estado/tabasco-segundo-estado-con-mayor-migracion-interna-en-el-pais/>)

García Sánchez, M. (2017). (<https://ojs.ual.es/ojs/index.php/RIEM/article/download/1963/2566/5675>)
Quintero Montaña, W. J. (2020). (https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2448-66552020000100239)

A THEMATIC ANALYSIS OF THE EFFECTS OF ACADEMIC UNDERACHIEVEMENT AND SCHOOL ABSENTEEISM ON YOUTH VIOLENCE

AKADEMİK BAŞARISIZLIK VE OKUL DEVAMSIZLIĞI'NIN GENÇLİK ŞİDDETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN TEMATİK DEĞERLENDİRİLMESİ

Özlem DOĞAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yük. Lis. Öğr.,

Orcid:0009-0003-4726-6287

Özet

İnsan yaşamının 15-25 yaş aralığı “gençlik” olarak tanımlanmakta, doğumdan ölüme kadar uzanan yaşamın en dinamik evresi olan gençlik, ergenliği de içinde barındırdığından dolayı bilim insanlarının dikkatle üzerinde durduğu bir evreyi sembolize etmektedir. Ergenlik, bireyde fiziki, psikolojik, bilişsel ve cinsel değişimin yoğun yaşandığı ve bireyin bu değişim sürecini kabullenmekte zorlandığı, kendisi ve çevresiyle sıkça çatışma yaşadığı bir dönemdir. Dünya Sağlık Örgütüne göre (WHO) şiddet türleri arasında “gençlik şiddeti” hızla artmakta, neden-sonuç ve ortaya çıkan maliyetleri açısından dünya toplumlarının öncelikli sorunları arasında yer almaktadır.

Gençlik çocukluk üzerinde şekillenen, yetişkinlik dönemini şekillendiren bir olgu olup, ailede başlayan gençliğin sosyalleşme süreci okul ve sosyal çevrenin katılmasıyla gelişimine devam etmektedir. Eğitim ve öğretim kurumlarındaki ilişkiler, okul ve sınıf iklimi özellikle akranlarla kurulan bağlar bu dönemde bireylerin yaşamında önemli bir yer edinmektedir. Dolayısıyla gençler arasında gözlenen şiddet davranışları ile okul ve akran gruplarının davranış kalıpları birçok araştırma bulgularında ilişkilendirilmekte, önemli bir sosyal sorun olan gençlik şiddeti konusunda ülkemizde yapılan akademik çalışmalar giderek artmaktadır. Yapılan araştırmalarda özellikle gençlerin okul devamsızlığı ve akademik başarısızlık değişkenlerinin gençler arasındaki şiddet davranışları üzerindeki etkilerine vurgu yapıldığı gözlenmektedir.

Bu bağlamda araştırma Türkiye’de son yirmi yılda (2005 -2025) gençlik şiddeti konusunda yapılan ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinde kayıtlı bulunan lisansüstü (tıpta uzmanlık, sanatta yeterlilik, yüksek lisans, doktora) araştırmaları konu edinmektedir. Literatür taraması tekniği kullanılarak, incelenen araştırmalar anabilim dallarına göre sınıflandırılmış, tematik inceleme ile elde edilen bulgular değerlendirilmiş, gençlerin okul ilişkileri çerçevesinde akademik başarısızlık ve okul devamsızlığı değişkenlerine yönelik elde edilen bulgular incelenerek yorumlanmıştır. Sınıflandırılan ve değerlendirilen bulguların gelecekte yapılacak araştırmalara kolaylık sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Gençlik şiddeti, Gençlik ve Okul, Akademik başarısızlık ve şiddet, Okul devamsızlığı ve şiddet.

Abstract

The age range of 15 to 25 is defined as "youth," representing the most dynamic phase of life from birth to death. As it encompasses adolescence, youth symbolizes a stage that draws

significant attention from scientists. Adolescence is a period marked by intense physical, psychological, cognitive, and sexual changes, during which individuals often struggle to accept these transformations and frequently experience conflicts with themselves and their surroundings. According to the World Health Organization (WHO), among the various forms of violence, “youth violence” is rapidly increasing and is considered one of the most pressing issues globally in terms of its causes, consequences, and the costs it incurs.

Youth, shaped by childhood and shaping adulthood, also signifies the inclusion of school and social environments in the socialization process that begins within the family. The relationships formed within educational institutions, school and classroom climates, and especially bonds established with peers, hold significant importance in the lives of individuals during this period. Consequently, violent behaviors observed among youth are often associated with the behavioral patterns of schools and peer groups in many research findings. In this regard, academic studies on the serious social issue of youth violence have been increasingly conducted in Türkiye. These studies frequently emphasize the impact of variables such as school absenteeism and academic failure on violent behaviors among youth.

Within this context, the present research focuses on postgraduate studies (including medical specialization, proficiency in art, master’s, and doctoral theses) conducted in Türkiye over the past two decades (2005–2025) on the topic of youth violence, as recorded in the Council of Higher Education Thesis Center. Using the literature review method, the examined studies were classified according to their academic disciplines, and the findings obtained through thematic analysis were evaluated. The findings related to academic failure and school absenteeism within the context of school relations among youth were examined and interpreted. The classification and evaluation of these findings aim to facilitate future research on the subject.

Keywords: Youth, Youth Violence, Youth and School, Academic Failure and Violence, School Absenteeism and Violence.

Giriş

Son yıllarda gençler arasında artış gösteren şiddet olaylarının yalnızca bireysel nedenlere ya da toplumumuza özgü dinamiklere indirgenemeyeceğini kabul etmek gerekir. Şiddet, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdüren ve hiçbir zaman gündemden düşmemiş bir olgudur. Kimi zaman sorunların çözümünde şiddete bir araç olarak başvurulmuş, kimi zaman ise şiddetin toplumsal yapıdan tamamen çıkarılmasına yönelik yollar araştırılmıştır.

Her toplumsal ve insani olayda olduğu gibi, şiddetin de çok çeşitli nedenleri ve belirleyicileri bulunmaktadır. Bireylerin belli bir zaman diliminde sergilediği şiddet davranışlarının bile birden fazla nedene bağlı olabileceği dikkate alındığında, sorunu değerlendirirken dar kalıplara sıkışıp kalmak ya da belirli çözüm yöntemlerinde ısrarcı olmak yerine, farklı bilimsel yaklaşımları ve görüşleri içerebilecek çok yönlü ve esnek bir değerlendirme biçimi benimsemek gerekmektedir. “Dolayısıyla, şiddetin sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlarda değerlendirilmesinin yanı sıra, bireysel, ailesel ve kurumsal faktörlerin de bu olguyu anlamada büyük önem taşıdığını ve dikkate alınması gerektiğini” (Hökelekli, 2007) vurgulamak gerekir.

Aile, bireyin kendini güvende hissettiği, sevildiği, değer gördüğü ve kişilik gelişiminin temellerini attığı temel toplumsal kurumdur. Bireylerin bakım, beslenme ve güven gibi temel gereksinimlerinin karşılandığı; fiziksel ve ruhsal sağlığın korunup geliştirildiği bir yapı olan aile, aynı zamanda çocukların şiddeti ilk kez deneyimledikleri ve uygulamaya başladıkları ilk ortamdır. “Aile içi şiddet, bireye yönelik yoğun eleştirileri ve küçük düşürmeleri, sözlü saldırıları, cinsel baskı ve saldırıları, fiziksel zarar vermeyi ve korkutmayı, günlük faaliyetlerin ve özgürlüğün kısıtlanmasını içermektedir” (Çakır & Kumcağız, 2024). Aile içi şiddet, küresel ölçekte en yaygın ve temel sorunlardan biri olmasına rağmen, sağlık alanında en az tanı konulan problemler arasında yer almaktadır.

Gençlik, bireyin kişilik gelişimi, kimlik kazanımı ve toplumsal rollerini tanımladığı kritik bir yaşam evresidir. Bu dönemde edinilen değerler, bireyin hem topluma uyumunu hem de ileriki yaşamını büyük ölçüde şekillendirmektedir. Genç nüfus oranı ise, ülkelerin sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleri açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler'in tanımına göre 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfus, 1950 yılında dünya genelinde toplam nüfusun %20,8'ini oluştururken, bu oran 2024 yılı itibarıyla %14,9'a düşmüştür (TÜİK, 2022). Türkiye'de genç nüfusun durumu da benzer bir seyir izlemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, 2022 yılında dünya genelinde genç nüfus oranı %15,5 iken, Türkiye'de bu oran %15,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, Türkiye'nin genç nüfus oranının dünya ortalamasının hemen altında olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre ise 2024 yılsonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu 85.664.944 kişiye ulaşmış, 15-24 yaş grubundaki genç nüfus ise 12.763.159 kişi olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre genç nüfus, toplam nüfusun %14,9'unu oluşturmaktadır. Ayrıca bu grubun %51,2'sini erkekler, %48,8'ini ise kadınlar teşkil etmektedir (TÜİK, 2024).

Gençliğin yalnızca sayısal verilerle değerlendirilmesi, toplumsal gerçekliği tam olarak yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Genç bireylerin içinde bulunduğu aile ve sosyal çevre, onların psiko-sosyal gelişimi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bireyin doğumundan itibaren başlayan öğrenme süreci, öncelikle aile ortamında gerçekleşmekte ve burada kazanılan ilk öğretiler, bireyin toplumsal davranışlarını şekillendirmektedir. Ne yazık ki sağlıklı aile ortamı, aynı zamanda şiddetin öğrenildiği ilk sosyal kurum olmaktadır. Aile içindeki huzursuzluk, ilgisizlik, fikir ayrılıkları ve çatışmalar; gencin kendisini anlaşılmamış ve onaylanmamış hissetmesine neden olmakta, bu durum da şiddete yönelme riskini artırmaktadır. Bu bağlamda, aile ortamında şiddet eğilimli davranışlara tanık olan ya da bu davranışlara maruz kalan genç bireyler, zamanla bu tutumları içselleştirerek yeniden üretme eğilimine girebilmektedir. Bu öğrenilmiş davranış kalıplarının ikinci durağı ise çoğu zaman okul ortamı olmaktadır. Okul, genç bireyin sosyalleştiği ikinci temel çevre olarak, şiddet eğilimlerinin dışa vurumun da önemli bir alan haline gelebilmektedir. Sürecin genç bireylerin yalnızca bireysel gelişimini değil, aynı zamanda toplum güvenliğini ve sosyal bütünlüğü de tehdit eden sonuçlara yol açabilmektedir. Genç nüfusun hem niceliksel hem de niteliksel özellikleriyle değerlendirilmesi; aile yapısının, eğitim ortamlarının ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, gençlerin şiddet ve suç davranışlarına yönelimlerinin önlenmesinde kritik öneme sahiptir. Şiddeti önleyecek politikalar geliştirilirken yalnızca demografik verilere değil, gençlerin içinde bulundukları sosyal yapıların derinlemesine analizine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Okul Ortamı ve Gençlik Şiddeti Konusunda Ülkemizde Yapılmış Araştırmalar

Okul ortamı, sınıf iklimi ve okul çevresinde şekillenen akran ilişkileri, aile yaşamının ardından bireyin sosyalleşme süreçlerini etkileyen en önemli faktörlerdir. Bireyin çevresinde gerçekleşen karşılıklı ilişkiler bireyin olumlu/olumsuz kişilik gelişimini etkilerken, bu dönemlerde yaşanan ergenlik çatışmaları olumsuz alanı daha da karmaşıklştırmaktadır. Ülkemizde okul ve genç ilişkilerini çeşitli boyutlarda inceleyen araştırmalar dikkat çekmekle beraber, gençlerin okulla ilişkilerinde akademik başarısızlıkları ve devamsızlıklarının da önemli değişkenler olarak ele alındığı görülmektedir. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi kayıtlarında son yirmi yılda yer alan lisansüstü araştırmalarda gençlik ve şiddet olgusunun farklı disiplinler boyutunda ele alındığı görülmektedir.

Tablo 1. YÖK Ulusal Tez Merkezi (UTM) Kayıtlarında Yer Alan 2005-2025 Yılları Arasında Gençlikte Şiddeti ve Akademik Başarı İlişkisi Konusunda Yapılmış Lisansüstü Araştırmaların Dağılımı

Araştırmanın Adı	Araştırmacı	Yılı	Türü	Alanı
Okullarda Şiddetin Kaynaklarına İlişkin Öğretmen, Yönetici Ve Öğrenci Görüşleri	Seda PARLADIR	2009	Yüksek Lisans Tezi	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Özel Ve Devlet Liselerinde Şiddete Eğilim Nedenleri Ve Şiddet Etkenlerinin Karşılaştırılması: Üsküdar Örneği	Erkan GÖKTAŞ	2010	Yüksek Lisans Tezi	Disiplinlerarası Alan
Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Zorba/Kurban Davranışları ile Sosyal Beceri ve şiddete Yönelik Tutumları	Mehmet ÜNALMIŞ	2010	Yüksek Lisans Tezi	Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Okullarda Şiddet Ve Suç: Eskişehir Örneği	Hülya ÖRKİ	2013	Yüksek Lisans Tezi	Sosyoloji Anabilim Dalı
Gençlik Şiddetinin Toplumsal Nedenleri (Sivas Merkez İlçe Örneği)	Güney NAİR	2015	Doktora Tezi	Sosyal Bilimler
Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek Ve Şiddet Eğilimi	Didem DAVLI TEMEL	2018	Yüksek Lisans Tezi	Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
Aile İçi Şiddetin Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle İlişkisi: Diyarbakır Bağlar Örneği	İrfan YILDIRIM	2020	Doktora Tezi	Sosyal Bilimler
Ergenlerde Şiddet Eğilimi İle Akademik Kendini Engelleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Zeliha PALA	2020	Yüksek Lisans Tezi	Eğitim Bilimleri

2009 yılında Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen “Okullarda Şiddetin Kaynaklarına İlişkin Öğretmen, Yönetici ve Öğrenci Görüşleri” başlıklı araştırma Parladır tarafından, Antalya ilindeki ortaöğretim kurumlarından seçilen bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 25 okul yöneticisi, 750 öğretmen ve 1500 öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan gençlerin % 53,7’si kız öğrenci ve % 46,3’ü ise erkek öğrencidir. Çalışmaya katılan gençlerin büyük kısmını kız öğrenciler oluşturmuştur. % 59,2’lik kısmı rehberlik servisinin olduğu ve etkili çalıştığı okullarda okumaktadır. Araştırmada, okul ortamında şiddet olgusuna ilişkin katılımcıların görüş ve değerlendirmeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre öğretmenler; öğrenciler açısından şiddeti tetikleyen risk faktörlerini, yaşa bağlı olarak ortaya çıkan kendini kanıtlama gereksinimi, öğretmenler açısından ergenlik dönemindeki bireylerle etkili iletişim kurmada yaşanan güçlükler ve aile bağlamında ise öğrencilerin problemlili aile yapısına sahip olmaları şeklinde sıralamaktadır. Öğrenciler ise; bireysel düzeyde olumsuz arkadaş çevresi, öğretmenlere yönelik olarak derslerin monoton ve ilgisiz biçimde işlenmesi, aileye ilişkin olarak ise yine aile içi sorunları başlıca risk unsurları olarak belirtmişlerdir. Eğitim sisteminin yapısı da öğrencilerin şiddet eğilimlerini şekillendiren bir diğer önemli etkidir. Baskıcı, ezberci ve otoriter eğitim sistemlerinde yetişen çocuklar, duyarsız, özgüvensiz ve saldırgan bireylere dönüşme eğilimindedir. Aile içinde yaşanan otoriter ve baskıcı ilişki biçimleri okulda da devam ettiğinde, çocuklar şiddeti bir tepki ve başa çıkma aracı olarak kullanabilmektedir.

Ayrıca, öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme imkânlarının sınırlı olması, onları okul dışı şiddet içerikli ortamlara itmektedir. Ülkemizdeki birçok okul, öğrencilere ders dışı saatlerde yaratıcı, sosyal ve sportif etkinlikler sunma konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu eksiklik, öğrencilerin hem kişisel gelişimlerini olumsuz etkileyerek akademik motivasyonlarını düşürmekte hem de onları suça ve şiddete yönlendiren bir risk faktörü olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Sonuç olarak, düşük akademik başarı, okuldan kopukluk, sağlıksız eğitim sistemleri ve boş zamanların etkili yönetilememesi, gençlerde şiddet davranışlarının artmasına katkıda bulunan başlıca okul bağlantılı etkenler olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin okul aidiyetlerini güçlendirmek, akademik başarılarını desteklemek ve sağlıklı okul iklimleri oluşturmak, gençler arasında şiddeti azaltmada temel stratejiler olarak ortaya konmaktadır.

İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde kabul edilen (Göktaş, 2010) “Özel ve Devlet Liselerinde Şiddete Eğilim Nedenleri ve Şiddet Etkenlerinin Karşılaştırılması: Üsküdar Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde yer alan on farklı lisede yürütülen alan araştırmasının bulgularına yer verilmiştir. Çalışma kapsamında 300 öğretmen ve öğrenciye iki ayrı anket uygulanmıştır. Şiddet türlerinin sınıflandırılmasında öğretmen görüşleri temel alınırken, şiddete zemin hazırlayan etkenlerin belirlenmesinde ise öğrenci anketlerinden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Katılımcıların %52,3'ünü kız öğrenciler, %47,7'sini ise erkek öğrenciler oluşturmuştur.

Araştırma sonuçları, özel ve devlet liselerinde gözlemlenen şiddet davranışlarının türleri ile bu davranışların ardındaki nedenlerin büyük ölçüde benzerlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi ile okulun türü (devlet ya da özel) gibi değişkenlerin şiddet eğiliminin ortaya çıkmasında anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanırken, devlet liselerinde fiziksel ve psikolojik şiddet davranışlarının temel nedenlerinden biri olarak, okul ortamının niteliğine bağlı öğretmen tutumlarının altı çizilmiştir.

Her iki okul türünde de şiddet eğiliminin temel kaynakları; okul iklimi ve fiziksel koşulları, ailevi yapılar ve bireysel kişilik özellikleri olarak belirlenmiştir. Okul ortamı ile şiddet davranışları arasındaki ilişki, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Literatürde yer alan araştırmalar, düşük akademik başarı, okul aidiyetinin zayıflığı ve olumsuz fiziksel/sosyal koşulların şiddet davranışlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Okula yüksek düzeyde bağlılık gösteren genç bireylerin suça daha az eğilimli olduğu, okuldan uzaklaşan bireylerin ise şiddet ve suç davranışlarına daha yatkın hale geldikleri vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, okul iklimi ile sınıf içi atmosferin, şiddeti önlemede önemli belirleyiciler olduğu ifade edilmektedir; özellikle güvenli, destekleyici ve akademik başarıyı teşvik eden eğitim ortamlarının şiddet riskini azalttığı görülmektedir.

Ünalmış tarafından hazırlanarak, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2010 yılında kabul edilen “Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Zorba/Kurban Davranışları ile Sosyal Beceri ve Şiddete Yönelik Tutumları” başlıklı yüksek lisans tezinde, lise birinci sınıf öğrencilerinin zorbalık davranışları, mağduriyet durumları, sosyal beceri düzeyleri ve şiddete ilişkin tutumları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Kayseri il merkezindeki 9 lise ile Pınarbaşı ilçesindeki 1 liseden toplam 845 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 447'si kız, 368'i ise erkektir.

Araştırma bulguları, tepkisel şiddet eğilimi ve şiddete yönelik tutumlar açısından cinsiyete bağlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere kıyasla şiddeti daha kabul edilebilir gördükleri belirlenmiştir. Benzer şekilde, geçmişte şiddet deneyimi yaşamış öğrencilerin de şiddete karşı daha olumlu tutum geliştirdikleri saptanmıştır. Zorbalık davranışları açısından değerlendirildiğinde, erkek öğrencilerin bu tür davranışlarda bulunma oranlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mağduriyet türleri fiziksel, sözel, sosyal izolasyon, dedikoduya maruz kalma ve eşyaların zarar görmesi gibi incelendiğinde, cinsiyete göre anlamlı farklılıklar olduğu ve erkek öğrencilerin bu tür mağduriyetleri daha sık yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, daha önce şiddet mağduru olan bireylerin zorba davranışlar sergileme eğilimlerinin daha yüksek olduğu, zorbalık ve mağduriyet puanları ile şiddete yönelik tutum puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin çeşitli olumsuz eğitimsel sonuçlarla karşı karşıya kaldıkları da literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu öğrencilerde dikkat dağınıklığı, akademik başarıda gerileme, okuldan uzaklaşma ve devamsızlık gibi sorunlar yaygın olarak gözlenmektedir. Özellikle uzun süreli mağduriyet yaşayan bireylerin öz güven kaybı, yoğun stres, anksiyete, okul korkusu ve sosyal çekilme gibi psikolojik problemler yaşadıkları bildirilmektedir. Bu durumlar, öğrencilerin öğrenmeye odaklanmalarını zorlaştırmakta, akademik performanslarını olumsuz yönde etkilemekte ve zamanla okuldan tamamen kopmalarına neden olabilmektedir.

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Örki (2013) tarafından hazırlanarak savunulan “Okullarda Şiddet ve Suç: Eskişehir Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde, Eskişehir’de biri Anadolu lisesi, üçü genel lise ve beşi meslek lisesi olmak üzere toplam dokuz ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 541 öğrenciden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, medya içeriklerinde yer alan şiddet öğeleri, akran gruplarının olumsuz etkileri, eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlar, okul içi etkinliklere katılım eksikliği ve öğrencilerin boş zamanlarını yapıcı biçimde değerlendirememelerinin şiddet ve suç davranışlarının ortaya çıkmasında etkili faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, aile içi dinamikler bağlamında değerlendirildiğinde; yetersiz ebeveyn-çocuk iletişimi, zayıf ebeveyn denetimi ve kopuk aile ilişkilerinin, bireyde şiddet ve suç davranışlarının gelişimine katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin, okul başarısızlığından kaynaklanan olumsuz duygularla başa çıkmakta zorlandıkları ve bu durumu çeşitli alternatif yollarla telafi etmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin şiddet eğilimlerine yönelme olasılıklarını artırmaktadır. Akademik başarısızlık, öğrencilerin derslere ve genel olarak okula karşı ilgisini azaltmakta; bu da bireyde okula aidiyet duygusunun zayıflamasına neden olmaktadır. Nitekim, araştırma sonuçları okul aidiyeti düşük olan bireylerde suç ve saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Eğitim ortamında düşük akademik performans, zayıf okul bağlılığı ve olumsuz fiziksel ya da sosyal koşulların şiddet davranışlarının artışında belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Öğrencilerin şiddet eğilimlerini azaltmak ve onları olumlu yönde desteklemek amacıyla, okulların fiziksel koşullarının iyileştirilmesi, öğretmenlerin mesleki yeterliliklerinin artırılması, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, disiplin uygulamaları cezalandırıcı yaklaşımlardan ziyade, destekleyici ve gelişimi önceleyen bir anlayışla yürütülmelidir.

Nair tarafından gerçekleştirilen ve Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen (2015) “*Gençlik Şiddetinin Toplumsal Nedenleri: Sivas Merkez İlçe Örneği*” başlıklı doktora tezinde, Sivas merkez ilçede yaşayan 15–25 yaş arası 905 gençten elde edilen veriler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, gençlerin %65,96’sı geçmişte en az bir kez kavga ortamında yer aldıklarını ifade etmiştir. Erkek katılımcıların kavgaya karışma oranı (%61,30), kız katılımcıların oranından (%38,69) belirgin biçimde daha yüksektir. Cinsiyet farklılıkları bağlamında erkeklerin fiziksel müdahaleyi, kızların ise sözel hakareti kavgaya gerekçe olarak görmeleri dikkat çekici bir bulgudur.

Son 12 ay içinde şiddete maruz kaldığını belirten katılımcıların %45,5’i, birisi tarafından fiziksel temasla karşılaştığında, %36,4’ü ise sözel hakarete uğradığında kavga ettiklerini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, araştırmaya katılan gençlerin %57’si, başarı ya da başarısızlık durumlarında ailelerinin genellikle ölçülü ve ortalama düzeyde tepki verdiklerini, yani hem olumlu hem de olumsuz duygular sergileyip bu durumu zamanla unuttuklarını ifade etmişlerdir. Ancak, bu bağlamda “aşırı tepki” ile karşılaşan gençlerin oranı da kayda değerdir. Katılımcıların %27,9’u, başarı ya da başarısızlık durumlarında ailelerinden olumlu ya da

olumsuz yönde aşırı tepkiler aldıklarını belirtmiştir. İlginç bir diğer bulgu, başarılarını ailelerinden saklayan gençlerin oranının %8,8 olmasıdır.

Araştırmada ayrıca, okul devamsızlığına ilişkin veriler de dikkate değerdir. Katılımcıların %50,7'si, bir dönem içinde “en fazla iki-üç gün” devamsızlık yaptıklarını bildirmiştir. %22,5'lik bir kesim, “ayda iki-üç gün” okula gitmediklerini ifade ederken, %17,9'luk grup haftada iki-üç gün okula devam etmediklerini beyan etmiştir. Buna karşılık, hiçbir devamsızlık yapmadığını belirten gençlerin oranı %8,9 olarak tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçları, ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine aktif biçimde katılım göstermesinin yalnızca akademik başarı açısından değil, aynı zamanda çocukların psiko-sosyal gelişimi açısından da büyük önem taşıdığını göstermektedir. Ailenin çocuğun karşılaştığı sorunlara duyarlılık göstermesi, çözüm üretici yaklaşımlar sergilemesi; hem aile içi ilişkilerin güçlenmesine, hem de ergenlik dönemindeki bireyin sağlıklı kimlik gelişimi ve karşılaştığı zorluklarla baş edebilme becerisinin desteklenmesine katkı sağlayacaktır.

Temel tarafından savunularak, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde kabul edilen (2018) “*Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek ve Şiddet Eğilimi*” başlıklı yüksek lisans tezinde, Balıkesir'in Gönen ilçesinde bulunan liselerde öğrenim gören 11. sınıf öğrencileri arasından tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilen 368 öğrenci üzerinde nicel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması $17,13 \pm 0,35$ olup, yaş aralığı 16 ile 19 arasında değişmektedir. Örneklemin %69,8'ini erkek, %30,2'sini ise kız öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, ergenlerin şiddet eğilimi puanları bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelendiğinde, okul türleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bununla birlikte, erkek öğrencilerin şiddet eğilimi puanlarının kız öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anne ve baba eğitim düzeyine göre şiddet eğiliminde anlamlı bir fark bulunmazken, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin düzeyi ile şiddet eğilimleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir.

Parçalanmış aile yapısına sahip bireylerin şiddet eğilim puanlarının yüksek olduğu görülmekle birlikte, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Öte yandan, ailesiyle ilişkileri zayıf olan ve baskıcı aile ortamında yetişen öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin belirgin biçimde yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırma kapsamında, şiddet eğilimi yüksek olan öğrencilerin okul bağlılık düzeylerinin düşük, devamsızlık oranlarının ise yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin organize gruplara veya çetelere katılmaya daha yatkın oldukları da ortaya konmuştur. Nitekim mevcut literatür, okuldan uzaklaşan, düşük akademik başarıya sahip ve devamsızlık yapan öğrencilerde şiddet eğiliminin; akademik olarak başarılı, düzenli ve okula bağlı öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen (2020) Yıldırım tarafından hazırlanan “Aile İçi Şiddetin Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarıları ile İlişkisi: Diyarbakır Bağlar Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırma evrenini Diyarbakır ili Bağlar ilçesindeki çeşitli ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 1750 öğrenci oluşturmaktadır. Okulların belirlenmesinde, ilçenin sosyoekonomik ve sosyokültürel çeşitliliğini yansıtacak şekilde dengeli bir dağılım gözetilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, çalışmaya katılan öğrencilerin ailelerinde fiziksel şiddet oranı %69, psikolojik şiddet oranı ise %80 düzeyindedir. Bu veriler, aile içi şiddetin bölgede önemli bir sosyal sorun olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Çalışmada yalnızca şiddetin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi değil, aynı zamanda öğrencilerin not ortalamalarına göre maruz kaldıkları fiziksel şiddetin sıklığı da analiz edilmiştir.

Buna göre, not ortalaması 0-50 arasında olan öğrencilerin %47,40'ı “yılda birkaç kez” fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Not aralığı 51-60 olan öğrencilerin %51,70'i benzer sıklıkta fiziksel şiddete uğradığını ifade ederken, 61-70 not aralığında yer alan öğrencilerin %53,60'ı da “yılda birkaç kez” fiziksel şiddete maruz kaldığını bildirmiştir. Bu bulgular, akademik başarı düzeyi düştükçe aile içi fiziksel şiddete maruz kalma oranının arttığını göstermektedir.

Araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin çocuklarını başarıya yönlendirme sürecinde zaman zaman baskı, zorlama ve şiddet gibi olumsuz yöntemlere başvurdıklarını ortaya koymaktadır. Mevcut literatürle de uyumlu biçimde, bu tür yaklaşımların öğrencilerin öğrenmeye karşı ilgilerini azalttığı, okul ortamını cazip olmaktan çıkardığı ve öğrencilerin okula yönelik motivasyonlarını zayıflatarak okuldan uzaklaşmalarına neden olduğu görülmektedir.

Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen (2020) Pala tarafından hazırlanan “Ergenlerde Şiddet Eğilimi ile Akademik Kendini Engelleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Üsküdar ilçesindeki liselerde öğrenim görmekte olan 437 lise öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, erkek öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri (Ort=24,52), kız öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinden (Ort=20,87) anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin akademik kendini engelleme düzeyleri de cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin akademik kendini engelleme düzeyleri (Ort=13,99), kız öğrencilerininkine (Ort=12,78) kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksektir.

Bu bulgular doğrultusunda, akademik başarısızlık yaşayan bazı öğrencilerin, akademik kendini engelleme olarak tanımlanan savunma mekanizmalarına başvurdıkları anlaşılmaktadır. Bu strateji, öğrencinin başarısızlık nedenini kişisel yetersizlik (örneğin zeka ya da yetenek eksikliği) yerine çaba eksikliği (örneğin tembellik) gibi daha az tehdit edici faktörlere bağlamasını sağlar. Bu sayede öğrenci, öz saygısını koruma ve sosyal çevresinden gelebilecek olumsuz yargılamalardan kaçınma çabası içine girmektedir.

Sonuç olarak, gençler arasında şiddet eğilimlerini azaltmak ve akademik başarıyı artırmak için okullarda olumlu bir öğrenme iklimi oluşturulması, öğrenciler arası işbirliğini destekleyen ilişkilerin geliştirilmesi ve öğrencilerin öz saygılarını tehdit etmeyen yöntemlerle desteklenmeleri büyük önem arz etmektedir. Eğitim sisteminin yalnızca akademik başarıya odaklanması değil, aynı zamanda öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarına ve sosyal gelişimlerine duyarlılık göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sonuç

Türkiye'nin farklı illerinde gerçekleştirilen tez çalışmalarına dayanan bu derlemede, gençler arasındaki şiddet eğiliminin çok boyutlu bir olgu olduğu ve çeşitli bireysel, ailesel, okul temelli ve toplumsal etkenlerle şekillendiği görülmektedir. Araştırmalarda ortak olarak vurgulanan başlıca bulgular şunlardır:

- Cinsiyet farklılıkları, şiddet eğilimlerinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmakta; erkek öğrencilerin şiddeti daha kabul edilebilir gördükleri, daha sık zorbalık yaptıkları ve şiddet içerikli ortamlara daha yatkın oldukları ortaya konmaktadır.
- Aile yapısı ve ebeveyn tutumları, gençlerin hem akademik hem de davranışsal gelişimleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Baskıcı, ilgisiz veya şiddet içeren aile ortamları, öğrencilerde hem okul bağlılığının düşmesine hem de şiddet davranışlarının artmasına neden olmaktadır.

- Akademik başarı, şiddet eğilimiyle ters orantılı bir ilişki içerisinde. Akademik olarak başarısız olan, okuldan uzaklaşan veya devamsızlık yapan öğrencilerin şiddet davranışlarına daha yatkın oldukları saptanmıştır.
- Okul iklimi, öğretmen tutumları ve fiziksel/sosyal koşullar, şiddet eğilimini belirleyen bir diğer temel alandır. Destekleyici, güvenli ve kapsayıcı bir okul ortamı, öğrencilerin şiddet eğilimlerini azaltırken; disiplinin cezalandırıcı biçimde uygulanması ya da okul ortamının ilgisiz ve soğuk olması şiddeti tetikleyebilmektedir.
- Sosyal destek eksikliği, boş zamanların verimli değerlendirilememesi ve medya içeriklerinde yer alan şiddet unsurları da gençler üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve onları şiddete yönlendirebilmektedir.

Tüm bu bulgular, gençlikte şiddet eğiliminin yalnızca bireysel bir tutum değil; sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik pek çok etkenin birleşmesiyle oluşan karmaşık bir davranış biçimi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, çözüm önerilerinin de çok yönlü olması gerekmektedir. Sağlıklı aile yapılarının desteklenmesi, okulda güvenli ve destekleyici bir ortamın inşa edilmesi, rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi, öğretmenlerin iletişim becerilerinin geliştirilmesi ve öğrencilerin sosyal-duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, şiddetle mücadelede temel stratejiler olarak öne çıkmaktadır. Eğitim politikalarının yalnızca akademik başarıya değil, öğrencilerin psikolojik, sosyal ve ahlaki gelişimlerine de odaklanması, sürdürülebilir ve etkili sonuçlar doğuracaktır.

Kaynakça

- Çakır, M., & Kumcağız, H. (2024). Aile içi şiddetin ergenlerin akademik motivasyonu üzerine etkisi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Davlı Temel, D. (2018). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ve şiddet eğilimi* (Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı). [Tez Merkezi].
- Göktaş, E. (2010). *Özel ve devlet liselerinde şiddete eğilim nedenleri ve şiddet etkenlerinin karşılaştırılması: Üsküdar örneği* (Yüksek lisans tezi, Disiplinlerarası Alan). [Tez Merkezi].
- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61–78.
- Nair, G. (2015). *Gençlik şiddetinin toplumsal nedenleri (Sivas Merkez ilçe örneği)* (Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). [Tez Merkezi].
- Örki, H. (2013). *Okullarda şiddet ve suç: Eskişehir örneği* (Yüksek lisans tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı). [Tez Merkezi].
- Pala, Z. (2020). *Ergenlerde şiddet eğilimi ile akademik kendini engelleme arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı). [Tez Merkezi].
- Parladır, S. (2009). *Okullarda şiddetin kaynaklarına ilişkin öğretmen, yönetici ve öğrenci görüşleri* (Yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı). [Tez Merkezi].
- TÜİK. (2022). *İstatistiklerle gençlik 2022* [Veri seti]. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2022-49670>
- Ünalmiş, M. (2010). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin zorba/kurban davranışları ile sosyal beceri ve şiddete yönelik tutumları* (Yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı). [Tez Merkezi].
- Yıldırım, İ. (2020). *Aile içi şiddetin ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarıları ile ilişkisi: Diyarbakır Bağlar örneği* (Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). [Tez Merkezi].

ADDRESSING YOUTH–TALENT MISMATCH THROUGH STRATEGIC HRM: COMPARATIVE INSIGHTS FROM TÜRKIYE AND THE EU

Mustafa YÜCEL

Kastamonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of
Business Administration, Kastamonu, Turkey

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1818-4189>

ABSTRACT

Introduction and Purpose: While youth unemployment remains a significant concern in many countries, employers continue to report difficulty in finding skilled and motivated young talent. This contradiction points to a deeper strategic HRM challenge that many organizations struggle to attract, develop, and retain youth in ways that align with evolving market needs. Drawing on the Resource-Based View (RBV) and Human Capital Theory, this study examines how sustainability-oriented HRM practices, including early onboarding, soft-skill development, and green recruitment strategies, can address skill mismatches and improve workforce readiness.

Materials and Methods: This study adopts a descriptive approach based on secondary data. Recent national and international reports from 2020 to 2024 were analyzed to identify trends in youth employability, talent expectations, and strategic HR responses, with a focus on Türkiye and comparative European contexts.

Results: In recent surveys in the EU, youth ranked ‘economic situation and creation of jobs’ among their top concerns for the next five years, while companies report skill mismatches as a major difficulty in filling job vacancies. Similar challenges are more pronounced in Türkiye. Particularly during the transformation of automation and digitalization, employers frequently cite deficits in soft skills, adaptability, and learning agility. These dynamics underscore the need for strategic HR interventions focusing on youth recruitment.

Discussion and Conclusion: Strategic HRM offers a path to reposition youth employment as a capacity-building opportunity. According to Human Capital Theory, investments in training and development enhance long-term productivity. The RBV further suggests that youth equipped with sustainability awareness and learning capacity can become sources of competitive advantage. To close the gap between youth expectations and employer demands, organizations should invest in early onboarding and soft-skill training, embed sustainability values into HR practices, and collaborate with universities for work-integrated learning programs.

Key Words: Human Resources Management; Strategic Management; Youth Unemployment; Human Capital; RBV

**PAKISTAN WOMEN'S STRUGGLE AGAINST DOMESTIC VIOLENCE AND
THE CHALLENGES THEY FACE**

Saeed Ahmad Zaman

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Dr. Imran Ibrahim

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Dr. Naima Nawaz

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Dr. Zain Nawaz

Department of Geography, Government College University Faisalabad.

Dr. Ijaz Ashraf

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Dr. Muhammad Idrees

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Nadia Idrees

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Lubna Anjum

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Dr. Shahzad

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Ayesha Riaz

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Abdul Rahman

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Muhammad Tariq

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Saman Raheel

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

ABSTRACT

This research explores various issues of domestic violence faced by Indian women, which further discusses physical, emotional, and economic abuse. Physical violence remains one of the prevalent forms, in which patriarchal norms that normalize the control over women through force, and it is how it's perpetuated until now. Although legal reforms have been implemented, societal acceptance of such violence continues to oppress women across various social classes. Emotional abuse is less visible, but it is as equally harmful as the physical violence's harm, which will damage women's mental health and reinforce dependency on abusers. Economic

violence is generally associated with traditional practices like dowry, that puts women in financial insecurity, and limits their ability to escape from abusive environments. Grassroots movements and public campaigns have played an important role in improving women's awareness and empowering them to resist violence. However, there are gaps in legal enforcement, especially in rural areas, that negatively impacts the effectiveness of progressive legislation like the Protection of Women from Domestic Violence Act (PWDVA). Government initiatives have the potential, but they are underutilized because of systemic inefficiencies. The study concludes that Indian women still face significant obstacles in resisting domestic violence, that include societal stigma, limited awareness of rights, and insufficient social and economic support systems. To achieve change, the institutional support should be enhanced and have stronger attitudes in cultural shift toward gender-based violence. The research highlights the various factors of domestic violence that are being faced by Indian women, which reveals a complex interconnection of physical, emotional, and economic forms of abuse. Physical violence remains one of the most prevalent and visible issues, which is deeply rooted in patriarchal norms that uphold gender hierarchies and normalize such aggression within households. Despite legal reforms, the normalization of physical abuse as a tool of control within families continues to oppress women across all social classes. Emotional violence is generally being overlooked, but it has equal damage as physical violence has, which undermines women's self-esteem and fosters dependence on their abusers. The lack of societal recognition and the internalization of male dominance exaggerated emotional abuse, which makes women harder to recognize and seek help for this form of violence. Economic violence further contributed to the women's difficult situation, especially in rural areas, where financial dependence on male family members leaves them vulnerable to exploitation and unable to escape from abusive situations.

Keywords: Domestic Violence, patriarchy, grassroots movements.

PREVENTING PEER VIOLENCE AT HIGH SCHOOL AGE - A REASON FOR INTRODUCING PEDAGOGY IN THE CURRICULUM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Aleksandra Milanović

Pedagogical Faculty

University of Niš

Nikola Simonović

Jelena Maksimović

Faculty of Philosophy University of Niš

ABSTRACT

The whole society, including the school system as one of its pillars (from students, parents, teachers, teaching content, all school documents) is actually pedagogy in action and in practice, and this could be the basic and first reason when it comes to the need to introduce Pedagogy as a subject in secondary schools. In the Republic of Serbia, there is no teaching subject Pedagogy in secondary schools (except for the medical school in specific departments). Pedagogy is a science that deals with the upbringing and education of children and adults. Although in the past the concepts of upbringing and education referred to the school population, today the situation is different. With the constant emphasis on the concept of lifelong learning, these concepts apply to all ages, so when it comes to learning, age limits have been erased. Which means that learning as a purposeful and continuous process almost never ends. Education as the second segment of Pedagogy represents the process of forming a person's personality in the intellectual, moral, aesthetic and physical sense, a process that begins in early childhood and lasts throughout life. The introduction of Pedagogy as a teaching subject in secondary schools can be justified for many reasons: the need for constant, continuous learning, the need to understand the importance of learning and working on oneself, for understanding one's personality and accepting oneself in the right way, as well as presenting oneself to the world around us. One of the goals of Pedagogy as a subject in secondary schools would be to acquaint students with the ways of expressing violence, both traditional and modern forms, and the ways of responding desirable to suppress them. The emphasis in the research is on the introduction of the subject Pedagogy as a teaching subject in secondary schools in the Republic of Serbia.

Key words: Pedagogy, Pedagogy as a subject, Peer violence, Prevention of peer violence.

INTRODUCTION

Taking the high school age into account, and bearing in mind the aforementioned importance of knowledge of Pedagogy, a very significant reason for studying it as a subject in high schools is violence in all its forms and types, starting with verbal, psychological, physical and cyber violence. Having insight into the situation, under the influence of numerous means of information, we know that violence in schools does not lag behind when it comes to its development or modification. Unfortunately, the violent behavior of students can be observed very early in the first grades of elementary school, sometimes even in preschool institutions. With the increase in the child's age, the transition to higher grades, the dose of violent behavior increases, which with age has deeper consequences and leaves rough traces on the development

and progress of the one who suffers violence. Violent behavior often goes to a higher and more subtle level, depending on the occasion and the means by which it is carried out on the victim. Violence is a current topic and one of the burning social problems. There are several ways to classify violent behavior, one of which seems to be the most widespread is peer violence. In the direction of the development of the entire society and the innovation of communication methods, this not at all naive social phenomenon is also moving. Recently, in addition to physical and verbal violence, internet violence has gained momentum due to the increasing use of smartphones and computers. Experts in the field of social and humanities in Serbia are actively dealing with violence among children and young people (Dinić, 2022; Gasmi & Jerotić, 2022; Grmuša, 2023), which gives us an incentive and indicates the possibility of introducing this novelty into the education system of the Republic of Serbia. A large number of researchers and practitioners deal with the problem of violence among children and young people, teaching staff, course content and the support of professional services would not be an obstacle to this idea.

High school age, or more precisely the second half of high school education, would be ideal for the study of current pedagogical topics, especially for the study of violence as a social phenomenon in and outside of school. Certainly, not only students are participants and victims of violence, on the contrary, it starts much earlier and ends long after high school graduation. However, high school students should be the target group, especially since they will very quickly become active citizens and participants in social events, they should certainly be influenced to remain aware that any form of violence is an undesirable social behavior that entails serious problems and consequences. In the case of those, who are in some way consciously or unconsciously participating in violence, it is necessary to influence the change of consciousness and point out the consequences of inappropriate reaction and action.

VIOLENCE AND ITS APPEARING FORMS

High school education abounds in educational processes. In addition to quality teaching, there are formal and informal processes in which the key role belongs to the student, aiming at his growth, development and progress. For the purposes of the work, we will refer to the current problem, the solution of which is constantly being worked on, and which in many ways we can connect with the school as an institution of immense importance for the individual and society, violence. The school has an extremely important role when it comes to the prevention of violence, whether it is of a traditional or "modern" character, so content should be added to the teaching process with which we can influence students' awareness of violence as an undesirable phenomenon.

Violence in schools, equally referring to primary and secondary schools, has taken on complex forms. All students are exposed to violence, regardless of gender, school performance, nationality and religion (Mikanović & Maran, 2016: 65-81). As a specific and complex social phenomenon, violence has complex characteristics. The components of violence according to the authors (Kowalski, et. al., 2014) are: deliberate, conscious aggressive behavior, it has its own frequency of repetition, it is characterized by a disproportionate level of power between the perpetrator and the victim and it takes place through electronic technologies (computers, laptops or mobile phones).

With the increase in the level of education, the prevalence and complexity of forms of violence also increases. Secondary schools, in addition to the level and way of upbringing and education, which is higher than elementary school, seem to be leading the way when it comes to violent behavior of students. Thus, secondary school students are directly or indirectly exposed to violence, without significant influence of gender differences, school success, national or religious affiliation on its reduction. From the importance and primacy of the school as an

institution, a review of the school climate and its dimensions arises when it comes to the occurrence and survival of violence in schools. It is about social and physical security, learning and teaching, interpersonal relationships and secondary factors that affect them. The school climate, including norms and clearly prescribed rules of conduct, affects the development and progress of students in every sense, leads the student to maximum performance in the academic and socio-emotional sense (Cohen, et. al., 2009). School climate is actually a non-negligible factor in the prevention of violence. A school climate that will enable students to feel respected and valued as well as to treat others that way, an atmosphere in the school and classroom that will provide support and care to the student and that will not tolerate any form of violent behavior is a much-needed and mandatory measure for the prevention and suppression of violence in schools, peer violence above all (Kosić Bibić & Kovačević, 2018; Willard, 2007). The mentioned dimensions of the school climate are actually important segments within which it is possible to act in order to keep violence in schools under control and, in the best case, reduce it to a minimum or even eradicate it.

There are numerous classifications and categories of violence in schools. It can be verbal (threats, taunts, insults, belittling, mocking, calling names), social (avoiding, ignoring), psychological (damaging personal belongings, stealing, following a person) and physical (hitting, pushing, pulling). Violent behavior can also be classified as indirect and relational violence. Relational violence aims to harm others by damaging their reputation or relationships with peers, which is achieved through isolation, manipulation, and gossip. (Ercegovac, et. al., 2017: 31-52; Branković, 2010).

Vrhovnik (2019: 78-95) differentiate between the definitions of traditional and electronic, contemporary violence according to the way of realization. Traditional violence is done face to face person, while it takes place electronically through various forms of information and communication technology. Electronic violence has been expressed in the last decade and a half, it develops alongside the development of new technologies and the unlimited availability of technologies and the Internet to young generations (Ercegovac, et. al., 2017: 31-52)

A somewhat different classification of violence is into formal and informal violence. Formal violence includes verbal, physical, emotional, social, sexual, cultural and economic violence. In these situations, the abuser and the victim are in direct contact, the violence in this case is not hidden. Therefore, formal violence is complex, and it is very common and leaves a big impact on the victims who are subjected to some of these types of violence (Ilić, 2010 according to Mikanović and Maran, 2016). Otherwise, if there is no direct contact, we are talking about informal violence. Informal violence is carried out over all segments as well as formally categorized violence, with the possibility of mediation by other students or indirect ways of communication. Informal or indirect violence, regardless of the absence of direct contact between the abuser and the victim, has a bad effect on the emotional and social integrity of the victim's personality, who is in an unequal relationship (Mikanović & Maran, 2016, 65-81). This type of violence is common in school settings. Victims of informal violence can be recognized by their behavior, they often suffer insults, as if they accept insults and humiliations, withdraw and do not offer active resistance to the situation.

The current way of life, as well as the way of living a decade or more ago, the social crisis in the material, cultural and moral sense, the media's "serving" of harmful content has led to the acceptance of violent forms of behavior, to the acceptance and adoption of aggressive ways of communication among people, especially among young generations, true values have been suppressed and replaced by transitory, immoral values (Kosić Bibić & Kovačević,). In society, there is generally a high tolerance for forms of behavior that are unacceptable, then the lack of recognition and lack of knowledge among young people to identify a certain situation as violent at the very beginning, which leads to the absence of the necessary and correct reactions in those situations.

The need to act and suppress violence in secondary schools is based on the real situation of helping young people not to fall into such situations, as well as the need to present them with opportunities to react when violence is an unfavorable social phenomenon. High school students are exposed to various forms of violence, but peer violence and electronic violence seem to be the most prevalent. High school students should be shown and helped how to recognize, identify, react and ask for help in time to effectively solve problems.

PEER VIOLENCE

One of the types of violence, a complex social phenomenon (Igrački, 2024), when it comes to the student population, which seems to be the most prevalent, is peer violence. We cannot claim whether it is more prevalent in primary or secondary schools, but we can certainly influence students to recognize peer violence and try to avoid any situation that has a violent form of behavior in it. Peer violence is actually violent behavior with the intention of injuring a certain person, in which disproportionate power in the relationship between the bully and the victim is evident, it implies a conscious and deliberate and continuous action of injury, therefore it is repeated with an unfair use of force by the bully, who enjoys when he puts the victim in a subordinate position (Rigby, 2000 according to Nikčević-Milković & Jerković, 2016: 75-93).

Peer violence, whether verbal or physical, refers to undesirable forms of behavior that a student or group exhibits towards one or more students. The authors (Reić Ercegovac, Koludrić & Bibić, 2018: 31-52) distinguish indirect and indirect peer violence. Indirect violence aims to cause harm to others, to damage reputation and spoil relations with a group of students with whom the victim has contact, which are usually peers. Forms of behavior that achieve indirect violence are isolation, manipulation, gossiping, spreading rumours. Immediate forms of violent behavior include violent behavior that includes physical contact between the abuser and the victim, ie hitting, pushing, pulling, and on the other hand, verbal violence that refers to mocking, insulting, throwing.

According to Olweus (1998, 1993), peer violence has its own characteristics, which mark it precisely as an undesirable, negative way of reacting and behaving, such behavior is repeated and lasts for a long period of time, there is disproportionate power between the perpetrator and the victim and the perpetrator's intention to cause pain and damage to the victim. Peer violence among children includes various forms of violent behavior that one or more students express in relation to another student or group (Reić Ercegovac et al., 2017: 31-52). In this regard, we can cite as an example the research that was conducted with the older grades of elementary and second grades of high school in Croatia, which aimed to examine the prevalence of peer violence and the characteristics of students who participate in violence in any way. 3470 children aged 11, 13 and 16 participated in the research, which means 5th and 7th grade of primary school and 2nd grade of high school. Peer violence increases with age when it comes to the number of students involved as perpetrators and perpetrators-victims, while the share of victims of peer violence decreases after the 7th grade of elementary school. Girls are the victims in greater numbers and the perpetrators of the victims thus participate to a greater extent in relational violence, while boys are more often involved in physical and verbal violence (Sušac, et. al., 2016: 197-221). Based on the obtained data, we assume that the situation in our secondary schools is similar, if not the same. High school students can show an unenviable position when it comes to peer violence. The goal of the bully is to humiliate and belittle the victim, and elevate himself above his weak peer, I believe that in this way he secures himself a greater reputation and power in society. Harmful effects on the further development of the personality are not negligible, on the contrary, students may withdraw into themselves, exclude themselves from social activities, form a negative self-image and many others.

Peer violence leaves serious and varied consequences. Victims often develop a sense of insecurity, suffer from anxiety, depression and may face serious mental problems. Bullies are not spared the consequences either - they have an increased risk of antisocial behavior and criminal activities in the future. Negative consequences are also felt by society as a whole, because it faces not only a greater burden on health and social services, but also young people who bear the permanent consequences of such an experience (Igrački, 2024).

ELECTRONIC VIOLENCE

In recent years, the classic forms of violence, physical, verbal, sexual, economic... (Strabić & Milaković, 2016: 166-183) have been rivaled by violent behavior through technology and the media, which greatly contribute to and facilitate the implementation of some forms of violence for which direct contact is not a requirement. In the recent, modern era, an era that is interwoven with digital technologies in all spheres of life, from early childhood, through primary and secondary education, the most common form of violence appears and is observed - electronic violence. Many authors (Reić Ercegovac et al., 2018: 31-52; Mikanović & Maran, 2016; Nikčević-Milković, Jerković, 2016) use the term cyberbullying for this type of violence, precisely for the reason that this type or type of violence appears and develops as the most common, along with new technologies and their availability and involvement in all spheres of life, and this type of violence also develops, spreads and branches rapidly. This type of violence actually refers to any violent communication activity of students through modern technology, computers or telephones. It includes unauthorized interference in other people's privacy, harassment, tracking, insulting, unconscionable access to harmful content and spreading violent and offensive comments. Electronic violence is a phenomenon that appeared relatively recently, if we know that violence exists as long as humans, and it develops alongside the use of information and communication technology among young people. The rapid and increasing advancement of technology facilitates communication and interaction among young people. There are indisputable positive effects and effects of this way of communication, the possibility to always and everywhere be in contact with people, regardless of distance, however, one of the disadvantages is cyber violence, which is very common and rapidly developing and has a harmful effect on the entire society. Cyber violence is not characterized by physical contact, on the contrary, everyone and everywhere is exposed to this type of violence through mobile phones and the Internet (Mikanović & Maran, 2016: 65-81). Violence in the virtual world is specific in terms of the forms of violence, in the ways of perception of harm, anonymity, audience or followers and imbalance of power between the abuser and the victim. Communication and interaction of young people seems to have moved to the virtual world. The Internet has become a basic means of obtaining information, and social networks play an important role in the lives of young people and very often encourage them to violent behavior (Cajner Mraović, et. al., 2019: 241-263). With the age of the child, the transition to higher grades of primary and secondary school, students have more experience when it comes to IT content, thus increasing the time they spend on the Internet increases electronic violence by not respecting other people's identity, harassment and insults without direct contact (Nikčević-Milković & Jerković, 2016: 75-93). Electronic violence is characterized by the possibility of the perpetrator to remain anonymous, and that an isolated case of such violence can be repeated again and again due to the online environment and the possibility of spreading offensive messages among users (Waasdorp & Bradshaw, 2015).

The ways of using electronic and digital media with the intention of causing harm and injuring the victim are numerous; inciting collective hatred, negative commenting of peers on social networks, creating offensive pictures and making jokes at the expense of peers with the intention of disparaging and humiliating them, misuse of other people's photos, presenting and sharing other people's personal information, intrusion on other people's profiles on social

networks, threats, opening false profiles and abusive, violent communication with others in someone else's name, as well as maliciously commenting on other people's statuses, photos (Ferić & Prpić, 2019: 291-304). Willard (2007) states that it is possible to distinguish eight types of violence on social networks: insulting, harassment, gossip and slander, impersonation, impermissible addressing, misleading, excluding and following.

Knowing the above and that young people spend most of their time in schools, that time should be used to solve problems and point out dangers and consequences. Finding ways to properly influence young people's (non)behavior in certain situations that have threads of violence when it comes to social networks (Cajner Mraović et al., 2019: 241-263).

In addition to the above, there is an indisputable "silent" attack on the personality of a young man who is under the influence of false images of other people's "idyllic" lives that are served daily. Although most of them would say that they are aware that not everything offered on social networks is real and true, it is an unavoidable fact that all this has a negative effect on self-confidence, happiness and satisfaction. It has a negative impact on the perception of life, the formation of personality and the clearing of the life path, that is, everything that is most pronounced in high school days.

When it comes to influencing students' awareness of responding and helping a victim of violence, children who are not participants in a direct violent situation can also learn and develop potential ways of responding in order to provide protection to the victim (Coloroso, 2005). It is necessary that children and young people who are particularly exposed to the risk of injuries and digital violence are empowered in a timely manner with appropriate preventive measures and tools. Through education, support and development of digital literacy, it is possible not only to reduce the probability of becoming victims, but also to help them to constructively overcome potential negative consequences and build resistance to similar challenges in the future (Krnjajić & Vuletić Joksimović, 2025).

The safety of children, both on the street and in the virtual environment, is the primary task of all participants in society, from the family to the school and other social institutions. Students of all ages are familiar with all forms of violence, however, regardless of that, some of them often dare and allow themselves this type of behavior and reaction. Numerous advantages of the correct way of using modern technologies are indisputable, the benefit of their use is great both for the individual who uses them and for the entire society. Even though children today have the possibility to hold smart phones and tablets in their hands from the earliest months, this does not mean that they can learn how to protect themselves, how to recognize and how to react in unfavorable situations in which they may find themselves using modern technologies and which could have negative consequences for their development, learning and life.

CONCLUSION

As participants in the education system, through the course Pedagogy, we can familiarize students with the types and consequences of violence, offer solutions to reduce violence and overcome its consequences. By presenting possible types of communication with peers, working to raise the level of empathy, introducing young people to potential ways of reacting in a violent situation, whether they are participants or observers, we can influence the reduction and prevention of existing problems. Guided by the fact that the processes of upbringing and education are primary and crucial for the formation of an individual's personality, which later reflects on the entire society. The students know that violence is punishable, inadmissible and that they have the right to full protection from society, and therefore the school as one of its representatives. What should be worked on is raising the student's awareness to a higher level, working on the student's self-confidence and self-esteem so that they do not allow themselves to play any of the three roles when it comes to violent situations, more precisely, that they do

not allow themselves to be bullies, victims or audiences without which violent behavior usually makes no sense. By clarifying the types of violence, within the Pedagogy subject, we would help students to notice and accept negative consequences, which would give them the strength and will to help suppress undesirable forms of behavior towards their peers. High school students are left to their own choices, which neither teachers nor parents can greatly influence. They choose their own society and often do not seek the permission of their elders for their actions, but the assessment of their peers is important to them, which is the main reason and the need to influence young people through one school subject, its structure and organization to be aware and sensitive to certain situations.

When it comes to electronic violence, we cannot stand in the way, nor should we delay social development, modernization and digitization. We can educate young people when it comes to using modern technology and social networks. Although it has been talked about for years, it is never enough and there is always room for a better, more effective and thorough approach to the problem.

One of the more recent studies of violence among young people results in data that, among other things, suggest the importance of educating young people in schools about violence. Although in this research the emphasis is on electronic violence, we can relate the implication to the basic idea of our work, which is the introduction of the subject Pedagogy in secondary schools. The authors (Milošević & Milošević, 2023) come to the conclusion that young people value workshops and conversations with them when it comes to recognizing online violence. We can assume the effect of a few school hours with teaching units on terms, types, ways of recognizing and responding to violent situations, as well as the risks that violent behavior carries for both the victim and the perpetrator.

Reasons that we can consider in further work, bearing in mind the fact that the student's interest in learning decreases as the student's age increases (Relja, 2006: 87-96), when it comes to the need to introduce a teaching subject in secondary schools is the need for more thorough information of students about Pedagogy as a science, as the possibility of continuing education or studying Pedagogy at the university, which would certainly have a contribution when it comes to career guidance and informing students.

LITERATURE

Branković, D. (2010). Formalno i neformalno nasilje u tradicionalnim školama. *Vršnjačko nasilje*. (p. 27-47). Banja Luka: Filozofski fakultet.

Cajner Mraović, I., Gosarić, S. & Kikić, S. (2019). Povezanost školske klime s postupanjem učenika i razlozima za nepostupanje u situacijama nasilja na društvenim mrežama. *Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 160(3-4), 241-263.

Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M. & Pickeral, T. (2009.). School climate: Research, policy, practice and teacher education. *Teachers College Record*, 111(1), 180-213.

Coloroso, B. (2005). A bully's bystanders are never innocent. *The Education Digest*, 70(8), 49-51.

Dinić, B. (2022). *Digitalno nasilje*. Novi Sad, RS: Filozofski fakultet u Novom Sadu. https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-705-5_korigovano%20BD.pdf

Ferić, M. & Prpić, M. (2019). Uloga i mogućnosti škole u prevenciji vršnjačkoga nasilja u virtualnom svijetu. *Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 160(3-4), 291-304.

Gasmi, G. & Jerotić, A. (2022). Relevantni aspekti vršnjačkog nasilja i analiza situacije u Srbiji. *nasilje i deca*, 73-91. Beograd. Insitut za uporedno pravo. <https://core.ac.uk/download/pdf/591468129.pdf#page=74>

Grmuša, A. (2023). Karakteristike vršnjačkog nasilja u beogradskim srednjim školama. *Sociološki pregled*, 57(4), 1305-1331. <https://doi.org/10.5937/socpreg57-45733>

Kosić Bibić, N. & Kovačević, J. (2018). Vršnjačko nasilje u školama–nasilje ili stil komunikacije? *Hrana u zdravlju i bolesti: znanstveno-stručni časopis za nutricionizam i dijetetiku*, 10, 79-85. <https://hrcak.srce.hr/218632>

Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N. & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137.

Krnjajić, Z. & T. Vuletić Joksimović (2025). Mladi u raskoraku: neki izazovi odrastanja u Srbiji, *Zbornik radova: Razvoj etničkog identiteta mladih u interkulturalnom društvu. Institut za psihologiju*, 11-28. https://reff.f.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/7383/bitstream_21092.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Igrački, J. (2024). Uzroci, posledice i prevencija vršnjačkog nasilja. *Pravne teme*, 12(22), 119-134. http://institutecsr.iksi.ac.rs/1056/1/igra%C4%8Dki_2024.pdf

Mikanović, B. R. & Maran, M. M. (2016). Neformalno nasilje u srednjoj školi. *Sinteze*, 9, 65-81.

Milošević, D. & Milošević, D. (2023). Elektronsko nasilje na društvenim mrežama iz perspektive učenika srednjih škola. *Pedagoška stvarnost*, 69(2), 149-165.

<https://pedagoskastvarnost.ff.uns.ac.rs/index.php/ps/article/view/202/130>

Nikčević-Milković, A. & Jerković, A. (2016). Učestalost i oblici elektroničkog zlostavljanja učenika viših razreda osnovnoškolske dobi u tri različite školske sredine. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 65(1), 75-93.

Olweus, D. (1993). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. K. H. Rubin i A. Asendorpf, *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood* (p. 315-341). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi*. Zagreb: Školska knjiga.

Reić Ercegovac, I., Koludrović, M. & Bubić, A. (2017). Percipirana sigurnost u školi i razredno-nastavno ozračje kao prediktori doživljavanja nasilnih ponašanja. *Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 159(1-2), 31-52.

Relja, J. (2006). Kako se učenici osjećaju u školi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 52(15-16), 87-96.

Strabić, N. & Tokić Milaković, A. (2016). Elektroničko nasilje među djecom i njegova usporedba s klasičnim oblicima vršnjačkog nasilja. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24(2), 166-183.

Sušac, N., Ajduković, M. & Rimac, I. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*, 25(2), 197-221.

Vrhovnik, A. (2019). Elektroničko nasilje među djecom i mladima. *Psychē*, 2(1), 78-95.

<https://openjournals.ffzg.unizg.hr/index.php/psyche/article/view/35/38>

Waasdorp, T. E. & Bradshaw, C. P. (2015). The overlap between cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56(5), 483–488.

Willard, N. E. (2007) *Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress*. Center for Safe and Responsible Internet Use, Harrisburg.

**FANATICISM, RADICAL IDENTITY FORMATION IN ADOLESCENTS, AND
RISKS ON SCHOOL CLIMATE: A CONCEPTUAL EVALUATION FROM A
SCHOOL SOCIAL WORK PERSPECTIVE**

İkbal İÇER

PhD Student at Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Social Work,
Ankara, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5755-2049>

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

Hacettepe University, Department of Social Work, Division of Social Work
Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4817-9981>

ABSTRACT

This study conceptually investigates how radical and fanatical identity orientations influence high school students and manifest within the school climate. It positions school social work as a protective and interventionist framework in addressing these issues. Utilizing an exploratory sequential design, the research focuses on psychosocial dynamics such as the adolescent search for belonging, peer pressure, and social exclusion, which can lead to fanatical behaviors. Fanaticism is not regarded as an individual behavioral disorder but rather as a reflection of structural disconnections and the lack of social support systems. These orientations are seen to create risks such as polarization, group conflicts, and relational aggression within school environments. The lack of institutionalized school social work in Türkiye complicates the early identification and prevention of such tendencies. The study reveals that fanatical orientations among adolescents are often related to identity crises, loneliness, feelings of worthlessness, and lack of social bonds.

This paper is based on a conceptual and methodological preparation phase prior to fieldwork. Its aim is to establish a theoretical foundation and propose a framework for future empirical inquiry. In this regard, the study highlights the importance of inclusive, school-based social work interventions that foster critical awareness. Findings are expected to contribute to the institutionalization of school social work, the prevention of youth radicalization, and the strengthening of social cohesion within educational settings.

Key Words: School Social Work, Fanaticism, Youth Radicalization, Identity Development, School Climate

DOES RELIGIOUS ALIGNMENT MATTER? A STUDY ON FEMALE UNIVERSITY STUDENTS' PERCEPTIONS OF ISLAMIC BANKING IN BANGLADESH

Md Solaiman CHOWDHURY

Associate Professor, University of Rajshahi, Faculty of Business Studies, Department of Management Studies, Rajshahi, Bangladesh

_(Responsible Author) ORCID: 0000-0002-7991-7270

Md. Nurul Islam NEPO

Lecturer, Varendra University, School of Business and Law, Department of Business Administration, Rajshahi, Bangladesh

ORCID: 0009-0001-1351-1075

Md. Enamul HAQUE

Assistant Professor, Jamalpur Science & Technology University, Faculty of Business Studies, Department of Management, Jamalpur, Bangladesh

Nilufa AKTER

Research Assistant, University of Rajshahi, Faculty of Business Studies, Department of Management Studies, Rajshahi, Bangladesh

ORCID: 0009-0004-5947-4486

Ahmad Ahsanullah FARHAN

Undergraduate Student, University of Rajshahi, Faculty of Business Studies, Department of Management Studies, Rajshahi, Bangladesh

Abstract

This study explores how various psychological, social, and service-related factors influence the perception of Islamic banks among female university students in Bangladesh. The research examines how awareness, knowledge and understanding, perceived service quality, social influence, and trust affect religious alignment and how this alignment subsequently shapes perceptions of Islamic banking services. Furthermore, the study investigates whether religious alignment is a mediating factor in the relationship between these influences and perception. The data were gathered from 416 female students pursuing undergraduate, postgraduate, MPhil, and doctoral-level studies at public and private universities in Bangladesh. A simple random sampling approach was utilized to ensure diversity in the sample. Responses were collected using a structured questionnaire, distributed in person and through online platforms such as Google Forms and email. The dataset was analyzed using SmartPLS 4, a tool designed for

structural equation modeling. Results indicate that knowledge and understanding, perceived service quality, social influence, and trust all significantly and positively impact religious alignment, which strongly affects how students perceive Islamic banks. In contrast, awareness did not show a meaningful effect in this context. Importantly, religious alignment was found to mediate the relationships between several key variables and perception, highlighting its central role. These findings provide valuable insights for Islamic banks, educators, and policymakers interested in promoting value-based financial services. A comprehensive understanding of how young women form opinions about Islamic Banking can assist institutions in designing more inclusive and culturally aligned strategies that resonate with this expanding demographic group.

Keywords: Islamic Banks, Religious Alignment, Female Students, Bangladesh, Perception.

AN EVALUATION OF THE NEED FOR SCHOOL SOCIAL WORK IN TÜRKİYE FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS: A CONCEPTUAL REVIEW

İkbal İÇER

PhD Student at Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Social Work,
Ankara, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5755-2049>

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

Hacettepe University, Department of Social Work, Division of Social Work
Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4817-9981>

ABSTRACT

This study aims to address the need for school social work in Türkiye from the perspective of teachers in a conceptual and theoretical framework. In the Turkish education system, teachers are frequently confronted with students' social, emotional, and behavioral problems in addition to academic issues. However, there is a significant gap in providing holistic support services in schools. School social work, which is widely practiced in many countries, has not yet been officially structured into the Turkish schools. This study draws attention to the necessity of introducing school social work as a professional field within the educational system and employing social workers in schools. Based on a literature review and theoretical discussions, this study reveals the possible contributions of school social workers in providing support for students' psycho-social needs, empowering teachers, and promoting a safe, inclusive school climate. Furthermore, the importance of interdisciplinary cooperation in education is emphasized, and justifications are presented for the integration of school social work into the education system. In particular, the fact that high school students spend a large portion of their day at school makes school social work a strategic area of intervention, not only for educational purposes but also for promoting youth engagement and supporting community-based initiatives. The study also outlines the planned research process in which qualitative data will be collected about the need for school social work through group interviews with teachers. The research is currently at the conceptual stage, and ethics committee approval is awaited before starting the data collection process.

Keywords: School Social Work, Teachers' Perspectives, Psychosocial Support, Interdisciplinary Collaboration, Turkish Education System

**"LET US HAVE A DANCE TOO" THE ROLE OF TRADITIONAL DANCE IN
IDENTITY CONSTRUCTION AMONG POST-MIGRATION YOUTH – THE CASE
OF ULUPAMİR KYRGYZ**

**BİZİM DE BİR DANSIMIZ OLSUN: GÖÇ SONRASI GENÇLİK
DENEYİMLERİNDE KİMLİK ARAYIŞI ve GELENEKSEL DANSIN OLASI
İŞLEVLERİ – VAN ULUPAMİR KIRGIZLARI ÜZERİNE NİTEL BİR İNCELEME**

Öğr. Gör. Necip ÇETİN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı

ÖZET

Bu bildiri, Afganistan'dan Van'ın Ulupamir köyüne göç eden Kırgız topluluğu içerisinde özellikle genç kuşakların geleneksel dansa yönelik yönelimlerini, bu yönelimin kültürel kimlik inşasındaki olası anlamlarını ve göç sonrası oluşan toplumsal dinamiklerle ilişkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, dans pratiğinin göç öncesi dönemde belirgin bir yer tutmadığı, ancak Türkiye'ye yerleştikten sonra bazı gençlerin “bizim de bir dansımız olmalı” düşüncesiyle bu alana ilgi göstermeye başladığı ifade edilmiştir (UK4, UK7).

Katılımcıların aktarımlarına göre, gençlerin bu yönelimi zamanla yalnızca bir merak olmaktan çıkıp, kültürel kimliklerini tanımlama ve ifade etme yollarından biri hâline gelmiştir. Örneğin UK3, “Dans yapınca köklerimizi hatırlıyoruz” diyerek, dansın sadece bir gösteri biçimi değil, geçmişle kurulan bir bağ olarak da algılandığını dile getirmiştir. UK10 ise çocukların çoğunlukla okulda veya çevrede öğrendikleri halay türü dansları sergilediklerini, bu durumun köyde bir dans pratiği eksikliğiyle bağlantılı olabileceğini belirtmiştir.

Bazı katılımcılar, dansa olan ilginin özellikle genç kuşaklarda bir kimlik eksikliği hissiyle bağlantılı olabileceğini dile getirmiştir. UK1, “Bizde dans yoktu ama çevrede herkesin vardı, biz de olsun istedik” diyerek, bu yönelimin yalnızca kültürel devamlılık değil, aynı zamanda çevreyle uyum ve topluluk içi görünürlikle ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların bazıları, bu dans pratiğinin köyde sürdürülebilir bir yapıya kavuşmadığını, dönemsel ilgilerle sınırlı kaldığını vurgulamıştır.

Bu çerçevede bildiride, göç sonrası gençlik deneyimlerinin, geleneksel dans gibi sembolik pratiklerle nasıl şekillenebileceği; bu pratiklerin, bir kültürel boşluk hissini doldurma, aidiyet kurma ve görünürlük kazanma aracı olarak nasıl işlev kazanabileceği tartışmaya açılmaktadır. Verilere dayalı bu çözümleme, kimliğin yalnızca geçmişten devralınan bir unsur değil, aynı zamanda genç bireylerce yeniden yorumlanan ve kimi zaman inşa edilen bir süreç olabileceğini göstermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Göç, Kimlik İnşası, Ulupamir Kırgızları, Geleneksel Dans, Kültürel Pratik

ABSTRACT

This paper explores how young individuals among the Kyrgyz community, who migrated from Afghanistan's Pamir Highlands to Ulupamir village in Van, Turkey, relate to traditional dance practices in the context of post-migration identity construction. Interviews with participants indicate that traditional dance was not a central component of their cultural practices prior to

migration. However, following resettlement, some youth expressed a desire to engage in dance, often framed by statements such as “we should have a dance of our own” (UK4, UK7).

Participants suggested that this interest was not only a curiosity but gradually became a way of engaging with questions of identity and belonging. As one participant noted, “When we dance, we remember our roots” (UK3), implying that dance may serve not just as a form of entertainment, but also as a bridge to collective memory. Others described how children frequently performed local halay dances learned at school or from peers, which might suggest a gap in intergenerational transmission of culturally specific movement practices (UK10).

Some narratives linked youth engagement with dance to a perceived sense of cultural incompleteness or the need for greater visibility within the broader social context. “We didn't have a dance, but everyone else did, so we wanted one too,” said one interviewee (UK1), hinting at dance as a medium of both cultural reconstruction and adaptation.

Rather than offering definitive conclusions, this paper presents these accounts as part of an ongoing process in which traditional dance becomes a potential site for reinterpreting identity among migrant youth. Drawing on themes emerging from the data, it is suggested that identity is not merely inherited but actively negotiated, particularly in contexts marked by migration and cultural change.

Keywords: Youth, Migration, Identity, Ulupamir Kyrgyz, Traditional Dance, Cultural Practice

GİRİŞ

Göç, yalnızca mekânsal bir yer değiştirme süreci değil, aynı zamanda bireylerin ve toplulukların sosyal, kültürel ve kimliksel bağlamda yeniden yapılanma deneyimidir (Adıgüzel, 2016). Özellikle genç bireyler için bu süreç, yeni kimlik formlarının oluşturulması, kültürel aidiyetlerin yeniden tanımlanması ve farklı kuşaklar arasında anlam üretme biçimlerinin dönüşmesi gibi katmanlı dinamikleri içermektedir. Bu bildiride, Afganistan’ın Pamir Yaylalarından 1982 yılında Van’a göç eden Ulupamir Kırgızları örneğinde, göç sonrası gençlik deneyimlerinin kültürel kimlik inşasında dansla kurdukları ilişkiler temellendirilmekte; dansın bu bağlamdaki olası işlevleri, nitel görüşme verilerine dayalı olarak değerlendirilmektedir.

KARVRAMSAL ÇERÇEVE

Kimlik, Hall (1996)’in de ifade ettiği gibi sabit bir öz değil; sürekli yeniden inşa edilen söylemsel bir yapıdır. Göç gibi büyük kırılma anları, bu inşa süreçlerini daha görünür hâle getirmektedir. Hobsbawm ve Ranger’ın (1983) “geleneğin icadı” kavramı da göç sonrası yeniden kurulan kültürel pratikleri anlamlandırmak açısından açıklayıcıdır. Bu bağlamda kültürel performanslar, özellikle genç kuşaklar için hem geçmişle bağ kurmanın hem de yeni sosyal bağlamda görünür olmanın araçlarından biri hâline gelebilmektedir (Giurchescu, 2001). Dansın genç bireylerin kimlik üretimindeki rolü, yalnızca estetik bir ifade biçimi değil; aynı zamanda kültürel süreklilik, temsil ve aidiyetle ilgili müzakere alanı olarak da ele alınmalıdır.

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından kültür analizi deseni çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Van ili Ulupamir köyünde yaşayan, yaşları 17 ile 30 arasında değişen ve dansla çeşitli düzeylerde ilgisi olan 10 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ses kayıtları alınmış, transkripte edilerek tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir (Braun & Clarke, 2006). Katılımcılar, etik gerekçelerle UK1–

UK10 şeklinde kodlanmış; yaş, cinsiyet, doğum yeri gibi demografik bilgiler analizde bağlam sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

BULGULAR

Gençlerin Dansa Yönelme Motivasyonları

Katılımcıların büyük bir kısmı, Ulupamir topluluğunda geçmişte belirgin bir dans pratiği olmadığını, ancak Türkiye'ye göç ettikten sonra dansa yönelik bir ilginin geliştiğini ifade etmiştir. Bu ilginin özellikle gençlerde daha yoğun olduğu, bazı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Örneğin UK4, "Bizde dans yoktu ama olması gerekiyordu, kültürümüzü tam hissedebilmek için" diyerek, dansın bir ihtiyaç olarak görüldüğüne işaret etmiştir.

Benzer şekilde UK7, "Kara jorgo diye bir dans olduğunu duydum ama biz yapmadık hiç. Ama gençler istiyor, soruyor" diyerek, dansın gençler arasında bir merak ve kimlik arayışı nesnesine dönüştüğünü aktarmıştır. Bu anlatılar, dansın yalnızca estetik bir uğraş değil, aynı zamanda kimlik bir boşluğu doldurma çabasıyla ilişkilendirilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Dansın Kimlik ve Aidiyetle Olan Olası İlişkisi

Katılımcıların bir kısmı, dans yapmanın kendileri için kültürel köklerle bağlantı kurmanın bir yolu olduğunu belirtmiştir. UK3'ün "Dans yapınca köklerimizi hatırlıyoruz" ifadesi, bu yönelimin duygusal bir bağ kurma çabası olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda dans, genç bireyler için kültürel süreklilik sağlayan bir araç olmanın ötesinde, aidiyet üretiminde işlevsel bir sembol hâline gelmiş olabilir.

UK1, "Eskiden bizde dans yoktu ama şimdi çocuklar öğrenmek istiyor" diyerek, gençliğin dansı sadece geçmişin mirası olarak değil, geleceğe dönük bir kimlik stratejisi olarak da gördüğüne dikkat çekmiştir. Bu tür ifadeler, kültürel mirasın yalnızca aktarılmadığını, aynı zamanda yeniden üretildiğini düşündürmektedir.

Göç Sonrası Ortamda Gençlerin Öğrenme Kanalları

Bazı katılımcılar, gençlerin dansa yönelik ilgisinin daha çok çevredeki kültürel gruplarla olan temaslar üzerinden şekillendiğini aktarmıştır. UK10, "Çocuklar okulda öğrendikleri halayları oynuyor. Çünkü bizde öğreten yok" diyerek, dans pratiğinin dışsal kaynaklardan edinildiğini belirtmiştir. Bu ifade, dansın yalnızca topluluk içi değil, topluluk dışı etkileşimlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Göçle birlikte gelenekselleşme sürecinin de yeniden ve dışsal kaynaklara dayalı olarak inşa edildiği gözlemlenmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Elde edilen veriler, dansın Ulupamir Kırgız gençliği için sabit bir gelenek olmaktan çok, kültürel bir ihtiyaç ve kimlik inşa alanı olarak belirdiğine işaret etmektedir. Katılımcıların aktarımları, dansın geçmişle bağ kurmanın ötesinde, göç sonrası sosyal görünürlük kazanma ve topluluk içi aidiyeti pekiştirme yönünde işlev yüklenmiş olabileceğini göstermektedir.

Bu süreç, Hall'un (1996) kimliğin söylemsel ve dönüşen bir yapı olduğu yönündeki yaklaşımıyla örtüşmektedir. Ayrıca, Hobsbawm ve Ranger'ın (1983) "geleniğin icadı" kavramı çerçevesinde, dansın tarihsel olarak sürekliliği olan bir pratikten ziyade, göç sonrası bir ihtiyaçtan doğan kültürel bir üretim olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Bununla birlikte, dansın süreklilik kazanamaması, eğitmen eksikliği, kurumsal yapıların yetersizliği gibi nedenlerle kültürel sermaye hâline dönüşmesinde zorluklar yaşandığını da göstermektedir (Bourdieu, 1986). Bu durum, gençlerin kültürel ifade araçlarını daha çok dışsal kaynaklardan edinmelerine neden olmakta, bu da kimlik inşa sürecinde melezleşmiş yapılarla karşılaşılmasına yol açabilmektedir.

Bu çalışma, Ulupamir Kırgız topluluğunda gençlerin dansa yönelik ilgisini ve bu ilginin göç sonrası kimlik arayışıyla nasıl ilişkilendirildiğini incelemiştir. Bulgular, gençlerin geleneksel dansı bir miras olarak değil, bir ihtiyaç olarak tanımladıklarını; dansın, topluluk içindeki aidiyet duygusunu pekiştirme ve kimlikel bir boşluğu doldurma aracı olarak algılanabildiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, bu sürecin tamamlanmış ve yerleşik bir kültürel dönüşüm değil, hâlen devam eden bir arayış ve yapılandırma süreci olduğu da dikkate alınmalıdır. Gençliğin bu sürece dâhil olma biçimleri, kültürel mirasın yalnızca korunması değil, yeniden kurgulanması bağlamında da değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241–258.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.

Giurchescu, A. (2001). The Power of Dance and Its Social and Political Uses. *Yearbook for Traditional Music*, 33, 109–121.

Hall, S. (1996). Introduction: Who Needs ‘Identity’? In S. Hall & P. du Gay (Eds.), *Questions of Cultural Identity*, pp. 1–17. Sage.

Hobsbawm, E., & Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.

SUPPORTING CHILDREN'S CURIOSITY THROUGH THE USE OF DIGITAL MEDIA

đana Milenković

College of Vocational Studies - Sirmium, Sremska Mitrovica, Serbia

ORCID number <https://orcid.org/0000-0002-0745-6292>

Abstract

In today's society, influenced by digital media, the ways of communication are changing for both adults and children. Within the preschool framework of supporting children's well-being, it is essential to understand the role of language and communication in the context of digital environments. According to the *Years of Ascent* program, preschool educators are expected to help children develop lifelong competencies, with special focus on communication in their mother tongue. This paper explores the educator's role in encouraging children's thinking, dialogue, and overall language development through various media-based learning situations. These include play, real-life practical activities, and structured educational content. High-quality media — such as cartoons, educational programs, and video games — can support communication development, but only when adults actively engage and mediate their use.

Keywords: child, digital media, language development, communication, digital devices.

THE ROLE OF LYCOPENE AS A FUNCTIONAL PHYTOCHEMICAL COMPOUND IN FEMALE AND MALE INFERTILITY

Dyt. İrem Nur DEMİR

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Doç. Dr. Halime UĞUR

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

ABSTRACT

Although the exact cause of infertility is not fully understood today, many factors such as obesity, smoking and alcohol use, malnutrition, industrial chemicals, heavy metals, certain drugs, and radiation exposure can contribute to infertility. Studies conducted on infertile individuals have highlighted that oxidative stress levels are often elevated. In men, high levels of oxidative stress lead to a decline in several sperm parameters, including concentration, motility, morphology, and overall count. In women, elevated oxidative stress can result in various negative outcomes such as damage to ovarian and follicular tissues, an increased number of apoptotic cells, reduced levels of female reproductive hormones, and decreased implantation success. As a result, the antioxidant properties of various phytochemicals are gaining importance as supportive approaches in the treatment of infertility. Lycopene, a powerful lipophilic carotenoid, is found in many red-colored vegetables and fruits, with tomatoes and tomato-based products considered the primary dietary source. Due to its strong antioxidant capacity, lycopene helps combat oxidative stress by neutralizing free radicals. Recent studies have demonstrated that lycopene supplementation may positively influence sperm concentration, count, morphology, and oxidative stress markers in testicular tissues in cases of male infertility. Although research in females is more limited, existing studies suggest that lycopene may enhance antioxidant parameters in ovarian tissues, reduce oxidative stress levels, decrease apoptotic cell damage in the ovaries, and increase the levels of female reproductive hormones. The aim of this review is to examine the potential effects of lycopene, a functional component, on female and male infertility in light of recent scientific studies.

Keywords: Infertility, Lycopene, Antioxidant, Oxidative Stress

ÖZET

Günümüzde infertilitenin nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte; obezite, sigara ve alkol kullanımı, kötü beslenme, endüstriyel kimyasallar, ağır metaller, bazı ilaçlar, radyasyona maruz kalma gibi birçok faktör infertiliteye sebep olabilmektedir. İnfertil bireyler üzerinde yapılan çalışmalarda, oksidatif stres seviyelerinin yüksek olması dikkat çekmektedir. Erkeklerde oksidatif stres seviyesinin yüksek olması; sperm konsantrasyonu, motilitesi, morfolojisi ve sayısı gibi birçok parametrede azalmaya neden olmaktadır. Kadınlarda oksidatif stres seviyesinin yüksek olması; over ve folikül dokularında hasara, apoptoza uğramış hücre sayısının artmasına, kadın üreme hormonlarının seviyesinin düşmesine ve implantasyon başarısının azalması gibi pek çok olumsuz duruma yol açabilmektedir. Bu nedenle, pek çok fitokimyasalın antioksidan özelliğinden kaynaklı infertilite tedavisinde destekleyici yaklaşım olarak önemi giderek artmaktadır. Likopen, kırmızı renkteki pek çok sebze ve meyvede bulunmakla birlikte domates ve ürünleri birincil basamak likopen kaynağı olarak

görülmektedir. Lipofilik ve antioksidan değeri yüksek bir karotenoiddir. Yüksek antioksidan değeri sayesinde serbest radikaller ile savaşıarak oksidatif strese karşı koruyucu etki göstermektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, likopenin erkek infertilitesinde; sperm konsantrasyonu, sayısı, morfolojisi, testis dokularındaki oksidatif stres belirteçleri üzerinde olumlu etkiler sağladığı gösterilmiştir. Kadınlar üzerinde yapılan çalışmalar daha sınırlı olmakla birlikte over dokularında antioksidan parametrelerin artmasına, oksidatif stres seviyesinin azalmasına, yumurtalıklardaki apoptik hücre hasarının azalmasına ve kadın üreme hormonlarının seviyesinin artmasına katkı sağladığı gösterilmiştir. Bu derlemenin amacı, son yıllarda yapılmış olan bilimsel çalışmalar ışığında fonksiyonel bir bileşen olan likopenin kadın ve erkek infertilitesi üzerindeki potansiyel etkilerini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: İnfertilite, Likopen, Antioksidan, Oksidatif stres

GİRİŞ

Kısırlık, 12 ay veya daha uzun süre korunmasız düzenli cinsel ilişkiden sonra gebelik elde edilememesi ile tanımlanan erkek veya kadın üreme sisteminin bir hastalığıdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tahminine göre 2022 yılında her altı kişiden biri hayatlarının bir döneminde infertilite ile mücadele edecektir. Dünyadaki prevalansı %17,5'dir ve en yaygın olarak Batı Pasifik Bölgesinde bulunmaktadır (WHO, 2023). Kadın ve erkekte ortak kısırlık nedeni olarak endüstriyel kimyasallar, alkol ve sigara gibi çevresel faktörler görülmektedir (Mostafa, 2010). Kısırlık vakalarının yaklaşık %10'unda klinik olarak tanımlanabilen bir durum yoktur ve altta yatan nedenler belirsizliğini korumaktadır (Tüttelman vd., 2018).

Kısırlık tedavisinde insanlar bilinen teröpatik yaklaşımlar yerine artık fonksiyonel besinlere yönelmişlerdir. Fonksiyonel besinler temel besin öğeleri bulundurmalarının yanında sağlık yararları olan besinlerdir (Hammoudi Halat vd., 2023). Bu doğal besin bileşiklerinden birisi de likopendir. Likopen sebze ve meyvelerde doğal olarak bulunan antioksidan değeri oldukça yüksek bir karotenoiddir (Agrawal, 2018). Biyosentezinde bitkiler, algler ve bazı bakterilerde bulunan çeşitli enzimler sorumludur (Chen vd., 2023; Due vd., 2023). İnsan plazmasında yarılanma ömrü 12-33 gün arasında değişmektedir (Bin-Jumah vd., 2022). Vücutta endojen olarak sentezlenemediğinden diyetle hazır olarak alınması gerekir (Woodside vd., 2015). Başta domates ve domates ürünleri, incir, karpuz, pembe guava, kırmızı dolmalık biber, greyfurt, nar, papaya gibi besinlerde doğal olarak bulunmaktadır (Arain vd., 2018). Domates ürünlerinin farklı formda olması likopen içeriğinin de farklılaşmasına neden olmaktadır. Örneğin; taze domatesin 100g da 0,72-4,2mg likopen bulunurken ketçapta 9.90-13,44mg, salçada 5,40-150mg likopen bulunmaktadır (Shi vd., 2000). Besinlerdeki bu karatonoidin farklı miktarlarda bulunmasının nedeni bitkinin olgunluk derecesi, ışık, sıcaklık, iklim, sulama, ekim yeri, toprak kalitesi, işleme ve depolama koşullarıdır (Hsieh vd., 2022; Imran vd., 2020). Tarlada yetişen domatesin likopen içeriği serada yetişene göre daha fazladır (Raiola vd., 2014). Sıcaklık 35 dereceyi geçtiğinde besindeki likopen, beta karotene dönüşür ve miktarı azalır (Grabowska vd., 2019). Gerekli mikroorganizmaların olduğu toprakta %36 oranında likopen içeriği artabilir (Grabowska vd., 2019; Imran vd., 2020). Meyve olgunlaştıkça klorofil miktarı azalıp likopen miktarı arttığı için olgun meyvelerde likopen miktarı daha fazladır (Hsieh vd., 2022).

Likopen lipofilik yapıda olduğu için diyetle bir yağ kaynağı ile beraber almak biyoyararlanımını arttıracaktır (Ghadage vd., 2019). Goltz ve ark. yapmış olduğu bir çalışmada likopenin yanında alınacak yağın çeşidi likopen emilimini anlamlı olarak etkilemediği sadece yüksek yağ alımının (20g) düşük alıma göre emilimini önemli ölçüde arttırdığı bulunmuştur (Goltz vd., 2014). Arballo ve ark. yapmış olduğu bir çalışmanın sonucunda likopen emilimini en iyi şekilde kullanmak için işlenmiş domates ürünlerinde 10g, işlenmemiş/taze ürünlerde 15g ekstra yağa ihtiyaç vardır (Arbolla vd., 2021). Pişirme işlemi bitki duvarını parçaladığı için likopenin emilimini arttırmaktadır (Saini vd., 2019; Pathak ve Sagar, 2023).

Likopen, moleküler yapısına göre cis ve trans olmak üzere ikiye ayrılır. Besinlerde doğal olarak trans izomeri bulunur (Górecka vd., 2020). İnsan vücudunda ise cis izomerleri olarak bulunmaktadır (Imran vd., 2020). En kararlı cis izomeri, 5-cis likopendir. Diğer formların kararlılığı sırası ile all-trans, 9-cis, 13-cis, 15-cis, 7-cis ve 11-cis şeklinde azalmaktadır (Leh ve Lee, 2022). Trans formundan cis formuna olan izomerizasyon dönüşümü gıdaların taşınması, depolanması ve insan vücudundaki metabolik süreçler sonucunda meydana gelir (Imran vd., 2020). Pişirme işlemi sırasında trans izomer cis izomer formuna geçer ve likopenin biyoyararlanımı artar (Ozkan vd., 2023).

Likopen emilimi ince bağırsakta basit difüzyon ile gerçekleşmektedir. Emiliminde B sınıfı çöpcü reseptörü tip 1 (SR-B1) yardımcı olur (Arballo vd., 2021; Ibrahim vd., 2022; Rowless ve Erdman, 2020). Bağırsakta beta karoten oksijenaz 1 (BCO1) ve beta karoten oksijenaz 2 (BCO2) yardımıyla enterositlerde likopenin kısmi bölünmesi meydana gelir (Raghuvanshi vd., 2015). Çoğu değişmeden şilomikronlarla birleşir ve değişmeden lenfatik sisteme geçer (Arballo vd., 2021; Von Lintig vd., 2020). Mikrozomal trigliserit transfer proteini (MTTP), likopenin şilomikronlara bağlanmasını sağlayan bir enzimdir (Borel vd., 2015). Lenfatik sistemden sonra portal dolaşıma geçer. Portal dolaşımda şilomikronları ayırmak için ekstrahepatik lipoprotein lipazlar görev alır (Srivastava ve Srivastava, 2015). Kalan şilomikron kalıntılarını karaciğer tarafından portal venden ayrılır ve likopen VLDL ye bağlanarak vücudun farklı dokularına dağılır (Srivastava ve Srivastava, 2015). Emilen likopen vücutta en çok karaciğer, adrenal bezler ve prostta daha az miktarda cilt ve beyinde bulunur (Imran vd., 2020; Macar vd., 2023).

Likopenin; antikanser, antihipertansif, antioksidan, anti-inflamatuar, kardiyoprotektif, nöroprotektif gibi pek çok sağlık üzerine olumlu etkisi bulunmaktadır (Khan vd., 2021). Bu yararlı etkilerinin dışında bir de üreme sağlığı üzerine etkisi bulunmaktadır. Erkek ve kadın infertilite nedenleri arasında oksidatif stresin oluşturduğu doku hasarının katkısı büyüktür (Alahmar vd., 2021; Ayala vd., 2014). Doku hasarını önlemek için antioksidandan zengin besinleri diyetle eklemek gerekmektedir.

LİKOPENİN ANTİOKSİDAN ETKİ MEKANİZMASI

Likopen hidrojen peroksit, hidroksiradikaller ve nitrojen dioksit gibi serbest radikaller nötralize ederek gıdalardaki yararlı bileşenlerin oksijen ile temas etmesini geciktirir (Sevindik vd., 2017; Sevindik vd., 2018). Fotosentez sırasında güneş ışığının fazla olması bitkilerdeki oksidatif stres seviyesini arttırabilmektedir. Likopen fazla olan güneş ışığını emerek oksidatif strese maruz kalmadan fotosentezin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlar (Kovela vd., 2002; Pizzale vd., 2002). Vücut hücrelerinde enzimatik olan süperoksit dismutaz, katalaz ve proksidaz seviyelerini hem de enzimatik olmayan E ve C vitamini seviyelerini arttıran antioksidan bir etkiye sahiptir (Durairajanayagam vd., 2014).

Antioksidan savunma ve detoksifikasyon süreci sırası ile şu şekildedir: Oksidatif stres ve hipoksi durumunda hücre içindeki Kelch benzeri ECH ile ilişkili protein (Keap1) ve Nükleer Faktör Eritroid ile ilişkili Faktör 2 (Nrf2) birbirinden ayrılır ve Nrf2 çekirdeğe giderek oradaki SOD, HO-1, GPx gibi antioksidan ve detoksifikasyon enzimlerini serbest bırakarak oksidatif stres ve iltihaba karşı korur. Bu süreçte karotenoidler Nrf2'nin çekirdeğe taşınmasını kolaylaştırır (Sathasivam vd., 2018).

LİKOPENİN İNFLAMASYON ETKİ MEKANİZMASI

İnflamasyon, zararlı maddeleri ortadan kaldırırken iyileşme sürecini başlatan bir bağışıklık tepki mekanizmasıdır. Doku yenilenmesi, onarılması, yeniden şekillenmesinde ve hemostazında kritik bir rol oynar. Fakat inflamasyon kontrolsüz bir şekilde ilerlerse diyabet, kanser, nörodejeneratif hastalıklar gibi kronik hastalıklar meydana gelir (Chen vd., 2017;

Greten vd., 2019). İnflamasyon oluşum sırasında inflamatuvar sitokinle, sigara, UV ışınları gibi uyarıcılar hücre zarındaki reseptörlere bağlanır. Bu bağlanmanın sonucunda hücre içinde inaktif olan inhibitör kappa (Ik-B kinaz) (IKK) enzimi aktive olur. Aktif olan IKK, IkB proteinini fosforilize eder. Fosforilize olan IkB, nükleer faktör kappa B (NF-kB) sinyal yolunu serbest bırakır. NF-kB çekirdeğe doğru göç ederek çekirdekteki IL-6, IL-8, iNOS gibi mediatörleri serbest bırakır ve inflamasyon başlar. Bu aşamada karotenoidler IKK aktivasyonunu engeller veya NF-kB'nin çekirdeğe göç etmesini engeller (Sathasivam vd., 2018).

LİKOPENİN KADIN İNFERTİLİTESİ ÜZERİNE ETKİLERİNİ GÖSTEREN ÇALIŞMALAR

Yapılan bir çalışmada sisplatin kullanımından kaynaklı oluşan infertilitede likopenin etkinliği araştırılmıştır. 18 adet albino wister dişi sıçanlar üzerinde yapılan çalışmada; kontrol (C), 5mg/kg/gün sisplatin (CisPT), 5mg/kg/gün sisplatin + 0.5mg/kg/gün likopen (LC) olmak üzere üç randomize grup oluşturulmuştur. 14 gün süren çalışmanın sonunda, CisPT grubunun C grubunda göre malondialdehit (MDA) seviyesi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Glutasyon peroksidaz (GSH), glutasyon redüktaz (GR), süperoksit dismutaz (SOD) seviyeleri anlamlı olarak düşük bulunmuştur. LC grubundaki MDA seviyeleri CisPT grubuna göre anlamlı olarak azalmış; GSH, GR ve SOD düzeyleri anlamlı olarak artmıştır. Over dokusunda; C grubunda over ve folikül yapıları normal bulunmuş, CisPT grubunda ise ödem, kanama, damar tıkanıklığı, folikül dejenerasyonu ve apoptoza uğramış hücreler saptanmıştır. LC grubunda likopen tüm bu histolojik bozulmalarda iyileşme sağlamıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre sisplatinin kadın üreme sistemi sağlığına zarar verirken, sisplatin uygulamasından önce likopen uygulaması over dokusunda MDA seviyesini azaltmış, antioksidan parametrelerin seviyesini arttırmıştır. Ayrıca sisplatinin hasar verdiği over ve folikül dokularında iyileşmeler sağlar (Kulhan vd., 2019).

İn vivo bir çalışmada, likopenin dört ardışık süperovülasyondan sonra oluşan yumurtalık hasarı üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. 60 yetişkin İsviçre albino CD1 suşu üzerinde yapılan çalışmada; bir defa süperovülasyon geçiren (R1), dört defa peş peşe süperovülasyon geçiren (R4) ve dört defa süperovülasyon geçirirken 5mg/kg likopen alan (R4-Lyc) olmak üzere üç grup bulunmaktadır. 4 hafta süren çalışmanın sonunda R4 grubunda toplam primer ve primordial folikül sayısında, sekonder folikül sayısında ve antral folikül sayısında R1 grubuna göre anlamlı olarak azalma; toplam atretik folikül sayısında anlamlı olarak artış meydana gelmiştir. R4-Lyc grubunda atretik folikül sayısı anlamlı olarak azalırken diğer folikül sayıları anlamlı olarak artmıştır. R4 grubunda süperoksit dismutaz 3 (SOD3), katalaz (Cat), Nrf2'nin ekspresyonu ve toplam antioksidan kapasite anlamlı olarak azalma; Keap1 ve hidrojen peroksit ekspresyonu anlamlı olarak artmıştır. R4-Lyc grubunda SOD3, Cat, Nrf2 ekspresyonu anlamlı olarak artmış, Keap1 ve hidrojen peroksit seviyeleri anlamlı olarak azalmıştır. R4 grubundan Tnf, Nfkb, kaspaz3 ve toplam kaspaz 3 immünoreaktif foliküllerin sayısı artmıştır. R4-Lyc grubunda ise bu parametreler anlamlı olarak azalmıştır. Aynı zamanda R4 grubunda estradiol, progesteron ve inhibin B hormon seviyelerinde azalma görülürken, likopen uygulaması bu parametrelerde anlamlı olarak artış sağlamıştır. Sonuç olarak, tekrarlanan süperovülasyonun yaratmış olduğu yumurtalık hasarını likopen ile azaltmış; oksidatif stres ve inflamasyon mediatörlerinin seviyeleri düşürülmüş, antioksidan kapasite ve kadın üreme hormon düzeyleri arttırılmıştır (Rakha vd., 2024).

LİKOPENİN ERKEK İNFERTİLİTESİ ÜZERİNE ETKİLERİNİ GÖSREREN ÇALIŞMALAR

Yapılan bir çalışmada, en az 5 yıldır infertilite sorunu yaşayan erkeklerde likopen kullanımının semen parametreleri ve oksidatif stres üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. 12 hafta süren çalışmada 17 kişi 25mg/gün likopen, 19 kişi plasebo almıştır. Likopen takviyesi alan gruptaki

erkeklerde sperm konsantrasyonu, toplam sperm sayısı ve toplam antioksidan kapasitesi plasebo grubuna göre anlamlı şekilde artmıştır (Nouri vd., 2019).

Diğer bir çalışmada, diyetle bağlı obez erkek sıçanlarda moringo ve likopen kullanımının üreme parametreleri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. 12 hafta süren çalışmada 60 sıçan; normal diyet (RC), RC-likopen, RC-moringo, yüksek yağlı diyet (HFD), HFD-likopen, HFD-moringo olmak üzere altı gruba randomize edilmiştir. Çalışmanın sonunda, HFD grubunda en fazla ağırlık artışı gözlemlenmiştir. HFD-likopen ve HFD-moringo gruplarında ise RC gruplarına göre anlamlı bir artış olsa da HFD grubuna göre daha düşük bulunmuştur. Lipid profiline bakıldığında HFD grubunda toplam kolesterol (TC), toplam trigliserit (TG), LDL, VLDL seviyeleri RC grubuna göre anlamlı olarak yüksek; HDL seviyesi ise anlamlı olarak düşük bulunmuştur. HFD grubunda likopen ve moringo kullanımı lipid parametrelerinde iyileşme sağlamıştır. Ancak likopen, TG ve LDL seviyesi düşürmede; HDL seviyesini ise yükseltmede moringodan daha etkili bulunmuştur. Hormon analizlerinde HFD grubunda testosteron, FSH ve LH seviyeleri RC'ye göre anlamlı olarak düşük bulunmuştur. HFD grubunda likopen ve moringo kullanımı FSH ve LH seviyesini anlamlı olarak artırmıştır. Antioksidan analizlerde HFD grubunda SOD, GR ve katalaz seviyeleri RC grubunda göre anlamlı olarak azalmış; MDA seviyesi anlamlı olarak artmıştır. HFD grubunda moringo ve likopen kullanımı SOD, GR ve katalaz seviyesini anlamlı olarak artış sağlarken, MDA seviyesinde anlamlı olarak azalma sağlamıştır. Likopen, GR seviyesini artırmakta ve MDA seviyesini düşürmekte moringodan daha etkili bulunmuştur. Sperm analizinde HFD grubunda tüm sperm analiz değişkenleri RC grubunda göre anlamlı olarak azalmıştır. HFD grubunda moringo ve likopen tedavisi toplam sperm sayısını, normal morfolojiye sahip spermli, anormal morfolojiye sahip spermli ve anormal başlı spermli sayısında iyileşme sağlamıştır. RC grubunda likopen ve moringo kullanımı tüm parametrelere arasında anlamlı bir değişiklik göstermemiştir. Bu araştırma, obezitenin erkek infertilitesi ve sperm kalitesi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Likopen ve moringonun, antilipidemik ve antioksidan etkileri sayesinde obeziteye bağlı erkek infertilitesine karşı etkili bir tedavi olabileceğini göstermektedir (Greish vd., 2021).

SONUÇ

İnfertilite, dünyada giderek artan bir sorun haline gelmiş olup, tedavisi ülkelerdeki ekonomik yükü artırdığı için farklı tedavi yöntemlerine başvurulmaktadır. Son yıllarda alternatif tıbbın ilerlemesi ile hastalar, doğal besinlere yönelmektedir.

Likopen, içerdiği güçlü antioksidan ve anti-inflamatuar etkiler sayesinde; kanser, hipertansiyon, kardiyovasküler hastalıklar ve nörolojik hastalıklar gibi pek çok kronik hastalığa karşı koruyucu özelliğe sahiptir. Bu sağlık etkilerinin yanı sıra, kadın ve erkek üreme sisteminde SOD, GR, GSH, Cat ve Nrf2'nin ekspresyonunu artırarak antioksidan kapasitenin artmasına destek olur. MDA, hidrojen peroksit, Tnf ve kaspaz3 gibi oksidatif stres ve inflammatuar belirteçlerin seviyesini azaltarak histolojik yapının korunmasını sağlar.

Likopen içeriğine sahip bir besin tüketildiğinde maksimum fayda sağlamak için besin iyice olgunlaştırılmalı, bir yağ kaynağı ile beraber tüketilmeli ve ısıl işleminden geçirilmelidir. Lif açısından yüksek bir besinle beraber tüketmek, likopenin alınacak faydanın azalmasına neden olabilir.

Yapılan çalışmalarda belirli bir doz protokolü olmasa da insan çalışmalarında daha çok kapsül formunda tedavi uygulanmaktadır. Likopenin toksisite miktarına ulaşmak oldukça zordur. Toksisite durumunda ciltte sarı-turuncu bir renk oluşur ve bu duruma likopenemi denir. Beslenmeden likopen içeriği yüksek besinler çıkartıldığında kısa sürede düzelebilecek bir durumdur.

İnfertilite tedavisinde likopen uygulaması birçok biyokimyasal parametrenin ve histolojik yapının iyileşmesinde olumlu sonuçlar göstermiştir. Fakat bu tedavi kabul edilebilmesi için daha geniş popülasyonlar üzerinde yapılmış insan çalışmalarına ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- AGRAWAL, S. (2018). Beneficial effect of lycopene against lifestyle induced male infertility. *Antiseptic*, 115(3), 6-10.
- Alahmar, A. T., Calogero, A. E., Sengupta, P., & Dutta, S. (2020). Coenzyme Q10 improves sperm parameters, oxidative stress markers and sperm DNA fragmentation in infertile patients with idiopathic oligoasthenozoospermia. *The world journal of men's health*, 39(2), 346.
- Arain, M. A., Mei, Z., Hassan, F. U., Saeed, M., Alagawany, M., Shar, A. H., & Rajput, I. R. (2018). Lycopene: a natural antioxidant for prevention of heat-induced oxidative stress in poultry. *World's Poultry Science Journal*, 74(1), 89-100.
- Arballo J, Amengual J, Erdman JW Jr. Lycopene: A Critical Review of Digestion, Absorption, Metabolism, and Excretion. *Antioxidants (Basel)*. 2021 Feb 25;10(3):342. doi: 10.3390/antiox10030342. PMID: 33668703; PMCID: PMC7996133.
- Arballo J, Amengual J, Erdman JW Jr. Lycopene: A Critical Review of Digestion, Absorption, Metabolism, and Excretion. *Antioxidants (Basel)*. 2021 Feb 25;10(3):342. doi: 10.3390/antiox10030342. PMID: 33668703; PMCID: PMC7996133.
- Ayala, A., Muñoz, M. F., & Argüelles, S. (2014). Lipid peroxidation: production, metabolism, and signaling mechanisms of malondialdehyde and 4-hydroxy-2-nonenal. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2014(1), 360438.
- Bin-Jumah, M. N., Nadeem, M. S., Gilani, S. J., Mubeen, B., Ullah, I., Alzarea, S. I., ... & Kazmi, I. (2022). Lycopene: a natural arsenal in the war against oxidative stress and cardiovascular diseases. *Antioxidants*, 11(2), 232.
- Borel, P., Desmarchelier, C., Nowicki, M., & Bott, R. (2015). Lycopene bioavailability is associated with a combination of genetic variants. *Free Radical Biology and Medicine*, 83, 238-244.
- Chen HH, Liang MH, Ye ZW, Zhu YH, Jiang JG. Engineering the β -Carotene Metabolic Pathway of Microalgae *Dunaliella* To Confirm Its Carotenoid Synthesis Pattern in Comparison To Bacteria and Plants. *Microbiol Spectr*. 2023 Jan 31;11(2):e0436122. doi: 10.1128/spectrum.04361-22. Epub ahead of print. PMID: 36719233; PMCID: PMC10100976.
- Chen L, Deng H, Cui H, Fang J, Zuo Z, Deng J, Li Y, Wang X, Zhao L. Inflammatory responses and inflammation-associated diseases in organs. *Oncotarget*. 2017 Dec 14;9(6):7204-7218. doi: 10.18632/oncotarget.23208. PMID: 29467962; PMCID: PMC5805548.
- Du B, Sun M, Hui W, Xie C, Xu X. Recent Advances on Key Enzymes of Microbial Origin in the Lycopene Biosynthesis Pathway. *J Agric Food Chem*. 2023 Sep 6;71(35):12927-12942. doi: 10.1021/acs.jafc.3c03942. Epub 2023 Aug 23. PMID: 37609695.
- Durairajanayagam D, Agarwal A, Ong C, Prashast P. Lycopene and male infertility. *Asian J Androl*. 2014 May-Jun;16(3):420-5. doi: 10.4103/1008-682X.126384. PMID: 24675655; PMCID: PMC4023371.
- Ghadage, S. R., Mane, K. A., Agrawal, R. S., & Pawar, V. N. (2019). Tomato lycopene: Potential health benefits. *The Pharma Innovation Journal*, 8(6), 1245-1248.
- Goltz SR, Campbell WW, Chitchumroonchokchai C, Failla ML, Ferruzzi MG. Meal triacylglycerol profile modulates postprandial absorption of carotenoids in humans. *Mol Nutr Food Res*. 2012 Jun;56(6):866-77. doi: 10.1002/mnfr.201100687. PMID: 22707262.
- Górecka, D., Wawrzyniak, A., Jędrusek-Golińska, A., Dziedzic, K., Hamułka, J., Kowalczewski, P. Ł., & Walkowiak, J. (2020). Lycopene in tomatoes and tomato products. *Open chemistry*, 18(1), 752-756.
- Grabowska M, Wawrzyniak D, Rolle K, Chomczyński P, Oziwicz S, Jurga S, Barciszewski J. Let food be your medicine: nutraceutical properties of lycopene. *Food Funct*. 2019 Jun 19;10(6):3090-3102. doi: 10.1039/c9fo00580c. PMID: 31120074.

- Greish SM, Abdel Kader GS, Abdelaziz EZ, Eltamany DA, Sallam HS, Abogresha NM. Lycopene is superior to moringa in improving fertility markers in diet-induced obesity male rats. *Saudi J Biol Sci*. 2021 May;28(5):2956-2963. doi: 10.1016/j.sjbs.2021.02.034. Epub 2021 Feb 18. PMID: 34025172; PMCID: PMC8117045.
- Greten FR, Grivennikov SI. Inflammation and Cancer: Triggers, Mechanisms, and Consequences. *Immunity*. 2019 Jul 16;51(1):27-41. doi: 10.1016/j.immuni.2019.06.025. PMID: 31315034; PMCID: PMC6831096.
- Hammoudi Halat, D., Soltani, A., Dalli, R., Alsarraj, L., & Malki, A. (2023). Understanding and fostering mental health and well-being among university faculty: A narrative review. *Journal of clinical medicine*, 12(13), 4425.
- Hsieh, M. J., Huang, C. Y., Kiefer, R., Lee, S. D., Maurya, N., & Velmurugan, B. K. (2022). Cardiovascular disease and possible ways in which lycopene acts as an efficient cardio-protectant against different cardiovascular risk factors. *Molecules*, 27(10), 3235.
- Ibrahim, I. M., Althagafy, H. S., Abd-Alhameed, E. K., Al-Thubiani, W. S., & Hassanein, E. H. (2022). Promising hepatoprotective effects of lycopene in different liver diseases. *Life Sciences*, 310, 121131.
- Imran M, Ghorat F, Ul-Haq I, Ur-Rehman H, Aslam F, Heydari M, Shariati MA, Okuskhanova E, Yessimbekov Z, Thiruvengadam M, Hashempur MH, Rebezov M. Lycopene as a Natural Antioxidant Used to Prevent Human Health Disorders. *Antioxidants (Basel)*. 2020 Aug 4;9(8):706. doi: 10.3390/antiox9080706. PMID: 32759751; PMCID: PMC7464847.
- Khan UM, Sevindik M, Zarrabi A, Nami M, Ozdemir B, Kaplan DN, Selamoglu Z, Hasan M, Kumar M, Alshehri MM, Sharifi-Rad J. Lycopene: Food Sources, Biological Activities, and Human Health Benefits. *Oxid Med Cell Longev*. 2021 Nov 19;2021:2713511. doi: 10.1155/2021/2713511. PMID: 34840666; PMCID: PMC8626194.
- Koleva II, van Beek TA, Linssen JP, de Groot A, Evstatieva LN. Screening of plant extracts for antioxidant activity: a comparative study on three testing methods. *Phytochem Anal*. 2002 Jan-Feb;13(1):8-17. doi: 10.1002/pca.611. PMID: 11899609.
- Kulhan NG, Kulhan M, Turkler C, Ata N, Kiremitli T, Kiremitli S, Keskin Cimen F, Suleyman H, Toprak V. Effect of lycopene on oxidative ovary-damage induced by cisplatin in rats. *Gen Physiol Biophys*. 2019 May;38(3):253-258. doi: 10.4149/gpb_2019006. Epub 2019 Feb 26. PMID: 30806633.
- Leh HE, Lee LK. Lycopene: A Potent Antioxidant for the Amelioration of Type II Diabetes Mellitus. *Molecules*. 2022 Apr 4;27(7):2335. doi: 10.3390/molecules27072335. PMID: 35408734; PMCID: PMC9000630.
- Macar O, Kalefetoğlu Macar T, Çavuşoğlu K, Yalçın E, Yapar K. Lycopene: an antioxidant product reducing dithane toxicity in *Allium cepa* L. *Sci Rep*. 2023 Feb 9;13(1):2290. doi: 10.1038/s41598-023-29481-4. PMID: 36759547; PMCID: PMC9911395.
- Mostafa, T. (2010). Cigarette smoking and male infertility. *Journal of Advanced Research*, 1(3), 179-186.
- Nouri, M., Amani, R., Nasr-Esfahani, M., & Tarrahi, M. J. (2019). The effects of lycopene supplement on the spermatogram and seminal oxidative stress in infertile men: A randomized, double-blind, placebo-controlled clinical trial. *Phytotherapy Research*, 33(11), 3203–3211. <https://doi.org/10.1002/ptr.6493>
- Ozkan G, Günal-Köroğlu D, Karadag A, Capanoglu E, Cardoso SM, Al-Omari B, Calina D, Sharifi-Rad J, Cho WC. A mechanistic updated overview on lycopene as potential anticancer agent. *Biomed Pharmacother*. 2023 May;161:114428. doi: 10.1016/j.biopha.2023.114428. Epub 2023 Feb 24. PMID: 36841029.
- Pathak, M., & Sagar, N. A. (2023). Influence of thermal treatments, extraction methods, and storage conditions on lycopene content of foods. *Journal of Food Quality*, 2023(1), 6632637.
- Pizzale, L., Bortolomeazzi, R., Vichi, S., Überegger, E., & Conte, L. S. (2002). Antioxidant activity of sage (*Salvia officinalis* and *S. fruticosa*) and oregano (*Origanum onites* and *O.*

- incedens) extracts related to their phenolic compound content. *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 82(14), 1645-1651.
- Raghuvanshi, S., Reed, V., Blaner, W. S., & Harrison, E. H. (2015). Cellular localization of β -carotene 15, 15' oxygenase-1 (BCO1) and β -carotene 9', 10' oxygenase-2 (BCO2) in rat liver and intestine. *Archives of biochemistry and biophysics*, 572, 19-27.
- Raiola A, Rigano MM, Calafiore R, Frusciante L, Barone A. Enhancing the health-promoting effects of tomato fruit for biofortified food. *Mediators Inflamm*. 2014;2014:139873. doi: 10.1155/2014/139873. Epub 2014 Mar 12. PMID: 24744504; PMCID: PMC3972926.
- Rakha, S. I., Ateya, A. I., Safhi, F. A., & Abdellatif, A. M. (2024). Ameliorative Effect of Lycopene on Follicular Reserve Depletion, Oxidative Damage, Apoptosis Rate, and Hormonal Profile during Repeated Superovulations in Mice. *Veterinary Sciences*, 11(9), 414. <https://doi.org/10.3390/vetsci11090414>
- Rowles III, J. L., & Erdman Jr, J. W. (2020). Carotenoids and their role in cancer prevention. *Biochimica et Biophysica Acta (BBA)-Molecular and Cell Biology of Lipids*, 1865(11), 158613.
- Saini RK, A. Bekhit AE-D, Roohinejad S, Rengasamy KR, Keum Y-S (2019) Chemical stability of lycopene in processed products: a review of the effects of processing methods and modern preservation strategies. *J Agric Food Chem* 68: 712-726
- Sathasivam R, Ki JS. A Review of the Biological Activities of Microalgal Carotenoids and Their Potential Use in Healthcare and Cosmetic Industries. *Mar Drugs*. 2018 Jan 12;16(1):26. doi: 10.3390/md16010026. PMID: 29329235; PMCID: PMC5793074.
- Sevindik, M., Akgül, H., & Bal, C. (2017). Adana ve antalya'dan toplanan ompholatus olearius' un oksidatif stres durumunun belirlenmesi. *Sakarya University Journal of Science*, 21(3), 1-327.
- Sevindik, M., AKGÜL, H., Bal, C., & Selamoglu, Z. (2018). Phenolic contents, oxidant/antioxidant potential and heavy metal levels in Cyclocybe cylindracea. *Indian Journal of Pharmaceutical Education and Research*, 52(3).
- Shi, J., & Maguer, M. L. (2000). Lycopene in tomatoes: chemical and physical properties affected by food processing. *Critical reviews in food science and nutrition*, 40(1), 1-42.
- Srivastava, S., & Srivastava, A. K. (2015). Lycopene; chemistry, biosynthesis, metabolism and degradation under various abiotic parameters. *Journal of Food Science and Technology*, 52, 41-53.
- Tüttelmann F, Ruckert C, Röpke A: Disorders of spermatogenesis: perspectives for novel genetic diagnostics after 20 years of unchanged routine. *Med Genet* 2018; 30: 12–20
- Von Lintig, J., Moon, J., Lee, J., & Ramkumar, S. (2020). Carotenoid metabolism at the intestinal barrier. *Biochimica et Biophysica Acta (BBA)-Molecular and Cell Biology of Lipids*, 1865(11), 158580.
- WHO: Infertility prevalence estimates, 1990–2021. World Health Organization (WHO) (ed.) 2023.
- Woodside JV, McGrath AJ, Lyner N, McKinley MC. Carotenoids and health in older people. *Maturitas*. 2015 Jan;80(1):63-8. doi: 10.1016/j.maturitas.2014.10.012. Epub 2014 Oct 31. PMID: 25466302.

EXPLORING THE EXPERIENCES OF MOUNTAIN COASTER PARK VISITORS: A NETNOGRAPHIC RESEARCH

Emrah KARA

Muğla Sıtkı Koçman University, Institute of Social Sciences, Muğla, Turkey

ORCID ID: 0000-0002-3363-8399

Bilgin GÜNER

Muğla Sıtkı Koçman University, Milas Vocational School, Muğla, Turkey

ORCID ID: 0000-0003-2918-6200

Taner DALGIN

Muğla Sıtkı Koçman University, Muğla Vocational School, Muğla, Turkey

ORCID ID: 0000-0002-7645-1989

Hüseyin ÇEKEN

Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Tourism, Muğla, Turkey

ORCID ID: 0000- 0002-6614-3018

Abstract

Introduction and Purpose: Today, individuals are looking for unique and unforgettable experiences rather than purchasing a standard product or service. One of the places where such experiences can be had is mountain coaster parks. A mountain coaster park is a technology-based outdoor recreation area that allows individuals to descend slopes at a controlled speed using gravity-assisted rail systems built on sloping terrain. In this context, the aim of the study is to determine the experiences of mountain coaster park visitors.

Materials and Methods: This work covers the Raytapark mountain coaster park, which was opened in Ordu-Boztepe in 2024. Qualitative research and netnographic approach were adopted as the method of the study. The data of the study were obtained from the Google Maps platform. Document review method was used as a data collection tool. As a result of the first review on the Google Maps platform, a total of 175 comments were identified. Then, the comments were transferred to a Word file, and the words and spelling errors were corrected and examined in detail. In fact, 31 of the 175 comments were filtered because of their rating points and 9 because they were off-topic, and a total of 135 comments were included in the analysis process. The data obtained were analyzed using the content analysis method.

Results: Research findings show that visitors to the mountain coaster park generally emphasize the feeling of fun/adrenaline in positive experiences, while they emphasize the shortness of the course in negative experiences. In addition, service quality, landscape, family-friendly activities, and security were identified as positive experiences, while price, long waiting times, employee, and security issues were identified as other negative experiences. Another finding of

the research is that the mountain coaster park attracts great interest from visitors and appeals especially to youths.

Discussion and Conclusion: The current study shows that the mountain coaster park, which combines physical activity and entertainment, offers the opportunity to establish emotional bonds, get out of routine life and accumulate memories, rather than being a recreational activity, and can meet the experience expectations of postmodern individuals. Moreover, future research needs to be further deepened on the travel motivations and revisit tendencies of mountain coaster park visitors.

Key Words: Mountain Coaster Park; Visitor Experience; Netnographic Research.

**YOUNG CONSUMERS' PERCEPTION OF HEALTHY AND UNHEALTHY FOOD
PRODUCTS: A FREE WORD ASSOCIATION TEST**

**GENÇ TÜKETİCİLERİN SAĞLIKLI VE SAĞLIKSIZ GIDA ÜRÜNLERİNE
İLİŞKİN ALGILARI: KELİME ÇAĞRIŞIM TESTİNE DAYALI BİR
DEĞERLENDİRME**

Ar. Gör. Hediye YÜRÜYEN KILIÇ

Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Kocaeli, Türkiye

Doç. Dr. İnci DURSUN

Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Kocaeli, Türkiye

Can ÇOŞKUN

Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Kocaeli, Türkiye

Hazal UÇAK

Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Kocaeli, Türkiye

ÖZET

Sağlıklı beslenme alışkanlıkları gençler için hem gelişmeye hem de yaşam boyu sürecek beslenme kalıplarının oluşmasına katkıda bulunmasından dolayı oldukça önemlidir. Bu nedenle genç tüketiciler, sağlıklı beslenme alışkanlıklarını teşvik etmeyi, halk sağlığını korumayı ve geliştirmeyi ve diyetle bağlı hastalıkların yaygınlığını azaltmayı amaçlayan politika yapıcılar için çok önemli bir hedef gruptur. Sağlıklı bir diyet için tüketicilerin "sağlıklı yiyecekler" tercih etmesi ve "sağlıksız yiyeceklerden" kaçınması gerekir. Buradaki temel araştırma sorusu, genç tüketicilerin hangi yiyecekleri sağlıklıları için yararlı veya zararlı olarak algıladıklarıdır. Yiyeceklerin sağlıklı olması genellikle kalori içeriği, besin maddeleri ve yağ ve şeker miktarları gibi yiyeceklerin besin değerleriyle ilişkili olarak belirtilir. Ancak, nesnel kriterleri değerlendirmek zor, hatta imkansız olabileceğinden bu genellikle öznel bir algıdır. Bu araştırma, genç tüketicilerin sağlıklı ve sağlıksız yiyeceklerle ilişkin algılarını araştırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, 18-28 yaşları arasındaki 166 genç tüketici üzerinde, gıda bağlamında "sağlıklı" ve "sağlıksız" kelimelerinin çağrışımlarını araştırmak için serbest kelime çağrışım testi uygulanmıştır. Bireysel görüşmeler yoluyla, katılımcılara "sağlıklı gıdalar" kelimesi verilmiş ve otuz saniye içinde akıllarına gelen üç farklı kelimeyi söylemeleri istenmiştir. Aynı prosedür "sağlıksız gıda" kelimesi için de uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda toplam 84 gıda ürünü/kategorisi ortaya çıkmıştır. Buna göre genç tüketicilere sağlıksız dendiğinde akıllarına ilk gelenler hızlı yiyecekler, abur cubur, işlenmiş gıdalar, şeker ve tatlılar iken sağlıklı dendiğinde ise sebze meyve ve tahıllar ön plana çıkmaktadır. Araştırma, sağlıklı ve sağlıksız yiyeceklerle ilişkin algıların erkek ve kadın tüketiciler arasında farklılaştığını göstermektedir. Yapılan içerik analizi bulguları detaylarıyla tartışılmış, öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Genç Tüketiciler; Yeme Alışkanlıkları; Sağlıksız Gıda; Sağlıklı Gıda; Kelime Çağrışım Testi

ABSTRACT

Healthy eating habits are crucial for young people because they contribute to both growth and the establishment of lifelong patterns. For this reason, young consumers are a crucial target group for policymakers aiming to promote healthy eating habits, protect and enhance public health, and reduce the prevalence of diet-related diseases. For a healthy diet, consumers need to make choices for “healthy foods” and avoid “unhealthy foods.” A key research question is which food products young consumers perceive as beneficial or harmful to their health. Food healthiness is often indicated to be related to the nutritional facts of food, such as calorie content, nutrients, and the amounts of fat and sugar. However, it is often a subjective perception because evaluating the objective criteria can be challenging or even impossible. This research aims to investigate young consumers' perceptions of healthy and unhealthy foods. In this context, a free word association test was employed on 166 young consumers aged between 18 and 28 in order to explore associations to the words “healthy” and “unhealthy” in the food context. Through individual interviews, participants were given the word “healthy foods” and asked to elicit up to three different words in thirty seconds. The same procedure was applied for the word “unhealthy food”. A total of 84 food products/categories were elicited validly. When young consumers consider unhealthy foods, they commonly think of fast food, junk food, processed items, sugar, and desserts. In contrast, when they think of healthy foods, fruits, vegetables, and grains are usually the first things that come to mind. Research indicates that perceptions of healthy and unhealthy foods differ between male and female consumers. The results of the content analysis were thoroughly discussed, and suggestions were provided.

Key Words: Young Consumers; Eating Habits; Unhealthy Food; Healthy Food; Word Association Test

GİRİŞ

Sağlıklı beslenme alışkanlıkları çocuklar ve gençler için sadece sağlıklı büyüme ve bilişsel gelişime katkıda bulundukları için değil, aynı zamanda yetişkinlikte sürdürülebilir yeme düzenleri oluşturdıkları için de çok önemlidir (Shepherd vd., 2006). Son yıllarda ülkemizde aşırı kilo ve obezite sorunlarında artış görülmektedir. Yavuz’un 2023 yılında Türkiye’de çocuk ve ergenler üzerinde yapılan araştırma bulgularını derlediği çalışmasında 2000-2004 ile 2015-2019 yılları arasında fazla kilolu olma oranının %11,2’den %17,9’a, obezite oranının ise %2,9’dan %13,5’e çıktığını belirtmektedir. Çok sayıdaki araştırmanın sonucuna göre sağlıklı beslenme ile obezite önlenemekte, tip 2 diyabet, kemik kırığı, belirli kanser türlerine yakalanma, kronik kalp hastalığı gibi sağlık sorunları riskleri de düşmektedir (Jayedi vd., 2020).

Türkiye Sağlık Bakanlığı, halk sağlığını korumak ve iyileştirmek ve beslenmeyle ilişkili hastalıkların yaygınlığını azaltmak için sağlıklı beslenme alışkanlıklarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere ilgili paydaşlarla iş birliği içinde, çocukları ve gençleri sağlıklı beslenme konusunda bilinçlendirmek ve eğitmek için aksiyon planları gerçekleştirmektedir. Öyle ki yapılan araştırmalar gençlerde ve çocuklarda sağlıklı beslenme eğilimlerinin yaş, cinsiyet, tutumlar gibi kişisel faktörlerin; pazarlama ve medya gibi ticari faktörlerin, ulaşılabilirlik, okul/üniversite koşulları gibi fiziksel çevre koşullarının veya sosyal faktörlerin yanında bilgidan de önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Taylor vd., 2005).

Üniversite öğrencileri sağlıklı beslenmeye teşvik politikaları için önemli bir hedef kitledir. Genellikle ders yoğunluklarının sabah erken saatlerde başlaması ve gün içerisinde de devam

etmesi dolayısıyla çoğunlukla öğünler atlatılmaktadır. Atlatılan öğünlerin başında sabah kahvaltısı gelmektedir (Tokgöz vd., 1995; Ayhan vd., 2012). Sabah kahvaltısı okula geç kalma, iştah almama gibi nedenlerle sadece karın doyurmak için aperatif ve sağlıksız gıdalarla geçiştirilmektedir. Öğle yemeklerinde ise üniversite yemekhanelerinin yemeklerinin beğenilmemesi, bekleme sırasının olması gibi nedenlerle genellikle hızlı yiyecek (fast food) tercih edilmektedir (Tokgöz vd., 1995; Özdoğan vd., 2012; Arslan vd., 2016). Bu da günlerinin büyük çoğunluğu üniversite kampüslerinde geçen gençlerin dengesiz ve sağlıksız beslenmesine sebep olmaktadır.

Ayrıca bazı gençler, üniversiteye başladıktan sonra evden uzakta, arkadaşlarıyla evde kalmakta, gelirlerinin giderlerinden az olmakta ve harçlıklarını ailesinden almaktadır (Yılmaz & Özkan, 2007). Bu durum genç bireylerin beslenme alışkanlıklarına yansımaktadır. Papadaki vd. (2007) de, üniversiteye başladıktan sonra evden uzakta yaşayan öğrencilerin aile evinde yaşayan öğrencilere göre daha sağlıksız beslenme alışkanlıkları geliştirdiğini belirtmiştir. Bu durumda öğrenciler daha hızlı, daha pratik ve daha ekonomik olan sağlıksız gıdalara yönelmektedir.

Üniversiteli genç bireylerin beslenme alışkanlıkları, beden kitle indeksini ve vücut sağlığını önemli derecede etkilemektedir (Tokgöz vd., 1995). WHO (2025), sağlıksız beslenmenin kardiyovasküler hastalıklar, kanser, diyabet ve obeziteyle bağlantılı diğer durumlar dahil olmak üzere birçok kronik hastalığın başlıca risk faktörlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Afshin vd. (2019) de yaşam süresinin kısalmasına sebep olan en riskli beslenme biçimlerinin başında düşük meyve tüketimi, tam tahıllı gıdaların yetersiz alımı ve aşırı tuz tüketimi geldiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda ülkemizde yapılan bazı araştırmalar üniversite çağındaki öğrencilerin beslenme alışkanlıklarının ortaya çıkarılması (Örn, Arslan vd., 2016; Saygın vd., 2011; Ermiş vd., 2015; Onurlubaş vd., 2015; Atasoy & Güngör, 2022) ve gıda tercihlerini etkileyen faktörler üzerinde durmaktadır. Bu çalışma Türkiye’de yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak hangi yiyeceklerin sağlıklı hangilerinin sağlıksız algılandığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Gıdaları kullanıcılarından ve parçası oldukları beslenme planlarından bağımsız olarak sağlıklı ya da sağlıksız olarak nitelendirmek tam olarak doğru görülme de sağlıklı bir beslenme için, “sağlıklı yiyecekler” tercih etmek ve “sağlıksız yiyeceklerden” kaçınmanın önemi sıklıkla vurgulanmaktadır. Sağlıklı /sağlıksız gıda algısı kişinin bahsi geçen gıdanın uzun vadede sağlığına nasıl bir etki yapacağına dair beklentisi ile ilgilidir (Plasek vd., 2020). Gıdanın sağlıklı olup olmadığı, kalori içeriği, besin öğeleri ve yağ ve şeker miktarları gibi gıdanın besin değerleriyle ilişkili olsa da bu değerleri nesnel olarak değerlendirmek, doğru değerlendirmeler yapmak için bilgi, yetenek ve/veya motivasyon eksikliği nedeniyle zor hatta imkansız olabildiğinden subjektif algılar ağır basabilmektedir (Chan & Zhang, 2022). Bu algılar belirli yiyecekler, malzemeler veya diyet kalıplarıyla ilişkili kişisel anlamlar ve değerlerle bağlantılı olabilmekte, önyargılar, markalama stratejileri, beslenme bilgisi ile şekillenebilmektedir (Provencher & Jacob, 2016). Literatürde gıdanın “sağlıklı algılanmasının” o gıdanın tüketiminin daha uygun görülmesini sağladığına ve tüketim miktarını artırdığına dair deliller mevcuttur (Provencher vd., 2009; Provencher & Jacob, 2016).

Bu sebeplerle genç tüketicilerin sağlıklı ve sağlıksız gıdalara ilişkin algılarını anlamak, bu kategoriler hakkındaki yanlış anlamaları tespit edip gidermek ve daha sağlıklı tüketimi teşvik etmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda keşifsel bir araştırma tasarlanmıştır. Temel araştırma sorusu, genç tüketicilerin hangi gıda ürünlerini sağlıkları için yararlı veya zararlı olarak algıladıklarıdır.

METODOLOJİ

Bu çalışmada genç bireylerin “sağlıksız gıda” ve “sağlıklı gıda” kavramlarına ilişkin bilişsel temsillerini irdelemek amacıyla kelime çağrışım testi yapılmıştır. Kelime çağrışım testi, genç bireylerin belirli uyarıcı kelimeler/kavramlara yönelik hızlı ve doğrudan çağrışımlarını ortaya

çıkarmaya yarayan nitel bir yöntemdir (Rojas Rivas vd., 2022). Kelime çağrışım testleri tüketici davranışlarında yerel gıda algısı (Roininen vd., 2006) ve gıda güvenliği algısı (Mitterer-Daltoé, 2018) ile ilgili pek çok çalışmada kullanılmıştır.

Bu araştırmaya Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören 18-28 yaş arası 166 öğrenci katılmıştır. Öğrenciler kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve tamamen gönüllülük esasına göre araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcılara uygulamanın prosedürü açıklanarak örnekler verilmiş ardından çağrışım testine başlanmıştır. Uygulama kapsamında katılımcılara ayrı ayrı "Sağlıksız Gıda" ve "Sağlıklı Gıda" kavramları verilmiş ve her bir kavram için ilk 30 saniyede akıllarına gelen üç kelimeyi söylemeleri istenmiştir. 30 saniyeden sonra alınan cevaplar geçersiz sayılmıştır. Çağrışım testi sonucunda toplamda 996 çağrışım verisi elde edilmiştir (166 katılımcı×2 kavram×3 kelime). Verilerin hazırlanma aşamasında gıda grubuna dahil edilemeyecek kelimeler çıkarılmış ve 845 kelime ile görselleştirme ve içerik analizi için hazırlanmıştır. Bu kapsamda büyük ve küçük harf farklılıkları, Türkçe İngilizce yazı ve özel karakterler açısından temizlenmiştir. Eş anlamlı veya farklı şekillerde ifade olabilecek bazı kelimeler (örn. "gazlıiçecekler" ve "asitliiçecekler") manuel olarak düzeltilmiştir. "Sağlıksız Gıda" ve "Sağlıklı Gıda" kavramlarının çağrışımlarına ilişkin tekrar sayıları R Studio ile hesaplanmıştır. Sıklık tablolarının oluşturulmasının ardından R Studio ile kelime bulutları ve karşılaştırmalı grafikler oluşturulmuş ve kadın erkek gruplarına ait farklılıklar incelenmiştir.

İçerik analizi kapsamında temalar (Örneğin; işlenmemiş et ürünleri, işlenmiş gıdalar) oluşturulmuştur. Kodlama süreci araştırmacılar tarafından karşılıklı kontroller şeklinde yürütülmüştür. Gerekğinde tema kodlarının uyumu üzerinde birlikte çalışılmıştır. Bu durum da kelime çağrışım testinin güvenilir bir değerlendirme sürecinden geçtiğini doğrulamaktadır.

BULGULAR

Katılımcıların profilleri incelendiğinde %50,6'sının kadın (n=84), %49,4'inin erkek (n=82) olduğu görülmüştür. Yaşları 18-28 arasında değişen genç bireylerin yaş ortalaması 21,81 civarındadır.

Gıda Çağrışımlarına İlişkin Genel Bulgular

Analiz sürecinin ilk adımında "Sağlıksız Gıda" ve "Sağlıklı Gıda" kavramları ile ilişkili olarak ortaya çıkan tüm kelimeler bir arada incelenmiştir. Görsel 1'de gıda çağrışımlarıyla ilgili genel bulgular gösterilmektedir. En sık akla gelen kelimelerin başında "hızlı yiyecek (fast food)" (n=60), "aburcubur" (n=41), "gazlı içecekler" (n=31), "çikolata" (n=26), "işlenmiş gıdalar" (n=23) ve "şeker" (n=23) gelmektedir. Belirtilme sıklıkları incelendiğinde ilk on çağrışımın sekizinin sağlıksız yiyecekler olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılarda düşük besin değerine sahip, içerik bakımından yüksek şeker, doymuş yağ, tuz ve katkı maddeleri içeren, yüksek kalorili, işlenmiş gıdaların sağlıksız olduğu yönündeki çağrışımlar büyük orana sahiptir. Bu bulgular genç tüketicilerin sağlıksız gıdalar konusunda daha net ve güçlü bir zihinsel temsile sahip olduklarını, sağlıklı beslenmeyi daha çok sağlıksız gıdalar perspektifinden şekillendirdiklerini göstermektedir. Bu bulgu muhtemelen sağlıksız gıdalara yönelik iletişim kampanyalarının çok daha yaygın olmasının etkisi ile sağlıksız gıdaların daha kolay hatırlanabilmesinden kaynaklıdır. "Sağlıklı gıda" algısının ise nispeten daha az belirgin olduğu dikkat çekmektedir.

Görsel 1: Gıda Çağrışımlarına İlişkin Genel Kelime Bulutu

Sağlıksız Gıdalara İlişkin Bulgular

Sağlıksız gıda çağrışımında ortaya çıkan gıdalar incelendiğinde Tablo 1’de gösterilen temel kategorilere ayrıldıkları görülmüştür. Buna göre genç tüketicilere sağlıksız gıda dendiğinde akıllarına ilk gelenler "hızlı yiyecekler" (n=89), "abur cubur" (n=78), “işlenmiş gıdalar" (n=53), "şeker ve tatlılar"dır (n=52). Elde edilen bulguların çoğu uluslararası araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Bulgular sodyum, kolesterol ve özellikle doymuş yağ asidi içerikleri diğer besin öğelerinin yoğunluğuna kıyasla (Şahingöz, 2011) yağ, kolesterol ve sodyum oranı yüksek olan hızlı gıdaların genç tüketiciler için sağlıksız beslenmenin sembolü haline geldiğini göstermektedir. Ancak yapılan daha önce araştırmalar farkındalığın tüketimi engellemediğine işaret etmektedir. Öztürk & Onurlubaş'ın (2022) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun hızlı gıdaların zararını bilmesine rağmen hızlı gıda tüketimine devam ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Hızlı gıdalar genel itibari ile ucuz, hızlı, ulaşılabilir ve lezzetli algılanan gıdalardır. Ayrıca bu gıdalar sosyalleşme ortamı da sunmaktadır.

Sağlıksız gıda deyince en fazla akla gelen diğer bir gıda türü “abur cubur” olarak nitelendirilen gıdalardır. Bu gıdalar düşük besin değeri, yüksek yağ, şeker oranı ve katkı maddeleri sebebi ile sağlıksız olarak nitelendirilen genellikle işlenmiş, paketli gıdalardan oluşmaktadır. Yapılan bazı araştırmalar abur cubur tüketiminin yalnızca fiziksel olarak değil zihinsel ve ruhsal olarak da sağlığı olumsuz etkilediğini, örneğin bu ürünlerin tüketiminin ruh sağlığı sorunları geliştirme olasılığını %16 oranında artırdığını göstermiştir (Ejtahed vd., 2024). Analiz sonuçlara göre çikolata ve cips, abur cubur kategorisinde dahil edilebilecek sağlıksız algılanan gıdaların başında gelmektedir. Türk televizyon kanallarında en fazla reklamı yapılan gıda ürünleri arasında yer aldığı raporlanan (Guran vd., 2010) çikolata ve cipsin sağlıksız olarak algılanması oldukça önemli bir farkındalığa işaret etmektedir.

Sağlıksız bulunan diğer gıda ürünleri işlenmiş et ürünleri, paketli gıdalar, eritme peynir gibi işlenmiş gıdalardır. İşlenmiş gıdalar, çiğ veya hasat edilmiş gıda maddelerinin dönüştürülmesi ile oluşan, güvenliklerini, lezzetlerini ve raf ömürlerini artırmak için çeşitli işlemlerden geçen

gıda ürünleridir (Marino vd., 2021). İşlenmiş gıdalar, düşük besin yoğunluğu (protein, mineral, vitamin ve posa) ve yüksek enerji yoğunluğu ile karakterizedir (doymuş yağ, şeker) (TÜBER, 2022). Yapılan araştırmalar işlenmiş gıdaların günlük enerji alımının yaklaşık yarısını oluşturduğunu ve tüketim miktarı arttıkça obezite, kardiyovasküler hastalıklar, hipertansiyon, depresyon gibi birçok kronik hastalık risklerinin arttığını göstermektedir (Yalçın vd., 2024).

Görsel 2: Sağlıksız Gıdaların Sıklık Kelime Bulutu

Öğrencilerin “sağlıksız” dendiğinde akıllarına gelen gıdalar incelendiğinde şeker içeren gıdaların ve tatlıların da sıklıkla vurgulandığı dikkat çekmektedir. Ancak araştırmalar öğrenciler arasında özellikle abur cubur olarak da nitelendirilebilecek çikolata-şeker tüketiminin çok yaygın olduğunu göstermektedir (Yılmaz & Özkan, 2007; Onurlubaş vd., 2015; Işkın & Sarıışık, 2017). Bu tüketimin özellikle stresli sınav dönemlerinde arttığı da raporlanmıştır (Tengilimoğlu Metin & Melekoğlu 2021). Öyle görünmektedir ki sağlıksız oldukları yönündeki farkındalık yüksek olsa da tatlıların tüketiminin tamamen durdurulması mümkün görünmemektedir. Bu durumda tüketimi azaltma yönünde önemler faydalı olacaktır.

Araştırmanın ilginç bulgularından biri de sağlıklı gıdalar dendiğinde akla turşunun gelme sıklığıdır. Tarihi oldukça eski olan ve Türk mutfağında da önemli bir yeri olan turşu 9 katılımcının “sağlıklı gıda” dendiğinde ilk aklına gelen ürünlerden olmuştur. Üretim şartlarına bağlı olmakla birlikte turşu gibi fermente ürünlerin antimikrobiyal, antioksidan, probiyotik, kolesterol düşürücü özellikleri sayesinde fonksiyonel ve terapötik etkileri olduğu kabul edilmektedir (Karaçıl & Acar Tek, 2013). Türkiye Beslenme Rehberi de turşu gibi fermente besinlerin, yeterli ve dengeli beslenme ilkeleri doğrultusunda sınırlandırılması gereken bir besin ögesi/bileşenini (toplam yağ, doymuş yağ, şeker, sodyum vb. gibi) içermiyorsa beslenme planında yer almasını önermektedir.

Tablo 1: Sağlıksız Gıdaların Raporlanma Sıklıkları

Abur Cuburlar / Atıştırma Gıdaları	78	Hızlı Yiyecekler	89	Yağlar ve Yağlı Gıdalar	35
Cikolata	26	Hızlı Yiyecek (Fast Food)	61	Doymuş Yağ	9
Cips	24	Kızartma	8	Kızartma Yağı	5
Abur Cubur (Genel)	17	Patates Kızartması	20	Mayonez	1
Çubuk Kraker	2	Unlu Mamuller / Hamur İşleri	45	Yağ	12
Jelibon	3	Beyaz Ekmek	2	Yağlı Et	1
Marshmallow	2	Ekmek	10	Yağlı Yiyecekler	7
Mısır Gevreği	2	Hamur Isi	19	İşlenmemiş Et Ürünleri	2
Tatlı Kraker	2	Makarna	3	Et	1
İşlenmiş Gıdalar	53	Simit	1	Kavurma	1
Dondurulmuş Gıdalar	8	Un	10	Kafeinli / Uyarıcı İçecekler	7
Eritme Peynir	5	Şeker Ve Tatlılar	52	Enerji İçeceği	1
İşlenmiş Et Ürünleri	6	Dondurma	2	Kafeinli İçecekler	6
İşlenmiş Gıdalar	23	Pasta	4	Katkı Ve Gdo'lu Ürünler	27
Ketçap	1	Profiterol	1	Bulyon	1
Paketli Gıdalar	8	Puding	1	Gdolu Gıdalar	10
Pastırma	1	Sekerli Gıdalar	4	Hormonlu Gıdalar	8
Tütsülenmiş Et	1	Şeker	30	Katkı Maddeli Gıdalar	8
Gazlı İçecekler	36	Tatlılar	10	Tohumlar / Kuruyemişler	2
Gazlı İçecekler	36	Turşu Ve Fermente Gıdalar	9	Kavrulmuş Kuruyemiş	2
		Turşu	9		

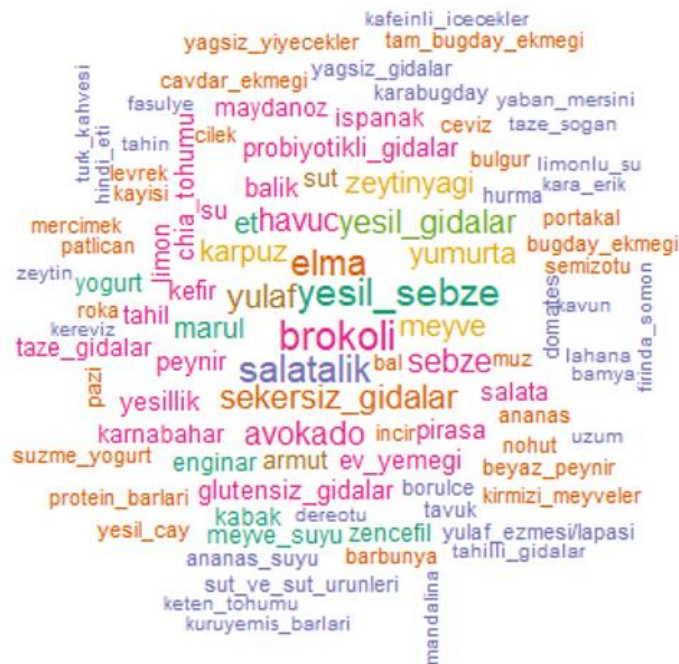
Sağlıklı Gıdalara İlişkin Bulgular

Gençlerin sağlıklı gıda çağrışımlarına bakıldığında ise sebzelerin çok basın bir şekilde öne çıktığı görülmektedir (n=152). Brokoli (n=19), salatalık (n=17), havuç (n=11) spesifik olarak fayda çağrışımı ile öne çıkan sebzelerdir. Fayda çağrışımı güçlü diğer besin grubunu ise meyveler oluşturmaktadır (n=79), elma (n=16) ve avokado (n=11) bu grupta öne çıkmaktadır. Faydası ile dikkat çeken diğer gıdalar ise tahıllar / ekmekler / glutensiz gıdalar (n=40)'dır. Bu gruptan yulafın (n=14) en çok raporlanan tahıl olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan daha az sıklıkla raporlanmış olmakla birlikte, kefir, chia tohumu, glutensiz gıdalar, probiyotik içeren gıdalar, protein barları gibi çağrışımlar da dikkat çekici bulgular arasındadır. Bu bulgular gençlerin sağlıklı gıda, sağlık beslenme ile ilgili çağrışımlarının oluşumunda yalnızca geleneksel sağlık bilgisinden değil özellikle sosyal medyadan da anlamlı bir etkide bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Brokoli, yulaf, avokado gibi gıdalar sosyal medyada öne çıkan temiz beslenme, bitki bazlı beslenme, glutensiz beslenme gibi son yıllarda yükselen trendlerle uyumlu görünmektedir.

Bulgular arasında dikkat çeken şey ise yumurta (n=10), et (n=9), balık (n=6), süt (n=7), tavuk (n=3) gibi ürünlerin sağlıklı gıda dendiğinde daha az akla gelmiş olmasıdır. Bu sonuca göre genç bireyler sağlıklı gıdaları hayvansal gıdalardan çok bitkisel kaynaklarla özdeşleştirmektedir. Yağ ve lif alımı açısından dezavantajlı olan hayvansal gıdalar daha metabolik faaliyetleri desteklediği gösterilen lösin gibi temel amino asitler açısından çok daha zengindir (Ewy vd., 2022).

Tablo 2: Sağlıklı Gıdaların Raporlanma Sıklıkları

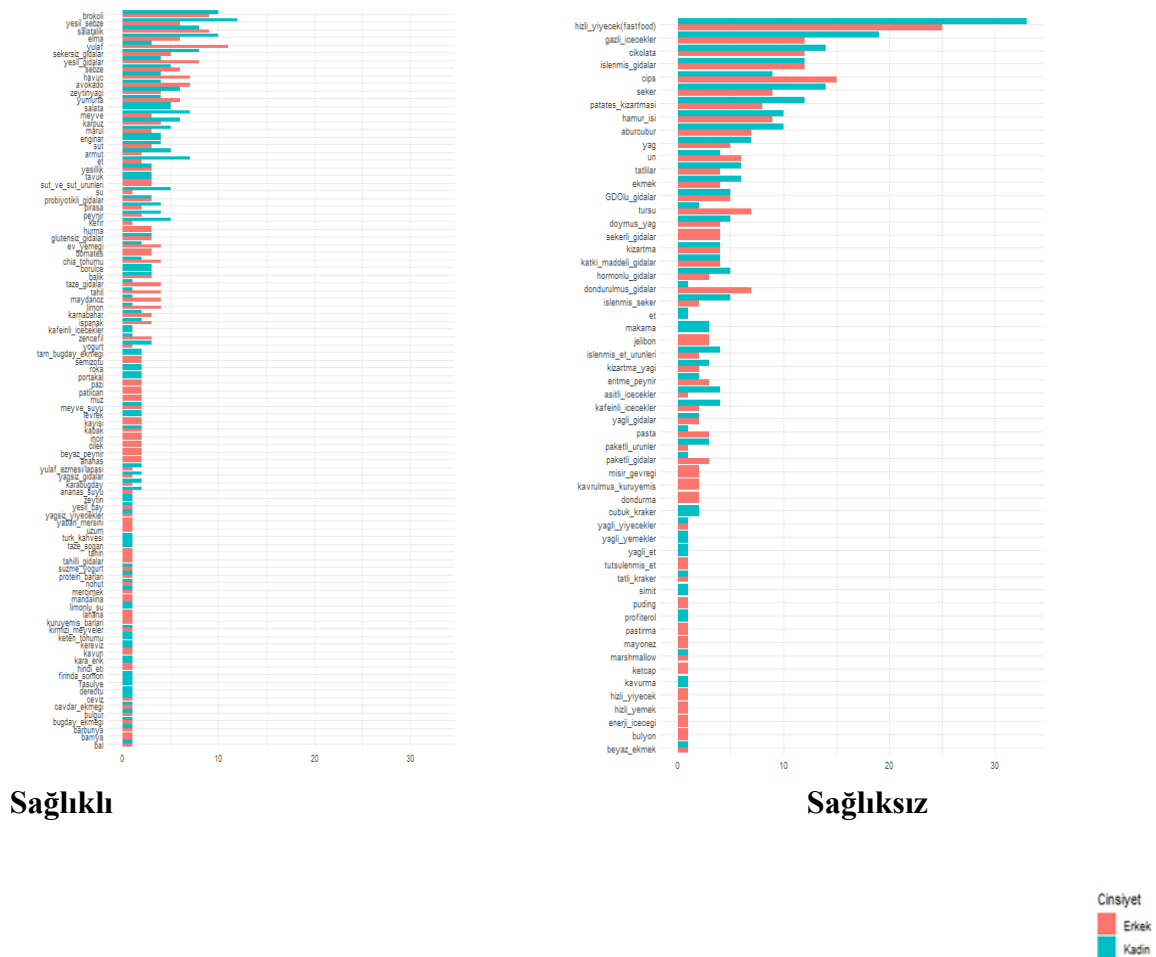
<u>Baklagiller / Bitkisel Protein</u>	30	<u>Kuru Meyveler/Sebzeler</u>	7	<u>Sebzeler</u>	152
Barbunya	2	Hurma	3	Bamya	1
Börölce	3	Zencefil	4	Brokoli	19
Fasulye	1	<u>Meyveler</u>	79	Dereotu	1
Mercimek	2	Ananas	2	Domates	3
Nohut	2	Armut	7	Enginar	4
<u>Et / Balık / Hayvansal Protein</u>	32	Avokado	11	Havuç	11
Balık	6	Çilek	2	Ispanak	5
Et	9	Elma	16	Kabak	4
Fırında Somon	1	Incir	2	Karnabahar	5
Hindi Eti	1	Kara Erik	1	Kereviz	1
Levrek	2	Karpuz	10	Lahana	1
Tavuk	3	Kavun	1	Marul	8
Yumurta	10	Kayısı	2	Maydanoz	5
<u>Genel Gıda Grupları / Etiketler</u>	35	Kırmızı Meyveler	2	Patlıcan	2
Ev Yemeği	6	Limon	5	Pazı	2
Probiyotikli Gıdalar	6	Mandalina	1	Pırasa	6
Şekersiz Gıdalar	13	Meyve	10	Roka	2
Taze Gıdalar	5	Muz	2	Salata	5
Yağsız Yiyecekler	5	Portakal	2	Salatalık	17
<u>İşlenmiş Gıdalar</u>	4	Uzum	1	Sebze	11
Kuruyemiş Barları	1	Yaban Mersini	1	Semizotu	2
Protein Barları	2	Zeytin	1	Taze Soğan	1
Tahin	1	<u>Sıvılar / İçecekler / Meyve Suları</u>	18	Yeşil Gıdalar	12
<u>Şeker ve Tatlılar</u>	2	Ananas Suyu	3	Yeşil Sebze	18
Bal	2	Kafeinli Gıdalar	1	Yesillik	6
<u>Tahıllar / Ekmekler / Glutensiz Gıdalar</u>	40	Limonlu Su	1	<u>Süt ve Süt Ürünleri</u>	30
Bugday Ekmegi	2	Meyve Suyu	4	Beyaz Peynir	2
Bulgur	2	Su	6	Kefir	6
Cavdar Ekmegi	2	Türk Kahvesi	1	Peynir	6
Glutensiz Gıdalar	6	Yeşil Çay	2	Sut	7
Karabugday	3	<u>Tohumlar / Kuruyemişler</u>	9	Sut ve Sut	3
Tahıl	5	Ceviz	2	Urunleri	
Tahilli Gıdalar	1	Chia Tohumu	6	Suzme Yogurt	2
Tam Bugday Ekmegi	2	Keten Tohumu	1	Yogurt	4
Yulaf	14			<u>Yağlar</u>	10
Yulaf Ezmesi/Lapası	3			Zeytinyagi	10

Görsel 3: Sağlıklı Gıdaların Sıklık Kelime Bulutu

Sağlıksız ve Sağlıklı Gıda Çağrışımlarının Cinsiyete Göre Farklılaşması

Kadın ve erkeklerin sağlıklı ve sağlıksız gıda çağrışımları Görsel 4'te verilmiştir. Sağlıklı gıda çağrışımlarına bakıldığında sebze ve meyve grubu kadınlarda daha çeşitli iken erkeklerde bu durum daha temel sebzelerle sınırlı kalmıştır. Kefir, chia, glutensiz ürünler, keten tohumu gibi fonksiyonel ürünler kadınlarda daha sık raporlanmıştır. Erkeklerde ise yulaf (n=11), daha sık çağrışım yapan sağlıklı gıdadır. Ayrıca kadınların sağlıklı gıda çağrışımlarında 75 farklı çağrışım görülmektedir. Bu da kadınların modern ve geleneksel beslenme kalıplarını erkeklere göre çok daha fazla sağlıklı gıda çağrışımlarına yansıttığını göstermektedir. Sağlıksız gıda çağrışımlarında ise her iki grupta da hızlı yiyecek (Kadın;n: 33; Erkek;n: 27) en fazla çağrışım yapan gıdadır. Onun dışında abur cubur ve patates kızartması da diğer sağlıksız gıda çağrışımlarındandır. İki grubun farklılaştığı noktalardan bir tanesi ise çikolatanın kadınlar tarafından daha sağlıksız bir gıda olarak algılanmasıdır.

Görsel 4: Kadın ve Erkeklerin Sağlıklı ve Sağlıksız Gıda Çağrışımları

SONUÇ

Genç tüketicilerin hangi gıda ürünlerini sağlıkları için yararlı veya zararlı olarak algıladıkları temel araştırma sorusundan yola çıkarak yapılan bu çalışmada, kelime çağrışım testi ile gençlerin gıda bağlamında sağlıklı ve sağlıklı kelimelerine ilişkin çağrışımları incelenmiştir. Genç bireylerin sağlıklı gıda çağrışımlarında hızlı yiyecek, abur cubur, gazlı içecekler, çikolata, işlenmiş gıdalar ve şeker gelmektedir. Çalışmanın bu bulgusu literatürdeki bazı araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Örn; Jayedi vd., 2020). Ancak çalışmanın bulguları Türk öğrencilerin beslenme alışkanlıklarının ortaya çıkarmayı amaçlayan önceki araştırma sonuçları ile büyük oranda çelişmektedir. Önceki beslenme alışkanlıkları araştırmalarında (Ayhan vd., 2012; Yılmaz & Özkan, 2007; Onurlubaş vd., 2015; Saygın vd., 2011; Öztürk & Onurlubaş, 2022), çağrışım testinde en sağlıklı gıda olarak ortaya çıkan sebze, meyve, sağlıklı tahılların yeterli sıklıkta tüketilmediği, diğer taraftan sağlıklı gıda denince ilk akla gelen hızlı yiyeceklerin, abur cuburların, şekerli ve işlenmiş gıdaların, gazlı içeceklerin de sıklıkla tüketildiği raporlanmıştır. Bu durum özellikle üniversite öğrencilerinde sağlıklı beslenme konusunda önemli bir tutum-davranış boşluğu olabileceğini göstermektedir.

Bahsi geçen beslenme alışkanlıkları araştırmalarında üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları, öğrencilerin ailelerinden ayrılmaları, besin tercihlerini kendilerinin yapmaya başlamaları, sosyal etkileşim, ekonomik kısıtlar, değişen hayat tarzı sebebi ile kolaylık ve pratiklik arayışı gibi faktörlerle açıklanmaktadır. Bu açıdan çelişkili bulgular, öğrencilerin sağlıklı/sağlıksız gıdalara yönelik algıları net olsa da bu algıların çeşitli engeller dolayısı ile tutarlı davranışları beraberinde getiremediği şeklinde yorumlanabilir.

Ancak sebebi ne olursa olsun, bilgi ve uygulama arasındaki bu farklılık bilişsel çelişki (Festinger, 1957) doğuracaktır. Bu çelişkinin uzun süre devam etmesi ise rasyonelleştirme riskini beraberinde getirmektedir. Buna göre genç tüketiciler bilgileriyle ters düşen şekilde sağlıklı gıdalar tükettiklerinde, tüketmedikleri sağlıklı seçeneği (sebze, meyve vb.) aslında istemediklerini/sevmediklerini iddia ederek yaptıkları seçimleri rasyonelleştirmeye çalışabilirler (Jarcho vd., 2011). Örneğin zaten herkes bunları yiyor, şimdiye kadar yedim bir şey olmadı gibi argümanlarla sağlıklı tercihleri normalleştirebilirler. Bu durum da sağlıklı beslenme alışkanlıklarının yerleşmesine ve olumlu yönde değişimin güçleşmesine sebep olacaktır. Bu durumu engellemek için sağlıklı gıdaya erişimi artırmak gibi yapısal politikaların yanında sağlıklı beslenme eğitim ve iletişim programları içeriklerinin de revize edilmesi gereklidir. İçinde bulundukları şartların tamamen sağlıklı beslenmeyi zorlaştırabildiği ifade edilerek bireyin kendi iç çelişkisini fark etmesi sağlanmalı ardından da soruna ilişkin çözüm üretmesine yardımcı olunmalıdır. Örneğin hızlı gıdalar sağlıksızdır algısı yerleşmiş olan ancak şartları gereği ürünleri tüketmeye devam eden genç tüketicilere bu ürünlerin kullanımının nasıl nispeten daha az sağlıksız hale getirebileceklerine dair yol gösterilebilir. Cađipoba (2011) tarafından da vurgulandığı gibi tamamen uzaklaşmak mümkün olmasa da bu tür gıdaların tüketim sıklığının azaltılması, kızarmış tavuk veya köfte ile yapılan sandviçler yerine ızgara ürünlerle yapılan sandviçlerin tercih edilmesi, sandviç ve hamburgerlerde sebze (marul, domates) miktarının artırılması, patates kızartması alırken yaklaşık %60 daha az yağ ve kalori içeren küçük boy patates kızartmalarının tercih edilmesi veya mümkünse yerine salata alınması, hızlı gıdaların eşlikçileri olan gazlı içecekler, meyveli içecekler ve milkshake'ler yerine su, maden suyu, ayran gibi daha az kalorili içeceklerin tercih edilmesi gibi önerilerde bulunulabilir.

Sağlıksız olduğu kabul edilen ancak önceki araştırmalarda sıkça tüketildiği raporlana diğer bir gıda grubu ise şekerli yiyeceklerdir. Eğitim içerikleri ve iletişim kampanyalarında şekerli gıdaların zararı olduğu yönündeki mesajların yanında paketli gıdalardaki şeker miktarının gerçekçi olarak değerlendirilebilmesine imkan tanımak için referansların verilmesi gereklidir. Bu kapsamda hazırlanan mesajlarda Türkiye Beslenme Rehberi'nde (2022) belirtilen

standartlar çerçevesinde yiyecekler için 100 g'da 22.5 g'dan fazla şekerin yüksek şekerli, 5 g'dan az şekerin düşük şekerli olduğuna, içeceklerde ise içecek 100 ml'de 11 g'dan fazla şekerin yüksek şekerli, 2.5 g'dan az şeker içeren içeceklerin ise düşük şekerli olduğuna değinilmelidir. Bu ek bilgi özellikle etiket okuma alışkanlığı olan tüketiciler için etkili bir önlem olabilir. Bunun yanında Amerika Mutfak Enstitüsü tarafından da önerilen tatlı dönüştürme yöntemi kullanılarak öğrencilerin tatlılardan alacakları şeker miktarı azaltılabilir. Kurzer vd. (2020) tarafından belirtildiği gibi bu yöntem aşırı şeker tüketimi sorununa çözüm olarak tatlılardaki meyve ve kuruyemiş gibi daha sürdürülebilir bitki bazlı garnitürlerin oranlarının artırılmasını, geleneksel tatlıların oranının ise azaltılmasını içermektedir. Yazarlar meyve ve kuruyemişlerin hoş özelliklerinin (renk, çeşitlilik, lezzet ve doku) özellikle üniversite yemekhanelerinde, kantinlerinde üniversite çağındaki öğrenciler tarafından geleneksel bir tatlı kadar hatta daha fazla beğenilmesini sağlayacağını ileri sürmektedir.

Genç tüketicilerin sağlıklı gıda çağrışımına bakıldığında ise en çok brokoli, yeşil sebze, salatalık, elma, gibi gıdalar yer almaktadır. Bu bulgular literatürde yapılan çalışmalarla benzerdir. Jayedi vd. (2020) yaptıkları sağlıklı ve sağlıksız diyet kalıplarıyla ilgili meta analiz araştırması sonucunda sebzelerin, meyvelerin, tam tahılların, az yağlı süt ürünlerinin, kümes hayvanlarının, soya, baklagillerin, zeytinyağının, kuruyemişlerin, fasulyelerin ve tohumların sırasıyla dünya genelinde sağlıklı diyet kalıplarının en sık görülen bileşenleri olduğunu belirtmiştir. Ancak Türkiye'de yapılan araştırmalar öğrencilerin meyve ve sebze tüketiminin yeterli olmadığına işaret etmektedir. Doğan vd. tarafından yapılan yeni bir araştırmada (2025) öğrencilerin üniversiteye başladıktan sonra meyve, sebze, sağlıklı tahılların tüketiminde çok belirgin bir azalmanın olduğu görülmüştür.

Genel olarak araştırma sonuçları incelendiğinde birkaç istisna dışında sağlıklı ve sağlıksız gıdalara yönelik farkındalığın oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Ancak bu farkındalık tek başına sağlıklı beslenme davranışını sergilemek için yeterli olmaya bilir. Doğan vd. 2025 tarihli araştırmalarında üniversite öğrencilerinin sağlıklı beslenmesi önündeki engelleri incelemiş sağlıklı gıdalara ulaşımın zorluğu, yüksek maliyet gibi bazı engeller ön plana çıkmıştır. Üniversitelerin ilk olarak kantin ve yemekhanelerde sebze, meyve ve diğer sağlıklı gıdaları ekonomik açıdan çekici hale getirmesi ve ulaşımı kolaylaştırması elzem görünmektedir. Ancak bu temel uygulamaların dışında davranış değişikliği oluşturma potansiyeli yüksek bazı önlemler almaları önem arz etmektedir. Örneğin öğrencileri sağlıklı gıdalara yönlendirecek dürtme (nudge) stratejilerini kullanmak (örn, Bauer vd., 2021, Metcalfe vd., 2020), beslenmeye yönelik normları değiştirmek için özellikle sosyal medyadaki rol modellerden, fikir liderlerinden faydalanmak ve öğrencilerin inançları ile davranışları arasındaki farkı ve bu farkı kapatmak için kullandıkları rasyonalizasyon mekanizmalarını fark etmelerini sağlamaya yönelik seminerler düzenlemek gibi önlemler faydalı olacaktır. Bu sayede gençlerin yakın vadede sağlık kazanmaları, uzun vadede ise sağlıklı yaşam alışkanlıklarını daha da geliştirmeleri mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Afshin, A., Sur, P. J., Fay, K. A., Cornaby, L., Ferrara, G., Salama, J. S., ... & Murray, C. J. (2019). Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: A systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *The lancet*, 393(10184), 1958-1972.
- Arslan, S. A., Daşkapan, A., & Çakır, B. (2016). Specification of nutritional and physical activity habits of university students. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(3), 171-180.
- Atasoy, S., & Güngör, A. E. (2022). Üniversite öğrencilerinin beslenme bilgi düzeyi ve obezite durumunun değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 16(2), 340-349.

- Ayhan, D. E., Günaydın, E., Gönülaçık, E., Arslan, U., Çetinkaya, F., Asımı, H., & Uncu, Y. (2012). Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve bunları etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 38(2), 97-104.
- Bauer, J. M., Bietz, S., Rauber, J., & Reisch, L. A. (2021). Nudging healthier food choices in a cafeteria setting: A sequential multi-intervention field study. *Appetite*, 160, Article 105106.
- Сабірова, О. (2011). How to eat fast food without harm for health. Матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції „Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання”, 1, 365-365.
- Chan, E. & Zhang, L. S. (2022). *Is this food healthy? The impact of lay beliefs and contextual cues on food healthiness perception and consumption*. *Current Opinion in Psychology*, 46, 101348.
- Doğan, G., Ulu, B., Koç, E. N., & Yabancı Ayhan, N. (2025). Barriers to healthy eating among university students. *Journal of Hunger & Environmental Nutrition*, 1-19.
- Ejtahed, H. S., Mardi, P., Hejrani, B., Mahdavi, F. S., Ghoreishi, B., Gohari, K., ... & Qorbani, M. (2024). Association between junk food consumption and mental health problems in adults: A systematic review and meta-analysis. *BMC Psychiatry*, 24(1), 438.
- Ermış, E., Doğan, E., Erilli, N., & Satıcı, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarının incelenmesi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi örneği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 30-40.
- Ewy, M. W., Patel, A., Abdelmagid, M. G., Mohamed Elfadil, O., Bonnes, S. L., Salonen, B. R., ... & Mundi, M. S. (2022). Plant-based diet: Is it as good as an animal-based diet when it comes to protein?. *Current Nutrition Reports*, 11(2), 337-346.
- Festinger, L. (1957). Social comparison theory. *Selective Exposure Theory*, 16(401), 3.
- Guran, T., Turan, S., Akcay, T., Degirmenci, F., Avci, O., Asan, A., ... & Bereket, A. (2010). Content analysis of food advertising in Turkish television. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 46(7-8), 427-430.
- Işkın, M., & Sarıışık, M. (2017). Öğrencilerin besin tüketim alışkanlıkları üzerine bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-42.
- Jarcho, J. M., Berkman, E. T., & Lieberman, M. D. (2011). The neural basis of rationalization: Cognitive dissonance reduction during decision-making. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 6(4), 460-467.
- Jayedi, A., Soltani, S., Abdolshahi, A., & Shab-Bidar, S. (2020). Healthy and unhealthy dietary patterns and the risk of chronic disease: An umbrella review of meta-analyses of prospective cohort studies. *British Journal of Nutrition*, 124(11), 1133-1144.
- Karaçıl, M. Ş., & Tek, N. A. (2013). Dünyada üretilen fermente ürünler: tarihsel süreç ve sağlık ile ilişkileri. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27(2), 163-174.
- Kurzer, A., Spencer, M., Cienfuegos, C. & Guinard, J.-X. (2020). The Dessert Flip: Consumer preference for desserts with a high proportion of fruit and nuts. *Journal of Food Science*, 85(11), 3954–3968.
- Marino, M., Puppo, F., Del Bo', C., Vinelli, V., Riso, P., Porrini, M., & Martini, D. (2021). A systematic review of worldwide consumption of ultra-processed foods: Findings and criticisms. *Nutrients*, 13(8), 2778.
- Metcalfe, J. J., Ellison, B., Hamdi, N., Richardson, R., & Prescott, M. P. (2020). A systematic review of school meal nudge interventions to improve youth food behaviors. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 77.
- Mitterer-Dalton, M. L. (2016). Application of the word association cognitive technique in the evaluation of food safety perception. *J Food Microbiol Saf Hyg*, 1(114), 2.
- Onurlubaş, E., Doğan, H. G., & Demirkıran, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları. *Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpaşa University (JAFAG)*, 32(3), 61-69.
- Özdoğan, A. G. Y., Yardımcı, H., & Özçelik, A. Ö. (2012). Yurtta kalan üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(15), 139-149.

- Öztürk, D., & Onurlubaş, E. (2022). Üniversite öğrencilerinin fast-food tüketim alışkanlıklarının incelenmesi. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 11(3), 221-232.
- Papadaki, A., Hondros, G., Scott, J. A., & Kapsokefalou, M. (2007). Eating habits of university students living at, or away from home in Greece. *Appetite*, 49(1), 169-176.
- Plasek, B., Lakner, Z., & Temesi, Á. (2020). Factors that influence the perceived healthiness of food. *Nutrients*, 12(6), 1881.
- Provencher, V., & Jacob, R. (2016). Impact of perceived healthiness of food on food choices and intake. *Current Obesity Reports*, 5(1), 65-71.
- Provencher, V., Polivy, J., & Herman, C. P. (2009). Perceived healthiness of food. If it's healthy, you can eat more!. *Appetite*, 52(2), 340-344.
- Roininen, K., Arvola, A., & Lähteenmäki, L. (2006). Exploring consumers' perceptions of local food with two different qualitative techniques: Laddering and word association. *Food Quality and Preference*, 17(1-2), 20-30.
- Rojas-Rivas, E., Espinoza-Ortega, A., Thomé-Ortiz, H., & Cuffia, F. (2022). More than words! A narrative review of the use of the projective technique of word association in the studies of food consumer behavior: Methodological and theoretical implications. *Food Research International*, 156, 111124.
- Sahingoz, S. A. (2011). Fast food and snack food consumption of adolescents in Turkey. *HealthMED*, 5(2), 378-387.
- Saygın, M., Öngel, K., Çalışkan, S., Yağlı, M., Has, M., Gonca, T., & Kurt, Y. (2011). Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları. *Medical Journal of Süleyman Demirel University*, 18(2), 43-47.
- Shepherd, J., Harden, A., Rees, R., Brunton, G., Garcia, J., Oliver, S., & Oakley, A. (2006). Young people and healthy eating: A systematic review of research on barriers and facilitators. *Health education research*, 21(2), 239-257.
- Taylor, J. P., Evers, S., & McKenna, M. (2005). Determinants of healthy eating in children and youth. *Canadian Journal of Public Health*, 96(Suppl 3), S22-S29.
- Tengilimoğlu Metin, M. M. & Melekoğlu, E. (2021). Üniversite öğrencilerinin stres durumları ile fruktoz ve işlenmiş besin tüketimi arasındaki ilişki. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi (Online)*, 36(2), 263-274.
- Tokgöz, P., Ertem, M., Çelik, F., Gökçe, Ş., Saka, G., & Hatunoğlu, R. (1995). Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarının saptanmasına ilişkin bir araştırma. *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 24(2), 229-238.
- TUİK (2022). Türkiye Sağlık Araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747>
- TÜBER Türkiye Beslenme Rehberi (2022). Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Yayın No: 1031, Ankara
- WHO (2025). <https://www.emro.who.int/noncommunicable-diseases/causes/unhealthy-diets.html>
- Yalçın, B., Çelikayar, M. N., & Daştan, S. G. (2024). İşlenmiş gıdalar ve diyabet. *Journal of Kocaeli Health and Technology University*, 2(3), 24-40.
- Yavuz, C. M. (2023). Prevalence and trends of overweight and obesity among children and adolescents in Turkey: Meta-analysis. *IJHHS*, 7(01), 20-30.
- Yılmaz, E., & Özkan, S. (2007). Üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıklarının incelenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(6), 87-104.

YOUTH CONSUMPTION BEHAVIOR AND THE SOCIAL IMPLICATIONS OF THE “BREAD ON THE HOOK” PRACTISE

Öğr. Gör. Entes KOZALLIK

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon Programı

ABSTRACT

The phenomenon of consumption has evolved beyond merely satisfying individual physiological needs, becoming a crucial instrument for identity construction, social belonging, and cultural interaction. Young people, as the most dynamic segment of society, are prominent actors in this transformation, making consumption decisions driven by both hedonic (pleasure-oriented) and utilitarian (benefit-oriented) motivations. This study aims to examine the impact of young consumers' hedonic and utilitarian tendencies, as well as their awareness of social responsibility, on their purchasing behaviors. Additionally, it analyzes how young consumers' preferences are shaped by social values within the context of the traditional Turkish solidarity practice known as Askıda Ekmek (Bread on the Hook). A quantitative research design was employed in the study. A structured questionnaire consisting of 29 items on a 5-point Likert scale was administered to a randomly selected sample of 300 young participants. Data were analyzed using SPSS 25 software. The reliability of the scale was confirmed with a Cronbach's alpha coefficient of 0.703, and its validity was supported with a Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure of 0.713. Factor analysis, correlation tests, and descriptive statistics were conducted to explore young consumers' consumption behaviors in detail. The findings reveal that young individuals with higher awareness of social responsibility tend to engage in more planned, conscious, and socially sensitive consumption behaviors. In contrast, those with stronger hedonic tendencies display more impulsive purchasing patterns, often driven by emotional and pleasure-seeking motivations. Notably, the traditional Askıda Ekmek practice was found to raise awareness among young people, transforming individual consumption into collective benefit and reinforcing their sense of social responsibility. These results demonstrate that young consumers' purchasing decisions are not solely guided by individual pleasure or utility; instead, they emerge from a complex interplay of psychological, social, and cultural factors. Social responsibility awareness appears as a significant determinant in shaping more deliberate and socially conscious consumer behaviors. Moreover, traditional values, when integrated with modern consumption practices, can effectively foster collective awareness and socially responsible habits among youth. This study also offers recommendations for educators and policymakers. It suggests incorporating topics on conscious consumption and social values into educational programs to enhance young consumers' sense of social responsibility. Furthermore, promoting traditional solidarity models through modern communication channels can help expand their reach among the younger generation and increase societal awareness. In conclusion, young consumers have the potential to develop balanced, responsible, and socially conscious consumption behaviors that contribute positively to both their personal development and societal well-being. Supporting this potential through education and policy initiatives can promote sustainable consumption patterns aligned with both individual and collective interests.

Keywords: Young Consumers, Consumption Behavior, Social Responsibility, Hedonic Consumption, Utilitarian Consumption, Bread on the Hook

INTRODUCTION

With In contemporary societies, consumption has transcended its original function of merely satisfying physiological needs and has evolved into a powerful medium for expressing identity, belonging, and social interaction (Arnett, 2000; Bauman, 2005). Particularly among young people—who represent one of the most dynamic and impressionable segments of society—consumption behaviors reflect not only material necessities but also psychological aspirations, social status, and cultural affiliations (Erikson, 1968). Understanding the motivations and determinants of young consumers’ behaviors is thus crucial for marketers and policymakers seeking to promote more responsible and sustainable consumption patterns (Babin et al., 1994; Solomon, 2018). Consumption motivations are often categorized into two broad dimensions: hedonic and utilitarian. Hedonic consumption is driven by the pursuit of pleasure, enjoyment, excitement, and emotional gratification, whereas utilitarian consumption emphasizes functionality, necessity, and efficiency (Hirschman & Holbrook, 1982; Babin et al., 1994). Young consumers tend to oscillate between these motivations, shaped by their psychological states, social roles, cultural contexts, and demographic characteristics (Featherstone, 2007). For instance, they may purchase a smartphone for its functional utility while simultaneously choosing a specific brand or design to enhance their social image or fulfill emotional needs. At the same time, consumption is increasingly recognized as a socially embedded practice carrying ethical and collective implications (Baudrillard, 1998). The rise of socially responsible consumption—where consumers consider the social, environmental, and ethical consequences of their purchases—has gained prominence in the context of sustainability and global citizenship (Carrigan & Attalla, 2001; Park & Lee, 2014). Among young people, this awareness often intersects with traditional cultural values and practices, presenting opportunities to integrate modern consumerism with collective social responsibility. A notable example in the Turkish cultural context is the *Askıda Ekmek* (“Bread on the Hook”) tradition, in which individuals purchase an extra loaf of bread and leave it “on the hook” in a bakery for someone in need (Gökalp, 2019; Yıldırım, 2021). This practice illustrates how consumption can simultaneously fulfill individual needs and contribute to collective welfare, symbolically transforming private acts of consumption into socially meaningful contributions. Examining how young people perceive and engage with such practices provides valuable insights into the interaction between traditional social values and contemporary consumer behaviors in fostering socially responsible consumption. Therefore, this study aims to explore the interplay between hedonic and utilitarian motivations, social responsibility awareness, and demographic factors in shaping the consumption behaviors of young consumers. Furthermore, it investigates the role of the *Askıda Ekmek* tradition in raising awareness of social responsibility and promoting more deliberate, conscious, and ethically sensitive consumption patterns among youth. In doing so, this research contributes to a deeper understanding of how individual and collective dimensions of consumption coexist in the lives of young consumers and offers guidance for designing policies and educational initiatives to encourage responsible consumption.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

The Concept of Youth

Ethics Youth can be defined from biological, psychological, cultural, and sociological perspectives as a significant transitional phase in the life cycle. Traditionally regarded as a biological process, youth refers to the period between adolescence and adulthood; however, today it is more often understood as a cultural identity and a process of acquiring social roles (Erikson, 1968; Arnett, 2000). According to Erikson’s (1968) psychosocial development theory, youth is a period in which the individual’s search for identity intensifies, and the need for autonomy and individuality increases. During this stage, the young person seeks to determine their own values, lifestyle, and goals while also confronting societal expectations and norms. Arnett (2000) defines youth as “a new developmental stage emerging in the transition

to adulthood,” characterized by uncertainty, exploration, and transformation. From a sociological perspective, youth is not merely a biological phase but also a social category shaped by the cultural codes, economic structure, and ideological framework of society (Giddens, 2008). Although the Turkish Statistical Institute (TÜİK) defines youth demographically as the 15–24 age group, youth is increasingly regarded as a more flexible social identity extending beyond this age range. In modern societies, youth occupies a central position in terms of consumption practices, technological competence, and cultural production. In their personal identity construction, young people’s consumption and social responsibility behaviors are deeply intertwined with societal values, and not simply individual choices.

Social Responsibility

Intelligence Social responsibility refers to the obligation of individuals and institutions to act with consideration for the welfare and common good of the society in which they live, beyond merely pursuing their own interests (Carroll, 1999). Initially discussed in the context of corporate ethics within capitalist societies, the concept has since evolved into a broader domain of ethical sensitivity encompassing individual behaviors. Individual social responsibility involves awareness and action that considers the broader benefit of society, focusing on issues such as social justice, equality, environmental sensitivity, and the fight against poverty (Putnam, 2000). Social responsibility behaviors manifest in various forms, including volunteering, donations, social entrepreneurship, and ethical consumption. For young people, social responsibility emerges as a crucial component of both their identity search and sense of social belonging. According to UNESCO (2021), young people’s sensitivity toward social responsibility has increased significantly, especially regarding issues such as global warming, environmental degradation, poverty, and social inequalities. Moreover, social media has facilitated young people’s access to and participation in social responsibility campaigns, reinforcing this awareness. Social responsibility is not solely a modern concept; it also has roots in the historical and cultural values of societies. In the Turkish context, one notable example of this is the practice of “bread on the hook” (*askıda ekmek*), a traditional form of solidarity and assistance that dates back to the Ottoman period. Such practices can be seen as cultural expressions of modern social responsibility (Gökalp, 2019).

Youth, Consumption, and Social responsibility

Today, young people’s consumption behaviors are not merely activities aimed at meeting needs but also means of expressing individual identity, reinforcing social belonging, and externalizing values (Solomon, 2018; Featherstone, 2007). For young people, consumption serves as a marker of personal style, ideological stance, and social status (Baudrillard, 1998). Under the influence of social media and global brands, youth tend to express themselves and achieve visibility in their social circles through consumption. At the same time, the concepts of ethical and responsible consumption have become increasingly influential in young people’s preferences. Schröder and McEachern (2004) argue that young people exhibit sensitivity to issues such as animal welfare, environmental sustainability, and fair trade, thus demonstrating more conscious consumption behaviors. Carrigan and Attalla (2001) similarly note that young consumers can develop a more critical attitude toward products and brands that contradict their ethical values. In the Turkish context, young people’s tendencies toward consumption and social responsibility are shaped by a quest for balance between modern individual choices and traditional societal values. The practice of *askıda ekmek* provides a striking example of this dynamic. While young people satisfy their own needs through individual consumption habits, they also contribute to social solidarity by sharing their surplus with those in need. This behavior demonstrates that youth are influenced by both modern consumption culture and traditional solidarity culture. Şimşek and Doğan (2019) emphasize that young people’s social responsibility tendencies in Turkey are aligned with cultural values yet also significantly shaped by social media and global discourses. Therefore, the relationship between young people’s consumption practices and their

understanding of social responsibility is dynamic and multidimensional. Practices like *askıda ekmek* strengthen young people's sense of social belonging and make their consumption behaviors more meaningful and value-driven. In an era when social inequalities are increasing and the culture of solidarity is weakening, the adoption of such traditional social responsibility practices by young people contributes both to individual ethical development and to social cohesion (Yıldırım, 2021). Accordingly, the relationship between young people's consumption behaviors and their tendencies toward social responsibility is shaped by the social, cultural, and economic dynamics of our time. While modern consumption culture directs youth toward individualistic, symbolic, and conspicuous consumption behaviors, the sense of social responsibility motivates them to act according to ethical values and social belonging. In Turkey, practices like *askıda ekmek* offer young people a space where they can experience both individual and societal responsibilities, thus serving as a bridge between traditional and modern values. The intersection of youth's identity search, ethical sensitivity, and need for social connectedness necessitates a deeper understanding of the relationship between consumption and social responsibility. In this context, consumption behaviors shaped by young people's awareness of social responsibility are significant not only as individual choices but also for maintaining social cohesion and preserving the culture of solidarity.

METHODOLOGY

This study aims to examine the social effects of consumption behaviors among youth in the context of social responsibility, with particular attention to the traditional practice of *askıda ekmek* ("bread on the hook") in Turkey. In this framework, the methodological design is constructed to ensure validity, reliability, and transparency while focusing on measurable behaviors and attitudes of young consumers toward social solidarity and responsible consumption.

Research Design

This research employs a quantitative research design, which allows for the systematic collection and statistical analysis of data to identify patterns, differences, and tendencies among participants. According to Coşkun (2019), the quantitative phase of scale development comprises stages of construct validity and reliability assessment. Quantitative methods are especially suited to uncovering relationships between observed behaviors and their underlying factors, ensuring objectivity and generalizability (Saygılı, 2011). The fundamental goal of quantitative research is to explain phenomena based on empirical evidence, in which the researcher remains independent of the subject of study (İslamoğlu & Altunışık, 2008, as cited in Saygılı, 2011). Robson (2017) emphasizes that quantitative approaches are advantageous in producing precise, objective, and transparent results, particularly in studies concerning human attitudes and behaviors. Therefore, this method is deemed appropriate for analyzing how young consumers' choices reflect social responsibility and participation in traditional solidarity practices.

Research Problem and Hypotheses

The core research question guiding this study is:

How do social effects manifest according to the type of consumption behavior preferred by young consumers?

Based on this overarching question, the following sub-hypotheses were formulated to examine potential differences in perceptions and attitudes of youth regarding social responsibility, according to their demographic characteristics:

H0: There is no significant difference in participants' views based on gender.

H1: There is a significant difference in participants' views based on gender.

H0: There is no significant difference in participants' views based on marital status.

H1: There is a significant difference in participants' views based on marital status.

H0: There is no significant difference in participants' views based on age.

H1: There is a significant difference in participants' views based on age.

H0: There is no significant difference in participants' views based on educational level.

H1: There is a significant difference in participants' views based on educational level.

H0: There is no significant difference in participants' views based on household size.

H1: There is a significant difference in participants' views based on household size.

These hypotheses aim to explore whether demographic factors influence young people's consumption preferences and their engagement in socially responsible behaviors such as askıda ekmek.

Model of the Research

Within the spectrum of quantitative methods, a descriptive research model was chosen for this study. The primary purpose of descriptive research is not to test causality or infer relationships, but to depict phenomena as they exist (Karasar, 2014). Descriptive studies seek answers to questions such as “What is the current situation?” and “Where do we stand?” while avoiding interference with the existing environment (Kaptan, 1998). According to Çepni (2010), descriptive surveys are well-suited for drawing conclusions about a population based on data collected from a sample, often through questionnaires. Descriptive designs also enable researchers to identify and document current attitudes and behaviors without manipulating or altering the research setting (Sönmez & Alacapınar, 2014; İnce & Gökalp, 2018). While descriptive models focus on identifying the status of a given phenomenon (Erdoğan, 1998), relational designs examine associations between variables and their strength (İftar, 2000, as cited in Maden & Köker, 2012). Given the objective of this study—to assess youth's attitudes toward social solidarity and consumption—the descriptive approach was deemed most suitable.

Population and Sample

The population of this study consists of customers of bakeries in the districts of Adapazarı, Erenler, Serdivan, and Ozanlar in Sakarya, Turkey, where the askıda ekmek practice is actively implemented. The population is limited to youth (ages approximately 18–30) who are likely to be both consumers and potential participants in social responsibility practices. From this population, the sample was drawn using a probability-based random sampling method, resulting in a total of 125 participants. This sampling technique was chosen to enhance representativeness and minimize bias (Bryman, 2016). It is assumed that the selected sample adequately represents the population and that respondents provided sincere answers reflecting their genuine opinions.

Data Collection Tool

Data were collected through a questionnaire, adapted and refined from previous scales developed by Marazer (2020) and informed by earlier studies (Aca, 2018; Sarıtepe, 2019). The questionnaire, designed to measure young consumers' perceptions of social assistance and responsibility, consists of two sections with a total of 29 questions. In the first section, demographic information such as gender, age, education level, marital status, and household size was collected through five questions. The second section comprised 24 items designed to assess attitudes toward social assistance practices and solidarity behaviors, including traditional practices like askıda ekmek. These items were structured on a 5-point Likert scale ranging from “strongly disagree” to “strongly agree.” Prior to administering the survey, participants were

informed about the study's aims, confidentiality of their responses, and their right to withdraw. Informed consent was obtained from all respondents (Marazer, 2020).

Validity and Reliability

The psychometric properties of the questionnaire were tested to ensure validity and reliability. A Cronbach's alpha reliability analysis yielded a coefficient of 0.703, indicating acceptable internal consistency. Moreover, the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure of sampling adequacy was calculated as 0.713, suggesting that the sample was suitable for factor analysis and that the scale possessed construct validity (Marazer, 2020). These values align with recommended thresholds in social sciences research (Field, 2018).

Data Analysis

The data were analyzed using SPSS 22.0 (Statistical Package for the Social Sciences). Descriptive statistics (percentages, frequencies) were used to summarize demographic variables and participants' responses. To test for differences in attitudes according to demographic characteristics, independent-samples t-tests, one-way ANOVA, and supplementary analyses such as the Brown-Forsythe and Welch tests were employed where appropriate. This analytical strategy allows for robust testing of the proposed hypotheses while accounting for potential violations of homogeneity of variance assumptions.

Assumptions

The following assumptions underpin the study:

1. Participants answered the questionnaire sincerely, reflecting their true opinions.
2. The sample of 125 young consumers adequately represents the larger population of bakery customers engaging with the *askıda ekmek* practice.

These assumptions are consistent with the standards of quantitative social research and necessary for interpreting the findings meaningfully (Babbie, 2021).

CONCLUSION AND DISCUSSION

This study set out to investigate the relationship between youth consumption behaviors, their sense of social responsibility, and their engagement with the traditional solidarity practice of *askıda ekmek*. By adopting a quantitative, descriptive research design, the study provided empirical insights into how young consumers' demographic characteristics and attitudes shape their socially responsible consumption behaviors in the context of a culturally embedded social support mechanism. The findings demonstrate that youth are not merely passive consumers but also active agents of social solidarity, particularly when consumption behaviors intersect with culturally meaningful practices. The analysis suggests that gender, age, education level, marital status, and household size exhibit significant differences in shaping young individuals' perspectives on social assistance and responsible consumption. For instance, female participants tended to express higher levels of engagement in socially responsible consumption, aligning with previous findings that women often exhibit greater concern for community-oriented behaviors (Saritepe, 2019; Aca, 2018). Similarly, younger respondents in the lower age brackets demonstrated a stronger attachment to traditional solidarity practices compared to older youth, reflecting a nuanced interplay between generational values and modern consumption patterns. These results underscore the continued relevance of culturally specific social responsibility practices, such as *askıda ekmek*, even among younger cohorts who are otherwise characterized by more individualistic consumption tendencies. While global consumer culture increasingly emphasizes personal gratification, the persistence of practices like *askıda ekmek* indicates that communal values and a sense of moral obligation toward others remain salient in youth behavior. This suggests that traditional practices may serve as culturally

resonant vehicles for promoting responsible consumption and social solidarity. Moreover, the findings highlight the importance of demographic variables in moderating attitudes toward social responsibility. Education level emerged as a particularly salient factor, with more educated participants showing a higher awareness of the societal implications of their consumption choices. This aligns with previous research demonstrating the positive association between education and prosocial behaviors (Robson, 2017; Field, 2018). An important implication of these findings is the potential to leverage traditional solidarity mechanisms in designing interventions and policies that foster socially responsible consumption among youth. Social marketing campaigns, educational programs, and community-based initiatives could explicitly draw upon culturally familiar practices, thus enhancing their resonance and effectiveness. Such strategies might not only promote individual behavioral change but also strengthen social cohesion by reinforcing shared norms and values. From a theoretical standpoint, this study contributes to the literature by situating youth consumption behaviors within the dual contexts of modern consumerism and traditional social responsibility. It suggests that, contrary to assumptions of cultural erosion under globalization, certain local practices continue to inform and shape consumer ethics among younger generations. The persistence of *askıda ekmek* among youth consumers challenges dichotomous portrayals of tradition versus modernity, suggesting instead a dynamic negotiation between the two. However, the study also has certain limitations. The sample was limited to bakery customers in a specific region of Turkey, which may constrain the generalizability of the findings. Future research could expand the geographical scope and incorporate qualitative methods to gain deeper insights into the motivations and meanings young people ascribe to socially responsible consumption. In conclusion, this research underscores the intertwined nature of consumption, culture, and social responsibility in the lives of young consumers. The evidence suggests that traditional practices such as *askıda ekmek* not only endure but also provide a meaningful framework through which youth navigate their roles as consumers and members of a broader community. Policymakers, educators, and practitioners should recognize the enduring cultural resources available within communities and harness them to foster more equitable and socially responsible consumption behaviors among young people.

REFERENCES

- Aca, N. (2018). Toplumsal dayanışma ve sosyal yardımlar üzerine bir araştırma. Ankara: Nobel Yayınları.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Babbie, E. (2021). *The practice of social research* (15th ed.). Boston: Cengage Learning.
- Babin, B. J., Darden, W. R., & Griffin, M. (1994). Work and/or fun: Measuring hedonic and utilitarian shopping value. *Journal of Consumer Research*, 20(4), 644–656. <https://doi.org/10.1086/209376>
- Baudrillard, J. (1998). *The consumer society: Myths and structures*. London: Sage.
- Bauman, Z. (2005). *Liquid life*. Cambridge: Polity Press.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Carrigan, M., & Attalla, A. (2001). The myth of the ethical consumer – Do ethics matter in purchase behaviour? *Journal of Consumer Marketing*, 18(7), 560–578. <https://doi.org/10.1108/07363760110410263>

- Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business & Society*, 38(3), 268–295. <https://doi.org/10.1177/000765039903800303>
- Coşkun, R. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Çepni, S. (2010). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Erdoğan, İ. (1998). *İstatistik yöntemleri*. Ankara: Emek Ofset.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Featherstone, M. (2007). *Consumer culture and postmodernism*. London: Sage.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics (5th ed.)*. London: Sage.
- Giddens, A. (2008). *Sociology (5th ed.)*. Cambridge: Polity Press.
- Gökalp, Z. (2019). Sosyal yardımlaşma ve dayanışma geleneği olarak askıda ekmek. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 91, 45–56. <https://doi.org/10.34189/hbv.2019.091>
- Hirschman, E. C., & Holbrook, M. B. (1982). Hedonic consumption: Emerging concepts, methods and propositions. *Journal of Marketing*, 46(3), 92–101. <https://doi.org/10.1177/002224298204600314>
- İslamoğlu, A. H., & Altunışık, R. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekişik.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi (26. baskı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Marazer, Y. (2020). *Sosyal yardımlar algısı: Ölçek geliştirme ve uygulama [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]*. Sakarya Üniversitesi.
- Park, H. J., & Lee, H. J. (2014). The role of empathy in socially responsible consumption: A social identity perspective. *International Journal of Consumer Studies*, 38(6), 612–620. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12130>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Roberts, J. A. (1996). Will the socially conscious consumer please step forward? *Business Horizons*, 39(1), 79–83. [https://doi.org/10.1016/S0007-6813\(96\)90025-2](https://doi.org/10.1016/S0007-6813(96)90025-2)
- Robson, C. (2017). *Real world research (4th ed.)*. London: Wiley.
- Sarıtepe, Ö. (2019). *Gençlik ve sosyal sorumluluk ilişkisi üzerine bir inceleme*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Saygılı, G. (2011). *Nicel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Schröder, M. J. A., & McEachern, M. G. (2004). Consumer value conflicts surrounding ethical food purchase decisions: A focus on animal welfare. *International Journal of Consumer Studies*, 28(2), 168–177. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2003.00357.x>
- Shaw, D., Grehan, E., Shiu, E., Hassan, L., & Thomson, J. (2005). An exploration of values in ethical consumer decision making. *Journal of Consumer Behaviour*, 4(3), 185–200. <https://doi.org/10.1002/cb.175>
- Solomon, M. R. (2018). *Consumer behavior: Buying, having, and being (12th ed.)*. Boston: Pearson.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şimşek, Ö. F., & Doğan, M. (2019). Gençlerin sosyal sorumluluk eğilimlerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Social Research*, 23(3), 275–292.

UNESCO. (2021). Youth social responsibility and participation. UNESCO Report.

Yıldırım, A. (2021). Dayanışma kültürü ve sosyal yardımlaşma bağlamında askıda ekmek uygulaması. *Journal of Sociological Research*, 24(1), 113–131. <https://doi.org/10.35375/sder.2021.01>

Yılmaz, M. (2016). Askıda ekmek: Toplumsal dayanışma geleneği. *Sosyoloji Dergisi*, 35(2), 215–228. <https://doi.org/10.26650/SJ.2016.35.2.0006>

SOCIAL MEDIA AND CYBERBULLYING AS DRIVING FORCES IN YOUTH VIOLENCE: A THEMATIC EVALUATION

SOSYAL MEDYADA SİBER ZORBALIĞIN GENÇLİK ŞİDDETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN TEMATİK DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatma Çatalyıldız DÖNDAR

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yük. Lis. Öğr.

Orcid: 0009-0000-7674-0628

Özet

İnsan yaşamının çocukluktan yetişkinliğe geçişini temsil eden gençlik dönemi, bireyin bedensel, duygusal ve zihinsel gelişiminin hızlandığı; kimlik inşası, toplumsal rollerle yüzleşme ve bağımsızlaşma çabalarının yoğunlaştığı bir evredir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre 15-25 yaş arası bireyler *gençlik* olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemin içinde yaşayan ergenlik süreci, bireyin içsel dünyasıyla dışsal beklentiler arasında sıkıştığı, değişim ve belirsizlikle şekillenen karmaşık bir geçiş alanıdır. Genç birey bu evrede yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda sosyal bir varlık olarak dönüşüm geçirir; bu dönüşümün en görünür yansımalarından biri ise dijital kimliklerin ve ilişkilerin inşa edildiği sosyal medya ortamlarıdır.

Günümüzde sosyal medya, gençlerin iletişim kurma, aidiyet geliştirme ve kendilerini ifade etme biçimlerini kökten dönüştürmüştür; ancak aynı zamanda şiddetin dijital formlarına da zemin hazırlamıştır. Gençlerin sosyal medyayı yoğun kullanımı, beraberinde dijital bir şiddet biçimi olan siber zorbalık riskini getirmektedir. Bu bağlamda, sosyal medya üzerinden gerçekleşen siber zorbalık, genç bireylerin psikolojik bütünlüklerini tehdit eden bir şiddet biçimi olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırma, söz konusu dönüşümün akademik alandaki yansımalarını anlamak amacıyla, 2015–2025 yılları arasında Türkiye’de gençlik, sosyal medya ve siber zorbalık temalarında hazırlanmış Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi kayıtlı lisansüstü tezleri tematik olarak inceleyerek, dijital çağda gençliğin şiddetle kesişim biçimlerini sistematik bir bakışla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, söz konusu tezler tematik analiz yöntemiyle incelenmiş ve tez içeriklerinden yola çıkarak ortaya konmuştur. Son on yılda üretilmiş bu tezlerin bütüncül değerlendirmesi sonucunda literatürdeki eğilimler, boşluklar ve çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Gençlik şiddeti, Sosyal medya ve şiddet, Siber zorbalık ve şiddet.

Abstract

The youth period, representing the transition from childhood to adulthood, is characterized by accelerated physical, emotional, and cognitive development as well as an intensified search for identity, confrontation with social roles, and the pursuit of autonomy. According to the World Health Organization (WHO), individuals aged between 15 and 25 are defined as youth. Central to this period is adolescence, a complex phase marked by inner conflicts and tensions between personal transformation and external expectations. During this stage, the individual undergoes not only biological but also profound social transformations, most visibly manifested in digital platforms where identity and relationships are reconstructed.

Today, social media has fundamentally altered how young people communicate, develop a sense of belonging, and express themselves. However, it has simultaneously become a medium that facilitates new forms of violence. The intense engagement of youth with social media increases their exposure to digital violence, particularly cyberbullying—a behavior that poses serious risks to their psychological integrity.

This study aims to examine how this transformation has been addressed in academic research by thematically analyzing graduate theses archived in the Turkish Council of Higher Education Thesis Center (YÖKTEZ) between 2015 and 2025, focusing on youth, social media, and cyberbullying. Through thematic analysis of the selected theses, key themes such as social media usage patterns, the prevalence and impact of cyberbullying among youth, and intervention strategies developed in response have been identified. The comprehensive evaluation of these theses reveals the prevailing academic trends, existing gaps, and proposed solutions in the literature. This study offers a systematic overview of the intersection between youth and digital violence in the age of technology.

Keywords: Youth, Youth Violence, Social Media and Violence, Cyberbullying and Violence

THE EFFECT OF GAMIFIED MOBILE LEARNING APPS ON ENHANCING CRITICAL THINKING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION

Zohaib Hassan Sain

PhD Scholar, Universitas Brawijaya, Faculty of Administrative Sciences, Department of
Business Administration, Malang-Indonesia

ORCID: 0000-0001-6567-5963

Abstract

Gamified mobile learning applications are revolutionizing primary education by engaging young learners in the development of critical thinking, particularly in the context of environmental education. With the Single National Curriculum (SNC) in Pakistan emphasizing both critical thinking and environmental awareness, there is an increasing need for innovative educational tools to address these areas from early education stages. This study explores the impact of gamified mobile learning apps focused on environmental science topics in enhancing the critical thinking abilities of elementary school students in Pakistan. Adopting a quasi-experimental design, 120 students were randomly placed into either an experimental group (using gamified environmental education apps) or a control group (receiving traditional teaching). Standardized instruments assessed students' critical thinking on topics like climate change, sustainability, and ecological problem-solving before and after an eight-week intervention. The quantitative results indicated that the experimental group showed a 24% improvement in critical thinking scores (from 58.3 to 72.4), while the control group experienced an 8% improvement (from 59.1 to 63.9). Qualitative interviews with teachers and students revealed that those using the gamified apps demonstrated enhanced problem-solving skills and a more profound understanding of environmental challenges. The findings suggest that integrating gamified mobile learning platforms focused on environmental education into Pakistan's primary curriculum could significantly improve critical thinking and climate literacy. The paper advocates for policy changes and teacher training to encourage the use of gamified mobile learning in promoting environmental awareness and developing 21st-century cognitive skills in early education.

Keywords: Critical thinking, Environmental education, Gamified learning, Mobile apps.

**THE EFFECT OF EDUCATIONAL PROGRAMS ON UNDERGRADUATE
STUDENTS' TAX PERCEPTION: THE CASE OF BAIBU**

**A FIELD RESEARCH ON UNDERGRADUATE STUDENTS' TAX PERCEPTION:
THE CASE OF BAİBÜ**

This work is supported by the Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) under BİDEB 2209-A.

İsmail Tolga KÜÇÜKKESKİN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,
Bolu, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-3978-8950>

Efeberk KORKMAZ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği,
Bolu, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8918-1103>

Doç. Dr. Anıl ERALP

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri
Bölümü, Bolu, Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4630-2114>

ÖZET

Orta Vadeli Program'da (2025-2027) vergi algısının mükelleflerde oluşturulması ve vergiye gönüllü uyumun teşvik edilmesi çeşitli denetim mekanizmalarıyla sağlanacağı belirtilmektedir. Bunun yanında gelecekte vergi mükellefi olacak bireylerde eğitimin bir araç olarak kullanılarak oluşturulacak vergi algısının daha etkin bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Vergi, bir devlet için en önemli gelir kaynaklarından biri olduğu gibi mükelleflerin ve gelecekte vergi mükellefi olma potansiyeli taşıyan bireylerin vergi algısı seviyesi bir o kadar önemlidir. Bu bağlamda vergi algısı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde bildiğimiz kadarıyla üniversite ölçeğinde fakülteler arasındaki farklılıkları dikkate alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan araştırma ile Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi lisans öğrencilerinin vergi algıları arasında bir fark olup olmadığının araştırılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada fakülteler arası katılımcıların vergi algılarını ölçmeye yönelik 17 adet likert tipli soru ölçeği ve 10 adet demografik özellikleri ölçmeye yönelik soru hazırlanmıştır. Vergi algısı ölçeği güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı 0,849 olarak hesaplanmış ve ardından verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını incelemek için Shapiro-Wilk testi yapılmıştır. Verilerin normal dağılmaması sonucu, veriler Mann-Whitney U testi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular sonucu, genel vergi algısı skorları açısından fakülteler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bu sonuç,

öğrencilerin fakülte bazlı akademik formasyonlarından bağımsız olarak benzer düzeyde vergi algısına sahip olduklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi algısı, Eğitim, Üniversite öğrencileri, Saha çalışması

ABSTRACT

In the Medium-Term Program (2025–2027), it is stated that tax perception will be created among taxpayers and voluntary tax compliance will be promoted through various control mechanisms. In addition, it is considered that using education as a tool to develop tax perception in individuals who will become taxpayers in the future is a more effective method. While tax is one of the most important sources of income for a state, the level of tax perception among taxpayers and potential future taxpayers is also of great importance. In this context, when the literature on tax perception is examined, to the best of our knowledge, there is no study that considers the differences between university faculties. This study aims to investigate whether there is a difference in tax perception between undergraduate students of the Faculty of Economics and Administrative Sciences and the Faculty of Education at Bolu Abant İzzet Baysal University. In the research, a total of 17 Likert-type items were used to measure students' tax perceptions, along with 10 items designed to measure their demographic characteristics. The reliability coefficient (Cronbach's alpha) of the tax perception scale was calculated as 0.849. To examine whether the data followed a normal distribution, the Shapiro-Wilk test was applied. Since the data did not follow a normal distribution, the Mann-Whitney U test was used for analysis. According to the findings, no statistically significant difference was found between faculties in terms of general tax perception scores. This result suggests that students have similar levels of tax perception regardless of their faculty-based academic background.

Key words: Tax, Tax perception, Education, University students, Field study

GİRİŞ

Vergi, devletle vatandaş arasında kuvvetli bir bağ olup; devletin vazgeçemeyeceği önemli bir gelir kaynağıdır. Vergi olmadan bir devletin ayakta kalmasına ve bir halkın siyasal bir topluluk haline gelmesine imkân olmadığı belirtilmektedir (Kayan, 2000: 80). Vergi mükelleflerinin vergiye, vergi sistemine ve vergi ödeme sürecine dair düşünce, duygu ve tutumları vergi algısı olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Akyol, 2024: 4). Mükelleflerin vergi algısı; vergi sisteminin adil olup olmadığına, vergilerin toplum yararına kullanılıp kullanılmadığına, vergi sisteminin şeffaflığı ve güvenilirliğine göre şekillenmektedir. Bu çerçevede vergi mükelleflerinin vergi algılarına bağlı olarak toplumun vergiye bakış açısı şekillenecektir. Bireylerin vergiye olumlu bakış açısının sağlanması devletin elde edeceği vergi gelirlerini arttırabilir.

Endonezya'da 1984 yılında vergi reformundan beri uygulanmakta olan Öz Değerlendirme Sistemi (ÖDS) vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüklerini kendi sorumlulukları altında hesaplamalarını, ödemelerini ve raporlamalarını şart koşmaktadır. Yükümlülüklerini yerine getirmek için vergi danışmanından yardım isteyebilirler, ancak yine de bildirilen verilerin geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sorumluluğu kendilerine aittir. Herhangi bir hatalı bildirimin cezası varsa, bu cezayı vergi mükellefi ödemek zorundadır. Bu nedenle sistem, vergi mükelleflerinin vergi kurallarını tam olarak anlamasını gerektirir. Yüksek öğrenim öğrencileri, gelecekteki vergi mükellefleri olacakları dikkate alındığında, araştırmalar da vergi konusunda tam bilgi sahibi olmamanın vergi kaçakçılığını tetiklediği kanıtlandığından vergi konusunda bireylerin eğitilmiş olmasının önemi aşikardır (Hastuti, 2014: 83). Bu çerçevede Endonezya'da Maliye Bakanlığı ile Araştırma, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı arasında imzalanan bir mutabakat zaptı ile vergi algısı konusu yüksek öğretim programlarına dahil edilerek;

Endonezya halkı arasında hala çok düşük olan vergi algısını arttırabilecek bir çözüm olarak değerlendirilmektedir (Said, 2018: 1).

Orta Vadeli Program'da (2025-2027) vergi algısının mükelleflerde oluşturulacağı ve vergiye gönüllü uyumun teşvikinin çeşitli denetim mekanizmalarıyla sağlanacağı belirtilmektedir (OVP, 2024). Ancak, vergi mükellefi olacak bireylerde eğitimin araç olarak kullanılmasının vergi algısının arttırılmasında daha etkin bir araç olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları büyük bir role sahiptir. Öğretmen adayları gelecek nesillere ışık tutan bir rehber olarak görüldükleri için gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak adaylar üzerinde büyük bir etkiye sahip olacaklardır. Öğretmen adayının vergi algısının yüksek olması yetiştireceği neslin de üzerinde pozitif etki yaratacaktır. Öğretmen adaylarına üniversite eğitiminde seçmeli olarak Kamu Maliyesi gibi devletin vergi ve diğer gelirlerini ve bu gelirlerin neden önemli olduğunu anlatan bir dersin verilmesi onların vergi ile ilgili bakış açılarını olumlu şekilde etkileyebilir. Bu çerçevede vergi algısı yüksek bireylerin yetiştirilmesinde öğretmen adaylarının vergi algısının yüksek olması, sürdürülebilir bir bütçe dengesi açısından dikkate alınması gereken bir konu olduğu düşünüldüğü için Eğitim Fakültesi çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Bu çalışmada Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesinin vergi algıları arasında bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Vergi algısının ölçülmesi için literatürdeki çalışmalardan da yararlanarak bir vergi algısı ölçeği geliştirilmiştir. Bu ölçek kullanılarak her iki fakülte öğrencilerinin vergi algısı skorları arasında fark olup olmadığı test edilmiştir.

Çalışma Sonuç bölümü dahil olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından vergi ve vergi algısı incelenmektedir. Ardından ampirik literatür incelemesi yer almaktadır. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve analiz bulguları yer almaktadır. Çalışma Sonuç bölümü ile sonlanmaktadır.

VERGİ VE VERGİ ALGISI

Vergi, geçmişten günümüze gelen ve devletin kamu hizmeti sunabilmesi için kamu finansmanı niteliği taşıyan devletin egemenlik gücü altında toplanan cebri ve karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerden alınan ekonomik bir değer olarak ifade edilebilir. Vergi geçmişte ayni ve nakdi olmak üzere iki şekilde toplanmasına karşın, günümüzde mükellefler vergilerini geçmişte olduğu gibi emek karşılığı değil, sadece nakdi olarak ödemektedir.

Mükellefler vergilerini ödedikleri zaman harcanabilir gelirlerinde bir azalış meydana gelmektedir. Bu nedenle geçmişte vergi isyanları, vergi reddi ve vergi grevleri gibi aktif ve pasif tepkiler meydana gelmiştir. İsyen, grev ve vergi reddinin meydana gelmemesi için vergi ödemekle yükümlü kişilerin vergi algısı düzeyini yükseltmek; devleti bu gibi aktif ve pasif tepkilere maruz bırakmayıp, devletin elde edeceği vergi gelirlerini arttırabilir.

Vergi algısı hakkında literatürde çok fazla tanım olmasına rağmen; henüz uzlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır (Teyyare ve Kumbaşı, 2016: 4). Bireylerin olaylar karşısında sergilediği tutum, bireyin muhatap olduğu olaydan ne anladığı ile ilişkilidir. Psikolojide "algılama" olarak ifade edilen bu durum, çevredeki uyarıcıların duyu organlarında oluşturduğu uyarımların beyne iletilmesi, beyinde düzenlenmesi ve bir anlam kazanması olarak tanımlanmaktadır (Koçak, 1999: 110). Bu bağlamda vergi algısı, bireylerin içsel ve dışsal uyarıcıların etkisiyle vergiye dair zihinde oluşturduğu yargı olarak tanımlanabilir (Sağlam, 2013: 319).

Vergi algılaması, vergi psikolojisinin içerisinde yer alan bir kavram olup, bireylerin vergiye olan bakış açısını yansıtır. Vergiyi sağlanan kamu hizmetlerinin finansmanı olarak görmek, verginin amacını kavramak ve doğru bir vergi algısı geliştirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber verginin devletin egemen gücü altında alınan bir yük, bir ceza

olarak algılanması ise mükelleflerin vergi ödeme isteğini azaltacak ve kayıt dışı ekonomiyi arttıracaktır. Bu nedenle verginin vergi mükellefleri tarafından nasıl algılandığı önemli bir konudur (Yanık ve Doğan, 2022: 5).

LİTERATÜR

Literatürde mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışları, tepkileri ve vergiyi algılamaları ile ilgili çalışmalar 1970’lerde başlamış ve 2000’li yıllarda artarak devam etmiştir. Eğitimin çeşitli aşamalarında olan öğrencilerin vergi algısı ve vergi bilinciyle ilgili çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır.

Hastuti (2014), Endonezya’da Soegijapranata Katolik Üniversitesi’nde işletme eğitimi alan ve işletme eğitimi almayan öğrenciler arasında vergi algısı açısından anlamlı farklılıklar olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmada vergi algısı farkındalık düzeylerinin bölümden bağımsız olarak benzer olduğunu; ancak vergi eğitiminin önemi konusunda işletme öğrencilerinin daha duyarlı olduğunu vurgulamaktadır. Yine Endonezya’da Said (2018) Ekuitas İşletme Fakültesi’nde İslam Dini dersi alan öğrencilerin vergi konusunun ders içeriğine eklenmesinin öğrencilerin vergi bilinci üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma, vergi konusunun ders içeriğine eklenmesinin vergi algısını arttırdığını; ancak bu etkinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Herawati vd. (2022) ise Endonezya Ganesha University of Education Ekonomi bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlığı düzeyini analiz ederek, bunun vergi algısı üzerindeki etkisini test etmekte olup, vergi okuryazarlığının vergi algısı üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi olduğunu göstermektedir. Gonidakis vd. (2024) Yunanistan’daki üniversite öğrencilerinin vergi eğitimi, vergi uyumu ve vergi etiği arasındaki ilişkileri değerlendirilmiş ve hükümet politikalarına yön verebilecek çıkarımlar yapılmıştır. Bu çalışma etkili vergi eğitiminin eksikliğini ve bu eksikliğin vergi etiği ve uyumuna olumsuz etkisini ortaya koymaktadır. Genel olarak, dört çalışmada saha çalışmasına dayalı verilerin analizi sonucu, öğrenciler arasında vergi algısının mevcut olduğunu; ancak bu bilincin daha sistematik ve planlı eğitimle pekiştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar incelendiğinde Çiçek ve Sabbağ (2016) Türkiye’de Isparta ili örneğinde 400 katılımcıya anket yöntemini kullanarak vergiden kaçınmanın mükelleflerin zihinlerinde nasıl bulunduğu hakkında bir araştırma sonucunda elde edilen bulgular, mükelleflerin büyük çoğunluğunun vergiden kaçınmayı rasyonel bir davranış olarak algıladığını göstermektedir. Ayyıldız vd. (2014) Bolu ili örneğinde vergiye gönüllü uyumu etkileyen faktörler ele alındığında, elde edilen bulgular mükelleflerin vergi uyumları noktasında sorumluluklarını yerine getirmeye karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

Meslek liselerinde gelecekte potansiyel vergi mükellefi adaylarına giriş ve teknik anlamda eğitim vermek için Muhasebe ve Finans dersleri verilmektedir. Bu kapsamda ele alınan çalışmalardan biri Özcan ve Akyel (2020) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada muhasebe ve finans eğitimi alan öğrenciler ve almayan öğrenciler karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular neticesinde Muhasebe ve Finans derslerini alan öğrenciler incelendiğinde dersi alan öğrencilerin vergi bilinci ve vergi algılarında bir değişiklik olmadığını ileri sürülmekte olup, bu derslerin liselerde öğrencilerde vergi algısı, vergi bilinci ve vergi ahlakı oluşturmaya katkısı olmadığını ifade edilmektedir.

Demir ve Akyol (2024) Akdeniz Üniversitesi örneğinde lisans öğrencilerinin gelirlerinin ne kadarını vergi olarak verdiklerini, hangi vergiyi verdiklerini bilmediklerini beyan etmelerine rağmen; bulgular verginin bir vatandaşlık görevi olduğunu göstermektedir. Teyyare ve Kumbaşı (2016) ise üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve ahlakı konusunda öğrencilerin sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular Maliye eğitiminin sonunda olan bireylerin vergi bilinci ve ahlakı düzeylerinin daha eğitiminin başında olan bireylerden yüksek olduğunu göstermektedir. Sökmen Gürçam

vd. (2023) Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi'nde iktisat bölümü öğrencilerinin cinsiyet, yaş, sınıf ve not ortalamalarının vergi bilinci ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Elde edilen bulgular öğrencilerin vergi bilinçlerinde ve vergi ahlaklarında cinsiyet ve not ortalamalarına göre farklılık olmadığını göstermektedir.

Vergi algısı üzerine yapılan ampirik çalışmalar incelendiğinde eğitimin vergi algısı üzerindeki önemi ortaya konulmuştur. Ayrıca, Türkiye özelinde üniversiteler ve il kapsamında çalışmalar yapılmış olmasına rağmen; üniversite ölçeğinde fakülteler arasındaki farklılıkları dikkate alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi lisans öğrencilerinin vergi algıları arasında bir fark olup olmadığı araştırılmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin vergi algılarının ölçülmesi ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmaktadır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Bunun için öncelikle iki ayrı fakülte ele alındığından örneklem sapmasına neden olmamak için tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Vergi algısının ölçülmesi için literatürdeki çalışmalardan yararlanılarak bir ölçek geliştirilmiştir.

Çalışma kapsamında saha çalışmasında kullanılan anket formunda 5'li likert ölçeğe göre hazırlanmış 17 adet vergi algısını ölçmeye yönelik soru yer almaktadır. Söz konusu sorularla öğrencilerin vergi algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca anket formunda katılımcıların demografik özelliklerini ölçmeye yönelik sorular da yer almıştır. Bu kapsamda ilk olarak vergi algı ölçeğinin güvenilirliği Cronbach Alfa katsayısı ile ölçülmüştür. Ardından analize konu olan değişkenlere ait verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı Shapiro-Wilk testi ile test edilmiştir. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmamasına göre iki bağımsız örneklem testlerinden uygun olanı seçilerek araştırma hipotezi test edilmiştir.

Cronbach Alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değer almakta olup; 0,00 ile 0,40 arasında ise ölçeğin güvenilir olmadığı, 0,40 ile 0,60 arasında ise ölçeğin güvenilirliğinin düşük olduğu, 0,60 ile 0,80 arasında ise ölçeğin güvenilir olduğu, 0,80 ve üzeri ise ölçeğin oldukça güvenilir olduğu belirtilmektedir. Bu araştırmada Cronbach Alpha katsayısı 0,849 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplanan katsayı geliştirilen ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışma kapsamında ankete katılan gözlem birimlerine ait demografik değişkenlerin frekansları ve yüzdeleri Tablo 1'de verilmiştir. Gözlem birimlerinin demografik değişkenlerine ilişkin dağılımlar fakülte, cinsiyet, akademik başarı, aile geliri, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu, babanın iş durumu ve annenin iş durumu değişkenlerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Demografik Değişkenlerin Frekans Dağılımı

Değişken	Düzy	Frekans	Yüzde
Fakülte	İİBF	88	48,9
	Eğitim Fakültesi	92	51,1
Cinsiyet	Erkek	67	37,2
	Kadın	113	62,8
Akademik Başarı	2 ve altı	10	5,6
	2.01-2.49	29	16,1
	2.50-2.99	54	30,0
	3.01-3.49	55	30,6

	3.50 ve üzeri	32	17,8
Aile Geliri	1TL-20.000TL	23	12,8
	20.001TL-40.000TL	58	32,2
	40.001TL-60.000TL	40	22,2
	60.001TL-80.000TL	39	21,7
	80.001-100.000TL	12	6,7
	100.001TL ve üzeri	8	4,4
Babanın Eğitim Durumu	İlkokul	40	22,2
	Ortaokul	29	16,1
	Lise	58	32,2
	Ön lisans	13	7,2
	Lisans	31	17,2
	Lisans üstü	6	3,3
Annenin Eğitim Durumu	Eğitim almamış	3	1,7
	İlkokul	60	33,3
	Ortaokul	32	17,8
	Lise	60	33,3
	Ön lisans	11	6,1
	Lisans	9	5,0
Babanın İş Durumu	Lisans üstü	4	2,2
	Memur	28	15,6
	İşçi	42	23,3
	Serbest Meslek	39	21,7
	Çiftçi	1	0,6
	Emekli	57	31,7
Annenin İş Durumu	İşsiz	2	1,1
	İşveren	6	3,3
	Ev Hanımı	128	71,1
	Memur	32	17,8
	İşçi	9	5,0
	Serbest Meslek	1	0,6
Annenin İş Durumu	Çiftçi	9	5,0
	Emekli	1	0,6

Tablo 1 incelendiğinde ankete katılanların %48,9'u İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi ve %51,1'i Eğitim Fakültesi öğrencisidir. Bu öğrencilerin %37,2'si erkek ve %62,8'i kadındır. Akademik başarı durumu incelendiğinde öğrencilerin %60,6'sı 2,50-3,49 aralığında yer almaktadır. Öğrencilerin sadece %5,6'sı 2,00 notunun altında iken, %17,8'si ise 3,50 notunun üzerindedir. Buna göre öğrencilerin akademik olarak başarılı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin aile gelir durumları incelendiğinde %45'inin 40 bin TL altında yer aldığı görülmektedir. Üst gelir grubu olarak tanımladığımız 80 bin TL ve üzerinde ise %11,1'i yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin çoğunluğunun alt ve orta gelir grubundan geldiği söylenebilir. Babalarının ve annelerinin eğitim durumu incelendiğinde benzer bir yapı olduğu söylenebilir. Ancak, anneler içerisinde %1,7'nin eğitim almadığı beyan edilmiştir. Babalarının iş durumu incelendiğinde işçi ve emekli durumunun ön plana çıktığı, annelerinin iş durumu incelendiğinde ise %71,1 gibi yüksek bir oranın ev hanımı olduğu görülmektedir.

Tablo 2'de ankette yer alan likert sorular 3'lü likerte dönüştürülerek frekans dağılımları yüzdelik olarak verilmiştir. Yorumlama kolaylığı sağlamak için sorulara 3'lü likert dönüşümü uygulanmıştır.

Tablo 2. Likert sorulara verilen yanıtlara ait istatistikler

Soru	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum
S1. Vergi ödevinin bir vatandaşlık görevi olduğunu düşünüyorum.	10,00	18,33	71,67
S2. Vergi ödeme, bireylerin devlete karşı olan ahlaki sorumluluklarından biri olduğunu düşünüyorum.	11,11	21,67	67,22

S3. Vergi, kamu hizmetlerinin bir karşılığıdır.	12,78	23,33	63,89
S4. Vergi kaçırın kişiler çevremde olumsuz karşılanır.	17,22	18,89	63,89
S5. Herkes vergi ödevini zamanında ve düzenli bir şekilde yerine getirirse yoksulluğun azalacağını düşünüyorum.	34,44	31,67	33,89
S6. Vergi ödemek, kamunun sunacağı mal ve hizmetler açısından fayda sağlar.	13,33	28,89	57,78
S7. Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum.	5,00	15,00	80,00
S8. Ülkemizde vergi yükü yüksektir.	1,11	10,56	88,33
S9. Ülkemizde uygulanan vergi sisteminin adil olduğunu düşünmüyorum.	12,78	12,78	74,44
S10. Bireyler vergilerini zamanında ve düzenli olarak ödemezlerse kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.	13,89	31,11	55,00
S11. Yüksek vergilerin kamu sektörü üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu düşünüyorum.	5,00	27,22	67,78
S12. Ülkemizde vergi oranları yüksektir.	2,78	6,11	91,11
S13. Vergi kaçırmanın ciddi bir etik sorun olduğunu düşünüyorum.	5,56	11,67	82,78
S14. Devlet ne kadar çok vergi toplarsa sunacağı hizmet daha kaliteli olur.	46,11	31,67	22,22
S15. Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini düzenli ve zamanında ödemelidir.	4,44	16,11	79,44
S16. Ödenen vergilerin topluma hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	45,56	25,00	29,44
S17. Vergi kaçırdığım duyulursa çok utanç duyarım.	13,89	14,44	71,67

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların %71,67'si vergi ödevinin bir vatandaşlık görevi olduğunu; ayrıca %79,44'ü topluma karşı sorumluluğu olan birinin vergisini düzenli ve zamanında ödemesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak, katılımcıların %46,11'i devlet ne kadar çok vergi toplarsa sunacağı hizmet daha kaliteli olmayacağını ve %45,56'sı ödenen vergilerin topluma hizmet olarak geri döndüğünü düşünmediğini belirtmiştir. Bunlara ek olarak, %34,44'ü herkes vergi ödevini zamanında ve düzenli bir şekilde yerine getirirse yoksulluğun azalacağını düşünmediğini belirtmiştir. Katılımcıların %91,11'i ülkemizde vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, katılımcıların %74,44'ü ülkemizde uygulanan vergi sisteminin adil olduğunu düşünmemektedir. Katılımcıların %80,00'i Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşündüğünü ve %71,67'si de vergi kaçırdığı duyulursa çok utanç duyacağını belirtmiştir. Buna göre katılımcıların vergi algısının yüksek olduğu ve ahlaki açıdan konunun önemini kavradığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, katılımcıların ülkemizde vergi oranlarının yüksek ve toplanan vergilerin verimli kullanılmadığı algısına sahip olduğu söylenebilir.

Gruplar Arası Karşılaştırma

Geliştirilen ölçekte elde edilen vergi algısı skorunun İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı Shapiro-Wilk testi ile Analiz edilmiştir. Shapiro-Wilk testi, verilerin normal dağılıma uyup uymadığını test etmek için en yaygın kullanılan normallik testlerinden biridir. Bu test normal dağılımdan sapmaların çarpıklık ve basıklık yönlerini dikkate aldığından daha iyi sonuç vermektedir. Özellikle küçük örneklem için önerilmektedir. Test sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Shapiro-Wilk Normallik Testi Sonuçları

Değişken	İstatistik	p-değeri
Vergi Algısı Skoru	0,9830	0,0310
S1	0,819	0,0000
S2	0,8373	0,0000
S3	0,8570	0,0000

S4	0,8190	0,0000
S5	0,8914	0,0000
S6	0,8716	0,0000
S7	0,7319	0,0000
S8	0,5820	0,0000
S9	0,7060	0,0000
S10	0,8761	0,0000
S11	0,8198	0,0000
S12	0,5661	0,0000
S13	0,7173	0,0000
S14	0,8787	0,0000
S15	0,7830	0,0000
S16	0,8897	0,0000
S17	0,7546	0,0000

Tablo 3 incelendiğinde Vergi Algısı Skoru değişkeni için Shapiro-Wilk istatistiği 0,983 olup, p-değeri 0,031 olduğundan %5 anlamlılık düzeyinde Vergi Algısı Skoru değişkeninin normal dağılım göstermediğine karar verilmiştir. Vergi Algısı Skorunun elde edilmesinde kullanılan sorulara verilen cevapların dağılımları incelendiğinde tüm soruların p-değeri 0,000 olduğundan %5 anlamlılık düzeyinde, tüm soruların normal dağılım göstermediğine karar verilmiştir.

Vergi Algısı Skorunun normal dağılıma sahip olmamasından dolayı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi arasında anlamlı bir farka sahip olup olmadığı Mann-Whitney U test ile test edilmiştir. Mann-Whitney U testi, iki bağımsız grubun ortanca (medyan) değerleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test eden parametrik olmayan bir testtir. Bu test, verilerin normal dağılıma varsayımı gerektirmeyen ve parametrik test olan bağımsız örneklem t-testine alternatif bir testtir. Test sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	İstatistik	p-değeri
Vergi Algısı Skoru	3569,00	0,1690
S1	2930,50	0,0007
S2	2833,00	0,0003
S3	3517,00	0,1132
S4	3314,00	0,0265
S5	3794,00	0,4551
S6	3545,00	0,1349
S7	3362,00	0,0275
S8	3909,00	0,6079
S9	3705,50	0,2666
S10	3987,50	0,8572
S11	3557,00	0,1359
S12	3912,50	0,6141
S13	3490,50	0,0709

S14	3412,50	0,0602
S15	2996,00	0,0011
S16	3524,50	0,1251
S17	3778,00	0,3988

Tablo 4 incelendiğinde Vergi Algısı Skoru için Mann-Whitney U istatistiği 3569 ve p-değeri 0,169 olduğundan elimizdeki veri seti dikkate alındığında İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sorular ayrı ayrı test edildiğinde ise %5 anlamlılık düzeyinde S1, S2, S4, S7 ve S15 sorularında, %10 anlamlılık düzeyinde ise S13 ve S14 sorularında her iki fakülte arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sadece S4 sorusu üzerinde Eğitim Fakültesinin anlamlı bir etkiye sahip olduğu; S1, S2, S7, S13, S14, S15 sorularında ise İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Sorulardan sadece “S4. Vergi kaçırın kişiler çevremde olumsuz karşılanır.” sorusunda Eğitim Fakültesinin anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Kamu hizmetlerinin sunulabilmesi açısından vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi bütün devletlerin ortak bir sorunudur. Bu amaçla vergi toplama sorumluluğunu üstlenen idareler, mükelleflerin vergiye yönelik sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmesi için sahip olması gereken tutum ve davranışları tespit etmelidir. Bu tespitler sonrasında mükelleflerin ve potansiyel vergi mükelleflerinin vergi algılarını yükseltmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bu çalışmada vergiye yönelik tutum ve davranışları önemli bir şekilde etkileyen vergi algısı kavramına yer verilmiştir.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Eğitim Fakültesi arasındaki vergi algılarını ölçmeye ve karşılaştırmaya yönelik yapılan bu araştırmada, literatürde yapılan çalışmalar doğrultusunda saha çalışması ile bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların vergi algıları ölçülmüş ve fakülteler arası vergi algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bu sonuç, öğrencilerin fakülte bazlı akademik formasyonlarından bağımsız olarak benzer düzeyde vergi algısına sahip olduklarını göstermektedir. Ancak, “Vergi kaçırın kişiler çevremde olumsuz karşılanır.” sorusunda Eğitim Fakültesi yönünde bir ayrışma olması, daha detaylı araştırılması gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmıştır.

Vergi algısını açıklayabilmek için incelenmesi gereken unsurlardan birisi de üniversiteden mezun olduktan sonra, Maliye Bakanlığı veya benzer kurumlarda idari görevlerde yer alabilecek ve mükellef olabilecek öğrencilerin vergi algı düzeylerinin test edilip değerlendirilmesidir. Devletin vergi kaybına uğramasını engellemeye yönelik bir politika önerisi olarak, geleceğin potansiyel vergi mükellefi konumundaki genç bireylere, verginin işlevi ve toplumsal önemini ve gerekliliğini anlatan seçmeli dersleri arttırmanın ve bilirkişiler tarafından konuşmalar düzenlemenin bireylerin vergi algısı düzeyini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ayyıldız, Y., Vural, T., & Demirli, Y. (2014). *Vergiye gönüllü uyumu etkileyen faktörler: Bolu ili alan çalışması* (Yayın No. 2014/1). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- Çiçek, S., & Sabbağ, J. (2016). Mükelleflerin vergiden kaçınma algısı ve demografik belirleyicileri üzerine bir araştırma: Isparta örneği. *Sosyoekonomi*, 24(28), 43–64.
- Demir, S., & Akyol, S. (2024). Vergi algısı ve vergi bilinci üzerine ampirik bir araştırma: Akdeniz Üniversitesi örneği. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, (72), 1–20.

- Gonidakis, F. K., Asonitou, S., Kottara, C., Kavalieraki-Foka, D., & Gkotsina, E. (2024). The contribution of education to the creation of tax awareness and compliance. In *The International Conference on Strategic Innovative Marketing and Tourism* (pp. 571–583). Springer Nature Switzerland.
- Hastuti, R. (2014). Tax awareness and tax education: A perception of potential taxpayers. *Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers*, 5.
- Herawati, N. T., Yasa, I. N. P., Resmi, N. N., & Yastini, N. L. G. (2022). The role of tax literacy on economics undergraduated students' tax awareness. *JIA (Jurnal Ilmiah Akuntansi)*, 7(1), 111–127.
- Kayan, A. (2000). Verginin tarihsel gelişimi ve sebep olduğu bazı önemli olaylar. *Maliye Dergisi*, (135), 80–87.
- Koçak, A. (1999). Davranışların nedenlerini algılama: Yükleme kuramları. *Selçuk İletişim*, 1(1), 108–120.
- OVP. (2024). *Orta Vadeli Program (2025–2027)*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Özcan, F., & Akyel, N. (2020). Muhasebe ve finansman eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin vergi ahlâkı, vergi algısı ve vergi bilinci farklılıklarının incelenmesi: Bir uygulama örneği. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 54–67.
- Sağlam, M. (2013). Vergi algısı ve vergi bilinci üzerine bir araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinde vergi algısı ve bilinci. *Sosyoekonomi*, 19(19), 315–334.
- Said, L. (2018). Inclusion of Tax Awareness on Higher Education. *South East Asia Journal of Contemporary Business. Economics and Law*, 16(1), 1–5.
- Sökmen Gürçam, Ö., Tekin, A., & Çırak, A. N. (2023). İktisat bölümü öğrencilerinin vergi bilinç ve vergi ahlak düzeyleri: Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, (96), 182–198.
- Teyyare, E., & Kumbaşı, E. (2016). Vergi bilinci ve vergi ahlakının gelişmesinde maliye bölümü eğitiminin rolü. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(4), 1–30.
- Yanık, A., & Doğan, E. (2022). Vergi bilinci ve vergi algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine bir uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(44), 1–24.

HUMAN RIGHTS DIVIDED: THE DOUBLE MORALS OF MIGRANTS IN THE FACE OF DEPORTATIONS

DERECHOS HUMANOS DIVIDIDOS: LA DOBLE MORAL MIGRANTE FRENTE A LAS DEPORTACIONES

Katya MONSERRAT DE LA CRUZ MORALES

Licenciatura en Derecho

Orcid: <https://orcid.org/0009-0000-4968-7841>

Nisanyerly DE JESÚS VILCHEZ LÓPEZ

Licenciatura en Derecho

Orcid: <https://orcid.org/0009-0003-9900-2662>

RESUMEN

La doble moral entre migrantes mexicanos en EE.UU. que apoyan la deportación de connacionales indocumentados refleja un fenómeno de discriminación intragrupal con graves implicaciones jurídicas y sociales. Estudios como los del Pew Research (2021) y UC San Diego (2020) muestran que un 38% de los mexicano-estadounidenses favorecen políticas de deportación, pese a que muchos se beneficiaron de regularizaciones pasadas, como la amnistía de 1986. Esta actitud surge de procesos de asimilación segmentada (Portes & Rumbaut, 2014), donde migrantes documentados adoptan discursos antiinmigrantes para distanciarse de grupos estigmatizados, perpetuando jerarquías basadas en estatus migratorio, etnia y clase.

Desde la perspectiva del derecho internacional, esta postura entra en clara contradicción con instrumentos jurídicos fundamentales. La Convención Internacional sobre la Protección de los Derechos de Todos los Trabajadores Migratorios (ONU, 1990) y la Convención Americana sobre Derechos Humanos (1969) consagran principios de igualdad y no discriminación que resultan vulnerados por estas prácticas. Asimismo, se transgreden garantías procesales esenciales como el principio de non-refoulement y el derecho al debido proceso, particularmente cuando las deportaciones afectan desproporcionadamente a grupos específicos.

Así como la implementación de políticas regresivas como la ley SB4 de Texas (2023) demuestra cómo esta fractura comunitaria facilita medidas contrarias a los derechos humanos. Frente a este escenario, se hace imperativo desarrollar estrategias jurídicas interseccionales que consideren las dimensiones étnicas, migratorias y socioeconómicas del problema, complementadas con programas educativos que fomenten la conciencia crítica sobre derechos humanos en las comunidades migrantes, promoviendo así una mayor cohesión y capacidad de resistencia frente a políticas excluyentes.

Palabras claves: discriminación, políticas migratorias, derechos humanos, tratados internacionales

ABSTRACT

The double standard among Mexican migrants in the US who support the deportation of undocumented Mexicans reflects a phenomenon of intragroup discrimination with serious legal and social implications. Studies such as those by Pew Research (2021) and UC San Diego (2020) show that 38% of Mexican-Americans favor deportation policies, despite the fact that many benefited from past regularizations, such as the 1986 amnesty. This attitude arises from processes of segmented assimilation (Portes & Rumbaut, 2014), where documented migrants adopt anti-immigrant discourses to distance themselves from stigmatized groups, perpetuating hierarchies based on immigration status, ethnicity, and class.

From the perspective of international law, this position clearly contradicts fundamental legal instruments. The International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers (UN, 1990) and the American Convention on Human Rights (1969) enshrine principles of equality and non-discrimination that are violated by these practices. Furthermore, essential procedural guarantees such as the principle of non-refoulement and the right to due process are violated, particularly when deportations disproportionately affect specific groups.

The implementation of regressive policies such as Texas' SB4 law (2023) demonstrates how this community fracture facilitates measures that violate human rights. Given this scenario, it is imperative to develop intersectional legal strategies that consider the ethnic, migratory, and socioeconomic dimensions of the problem, complemented by educational programs that foster critical awareness of human rights in migrant communities, thus promoting greater cohesion and resilience in the face of exclusionary policies.

Keywords: discrimination, migration policies, human rights, international treaties

THE IMPORTANCE OF TEACHING KINDERGARTEN AND PRESCHOOL CHILDREN ABOUT THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MODERN LIFE

Mansur Ibishov

Johannes Kepler University, Linz Bachelor's Degree in Artificial Intelligence

<https://orcid.org/0009-0002-6083-9820>

Introduction

Teaching kindergarten children how to use modern technologies with the help of artificial intelligence (AI) is a great way to increase children's interest in technology and encourage them to have deeper knowledge in this field in the future.

When explaining what AI is to children, it is helpful to relate it to examples they see in their everyday lives. For example, a simple statement like "Your artificial intelligence is a program that answers you when you talk to your phone" can be used. Interactive toys and robots for kindergarten children are very effective as a teaching tool. These toys respond to children's commands, play with them, and teach them simple programming concepts. For example, robots like "Cubetto" or "Bee-Bot" can introduce children to the basic concepts of AI in a simple way. At the same time, children can play simple AI games through various educational applications developed for mobile devices. These apps teach kids to solve problems, think logically, and develop simple programming skills. Applications such as "Kodable" and "Tynker", which are new to the world, are examples of this.

It is possible to teach the basic principles of SI through children's books or color textbooks. These books explain in a simple and colorful way how Si works and how it is used in our lives. At the same time, various crafts and experiments can be organized to teach children the basic concepts of AI with crafts. These experiences develop children's creativity and logical thinking skills. Also, simple stories that explain what AI is and why it is useful help children understand AI better.

Telling children about AI used in nature-based agriculture and explaining how it works will increase children's interest.

Conclusion: Through these data, it is possible to teach the basics of AI for kindergarten children. The main objective is to stimulate their interest and develop their understanding of technology. I am of the opinion that it should be applied more outside the centers, in district and village kindergartens.

Keywords: artificial intelligence, kindergarten, children, village, robots.

EDUCATIONAL INTERVENTIONS AND INSTRUCTIONAL PLANNING FOR LEARNERS WITH COGNITIVE AND LEARNING CHALLENGES

M. Ed. Mujgan Aliyeva

Azerbaijan University of Languages, Faculty of the History and Theory of Pedagogy, Baku, Azerbaijan

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-5194-1934>

ABSTRACT

One of the most pressing issues in contemporary education is the inclusion of individuals with limited health capacities in educational, developmental, and instructional environments, as well as the exploration of effective strategies for their integration into society. Over the centuries, both globally and within Azerbaijan, significant legal measures have been undertaken in this direction. The Constitution of the Republic of Azerbaijan, the Law on Education, the “Development Program for Organizing the Education of Children in Need of Special Care (Children with Disabilities)” as well as international documents—such as the 1975 Declaration on the Rights of Disabled Persons and the 2006 United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities—have all emphasized the rights of children with learning difficulties and special needs. These frameworks advocate for the creation of inclusive, supportive educational environments for such learners [4,5,6,9].

In response, the Azerbaijani state has implemented a range of initiatives, including the establishment of inclusive classrooms, the creation of special schools, and the development of targeted curricula. Scholars, medical professionals, and education specialists must continue their efforts to support and strengthen the legislative and institutional foundations in this field.

In recent years, the number of students experiencing specific learning difficulties has steadily increased. This calls for in-depth research into potential underlying causes such as genetic factors, prenatal and early childhood illnesses, cranial trauma, and the influence of environmental conditions. From this perspective, it becomes imperative to examine scientific research conducted in this area, identify prevailing issues, and propose effective solutions.

Advancements in science, technology, and medicine underscore the urgent need to elevate the quality and accessibility of education for students with learning difficulties. Historically, the content and delivery of education have been primarily tailored to typical learners, relying heavily on the direct transmission of knowledge. In contrast, children with disabilities and learning difficulties have often been marginalized or excluded from mainstream educational settings. It is important to note that students with specific learning difficulties do not typically exhibit impairments in intellectual functioning. Their cognitive abilities often range from average to above average. However, they process and absorb information differently compared to their peers, which can result in noticeable academic challenges. Recent research indicates that such students are frequently labeled by classmates and even teachers as “slow,” “illiterate,” or “forgetful.” These stigmatizing labels only exacerbate the difficulties they face.

To address these challenges, there is a clear and urgent need for rigorous academic research aimed at understanding and supporting learners with specific learning difficulties. The relevance of this topic is grounded in several key priorities: incorporating the learning needs of these students into curriculum design; enhancing teachers’ awareness and competencies across subject areas; developing appropriate behavioral strategies; organizing awareness programs for

parents; and most importantly, promoting a societal mindset that embraces these individuals as they are—valued, capable members of the community. [3, pp.31-115]

Keywords: Inclusive education, special educational needs, cognitive diversity, stigmatization in education.

INTRODUCTION

Learning is a comprehensive, lifelong process that encompasses the acquisition, organization, retention, and reproduction of information as needed. It should not be narrowly understood merely as the attainment of a new skill or competence within an academic domain. Throughout this process, disruptions in an individual's learning experiences can significantly impact their overall quality of life. When acquiring knowledge becomes challenging for an individual during the instructional process and learning domains fail to function effectively, the condition is identified as "Specific Learning Difficulties." [7, pp. 149-210]

To accurately identify specific learning difficulties, it is essential to examine the range of existing theoretical frameworks in this field. Theories underpinning specific learning difficulties offer diverse perspectives on the primary causes and mechanisms of these conditions, encompassing neurobiological, cognitive, genetic, environmental, and interactive factors. These theories provide valuable insights into the complexity of learning difficulties and inform the development of targeted interventions, support strategies, effective solutions, and inclusive educational practices. Ongoing research into core mechanisms and evidence-based interventions facilitates a deeper understanding of these conditions and improves outcomes for affected learners.[24]

Specific learning difficulties are classified as neurodevelopmental disorders that are typically diagnosed in early childhood; however, in some cases, diagnosis may be delayed until adulthood. They are principally characterized by persistent impairments in the development of at least one of three fundamental skill areas:

- Reading;
- Writing;
- Mathematical abilities [21].

Learning difficulties are neurological disorders that affect skills such as reading, writing, speaking, communication, mathematical reasoning, and self-regulation, despite the individual possessing average or above-average intelligence.

When examined on a global scale, specific learning difficulties are observed to manifest in several distinct forms. Some of these types are more widespread and have been extensively addressed in scientific research and theoretical discourse. Students experiencing specific learning difficulties may struggle in various domains—while one may have difficulty with reading, another may face challenges in written expression. Similarly, others may encounter obstacles in mastering mathematical concepts, including number recognition, naming, understanding numerical relationships, and making logical inferences.

Learning difficulties are typically categorized based on the area in which the child faces persistent challenges. These categories include:

1. Dyslexia
2. Dysgraphia
3. Dyscalculia
4. Auditory and visual processing difficulties

5. Verbal and non-verbal learning disorders
6. Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)

Following this classification, each category of learning difficulty is examined in greater detail. Among these, dyslexia is the most commonly encountered condition. Often referred to as “reading blindness,” dyslexia has been widely studied. Historical investigations into dyslexia reveal a three-stage classification system, originally identified by P. Morgan, which continues to inform contemporary understanding of the condition.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

Neurobiological Theories are categorized into different groups depending on the form of specific learning difficulties. In the case of dyslexia, two principal theories are widely acknowledged: [1, pp.10-14]

1. Phonological Processing Theory
2. Double Deficit Hypothesis

Phonological Processing Theory

Dyslexia is frequently associated with difficulties in processing phonological information—particularly in the ability to distinguish, identify, and name individual sounds (phonemes) in spoken language. This theory is one of the core frameworks within cognitive psychology and linguistics that emphasizes the critical role of phonological awareness in reading and language processing. It posits that the ability to identify, name, and manipulate sounds is essential for the development of reading skills. According to this view, children with strong phonological processing abilities are more adept at understanding the relationships between letters and sounds and, as a result, can comprehend words more easily.

Difficulties in phonological processing can lead to a range of challenges, including problems with reading fluency, expressive writing, and performing language-related tasks. The phonological processing theory has proven effective in understanding the nature of dyslexia and in informing strategies for intervention. Approaches based on this theory often involve activities aimed at strengthening phonological awareness and memory, which are considered foundational skills for reading success. These interventions may include exercises focused on rhyming, segmenting, blending sounds, and applying phonetic decoding strategies. [2, pp.59-71]

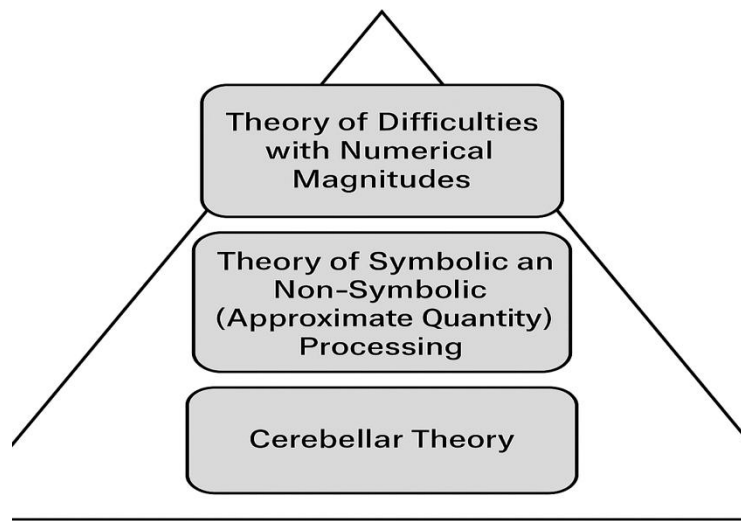
Double Deficit Hypothesis

The Double Deficit Hypothesis highlights two core cognitive deficits that are believed to contribute to reading difficulties observed in individuals with dyslexia: impairments in phonological awareness and rapid automatized naming (RAN)—the ability to quickly name familiar objects, colors, letters, or numbers. According to this hypothesis, individuals with dyslexia may struggle not only with phonological awareness but also with rapid naming, both of which are crucial for decoding words and achieving reading fluency.

This theory has significantly contributed to a deeper understanding of the cognitive processes underlying dyslexia and has provided valuable insights for the development of effective intervention strategies and instructional approaches tailored to these specific deficits [16, pp. 69-97].

In the case of dyscalculia, another form of specific learning difficulty, the relevant explanatory theories can be organized as outlined in the following schema:

Figure 1. Theoretical Frameworks Explaining Developmental Dyscalculia

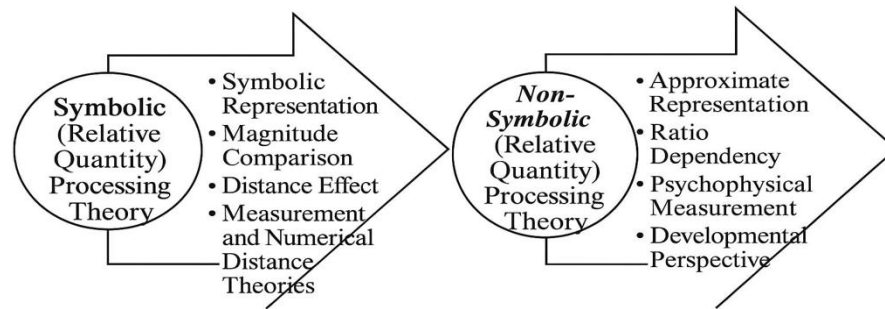
1. Theory of Difficulties with Numerical Magnitudes
2. Theory of Symbolic and Non-Symbolic (Approximate Quantity) Processing
3. Cerebellar Theory [11 pp. 307–314]

This theory is among the principal conceptual frameworks proposed to explain the challenges some individuals face in understanding, internalizing, and manipulating numerical magnitudes. It posits that there are fundamental limitations in the brain's ability to perceive numerical quantities, regulate relationships between numerical values, and draw logical inferences from them. This cognitive constraint is believed to stem from developmental anomalies or functional divergences in the brain regions responsible for numerical processing.

According to this theory, students who experience difficulties with numerical magnitudes often encounter problems in performing mathematical tasks such as counting, executing arithmetic operations, and grasping numerical concepts. They may also struggle with estimating quantities, comparing numerical values, and understanding numerical relationships. [25]

Research aligned with this theoretical orientation frequently focuses on uncovering the neurological substrates underlying numerical processing, and on developing targeted interventions and strategies to support learners experiencing such challenges. Furthermore, it opens up possibilities for educators to refine their pedagogical approaches in supporting individuals with mathematics-related specific learning difficulties.

Figure 2. Theoretical Description of Symbolic and Non-Symbolic Processing

1. Symbolic (Approximate Quantity) Processing Theory
2. Non-Symbolic (Approximate Quantity) Processing Theory

Symbolic (Approximate Quantity) Processing Theory

This pedagogical theory aims to elucidate how students perceive and process numerical magnitudes. Proposed by the French cognitive neuroscientist Stanislas Dehaene (1965), the theory suggests that the human brain represents numbers in a symbolic format, enabling the identification and comparison of numerical quantities. The symbolic magnitude processing theory encompasses several sub-theoretical frameworks, which can be categorized as follows:

1. Symbolic Representation Theory – This theory posits that numbers are not represented in the brain as concrete quantities, but rather as abstract symbols. These symbolic representations enable individuals to perform mathematical operations such as addition, subtraction, multiplication, and division. [20, pp.17-108]
2. Magnitude Comparison Theory – This theory asserts that individuals mentally place numbers on a conceptual number line to compare their magnitudes. This mental number line is generally oriented from left to right, with smaller numbers situated on the left and larger ones on the right. When comparing two numbers, individuals mentally position them on this continuum and determine their relative magnitudes.
3. Distance Effect Theory – This theory predicts that the time required to compare two numbers is influenced by the numerical distance between them. Specifically, comparisons involving numerically close numbers tend to require more time to resolve, whereas those involving numbers further apart are processed more quickly and accurately. [19]
4. Size and Numerical Distance Theory – Additionally, this theory proposes that the magnitude of the numerical distance between two numbers affects the precision of comparison. Comparisons involving small numerical differences are more prone to inaccuracy, whereas those involving larger differences are more likely to yield accurate judgments [15, pp. 32–47].

The non-symbolic Theory

Approximate magnitude processing theory offers valuable insights into the cognitive mechanisms underlying numerical perception and supports the notion that humans possess an innate ability to estimate and compare quantities without relying on symbolic representations. This theory has significant implications for understanding numerical cognition across diverse populations, including children, adults, and individuals with mathematical learning difficulties. [23]

Cerebellar Theory

The cerebellar theory proposes that the cerebellum—a brain region traditionally associated with motor control and coordination—also plays a critical role in cognitive functions, including aspects of numerical processing. According to this theory, the cerebellum contributes to a wide range of cognitive activities, such as attention, language, memory, and even mathematical abilities. While historically regarded as primarily responsible for motor function, research over the past few decades has increasingly demonstrated the cerebellum's involvement in higher-order cognitive processes. [17, pp.15-22]

Empirical evidence supporting this view has been drawn from studies employing neuroimaging techniques such as functional magnetic resonance imaging, as well as from clinical research involving individuals with cerebellar damage. These studies have revealed that disruptions in cerebellar function can negatively impact cognitive performance, thereby underscoring the cerebellum's broader functional significance.

In the context of numerical cognition, the cerebellar theory suggests that the cerebellum is involved in arithmetic calculations, numerical comparison, and estimation tasks. It posits that impairments in cerebellar functioning may contribute to difficulties in mathematical performance, much in the same way that dysfunction in other brain regions can result in specific cognitive deficits. This theory thus broadens our understanding of the neural architecture underpinning mathematical abilities and highlights the cerebellum as a key player in the processing of numerical information. [14, pp.39-66]

CONCLUSION AND DISCUSSION

In the contemporary era, one of the primary objectives of pedagogy is to investigate how to establish a supportive and inclusive learning environment for students with specific learning difficulties and ensure their active engagement in the educational process. In this regard, it has become increasingly necessary to study the distinct characteristics of learners experiencing such challenges. The legal and normative frameworks already affirm the inclusion of individuals with special educational needs in mainstream schools and instructional settings. As a result, traditional teaching methods have gradually lost their relevance.

Therefore, in shaping the content of education, it is essential to consider not only the needs of typical learners but also those of students with specific learning difficulties. The curriculum should be developed with close attention to the unique features of these students, and their integration into society through the general education system should be treated as a key priority. Organizing the teaching and learning process in line with the needs of students with learning difficulties is regarded as one of the most progressive steps in today's educational landscape.

Students with specific learning difficulties encounter challenges in a variety of domains, and addressing these through targeted instructional design significantly enhances their participation in the learning process. To ensure the effective implementation of diverse teaching tools within educational settings, it is crucial to take appropriate measures aimed at overcoming existing barriers. At the general education level, the following achievements have been realized:

1. The distinctive characteristics that must be taken into account when designing instruction for students with specific learning difficulties have been identified, and strategies for optimizing the learning environment have been determined. Based on research findings, it can be concluded that accommodating the needs of these learners within educational institutions has contributed to a more effective and efficient education system.
2. The possibilities for utilizing contemporary instructional materials at all stages of the teaching process have been explored, with the aim of improving quality. The findings indicate

that the use of materials tailored to diverse needs plays a crucial role in enhancing the effectiveness of instruction. The use of such carefully selected resources has led to a noticeable improvement in the quality of teaching.

3. Through the enhancement of methodological standards in classroom instruction, the academic achievement of students with specific learning difficulties has been improved. When teachers structure lessons with sensitivity to the particular needs of these learners, the result is a stronger teacher-student connection. This, in turn, fosters collaborative engagement and supports the achievement of clearly defined learning outcomes.

In summarizing the findings of this research, it has been emphasized that addressing the needs of students with specific learning difficulties during the organization of educational processes in academic institutions must be regarded as a top priority.

Equally important is the enhancement of knowledge and awareness among teachers, specialists, pedagogues, and school psychologists regarding this issue. Additionally, the education and empowerment of parents on this subject has been identified as a critical component in ensuring a holistic and inclusive approach to support learners with specific educational needs.

REFERENCES

1. Abbott C.F, and Gold.S, "Conferring with parents when you're concerned that their child needs special services" pp. 10–14, 1991.
2. Bailey Jr, "Collaborative goal-setting with families: resolving differences in values and priorities for services" Topics in Early Childhood Special Education pp. 59–71, 1987.
3. Bennett T, DeLuca D, and Bruns B. "Putting inclusion into practice: perspectives of teachers and parents" Exceptional Children pp. 115–31, 1997.
4. Ben F, "The Dyslexia Empowerment Plan: A Blueprint for Renewing Your Child's Confidence and Love of Learning" pp. 34-43.
5. Berninger W, "Teaching Students with Dyslexia and Dysgraphia" Lessons from Teaching and Science.
6. Bruce E. G, "Cognitive psychology: connecting mind, research and everyday experience".
7. Clark J.M, Pavio A, (1991) Dual coding theory and education. Educational psychology review pp. 149-210.
8. Dale N, "Working with families of children with special needs: partnership and practice" Routledge, London, 1996.
9. Dunst C.J, "Revisiting "Rethinking early intervention" Topics in Early Childhood Special Education pp. 46-73, 2000.
10. Dunst C.J, C. Trivette, and Deal A, Enabling and empowering families: principles and guide- lines for practice Brookline Books, Cambridge pp. 22-37
11. Feigenson L, Dehaene S, Spelke E, (2004) Core systems of number. Trends in Cognitive science, pp 307 – 314.
12. Fletcher. J.M, Lyon G.R, Fuchs L.S, Barnes M.A, (2007) Learning disabilities : From identification to intervention. Guilford Press.
13. Fowler S.A, Schwartz I, Atwater J, "Perspectives on the transition from preschool to kindergarten for children with disabilities and their families" Exceptional Children pp. 45-136, 1991.
14. Hayes A, "Families and disabilities: another facet of inclusion" in Educating children with special needs 3rd edn, pp. 39–66 ,1998.
15. Janet W, "Learning Disabilities: Understanding the Problem and Managing the Challenges" pp 32-47.

16. Kavale A,K. and Forness S.R, “History, rhetoric and reality: analysis of the inclusion debate”, Remedial and Special Education 21, pp. 69-97. 2000.
17. Joan M. Harwell, Rebecca W.J, "The Complete Learning Disabilities Handbook" pp 15-22.
18. Just M.A, Carpenter P.A, (1992) A capacity theory of comprehension: Individual differences in working memory. Psychological review pp.122-149
19. Kenward H, “Integrating Pupils with Disabilities in Mainstream Schools” London: Fulton, 1997.
20. Ketelaar M, A.Vermeer, Helders P.J.M, and Hart H, “Parental participation in interventionprograms for children with cerebral palsy: a review of research” Topics in Early Childhood Special Education pp. 108–17, 1998.
21. [https://dyslexiahistory.web.ox.ac.uk/brief-history-dyslexia \)](https://dyslexiahistory.web.ox.ac.uk/brief-history-dyslexia)
22. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23964915/>
23. [https://www.researchgate.net/publication/8465947 Core Systems of Number](https://www.researchgate.net/publication/8465947_Core_Systems_of_Number)
24. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20381023/>
25. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8943209/>

DOMESTIC VIOLENCE IN MEXICO

VIOLENCIA INTRAFAMILIAR EN MÉXICO

Jimmy CERINO CALLES

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco

Orcid : <https://orcid.org/0009-0000-5815-9231>

Josué SÁNCHEZ FERNÁNDEZ

Licenciatura en Derecho Universidad Juárez Autónoma de Tabasco

Orcid : <https://orcid.org/0009-0008-8531-3167>

Yazmin Isolda ALVAREZ GARCÍA

Doctora en estudios jurídicos Universidad Juárez Autónoma de Tabasco

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0587-0406>

RESUMEN

La violencia intrafamiliar, también conocida como violencia doméstica, se produce cuando uno o más miembros de la familia agreden a otros. Las formas más comunes de este tipo de violencia incluyen abusos hacia hijos menores, agresiones hacia mujeres, conflictos entre padres e hijos y abusos hacia ancianos. Las actitudes dominantes en la sociedad generan agresión y desigualdad de género, poniendo a las mujeres en una posición menos favorable que los hombres. La violencia familiar se manifiesta de diversas maneras, como violencia física, psicológica, emocional, sexual y económica. El Código Penal del Estado de Tabasco establece que se considera violencia familiar cualquier acto abusivo de poder dirigido a someter o agredir de manera física, verbal, psicológica, patrimonial, económica o sexual a la víctima, ya sea dentro o fuera del hogar, cuando el agresor tenga o haya tenido una relación de matrimonio, concubinato, parentesco cercano o de tutoría. Según estadísticas del Instituto Nacional de Estadística y Geografía (INEGI) y la Encuesta Nacional sobre la Dinámica de las Relaciones en los Hogares, un 11.3% de las mujeres de 15 años y más en Tabasco han experimentado violencia familiar en los últimos 12 meses. La violencia intrafamiliar hacia la mujer sigue siendo tratada como un asunto privado y oculto, lo que ha transformado este fenómeno en un problema social. Esta situación crea barreras que intensifican el daño, convirtiéndola en una de las maneras más comunes de resolver conflictos en algunas familias. Además, estudios indican que la violencia intrafamiliar tiene un impacto negativo en el rendimiento académico de los adolescentes. Un entorno familiar conflictivo genera dificultades emocionales y cognitivas que interfieren con su desempeño escolar, afectando su desarrollo y bienestar. Este contexto refuerza la necesidad de abordar la violencia intrafamiliar como un problema social grave que afecta a la integridad física, emocional y social de las víctimas.

Palabras claves: Violencia, Intrafamiliar, Doméstico, Física, Económica.

ABSTRACT

Domestic violence, also known as domestic violence, occurs when one or more family members abuse others. The most common forms of this type of violence include child abuse, aggression

toward women, conflicts between parents and children, and elder abuse. Dominant attitudes in society generate aggression and gender inequality, placing women in a less favorable position than men. Domestic violence manifests itself in various forms, including physical, psychological, emotional, sexual, and economic violence. The Penal Code of the State of Tabasco establishes that domestic violence is considered any abusive act of power aimed at physically, verbally, psychologically, financially, economically, or sexually subjugating or attacking the victim, whether inside or outside the home, when the aggressor is or has been in a relationship of marriage, common-law marriage, close kinship, or guardianship. According to statistics from the National Institute of Statistics and Geography (INEGI) and the National Survey on the Dynamics of Household Relationships, 11.3% of women aged 15 and over in Tabasco have experienced domestic violence in the past 12 months. Domestic violence against women continues to be treated as a private and hidden matter, which has transformed this phenomenon into a social problem. This situation creates barriers that intensify the damage, making it one of the most common ways of resolving conflicts in some families. Furthermore, studies indicate that domestic violence has a negative impact on adolescents' academic performance. A conflictive family environment generates emotional and cognitive difficulties that interfere with their academic performance, affecting their development and well-being. This context reinforces the need to address domestic violence as a serious social problem that affects the physical, emotional, and social integrity of the victims.

Keywords: Violence, domestic, domestic, physical, economic.

Fundamentación teórica: Violencia intrafamiliar contra mujeres en el entorno doméstico

La violencia intrafamiliar, también conocida como violencia doméstica, se configura como una forma sistemática de agresión ejercida por miembros del núcleo familiar que atenta contra la integridad física, emocional, sexual o económica de otros integrantes. Esta forma de violencia no distingue clase social ni nivel educativo y tiene entre sus principales víctimas a las mujeres, menores de edad y personas adultas mayores (Sobrinho, 2020). Las manifestaciones de esta violencia incluyen desde actos de control verbal hasta agresiones físicas y sexuales, pasando por formas más sutiles como la violencia económica y patrimonial. Su comportamiento cíclico y frecuentemente clandestino permite su continua reproducción e impide su denuncia y detección.

Desde el punto de vista de la perspectiva sociológica de género, la violencia dentro de la familia está relacionada con la continuidad de roles tradicionales, en los cuales las mujeres son subordinadas. Lindor (2023) sostiene que la construcción de la masculinidad hegemónica engendra valores dominantes y relaciones asimétricas, lo que, a su vez, produce desigualdades estructurales, legitimando así la agresión como una forma de resolución de conflictos dentro del hogar.

Esta representación cultural del poder masculino tiene serias implicaciones para la justificación simbólica de la violencia, especialmente cuando los aparatos del Estado, como el sistema de justicia y los sistemas sociales, no funcionan eficientemente para prevenir y corregirla. La tipología de la violencia intrafamiliar es diversa. Mayor, Sunieska y Salazar Pérez (2019) identifican al menos cuatro formas principales: violencia física, psicológica o emocional, sexual y económica. Estas formas pueden presentarse de manera simultánea o escalonada, generando un efecto acumulativo en la víctima. En el caso del estado de Tabasco, el Código Penal local contempla esta complejidad en su artículo 208 Bis, definiendo la violencia familiar como un acto abusivo de poder que puede ejercerse de manera física, verbal, patrimonial, económica o sexual, incluso fuera del domicilio familiar, cuando exista una relación de parentesco, matrimonio, concubinato o convivencia previa entre víctima y agresor.

Los datos más recientes de la Encuesta Nacional sobre la Dinámica de las Relaciones en los Hogares (ENDIREH) estiman que, en Tabasco, el 11.3 % de las mujeres de 15 años y más han experimentado violencia familiar en los últimos 12 meses (INEGI & ENDIREH, 2021). Esta cifra revela una alta incidencia que, sin embargo, puede estar subestimada debido a la baja tasa de denuncia y al ocultamiento de los hechos por temor, dependencia económica o falta de redes de apoyo. A ello se suma que muchas veces la violencia se percibe como un asunto privado, dificultando su visibilidad como problema público y estructural (Soledispa-Saltos & Rodríguez-Álava, 2021).

Las consecuencias de la violencia familiar se extienden más allá del daño individual y psicológico. Estudios recientes han identificado su impacto en el desarrollo emocional y académico de niños y adolescentes. Cabanillas, Torres y Sirlopú (2018) demostraron que el entorno familiar violento genera alteraciones cognitivas, estrés crónico y dificultades escolares en jóvenes, comprometiendo no solo su rendimiento, sino también sus oportunidades de vida. Esta dimensión intergeneracional del daño evidencia que la violencia intrafamiliar es un problema social de gran magnitud que requiere intervención inmediata, articulada y sostenida por parte del Estado y la sociedad civil.

El feminicidio como expresión extrema de la violencia intrafamiliar

El feminicidio, entendido como la manifestación más extrema de la violencia contra las mujeres, constituye no solo un crimen de odio por razones de género, sino también el punto culminante de una cadena de agresiones invisibilizadas, muchas veces iniciadas en el ámbito doméstico. En México, la tipificación del feminicidio se introdujo en el año 2012 como una forma de reconocer jurídicamente la violencia letal contra mujeres motivada por razones de género. Sin embargo, su origen y progresión están estrechamente vinculados a contextos de violencia intrafamiliar no atendidos, donde el agresor suele ser una pareja, expareja o familiar cercano de la víctima (Lagarde y de los Ríos, 2019).

La evidencia empírica confirma esta conexión. Según el informe *Femicidios en 2023* de ONU Mujeres y UNODC, más del 55 % de los asesinatos de mujeres en México son cometidos por personas del círculo íntimo de la víctima, principalmente parejas o familiares (UN Women & UNODC, 2024). En el caso de Tabasco, los datos recabados por el Observatorio Ciudadano Nacional del Feminicidio (OCNF) señalan que entre el 2021 y el 2023, al menos 70 % de los casos de feminicidio iniciaron con antecedentes de violencia doméstica no denunciados o subestimados por las autoridades (OCNF, 2023). Esta omisión sistemática de alertas tempranas refleja una deficiente articulación institucional en la prevención del feminicidio.

Además de su origen en la violencia intrafamiliar, el feminicidio pone de manifiesto la ineficacia institucional y la ausencia de sistemas de protección efectiva. En múltiples casos documentados, como el de Debanhi Escobar o Luz Raquel Padilla, se constata una cadena de negligencias, omisiones o revictimizaciones por parte de policías, ministerios públicos y sistemas judiciales (Centro Prodh, 2023). Esta violencia institucional no solo contribuye a la impunidad, sino que refuerza el mensaje de que el Estado no es capaz de garantizar la vida ni la seguridad de las mujeres que buscan ayuda. El fenómeno del feminicidio, por tanto, no puede desvincularse del accionar —o inacción— de las estructuras encargadas de brindar protección.

Otro elemento relevante es la falta de indicadores sensibles al género para identificar contextos de riesgo antes del desenlace fatal. A pesar de que existen mecanismos como la Alerta de Violencia de Género contra las Mujeres (AVGM), su implementación ha sido fragmentaria, ineficaz y, en muchos estados, simbólica. En Tabasco, la AVGM fue declarada en 2017, sin embargo, los informes del Grupo de Trabajo Interinstitucional han señalado deficiencias estructurales como la ausencia de estadísticas confiables, baja capacitación de servidores

públicos y ausencia de presupuesto con perspectiva de género (Jauregui, 2023). Estas fallas revelan la fragilidad del sistema preventivo y su desconexión con las realidades locales.

En resumen, el feminicidio es la consecuencia más extrema de un continuo de violencia que comienza en el hogar y se sostiene en gran medida por la apatía gubernamental. Su comprensión, y no solo el conteo de cifras o casos emblemáticos debe buscar entender el contexto de la violencia doméstica, las brechas en el circuito de denuncia y las lógicas culturales e institucionales que permiten su perpetuación. La erradicación del feminicidio requiere entonces no solo del castigo a los agresores, sino de una política pública robusta, integral y con enfoque preventivo que actúe desde los primeros signos de violencia doméstica.

Normas socioculturales y sostenimiento de la violencia de género

La violencia por parte de los miembros de la familia no debe percibirse únicamente como actos individuales o aislados, sino como una expresión de estructuras socioculturales que favorecen la legitimación de la subordinación de las mujeres. Estas normas culturales que se encarnan en el tejido social en México reproducen los estereotipos de género que naturalizan la supremacía masculina, la sumisión femenina y la violencia como una forma de resolver problemas. La violencia se naturaliza y se silencia, o incluso se justifica en nombre del "orden familiar", lo que impide que la violencia sea vista como un problema público y estructural (Lindor, 2023).

El Índice de Normas Sociales de Género del Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) (2023) revela que, en el caso de México, más del 50% de las personas todavía apoyan alguna forma de autoridad de los hombres sobre la toma de decisiones de las mujeres en el hogar. Estas estadísticas revelan una sociedad patriarcal todavía fuerte en la vida pública con implicaciones directas para la aceptabilidad de la violencia doméstica. En el estado de Tabasco, por ejemplo, las mujeres deciden no denunciar los ataques debido a que son "normales", "privados" o "merecidos", perpetuando así un ciclo de impunidad mantenido por creencias compartidas en toda una sociedad (Soledispa-Saltos & Rodríguez-Álava, 2021). La transmisión intergeneracional de estereotipos de género es uno de los elementos más importantes en el proceso reproductivo de violencia. Desde la infancia, los niños pequeños aprenden modelos de comportamiento donde los hombres son autoritarios, fuertes y dominantes, mientras que las mujeres deben aprender a servir y aceptar.

Esta socialización diferencial se perpetúa a través de la exposición a los medios de comunicación, las organizaciones religiosas y los sistemas educativos tradicionales, y es la base de la desigualdad de género y la alta tolerancia hacia la violencia doméstica en la sociedad (Corsi, 2020). En este sentido, el lento progreso en la implementación de políticas públicas educativas que las cuestionen es preocupante. Por un lado, la figura de la educación con un enfoque de género está consagrada en el marco legal mexicano, pero en la práctica, la implementación ha encontrado dificultades e incluso oposición a nivel político y cultural. La ausencia de una perspectiva de género en los programas escolares y campañas institucionales no facilita los cambios en las creencias que permiten que la violencia contra las mujeres se legitime y perpetúe (UNESCO, 2021). Por lo tanto, si el objetivo es erradicar la violencia doméstica, entonces la respuesta debe ser a nivel sociocultural. Las actividades de intervención deben abarcar programas comunitarios que trabajan para cambiar las normas sociales que condenan la violencia, promoviendo masculinidades no violentas, la autonomía de las mujeres y una cultura de igualdad. Sin una transformación profunda de las creencias que sostienen la desigualdad, cualquier intento jurídico o institucional quedará limitado frente a la fuerza persistente de las normas patriarcales en la vida cotidiana.

Obstáculos en el acceso a la justicia y la respuesta institucional

La respuesta institucional frente a la violencia intrafamiliar hacia las mujeres en México ha sido históricamente insuficiente, fragmentada y en muchos casos, revictimizante. A pesar de que el país cuenta con un amplio marco normativo en materia de igualdad de género y protección a víctimas —como la Ley General de Acceso de las Mujeres a una Vida Libre de Violencia (LGAMVLV)—, su implementación en entidades federativas como Tabasco presenta múltiples deficiencias. Las mujeres que buscan ayuda ante agresiones dentro del hogar enfrentan burocracia, indiferencia y negligencia institucional, lo que limita su acceso a la justicia (Centro Prodh, 2023).

Uno de los principales obstáculos es la falta de sensibilidad y capacitación con perspectiva de género en los cuerpos de seguridad y procuración de justicia. El personal encargado de recibir denuncias frecuentemente minimiza la violencia, cuestiona a las víctimas o promueve la conciliación, incluso en casos de agresiones físicas o sexuales. Esta práctica institucionalizada de revictimización tiene consecuencias graves: muchas mujeres desisten del proceso legal, otras regresan con sus agresores por falta de garantías, y en los peores casos, terminan asesinadas por no haberse activado mecanismos de protección oportunos (OCNF, 2023).

A lo anterior se suma una deficiente articulación interinstitucional. En muchos estados, los sistemas DIF, fiscalías, juzgados, refugios y centros de atención a mujeres operan sin coordinación efectiva, sin rutas claras de actuación, y con presupuestos limitados o inexistentes. De acuerdo con ONU Mujeres (2022), en al menos 15 entidades federativas las órdenes de protección no se emiten en tiempo ni forma, y su ejecución depende de la voluntad o capacidad operativa local, lo que vulnera gravemente los derechos de las víctimas. En Tabasco, informes recientes revelan que las autoridades estatales no han generado estadísticas desagregadas ni actualizados protocolos de atención (Jauregui, 2023).

La Alerta de Violencia de Género contra las Mujeres (AVGM), declarada en Tabasco en 2017, ha sido otro instrumento debilitado por la falta de voluntad política. Aunque fue pensada como una medida de emergencia para prevenir y atender la violencia feminicida, en la práctica ha mostrado escasos resultados. Los mecanismos de monitoreo han identificado que no se han ejecutado las recomendaciones en su totalidad, y que no existe seguimiento ni evaluación de impacto de las acciones emprendidas (CONAVIM, 2022). Este fracaso refleja una respuesta anémica a un problema grave. Dado este escenario, hay un imperativo de reforzar la respuesta del Estado con políticas públicas comprensivas y sostenidas que también tengan una perspectiva interseccional. Cualquier estrategia debe contar con personal profesionalizado, una integración genuina de rutas de atención, cumplir con los estándares internacionales y asegurar justicia restaurativa para las víctimas. De lo contrario, la violencia doméstica seguirá siendo una serie de silencios institucionales que fomentan, reproducen y empeoran las condiciones de desigualdad y vulnerabilidad en las que viven las mujeres.

Riesgos y Oportunidades para la Protección de los Derechos de las Mujeres en el Contexto Doméstico

La lucha por los derechos de las mujeres en el ámbito de la VD está obstaculizada por una serie de barreras estructurales que requieren soluciones integradas y a largo plazo. A pesar de las reformas y la mayor visibilidad del problema, persisten importantes deficiencias en la protección, el acceso a la justicia y la eliminación de las causas estructurales de la violencia. Estos obstáculos incluyen la débil implementación de políticas públicas con enfoque de género, bajo presupuesto y poca participación comunitaria (Banco Mundial, 2022).

Una de las mayores posibilidades tiene que ver con programas educativos y de prevención que generen una cultura de igualdad y respeto desde la infancia y la adolescencia. La evidencia global ha demostrado que los programas que abordan normas sociales y masculinidades hegemónicas han llevado a reducciones de la violencia contra las mujeres con el tiempo (Spotlight Initiative, 2023). A nivel local, los intentos de concienciar a la población de Tabasco sobre la importancia de los derechos humanos y la igualdad de género pueden contribuir a cambiar las actitudes que perpetúan la violencia.

Además, debe coordinarse interinstitucionalmente para garantizar una respuesta que no solo sea rápida, sino efectiva. Esto incluye incorporar las perspectivas de las víctimas mediante la implementación de sistemas de justicia, salud, educación, atención social y sistemas centrados en las víctimas, respetando sus derechos y su recuperación en general. Los modelos internacionales de Justicia Restaurativa (JR) y modelos de atención multidisciplinaria han hecho avances importantes y proporcionan una base para la adaptación en México (Banco Mundial, 2022). La autonomía económica también es un factor clave para el empoderamiento de las mujeres y la reducción de la dependencia que tiende a atraparlas en situaciones de violencia. El microcrédito, la capacitación para el empleo y los servicios bancarios han sido reconocidos como mecanismos que orientan a las víctimas hacia un mayor empoderamiento y movilidad (ONU Mujeres, 2024). En Tabasco, su incorporación en políticas públicas puede contribuir a reducir factores de vulnerabilidad.

Por último, es necesario monitorear y evaluar constantemente las políticas y programas implementados en la política del lenguaje, incluyendo indicadores claros y desagregados que permitan evaluar su impacto real. La participación de las mujeres en la formulación de estas políticas garantiza que las soluciones se basen en necesidades reales, en situaciones reales. Tal transformación, que debe ser sistémica y participativa, es el único camino que seguir en nuestra marcha hacia la eliminación de la violencia doméstica y la plena realización de los derechos humanos de las mujeres.

Impacto de la Violencia Doméstica en las Mujeres y su Entorno Psicosocial

Las mujeres que experimentan violencia doméstica sufren efectos psicosociales que comparten las consecuencias de otros eventos traumáticos en los ámbitos de la salud mental y emocional y la calidad de vida. La ansiedad, la depresión, el trastorno de estrés postraumático y los sentimientos de indefensión aprendida (todos ellos llevando a comportamientos autolesivos y suicidas) se encuentran entre las consecuencias más prevalentes. Esta degradación impacta no solo a la víctima, sino que también resuena en su entorno inmediato, permeando las estructuras familiares y sociales.

Las consecuencias también son sentidas por los niños que escuchan o viven en entornos violentos. Si los niños están expuestos a agresiones directas o indirectas de manera repetida, se influirá en su desarrollo emocional, cognitivo y de personalidad, lo que puede resultar en problemas de comportamiento, bajo rendimiento académico y afectar sus relaciones con los demás en el futuro. Esta violencia y trauma transgeneracional cíclico es un problema de salud pública y social. La red social de las víctimas es insuficiente, ya que la violencia doméstica a menudo resulta en el aislamiento y la desintegración de redes de apoyo y pueden tener dificultades en buscar ayuda y participar en la comunidad. Las mujeres son comúnmente desacreditadas y consideradas culpables, lo que les impide comunicar sus posiciones y buscar asistencia. Hablando en términos de intervención, los programas de atención deben contener secciones de salud mental que se enfoquen específicamente y de manera persistente en los efectos emocionales y psicológicos. Al restaurar la autonomía, reconstruir la autoestima y evitar recaídas que conduzcan a la violencia, el apoyo psicosocial también ayuda a prevenir recaídas en la violencia. Un objetivo final es comprender el impacto psicosocial que puede orientar

políticas públicas enfocadas en la promoción de entornos protectores y medidas de prevención temprana, refuerzo de la resiliencia individual y colectiva, para revertir el ciclo de violencia y facilitar la reconstrucción del tejido social.

Violencia Económica: Aplicada en Secreto, Nunca por Error

La violencia económica es una forma de violencia doméstica que afecta directamente la independencia y el poder de toma de decisiones de las mujeres en el hogar. Este tipo de violencia está relacionada con el control del acceso a las finanzas, la restricción del acceso al trabajo o la educación, y el ejercicio injustificable del derecho a la propiedad. Frecuentemente no se ve o se trivializa; sin embargo, tiene una poderosa influencia, reforzando la dependencia económica y emocional de los abusadores y perpetuando la victimización (Heise, 2019).

Violencia económica asociada: a un agente que ejerce poder y control sobre la mujer y que, en el ámbito mexicano, se ha definido como el mecanismo del agresor para garantizar la sumisión femenina, a través del cual se dificulta a la mujer su inscripción en el medio ambiente agresivo. Investigaciones recientes sugieren que esta modalidad está presente en un gran número de familias que viven en situaciones de violencia doméstica, sirviendo como una estrategia para ejercer el poder y el control sobre la pareja, de manera oculta (INEGI, 2021).

Las consecuencias negativas son físicas y también irradian en la salud emocional de las mujeres que experimentan trauma, volviéndose inseguras, bajo una tensión severa y constante, con baja autoestima. También restringe la capacidad de las víctimas para tomar decisiones por sí mismas y acceder a recursos que podrían ayudar a su protección o independencia (Johnson, 2020). Para superar esta violencia, deberían incorporarse estrategias concretas en las políticas públicas con el fin de avanzar en la inclusión financiera y el empoderamiento económico de las mujeres, proporcionando acceso a créditos, capacitación laboral y asesoría legal para la recuperación de bienes. Sin estos pasos, el ciclo de dependencia económica y violencia continúa (ONU Mujeres, 2022).

En conclusión, la violencia económica es una parte esencial del rompecabezas cuando se trata de aplicar contexto al complejo carácter del control patriarcal dentro del entorno doméstico y debe considerarse con tanta gravedad como otras formas de violencia más visibles para prevenir y eliminar eficazmente la violencia doméstica.

Redes comunitarias y respuesta a la violencia doméstica

Las redes comunitarias son clave para prevenir, identificar y abordar la violencia doméstica. Estas redes están formadas por organizaciones cívicas, grupos feministas, líderes comunitarios, vecinos y familiares, y son el nivel primario de apoyo informal del que disponen muchas mujeres que sufren violencia. Su proximidad física y emocional y su familiaridad con el contexto les permiten ofrecer ayuda inmediata, contención emocional y orientación hacia estructuras de apoyo institucional.

Los residentes de muchas comunidades con poco o ningún acceso a la justicia se basan en estos principios cuando el Estado está ausente y brindan ayuda mutua que compensa la falta de justicia y facilita la denuncia de actos de violencia y la protección de las víctimas. Tales redes contribuyen a la deconstrucción del silencio en torno al tema y a aliviar el aislamiento que envuelve a la mayoría de las mujeres maltratadas, así como a los esfuerzos dirigidos a sensibilizar a la colectividad sobre la dimensión del problema (IMJUVE, 2020).

Es crucial que estas redes comunitarias se coordinen con las instituciones gubernamentales para un cuidado bien fundamentado. Sin embargo, en muchos casos persiste una desconexión entre ambos niveles, lo cual debilita la respuesta ante la violencia. La falta de capacitación, recursos

o reconocimiento oficial de estos actores comunitarios impide su incorporación efectiva a las estrategias de prevención y protección. A pesar de estos retos, existen experiencias exitosas en diversas regiones del país donde se han constituido redes locales de prevención de la violencia basadas en la participación comunitaria, la sororidad y la movilización territorial. Estas prácticas han demostrado que la acción colectiva puede incidir positivamente en la reducción de los índices de violencia y en la transformación de patrones culturales tolerantes al maltrato (SEGOB, 2021).

Fortalecer estas redes requiere de políticas públicas que reconozcan su legitimidad, les otorguen recursos y formación especializada, y promuevan su inclusión en los sistemas locales de atención a víctimas. Sin este vínculo, los esfuerzos por erradicar la violencia intrafamiliar continuarán fragmentados y con menor alcance en las comunidades más vulnerables.

Tecnología y violencia intrafamiliar: nuevos riesgos y desafíos

El avance tecnológico ha transformado la manera en que las personas interactúan, pero también ha generado nuevas formas de ejercer violencia, especialmente en el contexto de las relaciones familiares. La violencia digital o cibernética dentro del ámbito intrafamiliar incluye el acoso, la vigilancia mediante dispositivos, la manipulación de contraseñas, la difusión no consentida de información personal o íntima, así como el control de redes sociales o recursos tecnológicos para restringir la libertad de las mujeres. Esta extensión de la violencia al plano digital reproduce y refuerza el control patriarcal en nuevos escenarios.

Estas formas de violencia digital también tienen efectos psicológicos e incluso emocionales, tan extremos como los de la violencia física o verbal. Las mujeres que son atacadas en esta modalidad suelen sentirse estresadas, con miedo, con daño en su identidad digital y en aislamiento. Además, estos mecanismos de control pueden limitar el contacto con redes de apoyo o desincentivar la denuncia, particularmente cuando el perpetrador utiliza la tecnología para monitorear, amenazar o chantajear a la víctima (INMUJERES, 2022). Con frecuencia, la violencia digital también es una continuación de la violencia económica, donde el abusador puede negar el acceso a dispositivos digitales, cuentas bancarias o plataformas de trabajo, lo que afecta directamente la autonomía financiera de las mujeres. En otros casos, esta violencia tecnológica se usa como un método de chantaje, principalmente después de la ruptura de una relación, al amenazar con publicar imágenes o mensajes íntimos.

A pesar del aumento en volumen de estos casos, la ley mexicana sigue luchando por generar respuestas más concretas y focalizadas a la violencia digital dentro de la esfera privada. La implementación de leyes, incluida la Ley Olimpia, que ha sido significativa, sigue siendo desigual y hay muchas autoridades que no tienen la capacitación técnica o la perspectiva de género para entender estos comportamientos y sancionarlos adecuadamente.

Esto hace que la prevención y protección contra la violencia digital sea más importante que nunca. Esto comprende campañas de alfabetización digital con perspectiva de género, la inclusión del encabezado de ciberdelitos en las legislaciones de los estados y la capacitación de operadores legales para una atención con especial énfasis. La tecnología no debe ser una herramienta de abuso. Debe ser un recurso para las víctimas, no un arma en el cinturón de herramientas del agresor.

Intersecciones en la Respuesta a la Violencia Doméstica

Mirar la violencia doméstica desde una perspectiva interseccional nos ayuda a comprender cómo varias dimensiones de desigualdad (género, clase social, etnia, orientación sexual, edad y discapacidad) interactúan para aumentar la vulnerabilidad de las mujeres que son víctimas de

este abuso. Este enfoque reconoce que las mujeres no enfrentan la violencia de la misma manera y que no todas cuentan con los mismos recursos para resistir, denunciar o escapar de la violencia. Por tanto, las respuestas institucionales deben considerar esta diversidad estructural para evitar soluciones homogéneas que excluyan a los grupos históricamente marginados.

Por ejemplo, las mujeres indígenas suelen experimentar barreras lingüísticas, culturales y geográficas que limitan su acceso a servicios jurídicos, médicos y sociales. Además, enfrentan formas específicas de violencia relacionadas con el racismo, el despojo territorial y la discriminación estructural. Del mismo modo, las mujeres con discapacidad se enfrentan a la invisibilización, la dependencia física o económica y la falta de servicios accesibles, lo cual incrementa el riesgo de sufrir violencia dentro del entorno familiar sin posibilidad de defensa ni salida viable.

La población LGBTIQ+, en particular mujeres trans y lesbianas, también padece violencia intrafamiliar que frecuentemente no es reconocida como tal por las instituciones. Muchas veces esta violencia es ejercida por padres, hermanos u otros parientes como castigo o intento de "corrección", bajo la permisividad cultural del rechazo a las disidencias sexuales. Al no existir protocolos diferenciados ni datos desagregados, estas violencias permanecen ocultas y sin respuesta efectiva.

Incluir un enfoque interseccional implica reformular las políticas públicas, los programas sociales y los marcos normativos, de modo que contemplen la complejidad de las trayectorias de vida de las mujeres. También exige capacitar a los operadores jurídicos y personal de atención para identificar y responder adecuadamente a situaciones donde concurren múltiples formas de opresión. Esto permite que el estado esté mejor posicionado para ofrecer respuestas más justas, accesibles y culturalmente pertinentes.

En última instancia, responder eficazmente a la violencia doméstica significa avanzar más allá de un enfoque único y acercarse a modelos informados por las diferencias. Solo de esta forma, la protección efectiva de los derechos humanos de todas las mujeres, en toda su diversidad, se convierte en realidad.

Conclusión

La violencia intrafamiliar en México, especialmente en el estado de Tabasco, es un fenómeno complejo, sistémico y multidimensional que viola constantemente los derechos humanos de las mujeres. El argumento presentado a lo largo de este ensayo es que este tipo de violencia no puede considerarse un problema de naturaleza privada, aislada o episódica, sino más bien como una expresión de creencias socioculturales patriarcales, de relaciones de poder desiguales y de un marco institucional que, a pesar de los avances normativos, aún manifiesta numerosos déficits en su respuesta.

Los análisis que hemos realizado sugieren que la violencia de género dentro de la familia se expresa como violencia física, psicológica, sexual, económica y digital, involucrando no solo a las mujeres, sino también a todo lo que las rodea. Estas expresiones de violencia encuentran un terreno fértil para su reproducción en normas sociales que perpetúan el control ejercido por los hombres, en la ausencia de un acceso efectivo a la justicia y en la falta de un enfoque interseccional que tenga en cuenta las desigualdades acumuladas que afectan a diferentes grupos de mujeres. El daño psicosocial y el confinamiento creado por la violencia colocan a los jóvenes en un círculo nocivo de abuso y dependencia.

En este sentido, el papel de las instituciones es un hecho indiscutible. Es urgente una transformación de los marcos de actuación estatal, que no se limite a la emisión de leyes o protocolos, sino que integre la capacitación constante de los operadores jurídicos, la articulación real entre dependencias y la participación activa de las redes comunitarias. Asimismo, debe

fortalecerse el acceso de las mujeres a recursos económicos, tecnológicos, educativos y de salud que les permitan romper con relaciones violentas y reconstruir sus vidas en condiciones de dignidad. Igualmente, la incorporación del enfoque de género y de interseccionalidad en todas las políticas públicas permitirá visibilizar a quienes hoy permanecen fuera de la protección efectiva: mujeres indígenas, mujeres con discapacidad, jóvenes, adultas mayores y población LGBTIQ+. Solo reconociendo esta pluralidad se podrán diseñar estrategias más justas, integrales y transformadoras. En conclusión, la violencia intrafamiliar hacia las mujeres no solo debe ser combatida con leyes y sanciones, sino con un profundo cuestionamiento de las raíces culturales que la sostienen. Erradicar esta forma de violencia implica asumir un compromiso ético, político y social con la igualdad sustantiva y con la garantía plena de los derechos humanos de las mujeres, en todos los espacios de su vida.

Referencias Bibliográficas

- Cabanillas Zambrano, C., Torres Yajahuanca, O., & Sirlopú Garcés, N. G. (2018). Influencia de la violencia intrafamiliar en el rendimiento académico en adolescentes. *ACC CIETNA: Revista De La Escuela De Enfermería*, 3(2), 68–79. <https://doi.org/10.35383/cietna.v3i2.47>
- Centro de Derechos Humanos Miguel Agustín Pro Juárez (Centro Prodh). (2023). *Espacios inseguros: Violencia institucional contra mujeres en el sistema de justicia mexicano*. <https://centroprodh.org.mx/2023/11/espacios-inseguros-mujeres-justicia/>
- CONAVIM. (2022). *Informe de seguimiento de AVGM en las entidades federativas*. Comisión Nacional para Prevenir y Erradicar la Violencia contra las Mujeres. <https://www.gob.mx/conavim/documentos/informes-avgm>
- Corsi, J. (2020). *Violencias interpersonales: Ciclos, rupturas y alternativas*. Paidós.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>
- Heise, L. (2019). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence Against Women*, 4(3), 262–290. <https://doi.org/10.1177/1077801299004003002>
- IMJUVE. (2020). *Jóvenes y participación comunitaria contra la violencia de género*. Instituto Mexicano de la Juventud. <https://www.gob.mx/imjuve>
- INEGI. (2021). *Encuesta Nacional sobre la Dinámica de las Relaciones en los Hogares (ENDIREH) 2021: Presentación ejecutiva*. Instituto Nacional de Estadística y Geografía. https://www.inegi.org.mx/contenidos/programas/endireh/2021/doc/endireh2021_presentacion_ejecutiva.pdf
- INMUJERES. (2022). *Violencia digital: Nuevas formas de control y agresión contra las mujeres*. Instituto Nacional de las Mujeres. <https://www.gob.mx/inmujeres>
- Jauregui, M. (2023). *Alertas de Violencia de Género: Retos y omisiones institucionales*. Animal Político. <https://www.animalpolitico.com/2023/05/alertas-violencia-genero-retos-omisiones>
- Johnson, M. P. (2020). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University Press.
- Lindor, M. (2023). Masculinidad hegemónica, roles de género y violencia intrafamiliar en Puebla-Tlaxcala, México. *Revista De Ciencias Sociales*, (178), 55–76. <https://doi.org/10.15517/rcs.v0i178.55028>
- Mayor Walton, S., & Salazar Pérez, C. A. (2019). La violencia intrafamiliar. Un problema de salud actual. *Gaceta Médica Espirituana*, 21(1), 96–105. http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1608-89212019000100096
- Observatorio Ciudadano Nacional del Femicidio (OCNF). (2023). *Informe sobre feminicidios y seguimiento jurídico en estados*. <https://www.ocnf.org.mx/informe-2023>
- ONU Mujeres. (2022). *Protocolo de actuación institucional frente a la violencia de género en México: Diagnóstico y propuestas*. <https://mexico.unwomen.org>

- ONU Mujeres. (2023). *La interseccionalidad como herramienta para combatir la violencia de género*. <https://www.unwomen.org/es/news/in-focus/intersectionality>
- ONU Mujeres. (2024). *Empoderamiento económico de las mujeres: Estrategias globales y resultados*. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2024/empoderamiento-economico-mujeres>
- Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD). (2023). *Gender Social Norms Index 2023: Breaking down gender biases*. <https://hdr.undp.org/system/files/documents//gsni2023.pdf>
- Rueda, M. (2021). Ciberacoso y control tecnológico en relaciones de pareja. *Revista Latinoamericana de Estudios de Género*, 13(2), 45–61. <https://doi.org/10.22201/cieg.2594066xe.2021>
- SEGOB. (2021). *Guía para la conformación de redes locales de prevención de la violencia de género*. Secretaría de Gobernación. <https://www.gob.mx/segob>
- Sobрино, P. (2020). Tipos de violencia familiar y la mediación en los conflictos familiares. *Universidad de Valladolid*, 3–39. <http://uvadoc.uva.es/handle/10324/42631>
- Soledispa-Saltos, L. M., & Rodríguez-Álava, L. A. (2021). Percepción de las mujeres sobre la violencia intrafamiliar. *Revista Científica Arbitrada en Investigaciones de la Salud GESTAR*, 4(8 Ed. esp.), 288–299. <https://journalgestar.org/index.php/gestar/article/view/49>
- Spotlight Initiative. (2023). *Changing social norms to end violence against women and girls*. <https://spotlightinitiative.org/resources/social-norms-guide>
- UNESCO. (2021). *Educación para la igualdad de género: Marco conceptual y estrategias pedagógicas*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375707>
- World Bank. (2022). *Addressing gender-based violence through integrated public policies*.

IMPORTANCE OF WOMEN IN FREEDOM STRUGGLE IN PAKISTAN

Saeed Ahmad Zaman

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Dr. Imran Ibrahim

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Dr. Naima Nawaz

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Dr. Zain Nawaz

Department of Geography, Government College University Faisalabad.

Dr. Ijaz Ashraf

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Dr. Muhammad Idrees

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Nadia Idrees

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Lubna Anjum

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Dr. Shahzad

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Ayesha Riaz

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Abdul Rahman

Department of Rural Sociology, University of Agriculture Faisalabad.

Muhammad Tariq

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Saman Raheel

Department of Sociology, The University of Lahore, Pakistan.

Abstract

The historical development of Indian freedom struggle would be mentioning the contribution of women the sacrifice made by the Pakistani women, almost of occupational criteria, the freedom struggle women replete with the so many life sefering and sacrifice, selflessness. Braveness women many of us dono't know that there were hundreds of women who stronger of male countreparts. Women played a vital, yet often overlooked, role in the Pakistan freedom movement. While facing societal limitations, women actively participated in political and social

spheres, mobilizing support for the Muslim League and advocating for a separate Muslim state. Their contributions included raising awareness, organizing events, and even challenging traditional gender roles, paving the way for greater female participation in post-partition Pakistan. They fought with true spirit and courage. The Pakistani women broke away from various restrictions and got out of their traditional home and other orientated roles and responsibilities. So the particularly participation of women to fight as warrior's in male dominating society. Extraordinary and unmeasurable of in women to fight as warrior's in the male dominating and household society. Moreover, female not only sacrifice their lives but also combat such issues rani laxmi bhai was one of such women who fought against british rule by mitigating all odds hence paper entitled to highlight the historical development and struggle in period of freedom. we talk about women freedom fighter we have more than 100 individual and crore as part of the freedom struggle journey of an Independent Pakistan. Women forms a huge population in the Indian subcontinent and opened education, employment opportunities end of caste system and purdah system to a great extent for the modern Pakistan.

Keywords: freedom, society, women, selflessness.

EXPLORING THE DYNAMICS OF CYBERBULLYING AMONG YOUTH IN THE DIGITAL AGE: A SOCIO-ECONOMIC PERSPECTIVE

Moses Adeolu AGOI

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

ORCID ID: 0000-0002-8910-2876

Oluwanifemi Opeyemi AGOI

Obafemi Awolowo University, Osun Nigeria.

Samuel Olayiwola AJAGA

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

Solomon Abraham UKPANA

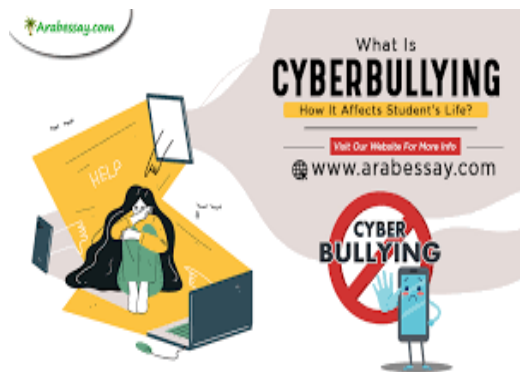
Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

Abstract

The integration of advanced communication technologies into various human spheres has revolutionized interaction among young people in modern society, introducing new forms of malicious activities referred to as cyberbullying. It involves the use of digital technologies to harass, intimidate, or humiliate another person, most times repeatedly and intentionally. Cyberbullying is one of the online risks youth face, and the one they are most likely to encounter (*Livingstone et al.* (2011)). This paper is a descriptive survey that explores the dynamics of cyberbullying among youth, examining the factors contributing to cyberbullying, the platforms and methods of cyberbullying, and strategies for prevention and intervention. For the purpose of this study, online Google form questionnaire instrument was used to gather responses from respondents which were subjected to reliability analysis. In conclusion, the paper inferred that a combined effort is essential from parents, educators, policymakers, and technology providers to ensure a safer, more inclusive digital environment for youth in our modern society.

Keyword: Dynamics of Cyberbullying, Youth, Digital Age.

INTRODUCTION

In recent years, cyberbullying has emerged as one of the most pressing issues affecting youth in modern society. Cyberbullying occurs through electronic communication platforms such as social media, messaging apps, and online forums to harass, intimidate, or humiliate other people, most times repeatedly and intentionally. Unlike traditional bullying, cyberbullying can manifest through sending threatening or insulting messages, impersonating others to damage reputations, sharing embarrassing photos or videos, spreading rumors online, and exclusion from online

communities. Its defining characteristics include anonymity, pervasiveness, and lack of face-to-face confrontation, hence amplifying its psychological impact. As digital technology becomes more deeply embedded in the daily lives of adolescents, understanding the causes, effects, and prevention strategies for cyberbullying is critical for promoting mental health and social well-being among youth.

RELATED LITERATURE

The alarming global adoption of the Internet and social media platforms popularity among children and adolescents are in the increase with most youth experiencing online victimization or cyberbullying on a daily bases. Cyberbullying is one of the risks faced by you people virtually or online, and the one most likely to be encountered (*Livingstone et al.* (2011)). The study of Ang (2015), show that young people are particularly vulnerable and cannot fully understand the connection between behaviors and consequences during this stage. According to Olweus (1993), the confines of space and time are alleviated for bullies in virtual environments, creating new avenues for cyberbullying with no geographical boundaries. Several researches (Sam et al., 2017; Holt et al., 2016; Rao et al., 2019; Lin, 2019; Fest et al., 2016; Olumide et al. 2016; Simsek, 2019) have shown that youth victims were probably those that spent more time online than their counterparts. Cyberbullying impacts negative effects on various aspects of youth's lives, including psychological disorders and personal privacy invasion. The research work of Hutson et al. (2018) reveal that the influence of cyberbullying may be worse than that of physical bullying as perpetrators can anonymously act and connect easily with young people at any time. When compared with victims of physical bullying, cyberbullying victims show greater levels of anxiety, depression, and loneliness. Van et al. (2014) noted that school absenteeism and self-esteem problems have also proven to be related to cyberbullying. The risk factors and manifestations of cyberbullying have faced significant transformation due to changes in use and behavioral patterns among youth on social media. The adverse effects of cyberbullying include reduced safety, poorer mental health, lower educational attainment, and greater unhappiness. According to UNISEF Ed (2017), this made UNICEF to conclude that “no child is absolutely safe in the digital world”. Cyberbullying is actually not a problem contained within the four walls of a country, as the boundaries of cyberbullying are not limited by geographical location; in this sense, cyberbullying is a global problem that must be tackled with extensive international collaboration.

Factors Contributing to Cyberbullying among Youth

Several factors contribute to cyberbullying among youth, including peer pressure and group dynamics, digital competence and access, anonymity and disinhibition, and home and school environments. Viz:-

1. Peer Pressure and Group Dynamics:

Adolescents are often influenced by peer approval and group belonging. Participation in cyberbullying may be driven by a desire for social acceptance, entertainment, or fear of becoming a target themselves.

2. Digital Competence and Access:

Increased access to smartphones, internet-enabled devices, and unsupervised online time has expanded the opportunities for both perpetrating and experiencing cyberbullying.

3. Anonymity and Disinhibition:

The ability to hide behind screens fosters a sense of detachment and reduces empathy, enabling youth to say or do things online they would avoid in person—a phenomenon known as the online disinhibition effect.

4. Home and School Environments:

Family conflict, lack of parental monitoring, and school environments with weak social support systems can contribute to bullying behaviors and reduce resilience in victims.

Platforms and Methods of Cyberbullying

Cyberbullying tactics evolve alongside platform features, making detection and prevention challenging.

Popular platforms include:

1. Social Media (Instagram, TikTok, Facebook): Posting hurtful content, public shaming
2. Messaging Apps (WhatsApp, Snapchat): Harassment through private groups or disappearing messages
3. Online Games and Forums: Use of avatars or pseudonyms to engage in verbal abuse or exclusion

Prevention and Intervention Strategies

1. Technology-Based Solutions:

AI-powered monitoring tools, content filters, and platform-specific reporting mechanisms can help identify and limit cyberbullying incidents.

2. Digital Literacy and Awareness:

Educating youth about respectful online behavior, privacy settings, and the legal implications of cyberbullying is vital. Digital citizenship curricula in schools can foster responsible usage.

3. School Policies and Support Systems:

Schools should implement clear anti-bullying policies that cover online behavior. Counseling services and anonymous reporting mechanisms encourage early intervention.

4. Parental Involvement:

Active parental monitoring, open communication, and role modeling positive digital behavior reduce the risk of youth engaging in or becoming victims of cyberbullying.

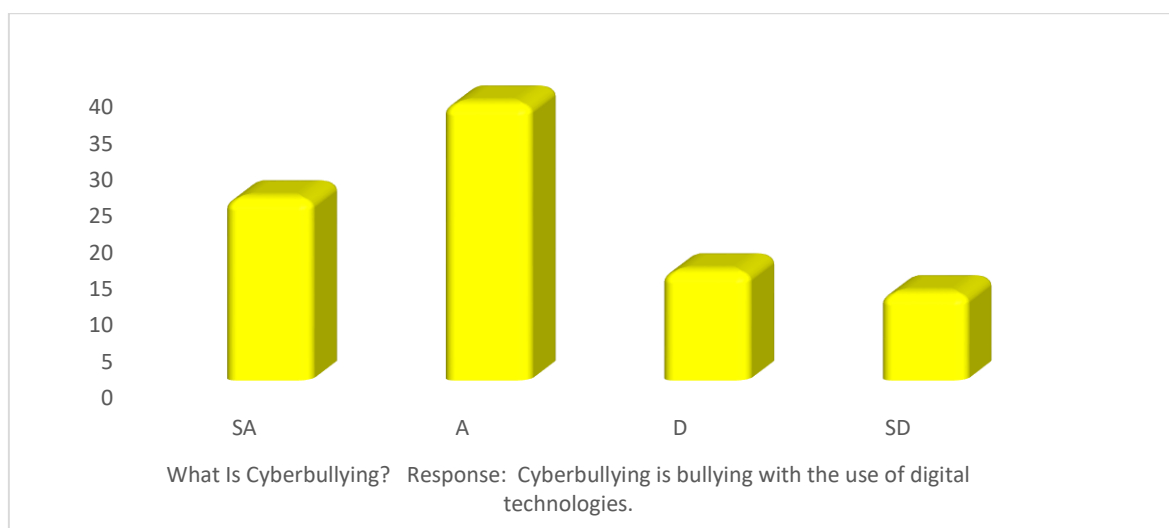
MATERIALS AND METHODS

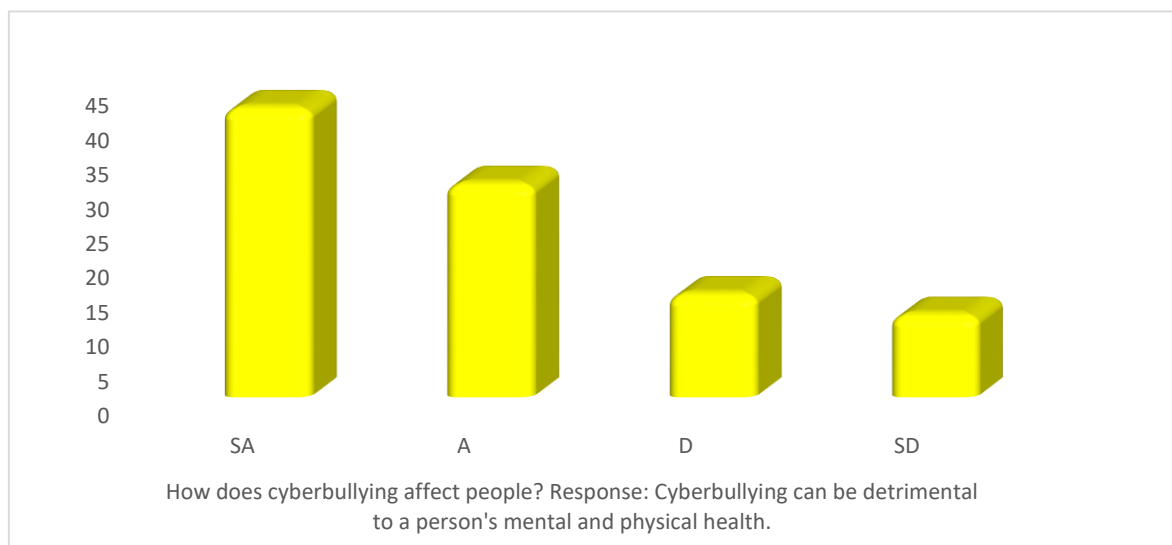
This paper employs a descriptive cross-sectional survey design, using both quantitative and qualitative methods to explore the patterns, causes, impacts, and coping strategies related to cyberbullying among youth in the digital age. This approach enables the capture of real-time attitudes, experiences, and behaviors across a wide demographic. The population for this study consists of 100 youths including secondary school students, university undergraduates, and social media users within the age bracket of 13-25 years. The researcher used structured questionnaire accommodating demographic data (age, gender, education level, internet usage). The researcher made use of social platforms such as Facebook, WhatsApp, TikTok, Instagram, etc. Semi-structured Interviews was conducted with a subset of participants to provide deeper insights into: Emotional impacts, cultural or societal influences, and suggestions for prevention or intervention). The responses collected were subjected to Cronbach's alpha reliability analysis. The result of 0.821 gave a good reliability index of the instrument. The entire exercise took place within the space of 43 days before completion.

RESULT AND DISCUSSION

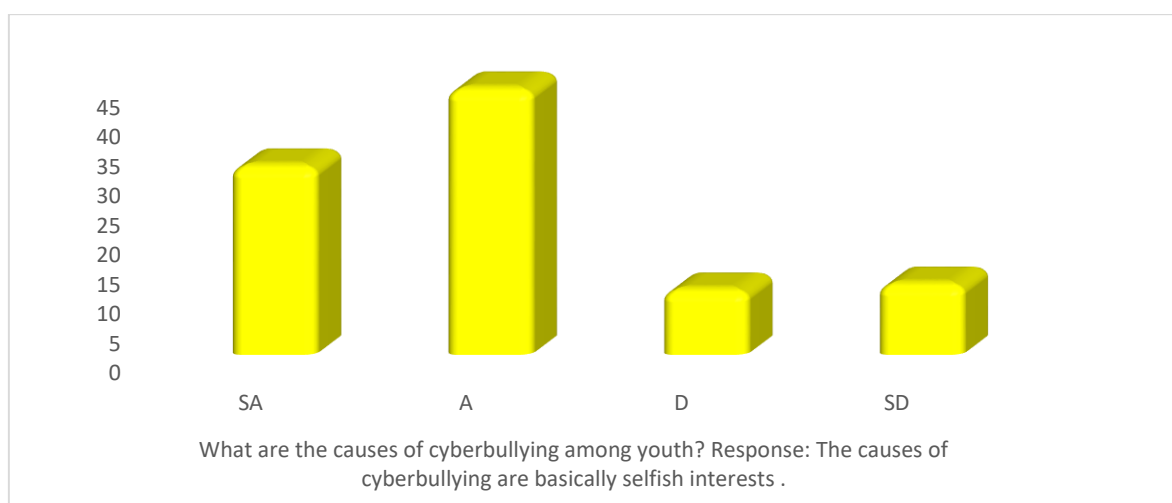
Fig.1: Chat Analysis

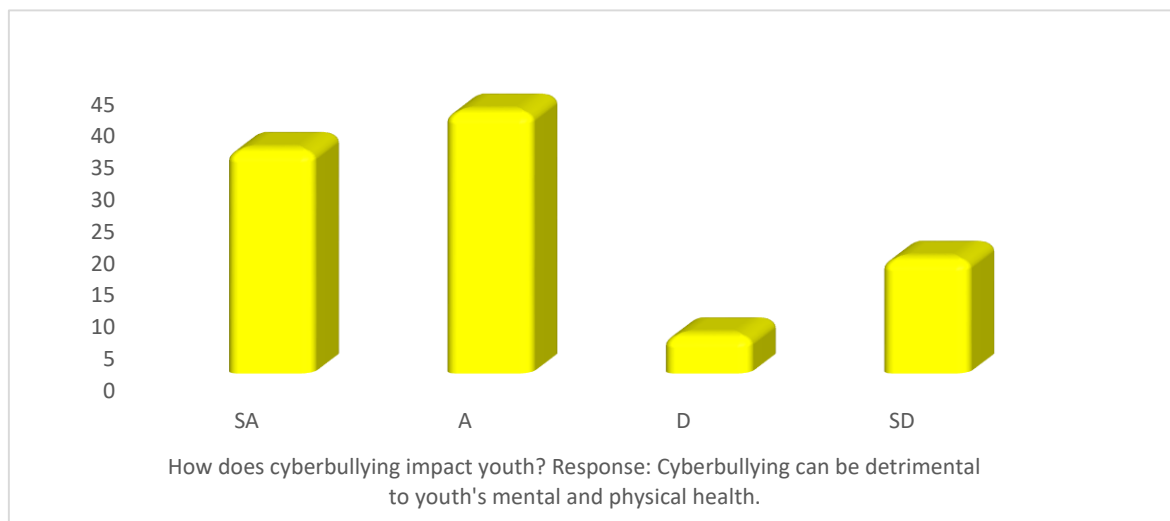
The graph plotted in figure 1 shows that most of the respondents know a great deal about cyberbullying. The respondents noted that cyberbullying is bullying with the use of digital technologies. According to the respondents, cyberbullying can take place on social media, messaging platforms, gaming platforms and mobile phones. The respondents added that this malicious behavior is repeatedly aimed at scaring, angering or shaming those to whom they are targeted. The respondents further stated that cyberbullying perpetrators aggressive, or rude texts, tweets, posts personal information, pictures, or videos to hurt or embarrass their targets. According to the respondents, cyberbullying lead to emotional and physical harm, loss of self-esteem, feelings of shame and anxiety, concentration and learning difficulties.

Fig.2: Chat Analysis

The graph plotted in figure 2 shows that a significant number of respondents affirmed that Cyberbullying can be detrimental to a person's mental and physical health. The respondents noted that victims cyberbullying can experience significant social isolation and feel unsafe, emphasizing that cyberbullying can lead to emotional and physical harm, loss of self-esteem, feelings of shame and anxiety, concentration and learning difficulties.

Fig.3: Chat Analysis

The graph plotted in figure 3 indicate that a greater number of the respondents acknowledged that some of the causes of cyberbullying are basically selfish interest, including a lack of empathy, a desire for power and control, revenge, peer pressure, deficient digital communication skills, escapism, seeking entertainment, and inadequate regulation.

Fig.4: Chat Analysis

The graph plotted in figure 4 depicts that a higher amount of the respondents agree with the statement that cyberbullying can be detrimental to youth's mental and physical health. According to the respondents, victims can experience significant social isolation and feel unsafe. More so, the respondents mentioned that cyberbullying can lead to emotional and physical harm, loss of self-esteem, feelings of shame and anxiety, concentration and learning difficulties.

Fig.5: Chat Analysis

The graph plotted in figure 5 reveals that most of the respondents inferred that there are a number of strategies that can be implemented to resolve cyberbullying among youth. The respondents suggested that if any friend is experiencing cyberbullying, they should be encouraged to talk to a parent, a teacher or an adult they trust. Additionally, the respondents also encouraged young people to report content or accounts to Facebook, Instagram, etc., anonymously, as it can better help keep our platforms safe.

CONCLUSION

Cyberbullying among youth is a serious issue with far-reaching consequences for both victims and perpetrators in digital age. Victims often experience increased depression, anxiety, loneliness, and even suicidal thoughts. More so, cyberbullying can lead to lower self-esteem, poor academic performance, and substance abuse. Despite all hurdles, this paper identified

several promising strategies for cyberbullying prevention from the perspectives of youths, parents and schools. More research on cyberbullying is needed, especially on the issue of cross-national cyberbullying. By implementing preventative strategies, society can work towards creating a safer and more positive online environment. Combined effort is needed from parents, educators, policymakers, and technology providers to ensure a safer, and more inclusive digital environment for young people.

RECOMMENDATION

The following recommendations were made based on the discussion on this paper. Viz:-

1. Government and educational institutions should develop and integrate digital literacy curricula that educate youth on responsible online behavior, cyberbullying awareness, and strategies for prevention and reporting. These programs should be inclusive of all socio-economic groups.
2. Governments should strengthen legal frameworks that address cyberbullying, with clear, youth-sensitive, and enforceable policies that protect young people online, regardless of their socio-economic status.
3. Schools and youth organizations should facilitate peer-led advocacy and intervention programs. Youth ambassadors or clubs can act as mediators, raising awareness and promoting empathy among peers.
4. Technology companies should be encouraged or mandated to enhance safety settings, improve content moderation, and provide easier reporting mechanisms. There should be a focus on ensuring these tools are understandable and accessible to youth across different literacy and economic levels.
5. Parents, especially in low-income communities, should be sensitized and equipped with tools to monitor and guide their children's online activities. Community-based awareness campaigns and workshops can help bridge the digital parenting gap.
6. Since socio-economic factors influence both the exposure to and impact of cyberbullying, policies should be designed to specifically address vulnerabilities in low-income and marginalized communities through targeted education, support, and protection.
7. Regular, localized studies should be conducted to track trends, evaluate interventions, and inform policy. Particular attention should be paid to the intersection of cyberbullying with economic status, education, and access to technology.

REFERENCE LIST

- Ang, R.P. (2015). Adolescent Cyberbullying: A Review of Characteristics, Prevention and Intervention Strategies. *Aggress Violent Behav.* Vol. 25. Pp. 35-42. 10.1016/j.avb.2015.07.011 [DOI] [Google Scholar]
- Fest, L. R. (2016). Perpetrators on the Internet: Analyzing Individual and Structural Explanation Factors of Cyberbullying in School Context. *Comp Hum Behav.* Vol. 59. Pp. 237-48. 10.1016/j.chb.2016.02.017 [DOI] [Google Scholar]
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2018). Cyberbullying: Review of an Old Problem Gone Viral. *Journal of Adolescent Health.* Vol. 61(6). Pp. 685-692.
- Holt, T.J., Fitzgerald, S., Bossler, A.M., Chee, G., & Ng, E. (2016). Assessing the Risk Factors of Cyber and Mobile Phone Bullying Victimization in a Nationally Representative Sample of

- Singapore Youth. *Int J Offend Ther Comp Criminol.* Vol. 60. Pp. 598-615. 10.1177/0306624X14554852 [DOI] [PubMed] [Google Scholar]
- Hutson, E., Kelly, S., & Militello, L.K. (2018). Systematic Review of Cyberbullying Interventions for Youth and Parents with Implications for Evidence-Based Practice. *Worldviews Evid Based Nurs.* Vol. 15. Pp. 72-79. 10.1111/wvn.12257 [DOI] [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar]
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis Of Cyberbullying Research among Youth. *Psychological Bulletin.* Vol. 140(4). Pp. 1073-1137.
- Lin, M. T. (2019). Risk Factors Associated with Cyberbullying Victimization and Perpetration Among Taiwan Children (Dissertation). The University of Texas, Austin, TX, United States. [Google Scholar]
- Livingstone, S., Haddon, L., Gorzig, A., & Olafsson, K. (2011). EU Kids Online Final report. Retrieved from [http://www2.1se.ac.uk/media@1se/research/EU Kids Online/EU%20Kids%2011%20\(2009-11\)%20EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf](http://www2.1se.ac.uk/media@1se/research/EU%20KidsOnline/EU%20Kids%2011%20(2009-11)%20EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf).
- Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Annual Research Review: Harms Experienced by Child Users of Online and Mobile Technologies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry.* Vol. 55(6). Pp. 635-654.
- Olumide AO, Adams P, Amodu OK. Prevalence and Correlates of the Perpetration of Cyberbullying among In-School Adolescents in Oyo State, Nigeria. *Int J Adolesc Med Health.* Vol. 28. Pp. 183-191. 10.1515/ijamh-2015-0009 [DOI] [PubMed] [Google Scholar]
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do.* Oxford; Cambridge, MA: Blackwell [Google Scholar]
- Rao, J., Wang, H., Pang, M., Yang, J., Zhang, J., Ye, Y., et al. (2019). Cyberbullying Perpetration and Victimization among Junior and Senior High School Students in Guangzhou, China. *Inj Prev.* Vol. 25. Pp. 13-19. 10.1136/injuryprev-2016-042210 [DOI] [PubMed] [Google Scholar]
- Sam, J., Wisniewski, P., Xu, H., Rosson, M.B., & Carroll, J.M. (2017). How are Social Capital and Parental Mediation associated with Cyberbullying and Cyber Victimization among Youth in the United States? In: Stephanidis C, editor. *HCI International – Posters' Extended Abstracts Communications in Computer Information Science Cham: Springer International Publishing.* Pp. 638-644. [Google Scholar]
- Simsek, N., Sahin, D., & Evli, M. (2019). Internet Addiction, Cyberbullying, and Victimization Relationship in Adolescents a Sample from Turkey. *J Addict Nurs.* Vol. 30. Pp. 201-210. 10.1097/JAN.0000000000000296 [DOI] [PubMed] [Google Scholar]
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization. *Computers in Human Behavior.* Vol 26(3). Pp. 277-287.
- UNICEF ed. (2017). *Children in a Digital World.* New York, NY: UNICEF; [Google Scholar]
- Van, Geel M., Vedder, P., & Tanilon, J. (2014). Relationship between Peer Victimization, Cyberbullying, and Suicide in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *JAMA Pediatr.* Vol. 168. Pp. 435-442. 10.1001/jamapediatrics.2013.4143 [DOI] [PubMed] [Google Scholar]

WORLD YOUTH STUDIES CONFERENCE-V
5. DÜNYA GENÇLİK ÇALIŞMALARI KONGRESİ

30.07.2025

REF: Akademik Teşvik

İlgili makama;

5. Uluslararası Dünya Gençlik Çalışmaları Kongresi, 11-13 Temmuz 2025 tarihleri arasında Roma, İtalya’da 10 farklı ülkenin (Türkiye 17 bildiri- Diğer ülkeler 21 bildiri) akademisyen/araştırmacılarının katılımıyla gerçekleşmiştir

Kongre 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen “Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarıdan fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır.” değişikliğine uygun düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz edilir,

Saygılarımla

PROF. GERMAN MARTINEZ PRATZ
ORGANIZING COMMITTEE

İKSAD ENSTİTÜSÜ

Çankaya – Ankara

06-146-071

Konu : Kongre Düzenlenmesi
Sayı : BSE-2

20 Ocak 2025

İLGİLİ KURUMA

İçişleri Bakanlığı tarafından tahsis edilen 06-146-071 tescil kodu ile Tüzel Kişiliğe sahip olan İKSAD Enstitüsü 5253 sayılı kanuna uygun olarak “Bilimsel araştırmalar ve akademik çalışmalar” alanında ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini yürütmektedir.

Kurumumuzun Yönetim Kurulu 15 Ocak 2024 tarihinde saat 10.30’da “Bilimsel Diplomasi Projesi” görüşmeleri ile “Bilimsel Kongreler Düzenlenmesi” gündemleri ile toplanmış ve alınan (2 numaralı) karara istinaden aşağıda detayları yazılı olan bilimsel etkinliğin düzenlenmesine ve etkinliğe ilişkin resmi görevlendirme konusunda karar vermiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim

Dr. Mustafa Latif EMEK
Yönetim Kurulu Adına

Etkinlik Adı: 5. Dünya Gençlik Kongresi

Etkinlik Tarihi ve Yeri: 11-13 Temmuz 2025 - Roma

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. German M. PRATZ - Universidad Juárez Autónoma de Tabasco

Prof. Dr. Osman ERKMEN - Istanbul Arel University

PROF. MS. Guışherme Alves GRUBERTT - Instituto Federal de Educação, Ciência e Tecnologia de Mato Grosso do Sul Physical Education

Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ERİŞ - Harran University

Etkinlik linki: <https://www.worldyouthconference.org/>